

**ABDUREHİM ÖTKÜR'ÜN KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN
BAĞLAM SÖZLÜĞÜ (1-4'ÜNCÜ BÖLÜMLER)**

Ayşe Gül GÖKBİNAR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Ahmet KARAMAN

Mayıs, 2023

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDUREHİM ÖTKÜR'ÜN KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN
BAĞLAM SÖZLÜĞÜ
(1-4'ÜNCÜ BÖLÜMLER)

Hazırlayan
Ayşe Gül GÖKBİNAR

Danışman
Doç. Dr. Ahmet KARAMAN

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Abdurehim Ötkür’ün Kaşgar Gecesi Destanı’nın Bağlam Sözlüğü (1-4’üncü Bölümler)**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/5/2023

İmza

Ayşe Gül GÖKBİNAR

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Ayşe Gül GÖKBİNAR
	Numarası	190678106
	Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın Bağlam Sözlüğü (1-4'üncü Bölümler)	
Tez Savunma Sınav Tarihi	16/05/2023	
Tez Savunma Sınav Saati	14.30	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT

MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğüne kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

ABDUREHİM ÖTKÜR'ÜN KAŞGAR GECESESİ DESTANI'NIN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ (1-4'ÜNCÜ BÖLÜMLER)

Ayşe Gül GÖKBINAR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Mayıs, 2023

Danışman: Doç. Dr. Ahmet KARAMAN

Sözcükler iletişimde oldukça önemlidir. Farklı anlamlarda kullanılan sözcükler iletişimi de olumsuz etkilemektedir. Bu bakımdan sözcüklerin cümle içerisinde kullanılan anlamının tespiti için bağlam çalışmaları yapılmaktadır. Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ) projesi de bağlam çalışmaları açısından alana katkı sağlamaktadır.

Yeni Uygur edebiyatında bağlam sözlüğü çalışmalarının azlığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın 1-4'üncü bölümleri Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ) sistemine yüklenmiş, sözcükler eserin yazıldığı dönem dikkate alınarak anlamlandırılmış ve işlevsel bağlam sözlüğü tanık gösterilerek hazırlanmıştır. Çalışmamızın amacı Yeni Uygur Türkçesi'nin kelime zenginliğini ortaya koymak sözlük çalışmalarına katkıda bulunmak ve bundan sonra yapılacak üslup çalışmalarına kaynak oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bağlam sözlüğü, Kaşgar Gecesi Destanı, Abdurehim Ötkür, Yeni Uygur Edebiyatı.

ABSTRACT

THE CONTEXTUAL DICTIONARY OF ABDUREHİM OTKUR'S THE LEGEND OF QASHQAR NIGHT (CHAPTERS 1-4)

Ayşe Gül GÖKBİNAR

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTION

DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH
DIALECTS AND LITERATURES

May, 2023

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet KARAMAN

Words are very important in communication. Words used in different meanings also affect communication negatively. In this regard, context studies are carried out to determine the meaning of words used in sentences. The Turkish Literature Contextual Indexes and Functional Dictionary (TEBDİZ) project also contributes to the field in terms of context studies.

The abundance of context dictionary studies in New Uyghur literature draws attention. For this reason, chapters 1-4 of Abdurehim Otkur's The Legend of Qashgar Night have been uploaded to the Turkish Literature Contextual Indexes and Functional Dictionary (TEBDİZ) system, the words have been given meaning by considering the period in which the work was written, and the functional context dictionary has been prepared by showing the tank. The aim of our study is to reveal the vocabulary of New Uyghur Turkish, to contribute to the dictionary studies and to form a basis for the stylistic studies to be done from now on.

Key Words: Context dictionary, The Legend of Qashgar Night, Abdurehim Otkur, New Uyghur Literature

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi destanının (1-4'üncü Bölümler) bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Kaşgar Gecesi destanının (1-4'üncü Bölümler) Arap harfli özgün metni transkribe edilmiş, daha sonra TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) sistemine yüklenmiştir. Yüklenen sözcükler sistemli bir şekilde çalışılarak eserin işlevsel bağlam sözlüğü hazırlanmıştır.

Çalışma sürecinde bana daima yol gösterici olan, olumlu tavrı ile beni cesaretlendiren, bilgi ve birikimiyle beni bu alanda eğiten, birlikte çalışmaktan ve öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum değerli hocam Doç. Dr. Ahmet KARAMAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan, sadece bu çalışma sürecinde değil hayatım boyunca beni destekleyen babam Çetin GÖKBİNAR'a da teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe Gül GÖKBİNAR

2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ABDUREHİM ÖTKÜR'ÜN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. ABDUREHİM ÖTKÜR	5
1.1. HAYATI.....	5
1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	6
1.3. ESERLERİ	7

İKİNCİ BÖLÜM KAŞGAR GECESİ DESTANI ÖZETİ VE 1, 2, 3, 4. BÖLÜMLER

1.KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN ÖZETİ.....	9
1.1.1.BÖLÜM ÖZETİ	9
1.2.2. BÖLÜM ÖZETİ	9
1.3.3.BÖLÜM ÖZETİ	10
1.4.4.BÖLÜM ÖZETİ	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN 1, 2, 3 VE 4. BÖLÜMLERİNİN SÖZ VARLIĞI, BAĞLAMLI DİZİNİ VE BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

1.KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN SÖZCÜK VARLIĞI (1, 2, 3 VE 4. BÖLÜM)	11
1.1.İSİMLER	11
1.1.1. Sözcük Yapısındaki İsimler	11
1.1.1.1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler:	11
1.1.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler	17
1.1.2. Söz Öbeği Yapısındaki İsimler	17

1.1.2.1. Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki İsimler	18
1.1.2.2. Çok Anlamlı Sözcük Öbeği Yapısındaki İsimler	19
1.2.FİİLLER	19
1.2.1. Sözcük Yapısındaki Fiiller	19
1.2.1.1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	19
1.2.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	21
1.2.2.Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller	22
1.2.2.1.Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller	22
1.2.2.2. Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller	23
1.3. KALIP SÖZLER	24
1.3.1. Deyimler	24
1.3.2. İkilemeler.....	24
1.3.3. Atasözleri.....	25
1.3.4. İlişki Sözleri.....	25
1.3.5. Dualar ve Beddualar	26
2.KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ (1, 2, 3 VE 4. BÖLÜM).....	27
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	295
KAYNAKÇA.....	299
EKLER	300

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler.....	16
Tablo 2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler	17
Tablo 3. Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki İsimler.....	18
Tablo 4. Çok Anlamlı Sözcük Öbeği Yapısındaki İsimler	19
Tablo 5. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	21
Tablo 6. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller.....	22
Tablo 7. Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller	23
Tablo 8. Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller.....	23
Tablo 9. Deyimler	24
Tablo 10. İkilemeler	25
Tablo 11. Atasözleri.....	25
Tablo 12. İlişki Sözleri.....	25
Tablo 13. Dualar ve Beddualar	26
Tablo 14. İncelenen Ögeler	297

KISALTMALAR DİZİNİ

bk.: Bakınız

C: Cilt

ed.: Editör

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

S: Sayı

s.: Sayfa

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TEBDİZ: Türk Edebiyatları Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü

v.b.: Ve benzeri

GİRİŞ

Hiç kuşku yoktur ki, düşünme, düşündüğünü uygulama, yaratma, yenilikler ortaya koyma bakımından dünyadaki bütün yaratıklardan değişik nitelikler, yetenekler taşıyan, insanoğludur. Bu nitelikleri, onun aynı zamanda konuşan bir yaratık olmasını sağlamış, toplum halinde yaşayan insan, dil denen kurumu da ortaya koymuştur. (Aksan, 1979: 16).

Dil aracılığıyla iletişim kurma amacıyla olan insan seslere anlamlar yüklemiştir. Bu bağlamda anlam yüklenen sesler sözcük olarak karşımıza çıkmış; cümleler kurulmuştur. Sözcükbilim de sözcüğü incelemek üzere ortaya çıkmıştır. Sözcükbilimi yani leksikografi Eski Yunanca kökenli lexikographos sözüne dayanmaktadır. ‘Sözlük’ anlamındaki lexikón ile ‘yazmak’ anlamındaki gráphien sözlerinin birleşmesinden oluşan bu sözcük Fransızcaya lexicographie biçiminde geçmiştir. Türkçedeki leksikografi de Fransızcadan ödünçlemedir (Akalın, 2010:168). Sözcükbilim dilin sözvarlığını, yani sözcüklerini, türetmede görev alan biçimbirimlerini, bileşik sözcük, deyim, atasözü, kalıplaşmış söz gibi öğelerini incelemeye yönelen, bu öğelerin kökenlerini, oluşumlarını araştırarak biçim ve anlam açısından gelişmelerini saptamaya çalışan bir dilbilim dalıdır. (Aksan, 1982: 15).

Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olamayacağından, dil bu açıdan da önemlidir; bir topluluğu topluma dönüştürür (Aksan, 1979: 13). Kullanılan sözcükler de toplumun bir yansıması olarak kabul edilir. Kültürel anlamda bize bilgi verir. Sözlükler de işte burada bize kaynaklık eder.

Ölker (2011: 46) genel hatlarıyla sözlükleri belirli bir amaç doğrultusunda ve bu amaca uygun kurallar çerçevesinde, bir veya birkaç dilin kelimelerini, kelime gruplarını veya daha büyük birimlerini dizgisel bir biçimde ortaya koyan söz varlığı çalışmaları olarak nitelendirir Akın (2022: 218) ise sözlüklerin bir dilin söz varlığının dökümü veya envanteri niteliğini taşıdığını dolayısıyla bu nitelik, dilin söz varlığının bütün unsurlarını kapsayıcı olmak durumunda olduğunu söyler. Öte yandan teknolojinin gelişmesiyle ihtiyaçlarla birlikte alışkanlıklar da değişir. Sözlükçülük (uygulamalı sözcükbilimi) de bundan nasibini almıştır. İlk örneklerine binlerce yıl önce rastladığımız sözlükler, teknolojik gelişmelerle beraber büyük bir değişime uğramıştır. Eski dönemlerde neredeyse bir insan ömrünün eseri olan cilt cilt sözlükler yerini şimdilerde bir ekip çalışmasının sürekli yenilenen ve geliştirilen elektronik sözlüklerine bırakmaya başlamıştır. (Alan, 2020:25).

2007 yılında İsmail Hakkı Aksoyak'ın girişimleriyle başlayan ve 2015 yılında faaliyete geçen TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) projesi de elektronik ortamda araştırmacılara fayda sağlamaktadır. Bağlamlı dizin, metinleri vücuda getiren sözcüklerin sıklıklarının ve bağlamlarının tespit edilmesine yarar ve bir işlevsel sözlük hazırlayabilmek için gerekli malzemeyi sağlar. Günümüzde birçok araştırmacı, eş zamanlı olarak birçok eserin dijital ortamda bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünü çıkarmak amacıyla TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) projesi çerçevesinde çaba göstermektedir. (Şenödeyici, 2017: 284).

Bu çalışmada ise Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın (1-4'üncü Bölümler) bağlamlı dizini incelenerek söz varlığının incelenmesine yönelik hazırlanmıştır. Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın (1-4'üncü Bölümler) bağlam sözlüğü oluşturulurken, sözcüklerin anlamları ve kullanım sıklıkları ortaya konulmuştur.

Çalışmamız giriş bölümü ile birlikte üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi, sınırlıklar ve tanımlar yer almıştır.

Birinci bölümde; Yeni Uygur Türkçesi, Yeni Uygur edebiyatı, Abdurehim Ötkür'ün hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın (1-4'üncü Bölümler) özetine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın (1-4.'üncü Bölümler) alfabetik olarak bağlam sözlüğü hazırlanmış daha sonra sayısal verilerle söz varlığı oluşturulmuştur.

Çalışma sonuç ve değerlendirme bölümüyle tamamlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın amacı Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın (1,2,3,4. Bölümler) söz varlığını ortaya koymak, tanıklarıyla birlikte bağlam sözlüğünü oluşturarak kullanım sıklığını tespit etmek ve alana katkıda bulunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Uygur Türkçesi sözlükçüğü bakımından bağlam sözlüğü çalışmaları yeni bir soluk olmakla birlikte bu çalışma Yeni Uygur edebiyatında önemli bir yere sahip olan

Abdurehim Ötkür'ün dil ve üslup bakımından değerlendirilmesinde araştırmacılara katkı sağlayacaktır.

Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çağdaş Uygur edebiyatının önemli isimlerinden Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın 1, 2, 3 ve 4. bölümlerinin söz varlığı ortaya çıkarılarak bu bölümlerin söz varlığını oluşturan sözcükler, deyimler, atasözleri, çeviri deyimler, alıntılar, kültür dili, kalıplaşmış günlük ifadeler bağlamli dizin yardımıyla alfabetik olarak dökümlenmiş ve bağlamsal sözcükler tespit edilmiştir. Kelime kökeni, türü vb. bilgileri gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır.

Tanımlar

Bağlamli dizin: Bir edibin kullandığı sözcükleri, metinde geçtikleri yeri ve kullanım sıklığını gösterecek biçimde, alfabetik olarak dizmektir. Böyle bir dizilim, sözcüğün hangi bağlamlarda kullanıldığına açıklık getirir. İşlevsel sözlük, bu çabanın sonunda ortaya çıkar ve sözcüklerin cümle içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiden hareketle onlara anlam kazandırır (Şenödeyici 2017: 282).

Bağlamsal Sözlük: Bağlamsal sözlük (işlevsel sözlük) “contextual dictionary”; bir eserin söz varlığını en ince anlam farklılıklarına değin ortaya çıkaran sözlüktür (Boz, 2011: 173).

Söz Varlığı: Bir dilin söz varlığı, yalnızca o dilin kelimeleri değildir. Söz varlığı; deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütündür (Aksan, 2004: 7).

Yöntem

Kaşgar Gecesi Destanı'nın 1-4'üncü bölümlerinin özgün metni Latin alfabesine transkribe edilmiş ardından Türk Edebiyatının Bağlamli Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ) sistemi üzerinden metin ekleme ve kelime anlamlandırma yapılmıştır. Bağlam sözlüğü alfabetik sıraya göre verilmiş; kelime kökeni, türü vb. bilgileri gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır. Çalışmada dipnot kullanmak yerine kaynak eserlere kısaltma verilme yoluna gidilmiştir. Sözlüksel anlamı olmayan unsurlar bağlam sözlüğüne alınmamıştır. Kelimelerin anlamları madde başı olarak yazılmış, altına tanıkları verilmiş ve parantez içinde bulunduğu bölüm ile birlikte beyit numarası gösterilmiştir. Örneğin;

meşrep: *Ziyafet, keyif meclisi, şölen.*

Gahi **meşrep** huveyda pennamilerni / Eceb mexluq idi teqdir irade (*Diğer 1, Beyit 8*).

Yeni Uygur Türkçesi'nde ağız farklılığına dayanan harf eksikliği ya da değişikliği bulunan ve aynı anlamda kullanılan bazı kelimeler, arasına alternasyon işareti (~) kullanılarak gösterilmiştir. Örneğin ;

inli- iñri-: *İnlemek.*

Nigah tentenisi boldi musibet / Yular çaç **inlar** oğul gémide (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe **iñriğan** biçare canni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Fiilleri göstermek için fiilin sonuna kısa çizgi (-) getirilmiştir. Örneğin;

öt-: *Geçmek.*

Yanayli emdi dostlar esli gepke / Nezerbağdin **ötüp** yavağ terepke (*Diğer 4, Beyit 6*).

Ses değişimine uğrayan kelimeler ilk haliyle madde başı olarak alınmıştır. Örneğin;

baş: *Baş.*

Qoyuşqa yer tapalmay bir **béşini** / Perişan boldi köp her yan perişan (*Diğer 1, Beyit 5*).

Eserde yer alan kelimelerin ve kalıp sözlerin anlamlandırılmasında birden çok sözlükten yararlanılmıştır. Bunlar;

- Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü
- Uygurca- Türkçe Sözlük
- Uygurçe- İngilizce Luğet
- Hazırqi Zaman Uygur Tiliniñ İzahliq Luğiti
- Uygur Tiliniñ İzahliq Luğiti

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDUREHİM ÖTKÜR'ÜN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. ABDUREHİM ÖTKÜR

1.1. HAYATI

Çağdaş Uygur edebiyatının önemli temsilcilerinden Abdurehim Tileşup Ötkür, Doğu Türkistan'ın Kumul şehrinde tüccar bir ailede dünyaya gelmiştir. Bir yaşında annesini, dört yaşında babasını kaybetmiştir. Babası Tileş Begim, vefat etmeden önce oğlunu, Kumul'un önde gelen isimlerinden biri olan dostu Osman Hacı'ya evlatlık olarak vermiştir. Yabancı ülkelere gidip gelen, görmüş ve okumuş bir kişi olan Osman Hacı Ötkür'ü kendi oğlu gibi görmüş ve iyi bir eğitim almasına özen göstermiştir. Ötkür, eğitimine devam ettiği sırada çıkan Kumul Ayaklanması sebebiyle okulu bitirememiş, ailesiyle birlikte Gensu şehrine gitmek zorunda kalmıştır. (Kasapoğlu Çengel, 2002:38).

Kumul'daki ayaklanmanın başarıyla sonuçlanmasının ardından Osman Hacı, Üçturfan sınırına gümrük görevlisi olarak tayin edilmesi sebebiyle ailesi ile birlikte önce geçici olarak Kansu bölgesine gitmiş, daha sonra Üçturfan'a dönmüştür. Ötkür, ilk tahsilini ancak 1936 yılında tamamlayabilmiş, orta tahsilini Ürümçi'deki bir gimnaziyada (askerî okulda) yapmıştır (İneyet 1998: 194-195).

Üç yıl bu gimnaziyada okuduktan sonra 1939 yılında Şincan Öğretmen Okuluna girmiş, 1942 yılında Pedagoji Fakültesini iyi bir derece ile bitirmiştir (İsmayil, İslam 1993: 82).

Eğitimini başarılı bir şekilde tamamlayan Ötkür meslek hayatına Kız Gimnaziyasında öğretmenlik yaparak başlamış daha sonra gazetecilik ile devam etmiştir. (Kasapoğlu Çengel 2013: 162). Bir süre Ürümçi ortaokulunda da müdürlük yapmış; Şincañ Géziti'nde editörlük ve Altay dergisinde editör yardımcılığı görevlerini de yürütmüştür. (Harbalioğlu 2017: 79) .

İlk şiirlerini gimnaziyada okuduğu dönemlerde (1936-1939) yazmaya başlayan şair 1942 yılında yazdığı tiyatro eserinden dolayı 1943 yılında tutuklanmış ve 1 yıl süreyle hapis yatmıştır. Komünist Çin döneminde tekrar hapis hayatı yaşamış ve bu olay 1949-68 yılları arasında kaleminin durmasına sebep olmuştur. Kültür Devrimi döneminde (1966-76) de zorluklar yaşayan Ötkür ancak 1980'li yılları verimli bir şekilde geçirmiştir.(Kasapoğlu Çengel 2013: 163).

Yaşamı boyunca Doğu Türkistan'a ve Çağdaş Uygur edebiyatına çok büyük katkısı bulunan Abdurrahim Ötkür, 6 Ekim 1995 tarihinde 72 yaşında Ürümçi'de kansere yenik düşmüştür. (Ay 2007: XXXVI).

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Abdurehim Ötkür'ün edebi kişiliğinin şekillenmeye başlaması ilk olarak gittiği dinî mektepte Sufi Allahyar'ın şiirleriyle tanışmasıyla olur. Yine aynı yıllarda Osman Hacı'nın kayınvalidesinden dinlediği çeşitli hiyakeyeler, masallar, atasözleri, ve bilmeceler edebî yaratıcılığına etki etmiştir. (Harbalioğlu 2017: 78).

Üniversite okuduğu dönem şair için oldukça önemlidir. Çünkü Rus ve Türk edebiyatından pek çok yazarla bu dönemde tanışmıştır ve onlardan aldığı ilhamla şiirler yazmıştır. (Kasapoğlu 2013: 162) Ötkürün ilk edebi faaliyetleri de yine üniversite zamanlarında başlar (1939-40). Çinli ilim adamlarından aldığı felsefe, iktisat ve edebiyat dersleri edebî kişiliğini etkileyen faktörler arasındadır. (Ay 2007: XXXIV).

1940'lı yıllarda Tañ Şamalliri, Muzliğan Şehir, Bahar Çillaymen, Cenubka Het, Tañ Zibasi Yokmidur? gibi şiirleriyle halk arasında tanınmaya başlamış, Keşker Kéçisi destanıyla o yıllarda Kaşgar'daki sosyal ve siyasi yaşamı aşk temasıyla birlikte işlemiştir. Tamçe Kandın Milyon Çiçekler, Çiñ Moden gibi dramaları ve Deñizdin Seda, Baş Egim gibi nesir tarzında eserler kaleme almıştır. Ötkür bu dönemde yazdığı şiirlerini 1946 yılında Yürek Muñliri ve 1948 yılında Tarim Boyliri isimli şiir kitaplarında toplamıştır (Turdi ve Sultan, 2006: 128-130; Öger, 2018: 2-3).

1950-1970'li yıllarda Ötkür edebi anlamda çok verimli olamamıştır. Bu dönemde Vicdan Deviti, Secdigahimğa, Tova Dep Tuttum Yaka, Küz Keçisi, Nevai Ğezilige Muhemmes gibi şiirler kaleme almıştır (Öger, 2018: 3).

1970'li yılların sonundan ömrünün sonuna kadarki dönemde Ötkür'ün farklı türlerde çok sayıda eser vermiştir. Bu dönemde Ötkür şiir kaleme almaya devam etmiş ve Yahşi, Yañrat Vetan Mukamini, Serlevhesiz Şiirlar, Ömür Hekkide Muhemmes, Keşker Küzlige, Men Ak Bayrak Emes gibi şiirler kaleme almıştır. Ulug Ana Hekkide Çöçek, Gül ve Azğan gibi destanlar yazmış; Şiir ve Şair, Kaştaşığa Medhiye gibi mensur eserler kaleme almıştır.

Kumul Ayaklanması'nın lideri Hoca Niyaz Hacı'dan dinlediği Timur Halife'den de oldukça etkilenmiştir. Ve Uygurların tarihi romancılığını başlatan İz romanını kaleme almıştır. (Harbalioğlu 2017: 83) Ötkür, İz ve Uygangan Zemin gibi tarihi romanlar ile

Uygur edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Özellikle Kutadgu Bilig ve Divanü Lügati't-Türk üzerine yaptığı çalışmalar oldukça önemlidir. Ayrıca Uygur edebiyat tarihi, Uygur klasik edebiyatı, edebi tür ve şekiller üzerine de önemli eserler kaleme almıştır. (Öger, 2018: 3).

1.3. ESERLERİ

Ötkür'ün eserleri ders kitaplarında yer almakla birlikte

1- Şiir Kitapları

Tarim Boylari (1948)

Ömür Menzilliri (1988)

Keşker Kêçisi. (1980- 83)

Yürek Muñliri (1946)

2- Romanları

İz (1985)

Oyğangan Zemin (1988-89)

3-Tiyatro Eserleri

Tamçe Kandın Milyon Çeçekler (1942)

Çiñ Moden (1943)

(Kasapoğlu Çengel, 2013: 163)

4- Makaleleri

Navayî İzini Boylap” (1948)

Milliy Tiyatırçılık Sen’etinin Husisiyiti Neme? (1948)

Uygur Kilassik Edebiyati Hekkide Bezi Mulahizilar (1980 sonrası)

Uygur Mediniyet Tarihidiki Parlaq Namayende: “Qutadgu Bilik” (1980 sonrası)

Çağatay Edebiyati ve Aruz Vezni (1980 sonrası)

Qutadgu Bilik’te İnsannin Menivi Kemalet Temisi (1980 sonrası)

Rubaî ve Unin Kilassik Nemuniliri (1980 sonrası)

Yipek Yolidiki Nahşa Avazi: “Türkî Tiller Dîvani” (1980 sonrası)

Uygur Şeriyitidiki Aruz Vezni Toğrisida (1980 sonrası)

Kumul Mukamlirinin Özgiçilikliri Toğrisida (1993)

5- Aktarmaları

Türkî Tiller Divani (1981-82-83)

Qutadğu Bilik (1984)

(Ay 2007: XXXIX)

İKİNCİ BÖLÜM

KAŞGAR GECESİ DESTANI ÖZETİ VE 1, 2, 3, 4. BÖLÜMLER

1.KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN ÖZETİ

1.1.1.BÖLÜM ÖZETİ

Kaşgar halk şiiri ile başlayan birinci bölümde Kaşgar şehrinin Nezerbağ Mahallesi ve Tümen nehri ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Tümen nehrinin manzarası ve insana huzur veren doğasının adeta cennet bahçelerini andırıldığından bahsedilmiş, içinde bulunduğu Nezerbağa ayrı bir güzellik yüklemiştir. Ancak Nezerbağ'ın cenneti aratmayan bu havasını Kaşgar Hisarı bozmakta ve ona bakanlara tarihi hatırlatmaktadır. Ayrıca bu mahalledeki bağlar, koyunlar, buzağılar, kuşlar, güzel kızlar ve halk övülerek tasvir edilmiştir.

Daha sonra Nezerbağ sakinlerinden söz açılır. Bu mahallede bir kişi vardır ki elli yaşında görünüşü tuhaf, tek derdi çocuk sahibi olmak olan zengin Çolak lakaplı Turaq Mexsum'dan başkası değildir. Çolak, Leyla adında güzel bir kızı olan Gülayim adındaki dul kadınla çocuk sahibi olabileceği düşüncesiyle evlenir. Ancak bu hayal gerçekleşmez. O da Leyligül olarak da çağırılan Leyla'yı büyütür. Leyla çok güzel bir genç kız olmuştur ve talipleri çoktur. Gün gelir yaşlı ve varlıklı Beg Hacım Leyla ile evlenmek ister fakat Gülayim kızı için para biriktirmeye çalışan Kerim'i düşünmektedir. Çolak bu duruma sinirlenir ve Gülayim kızıyla birlikte gitmek ister. Araya giren komşular buna engel olur ve kalırlar. Ama yine de Leyla Çolak'ın gazabından kurtulamaz ve bir bağa atılır.

Bağda yalnız kalan Leyla yaşadığı acıları düşünmeye başlar. Tam bu sırada duyduğu ney sesi onu heyecanlandırır. Kerim neyiyle Leyla'yı çağırır ve burada buluşurlar. Tıpkı Rabie-Seidin destanında gibi hissetmektedirler. Leyla kendini Rabie, Kerim ise Seidin yerine koymuştur. Günler böyle aşıkların buluşmalarıyla geçerken Çolak bu durumun farkına varıp engel olur.

1.2.2. BÖLÜM ÖZETİ

Eski bir dergiden alınan dörtlükle ikinci bölüm başlar. Leyla'nın üzüntüsü çok can sıkıcıdır. Buna karşılık Çolak damadının Beg Hacı olduğunu halka duyurmak için yerinde duramaz, çok sevinçlidir. Gülayim ise Beg Hacı'dan kurtulmak ister ama bu çok zordur. Ümitsizlikle kızının yanına göl kenarına gider ve dert yanar. Leyla annesini teselli eder

ve sonunda Kerim ile gideceğini söyler. Gülayim bu duruma daha çok üzülür ancak Kerimi sevdiği için razı gelir.

Güzelliğini anlatmaya kelimeler yetmeyen Leyla sade bir Uygur kızıdır. Ahu gözlü, kalem kaşlı, sümbül saçlı, servi boylu olan Leyla'nın güzelliği benzersizdir. Güzelliği gibi çocukluğu da kimseye benzemez, o hep mahzundur. Leyla için Kerim ile gitmesi mutluluk demektir. Gülayim bunu düşünerek çaresiz kızının mutlu olması için tüm sıkıntılara göğüs gerer.

1.3.3.BÖLÜM ÖZETİ

Üçüncü bölüm Abdullah Tukay'ın beyitiyle başlar. Burada artık Kerim ve yaşadığı toplum anlatılacaktır. Kerim, yoksul bir ailenin tek oğludur. Hayatı zorlukla geçen genç bir umutla gurbete gider ve ailenin çektiği sıkıntılar gözler önüne serilir.

O dönem baskı ve zulüm Firavun'un dirildiğini zannettirecek derecededir. Özgürlük ve var olma mücadelesi yoğun bir şekilde görülmektedir. Gomindan Uygur halkına adeta kan kusturmuştur. Doğu Türkistan'da bugün nasıl ırkçılık, şiddet, zalimlik ve zorbalık varsa o dönemde de görülmektedir.

Babasının yerine geçerek çiftçiliğe devam eden Kerim, zorluklar çekmeye de devam eder. Vergi, ortak, asker payı, devlet payı derken elinde avucunda bir şey kalmaz. Bir annesi Zeremxan bir de neyi kalmıştır ona.

Ney sesi Kerim'in Leyla'yı buluşmaya çağırmasıdır. Ancak Çolak evdedir. Genç çiftin heyecanlı buluşmasını sinsice izler. Kerimle uzun uzun konuşan Leyla, onunla kaçmayı teklif eder ve beraberce Toqquzaq köyüne gitmeyi planlarlar. Ferhat ile Şirin gibi aşk için her şeyi göze alan gençlerin hesaba katmadığı bir şey vardır: O da Beg Hacı'nın zenginliği ve namının tüm ülkede bilinmesidir.

1.4.4.BÖLÜM ÖZETİ

Dördüncü bölüm Gumnan'ın şiiriyle başlar. Kerim ile annesinin konuşmasıyla devam eder. Zoremxan burada tıpkı Gülayim gibi kaygılarını dile getirir. Daha sonra doğanın tasvirine ayrıntılı bir şekilde yer verilir. Hüzünlü bir sonbahar gününde tatsız bir olay yaşanır. Bekçi geçip gitmekte olan yaşlı bir çiftte zalimlik yapar ve bunu gören Kerim kayıtsız kalamaz. Bekçi ile kavgaya tutuşur. Bekçi bu yiğidin kendisine karşılık vermesine öfkelenir diğer bekçilerle birlikte Kerim'i kovalar.

Kerim bekçilerden Rozi ve Obul adındaki kardeşlerin yardımıyla kaçır. Bu olaydan sonra Obul ile gönül bağı kurup dost olurlar, Rozi de ona adeta bir yol gösterici

olur. Öyle ki Rozi bir gün ansızın ortadan kaybolunca bundan çok etkilenir. Çünkü anlattığı özgürlük hikayeleriyle Kerim'e bu duyguyu aşılar. Obul, ağabeyinin neden kaybolduğunu anlayınca Kerim'e de söyler. Kerim annesine vedalaşmak için gittikten sonra şehre doğru yol alır. Sonra da Kaşgar'dan övgüyle bahsedilir. Daha sonra yaşadığı mahalleden başka bir yere giden Kerim orada gördükleri karşısında taş kesilir. Çünkü Rozi ayaklanma çıkarma iddialarıyla halka ibret olsun diye asılmıştır. Halk çok üzgündür, Obul ise sessiz ve öfkeli. Obul'un durumuna üzülen Kerim onu bırakıp Leyla'ya gitmeyi uygun görmez ancak gitmezse de Beg Hacı'yla evlenecektir. Bunu bilen Obul Kerim'e gitmesi konusunda ısrarcı olur ve her zaman onun yanında olacağını söyler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN 1, 2, 3 VE 4. BÖLÜMLERİNİN SÖZ VARLIĞI, BAĞLAMLI DİZİNİ VE BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

1.KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN SÖZCÜK VARLIĞI (1, 2, 3 VE 4. BÖLÜM)

Çalışmamızda incelenen kelimeler tür bakımından isimler ve fiiller olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Edat, bağlaç, ünlem, özel isim, zamir gibi dil bilgisel anlamlı ögeler incelenmemiştir.

1.1.İSİMLER

Çalışmamızda isimler; sözcük yapısında ve söz öbeği yapısında olan isimler şeklinde incelenmiştir. Bunlar sıklık sayıları çoktan aza olacak şekilde sıralanmıştır. Sıklık sayıları aynı olan ögeler alfabetik olarak sıralanmıştır.

1.1.1. Sözcük Yapısındaki İsimler

Sözcük yapısındaki isimler , tek anlamlı ve çok anlamlı olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.1.1.1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler

Tek anlamlı sözcük yapısındaki isimler en fazla 124 defa, en az 1 defa olmak üzere kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: bir (124), köz (46), qiz (36), gep (29), goya ~ goyaki (29), her (29), baş (28), bağ ~ bağçe (27), emdi (25), iç (22), söz (22), gem (21), dil (20), hal ~ halet (20), dep (19), dost (17), gül (17), iş (17), köp (17), şehir (17), çağ (16), tola (16), bar (15), qol (15), öy (15), çağ (13), işq (13), kişi (13), yol (13), yürek (13), xuddi (12), qançe (12), qelb (12), tün (12),

ana (11), derd (11), hemme (11), dem (10), eceb ~ ecebmes (10), hemişe (10), mehelle ~ mele (10), oğul (10), til (10), ümid (10), zaman (10), bugün (9), derhal (9), ğemkin (9), miñ (9), néçük (9), ot (9), ömür (9), teşviş (9), andin (8), axir ~ axiri (8), belki ~ belkim (8), derya (8), gerçe (8), hoyla (8), xalayıq (8), qan (8), qara (8), yar (8), yaxşı (8), yoq (8), acayip ~ ecib (7), arman (7), elçi (7), elem (7), emeldar (7), ğezep (7), hesret (7), xelq (7), xiyal (7), ikki (7), kéc ~ kéçe (7), köl (7), qelem (7), lale (7), muellim (7), saqçı (7), ses (7), sir (7), teñ (7), vesli ~ visal (7), yan (7), yil (7), ald (6), axşam (6), barçe (6), bes (6), bille ~ bil (6), cahan (6), çet (6), dastan (6), dehşet (6), dergah (6), dua (6), gahi ~ gahida (6), ğunçe (6), xop (6), kök (6), qaçan ~ qaçanki (6), lenet (6), muş ~ muşt (6), néçün (6), nede (6), orin ~ orun (6), şox (6), tağ (6), tam (6), teley (6), ten (6), teqdir (6), téz (6), vada ~ vede (6), yaman (6), yurt (6), zulum (6), adem (5), aram (5), bek (5), beş (5), bikar (5), çerx (5), déhqan (5), elvet ~ elvette (5), emes (5), er (5), ğüzel (5), héç (5), hicr ~ hicran (5), keç (5), koça (5), qéri (5), méhir ~ méhr (5), nesibe ~ nésive (5), rişte (5), seher (5), söygü (5), su (5), şamal (5), şax (5), şir (5), şöret (5), şum (5), tesvir (5), toy (5), ünçe (5), yigit (5), zamane (5), arqa (4), bay (4), beg (4), bel (4), boran (4), boyun (4), bulbul (4), cavab (4), çéhr (4), daim (4), derdlik (4), dervaza (4), diyar (4), erk (4), hés (4), hetta ~ hettaki (4), hösn (4), xazan (4), ilham (4), ixtiyar (4), iz (4), keñ (4), qarañgu (4), qisse (4), matem (4), mazar (4), meñiz (4), meqset (4), muñluq (4), muqam (4), nativan (4), pikir (4), piyale (4), pütün (4), söhbət (4), şair (4), şérin (4), taş (4), tonuş (4), tök (4), vapa (4), zeher (4), aça (3), égiz (3), aran (3), arzu (3), asman (3), asta (3), ata (3), ayan (3), az (3), baya (3), biçare (3), bihuş (3), bovaq (3), callat (3), cam (3), canan (3), cañcal ~ cañcil (3), cudaliq (3), çare (3), çeksiz (3), çin (3), çirağ (3), dad (3), déñiz (3), dostluq (3), ene (3), ete (3), ğeyriy (3), gödeklik (3), gör ~ göristan (3), ğülşen (3), hayacan (3), hayat (3), hemrah (3), hisar (3), xal (3), xitab (3), xoş ~ xuş (3), xun (3), xuşluq (3), it (3), köyük (3), külbe (3), qamet (3), qanlıq (3), qarşi (3), qeğez (3), qéşiğa (3), qirğaq (3), qiş (3), qoy (3), quş (3), quyaş (3), makan (3), malik (3), mektep (3), merhum (3), mesum (3), miñlarçe (3), mol (3), muhebbet (3), munçe ~ munçilik (3), musibet (3), namerd (3), nan (3), nava (3), neççe (3), nem (3), nida (3), nur (3), oq (3), oy (3), perişan (3), pervane (3), peyl (3), purset (3), reñ (3), sada (3), saet (3), samavar (3), sersan (3), sevr (3), sirlıq (3), sükünət (3), süzük (3), şaptul ~ şaptula (3), şorluq (3), şükür (3), talay (3), tarix (3), tasadip (3), tebessum (3), tebiet (3), terep (3), téxi (3), tuyuqsız (3), uluğ (3), uyqu (3), yaz (3), yéqin (3), yérim (3), zulmet (3), aciz (2), addiy (2), ademzat (2), ahu (2), aliy (2), ast (2), aşu (2), aval ~ avval (2), avaz (2), ayağ (2), ayal (2), aydin ~ aydiñ (2), azab (2), azar (2), bahane (2), bahar (2), baliliq (2), başqa (2), bend (2),

berbat (2), berqut (2), bezen (2), bidadliq (2), bidar (2), bilek (2), birla (2), bitaqet (2), bostan (2), boyaq (2), boyi ~ boyiçe (2), bulaq (2), bulut (2), camal (2), capa (2), cezmen (2), cuşqun (2), cüret (2), çağliq (2), çañqaqliq (2), çaq (2), çéçek (2), çekmen (2), çeşme (2), çiray (2), çiş (2), çoñ (2), çönek (2), çüş (2), derru (2), dilara (2), dilber (2), dildar (2), dilkeş (2), dilreba (2), dişvar (2), döñ (2), dukan (2), ecep ~ eceb (2), ensiz (2), eser (2), esli (2), eyip ~ éyiv (2), ğelyan (2), ğezel (2), ğezepkar (2), göş ~ göşt (2), gumrah (2), ğurbet (2), güzellik (2), hakim (2), hamane (2), harva (2), hayatbexş (2), hazir ~ hazirmu (2), hésapsiz (2), himmet (2), höküm (2), huş (2), huşsiz (2), huşyar (2), xaman (2), xas (2), xezine (2), xilvet (2), xiyaban (2), xizmet (2), xuda (2), xunperes (2), ikkiylen (2), ilah (2), imkan (2), istek (2), işik (2), iztirap (2), jurnal (2), kélín (2), kemter (2), kérek (2), keşte (2), ketmen (2), kirpik (2), kitab (2), kor (2), küç (2), küyö ~ küyoğul (2), küz (2), qamça ~ qamçe (2), qapaq (2), qararsiz (2), qarıgu (2), qaş (2), qat (2), qaygu (2), qaynam (2), qedem (2), qepes (2), qérindaş (2), qesten (2), qétiş (2), qılmış (2), qismet (2), qisqa (2), qiyapet (2), qoşaq (2), qul (2), qulaq (2), quvvet (2), lezzet (2), mahir (2), mañlay (2), medetkar (2), mehkem (2), méhnet (2), méhriban (2), mehzun (2), mena (2), meñgü (2), mes ~ mest (2), mesrur (2), méve (2), mey (2), muñ (2), munar (2), muptila (2), mutleq (2), nadamet (2), nagan (2), nam (2), namaz (2), natiq (2), naxşa (2), naz (2), nicat (2), nigah (2), nobéşi ~ novéşi (2), oğri (2), on (2), onçe (2), otluq (2), oyğaq (2), oynaq (2), ölüm (2), örkeş (2), ötken ~ ötmüş (2), palan (2), palta (2), parçe ~ pare (2), pat (2), perq (2), perzent (2), pet (2), pida (2), piğan (2), piraq (2), rast (2), rehname ~ rehneman (2), sadda (2), salam (2), satar (2), seherlep (2), sumbul (2), şad (2), şamdan (2), şéhit (2), şen (2), şepeq (2), şerbet (2), şivirğan (2), şola (2), şoxluq (2), şumluq (2), tac (2), taman (2), tamçe (2), tap (2), telim (2), térimçi (2), tesevvur (2), tevekkel ~ tevekkül (2), text (2), teyyar (2), tik (2), tiken (2), tilek (2), tinç (2), tirik (2), tolunay (2), tul (2), tulum (2), tügül (2), tün (12), tüp (2), tütün (2), ücmilik (2), üç (2), üstivaş (2), üzülmes (2), vadi (2), vapadar (2), vaqit (2), veten (2), yadikar (2), yalğuz (2), yalqun (2), yamaq (2), yaqa (2), yaqut (2), yavaş (2), yéter (2), yilan (2), yiraq (2), yoğan (2), yoldaş (2), yopurmaq (2), yügen (2), zalim (2), zaval (2), zeherlik (2), zinhar (2), ziyade (2), zoq (2), zorluq (2), zumret (2), abroy (1), acib (1), adavet (1), ademxorluq (1), adet (1), adrés (1), agah (1), ağaz (1), aka (1), alamet (1), alçaq (1), alem (1), alğay (1), alim (1), alliqandaq (1), alte (1), altun (1), alvan (1), amal (1), amalsiz (1), amanliq (1), amansiz (1), ambal (1), amet (1), amin (1), an (1), anar (1), andaq (1), aniliq (1), apirin (1), aqçi (1), aramgah (1), artuq (1), arzuluq (1), asan (1), asav (1), aş (1), aşıq (1), aşnaliq (1), ates (1), atliq (1), avare (1), ayançliq (1), azğan (1), azğina (1), bab (1), bad (1), bağaq (1), bal

(1), balaxor (1), baraqsan (1), baraver (1), bari (1), barmaq (1), başliq (1), başpanah (1), bayan (1), bazar (1), bedölet (1), belli (1), bende (1), beñvaş (1), beñvaşliq (1), bequvvət (1), berike (1), beterrek (1), bexiraman (1), bezm (1), bibehri (1), biçağ (1), biderman (1), bigem (1), bigubar (1), bihacet (1), bihude (1), bihuşane (1), bihuşluq (1), billur (1), binevan (1), bipemlik (1), biqarar (1), bivax (1), boğça (1), bova (1), burcek (1), burun (1), cahalet (1), cañgal (1), capaliq (1), casus (1), cavaben (1), cay (1), cebir (1), ceñnami (1), cennet (1), ciladar (1), cilal (1), cinayet (1), cor (1), cuda (1), cudun (1), cuvan (1), çala (1), çañgal (1), çapan (1), çapqun (1), çaqiriq (1), çaqmaq (1), çaqqan (1), çay (1), çégra (1), çéke (1), çéketke (1), çérik (1), çilböre (1), çimildiq (1), çin (1), çolta (1), çoñqur (1), çoqur (1), çöl (1), çöre (1), dalan (1), dana (1), dañdar (1), dane (1), daniş (1), dañq (1), del (1), delle (1), déreksiz (1), derex (1), deste (1), deşnem (1), deşt (1), devr (1), devran (1), didar (1), dilpare (1), divane (1), dolqun (1), doppa (1), doq (1), doqa (1), doqçi (1), doqmuş (1), dorem (1), dorğa (1), dozax (1), dölet (1), duçar (1), durdun (1), dutar (1), dümbe (1), düşmen (1), ecdiha (1), ecel (1), égir (1), egri (1), ehval (1), eks (1), eksiçe (1), eksiri (1), élan (1), ellik (1), emma (1), endi (1), epkeş (1), epsun (1), eqelliy (1), eqide (1), eql (1), érinçek (1), ériq (1), ermen (1), es (1), esrar (1), essalam (1), eşek (1), étekçe (1), etey (1), etles (1), etrap (1), evc (1), evlad (1), evrişim (1), evzel (1), eynek (1), éytmaqçi (1), eyyuhennas (1), ezeldin (1), ezizane (1), gah (1), galdin (1), ğalibane (1), ğañza (1), ğemgüzar (1), ğemxane (1), ğemxor (1), ğeşlik (1), ğeyret (1), gezmal (1), giyahi (1), gödek (1), göher (1), gugum (1), gunah (1), ğurur (1), ğururluq (1), ğümbez (1), ğüzer (1), hacet (1), hamiy (1), hammal (1), haqaret (1), hararet (1), hatem (1), hatemlik (1), hayatliq (1), hayqiriq (1), hayvan (1), haza (1), heddi (1), hélitin (1), hemderd (1), héqiq (1), heqqide (1), heyhat (1), heyran (1), héytgah (1), hoylaram (1), hökümet (1), hökümrən (1), höl (1), hörmət (1), hucra (1), huveyda (1), hürmet (1), xahiş (1), xaliğançe (1), xalis (1), xaliy (1), xamuş (1), xan (1), xanim (1), xanuman (1), xar (1), xet (1), xever (1), xeverdar (1), xevpt (1), xislet (1), xiyalçan (1), xizir (1), xoraz (1), xorluq (1), xotun (1), xovluq (1), xucayin (1), xulq (1), xum (1), xurcun (1), xursen (1), xususen (1), xuşbuy (1), ibaret (1), ikkila (1), ikkilik (1), ikram (1), ilac (1), ilahi (1), ilhamkarane (1), ililiq (1), ilixoda (1), ilke (1), iltica (1), imaret (1), ini (1), insap (1), ipade (1), iqbal (1), irade (1), irqiy (1), isim (1), istédət (1), isyançi (1), işare (1), iştiyaq (1), ittik (1), ixçam (1), ixtilap (1), iza (1), izzet (1), kacliq (1), kakkuk (1), kanay (1), karvan (1), kéçiçe (1), keçki (1), keçkiçe (1), keçmiş (1), kelğüsi (1), kem (1), keñeş (1), képen (1), kepsiz (1), kereşme (1), kétiş (1), kéyin (1), keypiyat (1), kiçik (1), kitabxan (1), kona (1), korluq (1), kosa (1), koy (1), köçet (1), kökçi (1), köktat (1), köleñge (1),

köñlek (1), köñüllük (1), köptin (1), körsetküç (1), körüş (1), köyüş (1), kulub (1), küçük (1), kül (1), külke (1), kümüş (1), kündüz (1), küşada (1), qalpaq (1), qaltis (1), qanat (1), qanun (1), qaparğan (1), qaraqçı (1), qarar (1), qaraş (1), qarğu (1), qariğay (1), qarlığaç (1), qarmaq (1), qatar (1), qavan (1), qayan (1), qayça (1), qayda (1), qaynaq (1), qaysi (1), qayta (1), qazara (1), qebir (1), qed (1), qedim (1), qeher (1), qelben (1), qéşida (1), qetre (1), qeyerdin (1), qible (1), qibligah (1), qipqizil (1), qiriq (1), qisas (1), qişçe (1), qiyamet (1), qizil (1), qoruq (1), qoşna (1), qubbe (1), quçaq (1), quram (1), qurt (1), quşxana (1), quyun (1), quzğun (1), latapet (1), lehze (1), leqem (1), leşker (1), loya (1), lutup (1), maarip (1), macra (1), mal (1), maliman (1), maqul (1), mas (1), mata (1), mataçı (1), meğrur (1), meğrurane (1), melle (1), melum (1), méñiş (1), mentiq (1), menzil (1), mepe (1), meptun (1), merre (1), meslihet (1), mestane (1), meşel (1), meşhur (1), meşrep (1), mexluq (1), meyus (1), mezmun (1), mezre (1), micez (1), millet (1), miltiq (1), miskin (1), misra (1), molla (1), monçaq (1), mozay (1), möküşmek (1), möñ (1), mubarek (1), muerrix (1), mueyyen (1), muheyye (1), mulayim (1), muneccim (1), muqamçı (1), murad (1), murebbi (1), muruvvet (1), muştaq (1), muştumzor (1), muşunçe (1), muşundaq (1), muvapiq (1), müdhiş (1), mükerrem (1), müşük (1), nağra (1), nahayet (1), namayan (1), namayış (1), namliq (1), namus (1), naxuş (1), nazinin (1), nazli (1), nazuk (1), nedin (1), nemune (1), nepes (1), neprit (1), neq (1), nes (1), nesildaş (1), neva (1), nezer (1), nicatliq (1), nihal (1), nimcan (1), nimkar (1), nomus (1), nurane (1), oğlan (1), omaq (1), onlap (1), oquş (1), ortaq (1), ottuz (1), otun (1), oxşaş (1), oyçan (1), oyun (1), öküz (1), ölke (1), ölmüş (1), ömürlük (1), öñ (1), ördek (1), örüg (1), örük (1), örüklük (1), ösmür (1), östeñ (1), öşne (1), öşr (1), öyvaq (1), özge (1), öziçe (1), özre (1), pah (1), pak (1), pal (1), palvan (1), parlaq (1), paşa (1), patqaq (1), payandaz (1), payda (1), pede (1), péil (1), pen (1), penname (1), peri (1), peryad (1), péşane (1), péşayvan (1), pexir (1), peyvend (1), pinhan (1), piruze (1), piyade (1), pokun (1), pul (1), put (1), pütken (1), pütkül (1), rasti (1), ravab (1), ray (1), raziliq (1), rehmet (1), rena (1), resmen (1), resim (1), ressamliq (1), resti (1), ret (1), revişte (1), rézinke (1), rivayet (1), rizaliq (1), roh (1), rol (1), roşen (1), sala (1), saman (1), sanaqliq (1), sañ (1), sañru (1), saqal (1), saqalliq (1), saqiy (1), saray (1), saz (1), sedep (1), sehipe (1), sehra (1), sehraliq (1), selle (1), semimiy (1), sévizlik (1), seper (1), servir (1), sevda (1), seveb (1), sevsiz (1), séxiiy (1), séxiiyliq (1), sey (1), seyse (1), siyaq (1), siyaset (1), sol (1), sovgat (1), sögetzar (1), söñek (1), sözçi (1), sumurğ (1), sunay (1), suxensaz (1), süt (1), şadiyan (1), şadliq (1), şahzade (1), şebnem (1), şeherlik (1), şéker (1), şeksiz (1), şemşad (1), şeriet (1), şert (1), şevq (1), şexsen (1), şeyda (1), şikayet (1), şor (1), şorum (1), tahir (1), tal (1), tali (1), tamğa (1),

tarmar (1), taşqin (1), tavar (1), tay (1), teg (1), tekrar (1), tekşi (1), tél (1), teme (1), temenna (1), tene (1) تنها (1), teñge (1), téñirqaş (1), tentene (1), tépişmaq (1), tepsilat (1), teqva (1), ter (1), terciman (1), térek (1), tesirat (1), tesviriy (1), teşnaliq (1), tetür (1), teverruk (1), texir (1), tiğ (1), tinçliq (1), tinimsiz (1), tinmas (1), tiriklik (1), tirnaq (1), tiyatir (1), tizgin (1), toğruluq (1), tolaraq (1), toluq (1), toñ (1), ton (1), topa (1), topan (1), toqum (1), tosqun (1), toyuñ (1), tozan (1), tömür (1), tör (1), tövenge (1), tuğ (1), tuğmas (1), tuğumçan (1), tuğyan (1), tum (1), tuman (1), tumanliq (1), tupraq (1), turna (1), tutaşqan (1), tutuq (1), tuyğu (1), tülke (1), tüñlük (1), tüpeyli (1), türme (1), udul (1), ulaq (1), unsur (1), upuq (1), uruq (1), ussul (1), uz (1), uzun (1), uzundin (1), üçme (1), üçey (1), ülüşkün (1), ün (1), üst (1), üstide (1), üşteq (1), üzre (1), vapasizliq (1), varis (1), vehşi (1), yada (1), yaltiraq (1), yamanliq (1), yamul (1), yançuq (1), yanduruş (1), yapraq (1), yarliq (1), yastuq (1), yat (1), yaxşiliq (1), yay (1), yég (1), yekdil (1), yél (1), yelke (1), yelken (1), yéñi (1), yéñiliq (1), yéniq (1), yénişlap (1), yérigé (1), yéşil (1), yéza (1), yiğinqaq (1), yiltiz (1), yiñfañ (1), yipek (1), yoçuq (1), yoqsuzluq (1), yürekliq (1), zadi (1), zahir (1), zamat (1), zar (1), zencir (1), zept (1), zerre (1), zevq (1), zexmet (1), zikir (1), zimistan (1), ziyaliy (1), zorğa (1), zülük (1)

Aşağıdaki tabloda tek anlamlı sözcük yapısındaki isimler sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Sözcük	Sıklık Sayıları
10 ve üzeri	45	865
9	8	72
8	12	96
7	22	154
6	32	192
5	32	160
4	42	168
3	102	306
2	243	486
1	724	724
Toplam	1262	3223

Tablo incelendiğinde tek anlamlı sözcük yapısındaki 1262 isim, 3223 sıklıkla kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta kelimelerin kaç kez tekrarlandığı, orta tarafta

tekrarlanan kelimelerin sayıları, sağ tarafta ise tekrarlanan kelimelerin sıklık sayılarının toplamı gösterilmektedir.

1.1.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler

Sözcük yapısında kullanılan çok anlamlı isimler en fazla 3, en az 2 anlamda kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir:

Üç anlamlı sözcük yapısındaki isimler: ne (27), ném ~ néme (23), yaş (21), ah (4)

İki anlamlı sözcük yapısındaki isimler: yene (30), köñül (22), can (17), qéni (17), bext (15), şam (14), ay (10), cim (10), yer (10), bala (9), el (9), ara (7), aççıq (6), dağ (6), lev (6), némiki (6), tar (6), bölek (5), çolpan (5), égiz (5), esir (5), qandaq (5), süret (5), tes (5), top (5), birdem (4), birer (4), boy (4), haman ~ hemen (4), meyil ~ meyl (4), növet (4), at (3), bağır (3), cilve (3), dégen (3), dégendek (3), ğerib (3), xil (3), mecnun (3), oñ (3), pelek (3), uzaq (3), zat (3), aman (2), berdaş (2), ehl (2), erke (2), qattiq (2), qir (2), nazar (2), servi (2), yeñ (2)

Aşağıdaki tabloda çok anlamlı sözcük yapısındaki isimler sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler

Farklı Anlam Sayıları	Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
3	4	75
2	52	318
Toplam	56	393

Tablo incelendiğinde çok anlamlı sözcük yapısındaki 56 farklı isim, 393 sıklıkla kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta isimlerin kaç farklı anlamda kullanıldığı, orta tarafta kaç farklı isim olduğu sağ tarafta ise farklı anlamlarda kullanılan isimlerin sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.1.2. Söz Öbeği Yapısındaki İsimler

Söz öbeği yapısındaki isimler tek anlamlı ve çok anlamlı olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.1.2.1. Tek Anlamalı Söz Öbeği Yapısındaki İsimler

Söz öbeği yapısında tek anlamalı isimler en fazla 8, en az 1 defa kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: şuan ~ şudem (8), her bir ~ herbir (7), köz yaş ~ köz yeşi (7), héçkim (3), yalañtöş (3), bir biri (2), bir neççe (2), buyan ~ buyaq (2), çin qelbiden (2), hayatbexş (2), xunperes (2), köñül mülki (2), qiz cuvan (2), meqset – murad (2), muhebbet ehli (2), uzaq ötmüş (2), yalañyaq (2), zulmet qarangü (2), ahuzar (1), anar yüzlük (1), ançe munçe (1), aqsaqal (1), aqyol (1), ata demla (1), bağarabağ (1), bağmubağ (1), besmubes (1), betbext (1), betxah (1), bextu amet (1), cay cayi (1), ciger bağir (1), çin köñüldin (1), çöl bayavan (1), çuqan – süren (1), derdu gem (1), derdu hal (1), derdu külpet (1), derdu méhnet (1), derdu qayğu (1), es – huş (1), étiz – ériq (1), ğem ğusse (1), ğemğuzar (1), ğunçe boy (1), gülbağ (1), güldeste (1), gülgün (1), güli ğunçe (1), güluzar (1), halu ehval (1), haza matem (1), hecci ekber (1), héçnéme (1), héçqaysi (1), heryan (1), xanuman (1), xupten namazi (1), işq – ülpet (1), kac – pelek (1), köz uçide (1), qatmuqat (1), qaysibir (1), qizilgül (1), qizilpaçaq (1), qolum qoşna (1), qovm qérindaş (1), lalezar (1), mesçitxane (1), némidégen (1), növetmu növet (1), öy – makan (1), pikru xiyal (1), pirdevsi cennet (1), pitne – pasat (1), puli bar (1), puli yoq (1), sevr taqet (1), sopi işanliq (1), sübhi tan (1), şamuseher (1), şori qurguz (1), tañ bilen (1), tañ seher (1), teñi yoq (1), teñdémét (1), tirik can (1), yalañvaş (1), yanmuyan (1), yaru hemdem (1), yeru cahan (1), yiğa zare (1), yürek bağir (1), yüz tümen (1), zağra nan (1)

Aşağıdaki tabloda tek anlamalı söz öbeği yapısındaki isimler sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 3. Tek Anlamalı Söz Öbeği Yapısındaki İsimler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Söz Öbeği Sayıları	Sıklık Sayıları
8	1	8
7	2	14
3	2	6
2	13	26
1	77	77
Toplam	95	131

Tablo incelendiğinde, söz öbeği yapısındaki 95 farklı isim, 131 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta söz öbeği yapısındaki isimlerin kaç defa tekrarlandığı, orta tarafta tekrarlanan sayıda kaç tane söz öbeği olduğu, sağ tarafta ise sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.1.2.2. Çok Anlamlı Sözcük Öbeği Yapısındaki İsimler

Söz öbeği yapısında kullanılan çok anlamlı isimler en fazla 2 anlamda kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: birdem (4), bir bir (2)

Aşağıdaki tabloda çok anlamlı söz öbeği yapısındaki isimler sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 4. Çok Anlamlı Sözcük Öbeği Yapısındaki İsimler

Farklı Anlam Sayıları	Tekrar Eden Söz Öbeği Sayıları	Sıklık Sayıları
2	2	6
Toplam	2	6

Tablo incelendiğinde çok anlamlı söz öbeği yapısındaki 2 farklı isim, 6 sıklıkla kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta isimlerin kaç farklı anlamda kullanıldığı, orta tarafta kaç farklı isim olduğunu sağ tarafta ise farklı anlamlarda kullanılan isimlerin sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.2.FİİLLER

Fiiller; sözcük yapısındaki fiiller ve söz öbeği yapısındaki fiiller olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.2.1. Sözcük Yapısındaki Fiiller

Sözcük yapısındaki fiiller; tek anlamlılar ve çok anlamlılar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Bunlar sıklık sayıları çoktan aza olacak şekilde sıralanmıştır. Sıklık sayıları aynı olan ögeler alfabetik olarak sıralanmıştır.

1.2.1.1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller

Tek anlamlı sözcük yapısındaki fiiller en fazla 103, en az 1 defa kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: bol- (103), de- (87), kel- ~ kél- (44), i~ é- (43), kör- (25), tap- (24), al- (20), ket- ~ kêt- (20), éyt- (17), öt- (17), başlı- (15), qoy- (15), bil- (14), kül- (14), çiq- (13), titri- (12), tur- (9), tut- (9), körün- (8),

yügür- (8), ber- (7), kir- (7), köy- (7), tol- (7), oqu- (6), aq- (5), bar- (5), boğul- (5), iç- (5), körset- (5), qaç- (5), oltur- (5), tart- (5), tili- (5), ur- (5), yaz- (5), aqar- (4), bağli- (4), çaç- (4), çap- (4), çayqi- ~ çapqi- (4), izdi- (4), kiy- (4), qari- (4), qoş- (4), nétey (4), oyli- (4), oynaş- ~ oyni- (4), sol- ~ solaş- (4), yiqil- (4), yul- (4), yut- (4), çaqni- (3), dolqunli- (3), esli- (3), ez- (3), kéçik- (3), kez- (3), qayt- (3), qoğli- (3), qur- (3), qutul- (3), sez- (3), söyküş- (3), tuğ- (3), uçri- (3), yağdur- (3), yat- (3), yigli- (3), yum- (3), arili- (2), asri- (2), boğuzli- (2), böl- (2), buzul- (2), çal- (2), çidi- (2), dessi- (2), étıl- (2), giçildi- ~ giçurli- (2), huvli- (2), ilin- (2), inli- ~ iñri- (2), işit- (2), işli- (2), kes- (2), köm- (2), kötür- (2), qayni- (2), qiyni- (2), quçaqli- (2), mari- (2), öl- (2), öltür- (2), ös- (2), pat- (2), saqli- (2), sargay- (2), siñ- (2), siz- (2), soq- (2), sori- (2), soz- (2), sözliş- (2), taşli- (2), temtiri- (2), teñli- (2), tiril- (2), tolği- (2), tos- (2), tökül- (2), töli- (2), töz- (2), tüg- (2), tügül- (2), ulaş- (2), ulğay- (2), urğu- (2), uxli- (2), ügdü- (2), yadli- (2), yamri- (2), yar- (2), yaraş- (2), yaşi- (2), yaşli- (2), yélinci- (2), yéniş- (2), yéqinli- (2), yéril- (2), yüdü- (2), ak- (1), aldiri- (1), amalli- (1), atal- (1), atli- (1), atlan- (1), axtar- (1), aylan- (1), ayri- (1), bésil- (1), bit- (1), boşaş- (1), boyli- (1), bulğat- (1), bulğın- (1), buluqli- (1), buz- (1), cakali- (1), cimi- (1), çaçri- (1), çaq- (1), çekçey- (1), çéqil- (1), çiçirli- (1), çig- (1), çili- (1), çillaş- (1), çiqar- (1), çirqiri- (1), çişli- (1), çöçü- (1), çök- (1), çüşen- (1), dadli- (1), endik- (1), épqaç- (1), érit- (1), erkilit- (1), erzi- (1), et- (1), eyli- (1), gemkin- (1), gepleş- (1), gidikli- (1), güllen- (1), heydi- (1), hicay- (1), hörmetli- (1), huşqit- (1), iğañli- (1), isti- (1), işen- (1), kaç- (1), keçür- (1), ker- (1), kiriş- (1), köç- (1), körüş- (1), közli- (1), küyli- (1), qaldur- (1), qapli- (1), qaq- (1), qarği- (1), qavi- (1), qayril- (1), qedirli- (1), qériş- (1), qimirli- (1), qiril- (1), qis- (1), qisti- (1), qizğan- (1), qizit- (1), qon- (1), qozği- (1), quri- (1), quru- (1), qutur- (1), min- (1), mök- (1), möri- (1), muñlan- (1), oqut- (1), or- (1), ornat- (1), oxşi- (1), ögen- (1), örkeşli- (1), özger- (1), patquz- (1), payli- (1), puru- (1), putlaş- (1), pükli- (1), pürki- (1), püt- (1), pütüz- (1), sayri- (1), ségin- (1), sekri- (1), sesken- (1), siğ- (1), sili- (1), silki- (1), siq- (1), soraqli- (1), sozul- (1), sözli- (1), süzül- (1), şadlan- (1), şori- (1), taramli- (1), taraqli- (1), tarqal- (1), tarqat- (1), tavlan- (1), téci- (1), telpün- (1), temşel- (1), téñirqi- (1), tepçiri- (1), tépiş- (1), tevren- (1), tik- (1), tireci- (1), toldur- (1), tolğın- (1), tonuş- (1), tonuştur- (1), tosuval- (1), toşu- (1), toy- (1), turğuz- (1), tutul- (1), tutun- (1), tuyul- (1), tügü- (1), tür- (1), uç- (1), uq- (1), ün- (1), üs- (1), valaqli- (1), viçirli- (1), yağlan- (1), yalvur- (1), yandur- (1), yap- (1), yaqli- (1), yasan- (1), yay- (1), yeñgüşli- (1), yénikli- (1), yéyil- (1), yétiş- (1), yiğ- (1), yirtıl- (1), yoqal- (1), yoqat- (1), yölen- (1), yönel- (1), yumul- (1), yürüz- (1), zarli- (1)

Aşağıdaki tabloda tek anlamlı sözcük yapısındaki fiiller sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 5. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve üzeri	16	483
9	2	18
8	2	16
7	4	28
6	1	6
5	11	55
4	16	64
3	18	54
2	61	122
1	165	165
Toplam	296	1011

Tablo incelendiğinde, tek anlamlı sözcük yapısındaki 296 farklı fiil, 1011 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta fiillerin kaç defa tekrarlandığı, ortada tekrarlanan fiillerin sayıları, sağ tarafta ise tekrarlanan fiillerin sıklık sayılarının toplamını gösterilmektedir.

1.2.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller

Çok anlamlı sözcük yapısındaki fiiller en fazla 6, en az 2 farklı anlamda kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir:

Altı Anlamlı : çüş- (11)

Üç Anlamlı: teg- (9), üz- (5), öç- (3)

İki Anlamlı: qil- (30), yet- (15), yi- (8), aç- (7), aççiq (6), ésil- (6), tin- (6), yan- (6), yaq- (6), bas- (5), yür- (5), mañ- (4), sun- (4), aş- (3), qop- (3), sal- (3), tér- (3), tiz- (3), yézil- (2)

Aşağıdaki tabloda çok anlamlı sözcük yapısındaki fiiller sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 6. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller

Farklı Anlam Sayıları	Tekrar Eden Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
6	1	11
3	3	17
2	19	127
Toplam	23	155

Tablo incelendiğinde, çok anlamlı sözcük yapısındaki 23 farklı fiil, 155 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta, fiillerin kaç farklı anlamda kullanıldığı, ortada farklı anlamda kullanılan fiillerin sayıları, sağ tarafta ise farklı anlamlarda kullanılan fiillerin sıklık sayılarının toplamı gösterilmektedir.

1.2.2.Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller

Söz öbeği yapısındaki fiiller (birleşik fiiller), tek anlamlı ve çok anlamlı olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.2.2.1.Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller

Tek anlamlı söz öbeği yapısındaki fiiller en fazla 2, en az 1 defa kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: ayan bol- (2), bolup qal- (2), bunyad qil- (2), cim tur- (2), devet qil- (2), qobul qil- (2), layıq bol- (2), ölüp qal- (2), ösüp yet- (2), tamam bol- (2), ün sal- (2), ada bol- (1), arzu arman eyli- (1), ayan eyli- (1), başlinip qal- (1), bayan eyli- (1), bayan qil- (1), berdaş bér- (1), bérip teg- (1), bes qil- (1), bildürüp qoy- (1), boyğa yet- (1), bulap ket- (1), bunyad eyli- (1), cavab éyt- (1), caza ber- (1), cem qil- (1), cor bol- (1), cuda bol- (1), cuş et- (1), çak ét- (1), çaqçaq qil- (1), çiqip ket- (1), dirildep tur- (1), dua ati- (1), eks et- (1), emgek qil- (1), endişe qil- (1), étip qal- (1), ğayib bol- (1), gep qil- (1), ğeyrit qil- (1), heves qil- (1), xahiş qil- (1), xuşhal bol- (1), icazet qil- (1), iç ağritip qal- (1), imkan ber- (1), inkar qil- (1), isyan kötür- (1), izdep ket- (1), kalte qil- (1), karamet qil- (1), kétip qal- (1), kirip kel- (1), köp bol- (1), qarap koy- (1), qarap tur- (1), qiptu (1), qiraet oqu- (1), qulluq qil- (1), memnun bol- (1), mollaq at- (1), naz körset- (1), nezer sal- (1), ornişip qal- (1), perq qil- (1), perviş qil- (1), petva qil- (1), pil pil qil- (1), pinhan qil- (1), razi bol- (1), salqin qil- (1), tamaşa eyli- (1), tamaşa qil- (1), tavap qil- (1), tebessum qil- (1), teklip qil- (1), teñkeş bol- (1), tépirlap ber- (1), terennum qil- (1), tesvir eyli- (1), teyin qil- (1), tezim qil- (1), tik tur- (1), tilavet qil- (1), tirik qil- (1), turup qal- (1), tutup ket- (1), urup tur- (1), uzirap ket- (1), ülpet qil- (1), üzüp yür- (1), visalğa ériş- (1), yad ét- (1), yandişip tur- (1), yarap kal- (1), yardım

körset- (1), yéqınlap bar- (1), yéqınlap qal- (1), yétip qal- (1), yüz bol- (1), zamin bol- (1), zorluq qil- (1)

Aşağıdaki tabloda tek anlamlı söz öbeği yapısındaki fiiller sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 7. Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Söz Öbeği Sayıları	Sıklık Sayıları
2	11	22
1	93	93
Toplam	104	115

Tablo incelendiğinde tek anlamlı söz öbeği yapısındaki 104 farklı fiil, 115 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta söz öbeği yapısındaki fiillerin kaç defa tekrarlandığı, orta tarafta tekrarlanan sayıda kaç tane söz öbeği olduğu, sağ tarafta ise sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.2.2.2. Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller

Çok anlamlı söz öbeği yapısındaki fiiller 2 farklı anlamda 6 defa kullanılmıştır: cuş ur- (4), yétip kel- (2)

Aşağıdaki tabloda çok anlamlı söz öbeği yapısındaki fiiller sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 8. Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller

Farklı Anlam Sayıları	Tekrar Eden Söz Öbeği Sayıları	Sıklık Sayıları
2	2	6
Toplam	2	6

Tablo incelendiğinde, çok anlamlı söz öbeği yapısındaki 2 farklı fiil, 6 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta fiillerin kaç farklı anlamda kullanıldığı, orta tarafta farklı anlamda kullanılan söz öbeği yapısındaki fiillerin sayıları, sağ tarafta ise farklı anlamlarda kullanılan söz öbeği yapısındaki fiillerin sıklık sayılarının toplamı gösterilmektedir.

1.3. KALIP SÖZLER

Kalıp sözler deyimler, atasözleri, ilişki sözleri, ikilemeler ve dualar şeklinde tespit edilmiştir. Çok anlamlı kalıp sözler eserde bulunmadığından dolayı sadece tek anlamlı olarak verilmiştir. Tespit edilen kalıp sözler ise şunlardır:

1.3.1. Deyimler

Deyimler en fazla 9 en az 1 defa kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: yaş tök- (9), izhar qil- (4), köz çüş- (3), peryad çek- (3), xiyalğa çöm- (2), kişen sal- (2), qanat qaq- (2), meptun qil- (2), muñ – zar tök- (2), perişan bol- (2), tañ atquz- (2), ada qil- (1), ahu peryad çek- (1), ayağ asti qil- (1), baş kötür- (1), baş qat- (1), beyet qil- (1), cañcal qop- (1), çuqan sal- (1), dadu peryad eyli- (1), dem al- (1), duçar bol- (1), epğan çek- (1), ervahi uç- (1), erzan çüş- (1), eske al- (1), evc él- (1), ğerq bol- (1), heyran qal- (1), heyrette qal- (1), huşiğa kel- (1), xuşamet qil- (1), izhar eyli- (1), köz tik- (1), külpet çüş- (1), qan qil- (1), qétip qal- (1), qozgılañ qil- (1), lavuldap tur- (1), mestane bol- (1), mesture bol- (1), muştaq bol- (1), nale eyli- (1), namayan bol- (1), nezer teg- (1), pervane bol- (1), pervaz qil- (1), taqet qil- (1), ten ber- (1), til sal- (1), tilğa al- (1), tili tur- (1), ümid üz- (1), vayim çek- (1), vede ber- (1), yadqa çüş- (1), yer tep- (1), yüz bér- (1)

Aşağıdaki tabloda deyimler sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 9. Deyimler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Deyim Sayıları	Sıklık Sayıları
9	1	9
4	1	1
3	2	6
2	7	14
1	47	47
Toplam	58	77

Tablo incelendiğinde 58 deyim 77 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta deyimlerin tekrar sayıları, orta tarafta tekrarlanan sayıda kaç tane deyim olduğu, sağ tarafta ise deyimlerin sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.3.2. İkilemeler

İkilemeler en fazla 6 en az 1 defa kullanılmıştır. Bunlar sıklık sayılarına göre çoktan aza olacak şekilde şu şekildedir: miñ miñ (6), dane dane (2), oyla oyla (2), yüz yüz

(2), cim cim (1), dem dem (1), deste deste (1), gah gah (1), ğal ğal (1), ğiñşa ğiñşa (1), ğucme ğucme (1), qat qat (1), qetre qetre (1), oyna oyna (1), parçe parçe ~ pare pare (1), tal tal (1), tamçe tamçe (1), titre titre (1), yügüre yügüre (1)

Aşağıdaki tabloda ikilemeler sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 10. İkilemeler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden İkileme Sayıları	Sıklık Sayıları
6	1	6
2	3	6
1	15	15
Toplam	19	27

Tablo incelendiğinde toplamda 19 ikileme, 27 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta ikilemelerin kaç defa tekrarlandığı, orta tarafta tekrarlanan ikilemelerin sayıları, sağ tarafta ise ikilemelerin sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.3.3. Atasözleri

Eserde 1 tane atasözü tespit edilmiş olup 1 defa kullanılmıştır: tömürni qiziqida sok (1)

Aşağıdaki tabloda atasözü sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 11. Atasözleri

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Atasözleri Sayıları	Sıklık Sayıları
1	1	1
Toplam	1	1

Tablo incelendiğinde 1 atasözü, 1 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta atasözlerinin tekrar sayıları, orta tarafta tekrarlanan sayıda kaç tane atasözü olduğu, sağ tarafta ise atasözlerinin sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.3.4. İlişki Sözlere

İlişki sözlere en fazla 3 en az 1 defa kullanılmıştır: dad (3), apirin (1), essalam (1), heşqalla (1), heyhat (1)

Aşağıdaki tabloda ilişki sözlere sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 12. İlişki Sözlere

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden İlişki Sözleri Sayıları	Sıklık Sayıları
3	1	3
1	4	4
Toplam	5	7

Tablo incelendiğinde 5 ilişki sözü 7 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta ilişki sözlerinin tekrar sayıları, orta tarafta tekrarlanan sayıda kaç tane ilişki sözü olduğu, sağ tarafta ise ilişki sözlerinin sıklık sayıları gösterilmektedir.

1.3.5. Dualar ve Beddualar

Dualar en fazla 3 en az 1 defa kullanılmış olup beddua tespit edilememiştir: şükür (3), rehmet (1), barikalla (1),

Aşağıdaki tabloda dualar sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 13. Dualar ve Beddualar

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Dua Sayıları	Sıklık Sayıları
3	1	3
1	2	2
Toplam	3	5

Tablo incelendiğinde 3 dua 5 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol tarafta duaların tekrar sayıları, orta tarafta tekrarlanan sayıda kaç tane dua olduğu, sağ tarafta ise duaların sıklık sayıları gösterilmektedir.

2.KAŞGAR GECESİ DESTANI'NIN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ (1, 2, 3 VE 4. BÖLÜM)

abroy: *İtibar, saygınlık.*

Pütün Qeşqerde çeksiz **abroyi** bar / Ladaq keşmir bilen xoten kuçada (*Bölüm 3, Beyit 10*).

acayıp ~ ecib : *Acayıp, garip, tuhaf, şaşılacak.*

Özi qançe **acayıp** xelqi şunçe / Yigitler xuddi şir qizliri ğunçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Biraq Leyli şü tapta ğeyriy bir qız / Bolup qaldi **acayıp** şox ve kepsiz (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Muqamçı aqsaqal dilkeş bovamdin / **Acayıp** qissilerni añla añla (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Acayıp rişte birle bağlinip dil / Gahi dost hem qérindaş gah muellim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Acayıp bağçisi dilniñ arami / Bégida méviler bir biridin mol (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Biraq şü xelq içide birla adem / **Acayıp** körünetti közige her dem (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Çüşüp yadığa ötken bir **ecib** kün / Mana keç küz patar Qeşqer quyaşi (*Bölüm 4, Beyit 1*).

acib: *Olağanüstü, harika.*

Kömüldi ni **acib** erler késpedesiz / Asav qarĝu ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

aciz: *Zayıf, güçsüz.*

Kérim **aciz** térimçi bir makanniñ / Tikendek oĝli idi toxtikamniñ (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Cimi ğeptin toluq boldum xeverdar / Tilim **aciz** ğémim eyleşke izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

aç-: 1. Açmak.

Qilip tekliq uni çayu néniğa / **Açar** söz şü zaman tépip bahane (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Çimildiqtin çiqip külgende çolpan / Yüzini naz bilen **açqanda** asman (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Biravlar ah dédi seskendi qattiq / Biraq héçkim **açalmas** aĝzini hem (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Mubarek levziñiz yol **açti** roşen / Yésun öz göşini emdi u düşmen (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Tevekkül dep bugün ğep **açqiniñ** xop / Eger maqul dése épqaçqiniñ xop (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Qoşup armanini sözge balam dep / Qoşaq birle **açarken** haza matem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

2.Göstermek.

Mana addiy yiĝinçaq hucra içre / **Éçip** esrarini çin méhri birle (*Bölüm 4, Beyit 6*).

aça: *Abla.*

Biridur anisi zoremxan **açam** / Biri ney qolidin çüşmes seher şam (Bölüm 3, Beyit 7).
Kérim éytqaç cimi gepni bu axşam / Közige yaş élip zoremxan **açam** (Bölüm 4, Beyit 3).
Aña çin qelbidin köp apirin der / Mana her künkidek zoremxan **açam** (Bölüm 4, Beyit 8).

aççiq: *1.Acı.*

Yérilmasmu yürek **aççiq** elemdin / Şuña qañçe sozulsa arqığa iş (Bölüm 1, Beyit 7).
Külüşti öz içide her ikkiylen / Bésip derd **aççiqini** sevr bilen (Bölüm 3, Beyit 10).
Ne matemki qisas **aççiq** nidasi / Yétip pütkül şeherge qopti ğelyan (Bölüm 4, Beyit 5).
Qara tünge qoşup **aççiq** tütünni / Gomindañ keldi yurtqa boldi paşa (Bölüm 3, Beyit 7).
Bu derdke payliyalmay **aççiqidin** / Élip qolğa naganni yançuqidin (Bölüm 4, Beyit 9).

2.Sinirlilik, öfke, kızgınlık.

Peqet **aççiq** ğezeptin huvligandek / Veya sevr taqiti héç qalmıgandek (Bölüm 1, Beyit 10).

ada bol-: *Gerçekleşmek.*

Cunun birle ada bolmıgınim xop / Çolaq memnun bolup beg elçisidin (Bölüm 2, Beyit 7).

ada qil-: *Yerine getirmek.*

Séniñ bextiñ üçün canım pida dost / **Qilay** yür xizmitiñni men **ada** dost (Bölüm 4, Beyit 6).

adavet: *Kin, nefret.*

Xususen yürğüzüp irqiy siyaset / Xelqler içige saldı **adavet** (Bölüm 3, Beyit 6).

addiy: *Sade, gösterişsiz.*

Mana **addiy** bir Uyğur qızı sizge / Tonuştı qara sumbul çéçi bizge (Bölüm 2, Beyit 8).
Mana **addiy** yiğınçaq hucra içre / Éçip esrarini çin méhri birle (Bölüm 4, Beyit 6).

adem: *İnsan, kişi, adam.*

Biraq şu xelq içide birla **adem** / Acayip körünetti közige her dem (Bölüm 1, Beyit 7).
Dédi ve gepleşeyli kel bölektin / Hökümet **adimi** dep şunçe zorluq (Bölüm 4, Beyit 11).
Kérimni bille başlap ikki **adem** / Ötüp tar koçılardin del namaz şam (Bölüm 4, Beyit 4).
Buña taqet qilalmay hemme **adem** / Bolattı köz yéşi deryasida ğerq (Bölüm 4, Beyit 7).
Ve hetta qalmıdı bir çette qoğan / Şu kün ta keçkiçe miñlarçe **adem** (Bölüm 4, Beyit 6).

ademxorluq: *Vahşilik, vahşet.*

Qilamsen koça koyda **ademxorluq** / Özüñ tök yéğini ur yene şunçe (Bölüm 4, Beyit 1).

ademzat: *İnsanlık, insanoğlu.*

Makani yoq kebi bu keñ cahanda / Xazandek temtirer her yan **ademzat** (Bölüm 4, Beyit 10).

Xazandek temtirer her yan ademzat / Tiriklik gémidin sersan **ademzat** (Bölüm 4, Beyit 11).

adet: *Adet, gelenek.*

Bu gerçe bolsimu bir geyriy **adet** / Bu gepler bir medetkar çaqiriqtek (Bölüm 4, Beyit 5).

adrés: *Adres.*

Bérip **adrésiğa** tegse şu beski / Egerçe bolsa u bir qarıǵu amet (Bölüm 3, Beyit 8).

agah: *Uyarı.*

Ülüşkünla tinç qalǵan bu dergah / Bügün gelyan içide idi **agah** (Bölüm 4, Beyit 8).

aǵaz: *Başlama, giriş.*

Yézilsa erzigey el köñlige saz / Qilay qissemni menmu şundin **aǵaz** (Bölüm 1, Beyit 7).

ah: *1.Feryat.*

Kélur ney sesliri asta yéqinlap / Yéqinlaşqanséri **ahi** yélineap (Bölüm 1, Beyit 2).

2.Ah, ilenme, beddua.

Dutardek muñliri dilkeş şeher bu / Ğezeldek **ahliri** ateş şeher bu (Bölüm 4, Beyit 4).

3.Ah, nida.

Muqamdek tolǵinip hem sizmu teñla / Yürekniñ qat qétidin **ah** dégensiz (Bölüm 4, Beyit 6).

Biravlar **ah** dédi seskendi qattiq / Biraq héçkim açalmas aǵzını hem (Bölüm 4, Beyit 8).

ahu: *Ceylan.*

Sevep Şir qoǵlisa qaçmaqqa imkan / Tapar **ahu** eger bolsa tirik can (Bölüm 2, Beyit 4).

Peqet **ahuda** bar şundaq omaq köz / Yaman közler bu közge çüşmigey dep (Bölüm 2, Beyit 9).

ahu peryad çek-: *Ah çekmek, iç çekmek.*

Bu günçe gül ösüp ger bolsa şemşad / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (Bölüm 1, Beyit 7).

ahuzar: *Feryat.*

Yétip kelse şu neyniñ **ahuzari** / Kétip qız ilkidin bar ixtiyari (*Bölüm 1, Beyit 6*).]

ak-: *Akmak.*

Béşimda boldiñiz pervane goya / **Éqip** közdin tola yaş boldi derya (*Bölüm 2, Beyit 10*).

aka: *Ağabey.*

Akamni tiğ bilen öltürdi callat / Séni bu derd tirik qilsunmu berbat (*Bölüm 4, Beyit 1*).

al-: *Almak.*

Uluğ dergahiğa qulluq qilattim / Duasini yene köprek **alattim** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Bu oqki tegse ger ya canni **almay** / Veya can almisa meylige qoymay (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Biri ortağ dédi xamanni **aldi** / Biri alvan dédi qalganni **aldi** (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Biri öşriğe dep topanni **aldi** / Biri yamulğa dep samanni **aldi** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Biri çerikke dep otunni **aldi** / Biri beglerge dep xurcunni **aldi** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Biri ambalğa dep mey puli **aldi** / Biri meyge qoşup sey puli **aldi** (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Éşekni seysige dep dorğa **aldi** / Toqumni bir duğa molla **aldi** (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Biridin biri köp qızğandı **aldi** / Kérimniñ ikkila hemrahi qaldi (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Vapa mektipidin kim **alsa** telim / Özige qilguluq sizni muellim (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Bu oqki tegse ger ya canni almay / Veya can **almisa** meylige qoymay (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Aña men xuddi bir bende hemişe / Ki Qeşqer sözini **alsam** tilimğa (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Dédi **Al** yaqqinini xaligançe / Uniñ munçe séxiy hatemlikidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Kérim éytqaç cimi gepni bu axşam / Közige yaş **élip** zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bu derdke payliyalmay aççıqidin / **Élip** qolğa naganni yançuqidin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Esir qilğaç özige galibane / **Élip** qolğa qelem ilhamkarane (*Bölüm 4, Beyit 2*).

alamet: *İz, işaret, felaket.*

Eceb héslar bilen köñlüñ bitaquet / Déñizdek çapqılar tinmay **alamet** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

alçaq: *Alçak, aşağılık, hain.*

Qilip bu sirni bir **alçaqni** xahiş / Yene qañçe muneccim baqti kökke (*Bölüm 3, Beyit 4*).

ald: *Ön.*

Körey **aldimda** tezim qilmiganni / Öyümge elçiler hem tolmiğanni (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Yügürdi **aldığa** til saldi derhal / Pütün hoyla içide qopti cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Kérim çiçti işikke köñli xursen / İşik **aldida** bir tüp qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Nazari **aldida** yandurup şamni / İçip qelbiñ kebi gül lale camni (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Dégensiz dostlirim elvette elvet / Ya héytgah **aldidin** ötkende bir kün (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Mana yavağ dégen dervaza **aldi** / Kérim kelgeç qarap heyrette qaldi (*Bölüm 4, Beyit 7*).

aldiri-: *Acele etmek.*

Kétişke **aldiraytti** almaymen dem / Tebiet çéhrişi gemkindi şunçe (*Bölüm 4, Beyit 3*).

alem: *Dünya, cihan, alem.*

Kirip bağqa yöneldi köl taman u / Biraq **alem** idi zulmet qarañgu (*Bölüm 1, Beyit 5*).

alğay: *Şaşı.*

İğaňlap méňişi goyaki ördek / Yüzi çoqur köziniñ biri **alğay** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

alim: *Bilgin.*

Satarniñ tarliridek gerçe gemkin / Qedimlik **alimi** içre ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 6*).

aliy: *Yüce.*

Küter bir biridin **aliy** muqamlar / Teme birle yéqip her yolğa şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Özini körsitip bek **aliy** himmet / Tavar durdunni yaydi parçe parçe (*Bölüm 3, Beyit 7*).

alliqandaq: *Nasıl.*

Xalayıq anda bir top munda bir top / Yüzide **alliqandaq** teşvişi köp (*Bölüm 4, Beyit 9*).

alte: *Altı.*

Éti Leyli ve yaki Leyligüldür / Yéşi beş **altilderde** çéhri güldür (*Bölüm 1, Beyit 11*).

altun: *Altın.*

Lékin tegmes aña **altun** nésivi / Tile şair saña hem kelse şu bext (*Bölüm 3, Beyit 8*).

alvan: *Vergi.*

Biri ortağ dédi xamanni aldi / Biri **alvan** dédi qalganni aldi (*Bölüm 3, Beyit 1*).

amal: *Çare.*

Qılar dilni esir qarmaq misali / Uniñdin qutulmuşniñ yoq **amali** (*Bölüm 2, Beyit 4*).

amalli-: *Çare bulmak.*

Uniñ birle körüşkey bir **amallap** / Egerçe kelmise ya çıqsa tosqun (*Bölüm 2, Beyit 4*).

amalsiz: *Çaresiz.*

Qılay qıblem hemişe dergahiñizni / Buni añlap gülayim boldi **amalsiz** (*Bölüm 2, Beyit 4*).

aman: *1.Sağlıklı.*

Üsüp héçkimni qoymay tinç **amanraq** / Çélip üstek çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

2.Barış, sessizlik.

Uni xevptin **aman** asrayli biz dep / Tonuşmayla öyige qıptu devet (*Bölüm 4, Beyit 4*).

amanlıq: *Esenlik, sağlık.*

Yüdüp dehşet bilen gemni tulumda / Şu saet ketti bu öydin **amanlıq** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

amansız: *Acımasız.*

Yene çöllər ara öysiz makansız / Néme ğurbet çüşer başqa **amansız** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

ambal: *Başkan, idareci.*

Biri **ambalğa** dep mey puli aldı / Biri meyge qoşup sey puli aldı (*Bölüm 3, Beyit 4*).

amet: *Şans, talih.*

Bérip adrésiğa tegse şu beski / Egerçe bolsa u bir qarıǵu **amet** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

amin: *Amin.*

İlahə yet qızım meqsetke **amin** / Ana bergeç duasını mueyyen (*Bölüm 2, Beyit 2*).

an: *An, vakit, zaman.*

Qaçanki melide kezgende bir **an** / Ücmilikini qilip salqın xiyaban (*Bölüm 1, Beyit 7*).

ana: *Anne.*

Dédi Leyli **Ana** bolmañ perişan / Perişanlıq bilen köp qıynımañ can (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Ésildi **aniniñ** boynıǵa derhal / Süzük köl yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Bovaqtek biğubar zoqqa tolup u / Ésildi **aniniñ** boynıǵa derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Dédi yetkeç **anammu** halimizǵa / Duasını bérip aqyolimizǵa (*Bölüm 3, Beyit 2*).

İlahə yet qızım meqsetke amin / **Ana** bergeç duasını mueyyen (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Biridur **anisi** zoremxan açam / Biri ney qolidin çüşmes seher şam (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Oğul birle **ana** növetmu növet / Qılar öz gemliri üstide söhbet (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ana bolmaqqa layıq bolsam emdi / Ne arman xuşluqumdin ölsem emdi (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Kérim deytti **Ana** köp gemge çökmeñ / Bolar bir gep tola endişe qılmañ (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Ana qaldi balam bolsun yoluñ dep / Eceb halet hökümran mende hemişe (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Xazandek sarğıyip hösni tökülgen / Biderman bir **ana** éytip derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

anar: *Nar.*

Anar şaptul şexi üzre tövenge / Nezer salsañ süyi örkeş tümenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

anar yüzlük: *Gül yüzlü.*

Veyaki suğa çıqsa qız cuvanlar / Çéçi sumbul **anar yüzlük** bu canlar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

ançe munçe: *Biraz.*

Şuña mexsum bu qızğa qildi perviş / Oqutti **ançe munçe** her yili qış (*Bölüm 1, Beyit 1*).

andaq: *Öyle.*

Ve yaki bir hayatbexş hayqiriqtek / Yürekniñ tarini titretti **andaq** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

andin: *Ondan.*

Baraqsan tal sögetzar dilğa aram / Arami şamili **andin** dilaram (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Ne gemkiniki tola miskin qiyapet / Şamal beñvaşliqi **andin** yamanraq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Ne arman tañ bilen teñ bir éçilsam / Yétip armanğa men **andin** yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Şu oy birle tépip yerni emeldar / Qavandek çirqirap **andin** gezepkar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Uzatti arqidin bir qara etles / Qilip Leylige **andin** köp xuşamet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Qéni qandaq qilarsen bir köreyçu / Körüp **andin** cazayıñni béreyçu (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Köñüller çayqilip **andin** ziyade / Eceb muñluq şeher bu bari hesret (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Béşiñda şunçe derdu qayğu taği / Diliñda **andin** artuq hicri daği (*Bölüm 4, Beyit 8*).

aniliq: *Analık.*

Kérim birle kétey men pütüzüp gep / Tileymen **aniliq** duayıñizni (*Bölüm 2, Beyit 3*).

añli-: *Duymak, dinlemek.*

Buni **añlap** çolaqniñ reñgi öçti / Gezeptin titridi ervahi uçti (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Qilay qiblem hemişe dergahiñizni / Buni **añlap** gülayim boldi amalsiz (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Némiki kelse başqa teñ köreyli / Buni **añlap** kérimniñ qelbide cuş (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Tümendin **añlinar** derdlik sadalar / Sada birle yene otluq nidalar (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Lavuldap turmisa Leyli vapasi / Qeyerdin **añlinar** mecnun navasi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Cimildi Leylimu şu neyni **añlap** / Yürek tinmas idi lékin tépirlap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Obul **añlap** bu sirni bir kişidin / Kéçip öz gem ve hesret teşvişidin (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Muqamçı aqsaqal dilkeş bovamdin / Acayip qissilerni **añla** añla (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Bu avaz tün yérip qilğanda pervaz / Uniñ her evcidin **añlap** xitablar (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Kérim **añlap** Obuldin bu cavabni / Oqup goya hayattin yéñi babni (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Kérimniñ köz öñi boldi qarañgu / Qulaqlar **añlimas** goyaki sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

apirin: *Aferin.*

Aña çin qelbidin köp **apirin** der / Mana her künkidek zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

aq-: *Akmak.*

Qaçan baqti zaman **aqqan** bu yaşqa / Uniñdin çöl bayavan nede sen dep (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Bikar **aqmas** idi deryada tahir / Dilida bolmisa yar işqi zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Emeldar bulğınip yağlandı qalpaq / Déhqan yerde **aqar** qan çekisidin (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Yulup çaç **aqquzup** közdin ériqlar / Qara yağliq tutup közge balam dep (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Buni eyleşke tesvir söz yétişmes / Hésapsız **aqti** yaş közlerde qaynap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

aq: *Beyaz, ak.*

Yüzide derd elemniñ izi yüz yüz / Çéçida **aq** tola yillar tozani (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Qobul qil nativan can sovgisini / Sütüñdek **aq** köñülñiñ söygüsini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ötöp kirgende bir hoyla içre / Bélige **aq** mata bağlap qéri yaş (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Buni tilda bayan qilmaq maña tes / Çéçida **aq** tola qeddi pükülgen (*Bölüm 4, Beyit 3*).

aqar-: *Beyazlamak, ağarmak.*

Çişi hem sarğıyip çaçlar **aqardi** / Tasadip bir küni bir dosti xalis (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Oğullar qatmuqat türme içide / Kélinniñ çaçliri **aqardi** bivax (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Gezeptin hem **aqardi** yüzi şamdek / Beş on yıldın béri bu yutta héçkim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Aqarğan çaçlirim bolsa payandaz / Séniñ bextiñ üçün şumu yene az (*Bölüm 4, Beyit 9*).

aqçı: *Akçı, ak taraftarı.*

Birini **aqçı** sen dep birini kökçi / Birini oğridur birini doqçı (*Bölüm 3, Beyit 8*).

aqsaqal: *Yaşlı.*

Muqamçı **aqsaqal** dilkeş bovamdin / Acayip qissilerni añla añla (*Bölüm 4, Beyit 5*).

aqyol: *Yolculuk.*

Dédi yetkeç anammu halimizğa / Duasini bérip **aqyolimizğa** (Bölüm 3, Beyit 2).

ara: *Ara, fasıla.*

Kétip elçi **aradin** birdem ötmey / Çolaq mexsum xotundin gepmu kütmey (Bölüm 1, Beyit 1).

Arağa kirdi hem bir qançe qoşna (Bölüm 1, Beyit 11).

Boğuldi hemme erk başlandi hicran / Peqet şu ney idi **arada** qalğan (Bölüm 1, Beyit 5).

Bikarğa sayrimas tünlerde bulbul / Uni köydürmise gülşen **ara** gül (Bölüm 3, Beyit 8).

Öter ötmey **aradin** azğina çağ / Yügürdi Leyligül aydiñ idi bağ (Bölüm 3, Beyit 7).

Muşunçe hicri daği yetmigendek / **Arağa** ündi u zalim tikendek (Bölüm 3, Beyit 9).

2. da/ de.

Yene çölller **ara** öysiz makansiz / Nême gurbet çüşer başqa amansiz (Bölüm 2, Beyit 8).

aram: *Huzur, dinlenme yeri.*

Baraqsan tal sögetzar dilğa **aram** / Arami şamili andin dilaram (Bölüm 1, Beyit 5).

Goya tapti şu camdin dilğa **aram** / Şu halda kün pétip başlandi axşam (Bölüm 4, Beyit 4).

Acayip bağçisi dilniñ **arami** / Béğida méviler bir biridin mol (Bölüm 1, Beyit 11).

Uniñ her tamçisi bolsun dilaram / Vapadar dost kebi can dilğa **aram** (Bölüm 4, Beyit 7).

aramgah: *Dinlenilecek yer.*

Tümenge yandışip turğan bu dergah / Eceb hösni bilen dilğa **aramgah** (Bölüm 1, Beyit 1).

aran: *Zor, güç.*

Qimirlap ornida tañ atquzalmay / **Aran** yetti ulaştı tañ seherge (Bölüm 2, Beyit 2).

Nême bu munçilik bihude azar / **Aran** yetkende purset vesli didar (Bölüm 1, Beyit 8).

Gezep birle yanar yaşqa tolar köz / Kérim derdni **aran** yutup içige (Bölüm 4, Beyit 5).

arilaş: *Karışık.*

Şuña derhal boşaşti külke **arilaş** / Yéli qaçqan rézinke topqa oxşaş (Bölüm 1, Beyit 3).

arili-: *Arasında dolaşmak.*

Çönek **arilap** yular ot şunçe ixçam / Biraq titrer qoli qoruq tola yüz (Bölüm 4, Beyit 9).

Özümnüñ meylige qoymas birer dem / Çapar xuddi quyundek vada **arilap** (Bölüm 4, Beyit 8).

arman: *Arzu, istek, gaye, ülkü.*

Ne **arman** tañ bilen teñ bir eçilsam / Yétip armanğa men andin yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Némidur istigen isyançı **arman** / Çapar huşsiz yügensiz hem perişan (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ana bolmaqqa layiq bolsam emdi / Ne **arman** xuşluqumdin ölsem emdi (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Tonuşluq tum qara közlerde **arman** / Ve gemkin bir ümid şunçe namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Qoşup **armanini** sözge balam dep / Qoşaq birle açarken haza matem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

İdiñ sen rehname ilhamğa vadi / Méni hem qoyمیğın **armanda** zadi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

arqa: *Arka.*

Yérilmasmu yürek aççıq elemdin / Şuña qançe sozulsa **arqığa** iş (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Şu ketkençe ata tağ **arqisiğa** / Bext tapmaq üçün öyvaqisiğa (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Kélip bağ **arqisiğa** çekti epğan / Qilip devet yéniğa yarni pinhan (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Uzatti **arqidin** bir qara etles / Qilip Leylige andin köp xuşamet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

artuq: *Fazla, çok.*

Béşiñda şunçe derdu qayğu tağı / Diliñda andin **artuq** hicri dağı (*Bölüm 4, Beyit 8*).

arzu: *Dilek, istek, arzu.*

Ésildi tapti goya başpanahni / Visal **arzusığa** hem rehnemani (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Kélip qalğay özi keçte ilahim / Ümid **arzu** visalğa telpünüp dil (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Ümid **arzu** güli solğaymu emdi / Cudaliq bir ömür bolğaymu emdi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

arzu arman eyli-: *Amaçlamak.*

Ezizane Qeşqer şenige dastan / Yézişni dilda eylep arzu arman (*Bölüm 4, Beyit 3*).

arzuluq: *Arzu edilen, aranılan, istenilen.*

İşitken **arzuluq** boldi körüşke / Körüş birle qalatti bir köyüşke (*Bölüm 1, Beyit 5*).

asan: *Kolay, basit.*

Ölüm **asan** idi ayrılmıgımdin (*Bölüm 2, Beyit 10*).

asan bol-: *Kolay olmak.*

Kirişti tul ayal tapmaqqa derhal / Uzaq ötmey bu müşkül boldi asan (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Asan bolmas idi şirğa tutulmaq / Lékin müşkül beg hacidin qutulmaq (*Bölüm 2, Beyit 3*).

asav: *Asi.*

Kömüldi ni acib erler képensiz / **Asav** qarǵu ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

asman: *Gök, gökyüzü.*

Xiyal **asmanida** külgende çolpan / Güzel Qeşqerge rişte baǵlidi can (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Tirildi sopi işanlıq cahalet / Tumandek qaplidi **asmanni** zulmet (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Çimildiqtin çiqip külgende çolpan / Yüzini naz bilen açqanda **asman** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

asri-: *Korumak.*

Quçaqlar Leylini saqlay dégendek / Uni baǵri bilen **asray** dégendek (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Uni xevptin aman **asrayli** biz dep / Tonuşmayla öyige qiptu devet (*Bölüm 4, Beyit 4*).

ast: *Alt, taban.*

Ayaǵ **astida** xar bolsa bu ünçe / Qurarmu kün ve tünler közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Ayaǵ **astida** qaldi lale ğunçe / Kimiki erk dédi baş qaldi tensiz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

asta: *Sakin, yavaş.*

Kélur ney sesliri **asta** yéqinlap / Yéqinlaşqanséri ahi yélincap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Şu boldi bir qarar qiz mañdi xoş dep / Üzer aymu pelekte **asta** ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Çiraǵ pil pil qilar **asta** şamalda / Ayan boldi murad meqset bu halda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

aş: *Aş, yemek.*

Capa birle qiriqtin aştı yaşım / Zeher boldi hemişe yégen **aşım** (*Bölüm 2, Beyit 3*).

aş-: *1. Aşmak.*

Uniñ dañqi **éşip** öz melisidin / Yétip etrapqa tekşi hemmisidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

2. Geçmek.

Capa birle qiriqtin **aştı** yaşım / Zeher boldi hemişe yégen aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Kérimde yüz bérip bir başqa halet / Köñülde teşvişi **aştı** nahayet (*Bölüm 4, Beyit 3*).

aşiq: *Aşık.*

Köyük bir bext peqet **aşiqqila** xas / Démek bu bext nésivi hemmige teñ (*Bölüm 3, Beyit 6*).

aşnaliq: *Tanışıklık.*

İçeymen qetre qoymay teşnaliqtin / Vapayu méhir dosyqa **aşnaliqtin** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

at-: *Atmak, fırlatmak.*

İli Altay yene Tarbağatay dep / Gomindañ şöhrıtige oq **atay** dep (Bölüm 4, Beyit 9).
Kérımge **atti** bir muşt şunçe ittik / Bérıp çüşti özi mollaq étip tik (Bölüm 4, Beyit 8).

at: *1.At.*

Uduldin keldi bir saqçı emeldar / Tömür **atqa** minip meğrur ciladar (Bölüm 4, Beyit 7).
Kélişti novéşi dep **at** çıqarğan / Bir mehelle içige bekmü çaqqan (Bölüm 4, Beyit 5).

2.Ad, isim.

Uniñdin qaldı bir qız tola mesum / **Éti** Leyli ve yaki Leyligüldur (Bölüm 1, Beyit 10).

ata: *Baba.*

Tiliñğa alğuçe bolma kırım dep / Yalañ töşke **ata** bolmaq nomus gep (Bölüm 1, Beyit 3).
Şu ketkençe **ata** tağ arqısığa / Bext tapmaq üçün öyvaqısığa (Bölüm 3, Beyit 6).
Bular bir **atidin** ikki oğulken / Çoñi rozi kiçikiniñ obulken (Bölüm 4, Beyit 9).

ata demla: *Mollaların atası.*

Egerçe u kişi bolsa küyoğlum / Ata demla uni ve yaki oğlum (Bölüm 1, Beyit 9).

atal-: *Adlandırmak.*

Qızılpaçaq **ataldi** her ziyaliy / Küni şorluq ayançlıq boldı hali (Bölüm 3, Beyit 4).

ateş: *Ateş, yakıcı.*

Dutardek muñlırı dilkeş şeher bu / Gezeldek ahlırı **ateş** şeher bu (Bölüm 4, Beyit 4).

atli-: *Atlamak, aşmak.*

Kéler ney seslırı bağları **atlap** / Öziğe méhriban dilberni yadlap (Bölüm 1, Beyit 5).

atlan-: *Hazırlanmak.*

Bu işqa can pida **atlanğusidur** / Ene şundaq xiyal birle bolup bend (Bölüm 4, Beyit 2).

atlıq: *Adındaki.*

Kırım **atlıq** yigitniñ derdu hali / Éçilmay solsa ger şéhida ğunçe (Bölüm 1, Beyit 5).

aval ~ avval: *Önce.*

Aval tegken bolatti begke elvey / Ve lékin beg tügül bay hem emeldar (Bölüm 3, Beyit 9).
Avval başlap boğuzlap kömdi penni / Maarip dése kim saldı kişenni (Bölüm 3, Beyit 1).

avare: *Sersem.*

Biri epkeş bilen **avare** şudem / Biri bir nanga zar divane şudem (Bölüm 4, Beyit 2).

avaz: *Ses.*

Ġidiqlap dilni oyçan nazli tuyġu / Ravabtin kelse ger mestane **avaz** (Bölüm 4, Beyit 8).

Bu **avaz** tün yérip qilġanda pervaz / Uniñ her evcidin añlap xitablar (Bölüm 4, Beyit 9).

avval avvaldin: *Çok önceden.*

Nezerbaġ dep bikar éytimaptiken el / Nezer tegkeniken avvaldin avval (Bölüm 1, Beyit 4).

axir ~ axiri: *Nihayet, sonunda.*

Şuña **axir** üzüp ümidni mexsum / Dédi qismet şu bolsa razi bolġum (Bölüm 1, Beyit 5).

Dédi **axir** kérin ey gül uzarim / Hayatim gülşeni can lale zarim (Bölüm 3, Beyit 7).

Şu halda bir haza u boldi texir / Yiġip es huşini miñ teste **axir** (Bölüm 3, Beyit 4).

Cavab tapmaq üçün sirlilik köyüкке / Cavab bir boldi **axir** hemmige mas (Bölüm 3, Beyit 5).

Dédi **axir** Eceb oñ keptu teley / Xudaġa yüz tümen miñ şükürler dey (Bölüm 4, Beyit 6).

Qéri yaş hemmiler bilmekliki şert / Dégen sözlerni teste uqti **axir** (Bölüm 4, Beyit 2).

Namerd xunperes betbext zamanni / **Axiri** Leyli qildi sirni izhar (Bölüm 3, Beyit 5).

Déyişti **axiri** emdi tevekkel / Tevekkel téñirqaştin miñ miñ evzel (Bölüm 4, Beyit 6).

axşam: *Akşam.*

Bu **axşamni** tamaşa qilar idi cim / Buniñ tesvirige yoqtur ilacim (Bölüm 3, Beyit 4).

Aña qilmay özini yaru hemdem / Mana keldi bu **axşam** neydin yene ses (Bölüm 3, Beyit 3).

Kérin éytqaç cimi gepni bu **axşam** / Közige yaş élip zoremxan açam (Bölüm 4, Beyit 3).

Goya tapti şu camdin dilġa aram / Şu halda kün pétip başlandı **axşam** (Bölüm 4, Beyit 4).

Muhabbet ehligé şum qilmişığa / Téxi **axşam** Kérinige külseyu bext (Bölüm 4, Beyit 6).

Bügün bu vedige imkani nede / Eger vede buzulsa uşbu **axşam** (Bölüm 4, Beyit 8).

axtar-: *Aramak.*

Ki goya kimgidur éytmaççı bir hal / Ve belki **axturar** evladqa iqbal (Bölüm 4, Beyit 4).

ay: *1.Yılın on iki bölümünden her biri.*

Nadamet daġidin yaşlanmisa köz / Şu halda ötti **aylar** qançe qançe (Bölüm 1, Beyit 10).

Köçetmu qaldi susiz ulaqsız / Mana bir neççe **ay** ötti érinçek (Bölüm 4, Beyit 1).

2.Ay, kamer.

Aya çerx séniñ peyliñge lenet / Qararsız vehşi şum meyliñge lenet (Bölüm 1, Beyit 7).
Yüzi **aydek** démeymen çünki ayda (Bölüm 2, Beyit 9).
Ne qılğay **aydiki** dağlarda mena / Démek ay teñlişelmes bu çirayğa (Bölüm 2, Beyit 3).
Ne qılğay aydiki dağlarda mena / Démek **ay** teñlişelmes bu çirayğa (Bölüm 2, Beyit 3).
Peqet muñluqluqi oxşaytti **ayğa** / Güzeller közini héç ixtilapsız (Bölüm 2, Beyit 4).
Haman yaşlıq idi közler ve lékin / **Aya** çerx qil bu növet bir muruvvet (Bölüm 2, Beyit 7).
Şu boldi bir qarar qız mañdi xoş dep / Üzer **aymu** pelekte asta ügdep (Bölüm 3, Beyit 4).

ayağ: *Ayak.*

Ayağ astida xar bolsa bu ünçe / Qurarmu kün ve tünler közi nemdin (Bölüm 1, Beyit 6).
Ayağ astida qaldi lale günçe / Kimiki erk dédi baş qaldi tensiz (Bölüm 3, Beyit 4).

ayağ asti qil-: *Çiğnemek, ihlal etmek.*

Qurttek yamridi cay cayda casus / Ayağ asti qilindi bitti namus (Bölüm 3, Beyit 4).

ayal: *Kadın, hanım.*

Kirişti tul **ayal** tapmaqqa derhal / Uzaq ötmey bu müşkül boldi asan (Bölüm 1, Beyit 7).
Ve belki toy işimu çüşti erzan / **Ayal** şu melilik éti gülayim (Bölüm 1, Beyit 8).

ayan: *Açık, görünür.*

Ayandur hemme gep iş boldi müşkül / Ne müşkülki ümidmu boldi bir gül (Bölüm 2, Beyit 2).
Ve gahi çin köñüldin öz inim dep / Aña tökse sirini héç **ayanmay** (Bölüm 4, Beyit 9).
Bügün çüşse béşiğa şunçe külpet / **Ayanki** Leylige bermişti vede (Bölüm 4, Beyit 7).

ayan bol-: *Görünmek.*

Ne boldiki bugün özgerdi ehval / Goya yarğa **ayan bolmiş** cimi hal (Bölüm 1, Beyit 1).
Çırağ pil pil qılar asta şamalda / **Ayan boldi** murad meqset bu halda (Bölüm 4, Beyit 8).

ayan eyli-: *Göstermek, belli etmek.*

Ayan eyleşke bolmay tilda cüret / Béşi taşteq qétip aşu azabtin (Bölüm 3, Beyit 9).

ayançlıq: *Acınası.*

Qizilpaçaq ataldi her ziyaliy / Küni şorluq **ayançlıq** boldi hali (Bölüm 3, Beyit 4).

aydin ~ aydiñ: *Açık.*

Ne kök gümbez şamliridin eser bar / Ne kökniñ erkisi **aydin** xever bar (Bölüm 1, Beyit 6).

Öter ötmey aradin azğına çağ / Yügürdi Leyligül **aydiñ** idi bağ (Bölüm 3, Beyit 7).

aylan-: *Dolaşmak, dönmek.*

Şamalda huşqıtar matem navasi / Goya quşxanığa **aylandi** ölke (Bölüm 3, Beyit 7).

ayril-: *Ayrılmak.*

Ölüm asan idi **ayrilmıgımdin** (Bölüm 2, Beyit 10).

az: *Az.*

Qiyamet dehşitini saldı canğa / Zavalni **az** körüp ekeldi tünni (Bölüm 3, Beyit 6).

Aqarğan çaçlırim bolsa payandaz / Sėniñ bextiñ üçün şumu yene **az** (Bölüm 4, Beyit 9).

Qėni u toy bėşi söygüğe hamiy / Buni **az** dep capa körsetküçi çerx (Bölüm 4, Beyit 5).

azab: *Çile.*

Ayan eyleşke bolmay tilda cüret / Bėşi taşteq qėtip aşu **azabtin** (Bölüm 3, Beyit 9).

Ene şundaq xiyal birle **azabtin** / Yürekni ezgüçi bu iztiraptin (Bölüm 4, Beyit 2).

azar: *Cefa, eziyet, çile.*

Nėme bu munçilik bihude **azar** / Aran yetkende purset vesli didar (Bölüm 1, Beyit 8).

Dėdikim Nėme ğem u sizni qiynar / Dėdi Yetmesmu öydin sizge **azar** (Bölüm 3, Beyit 1).

azğan: *Yaban gülü.*

Yene **azğan** nēcük bolsun qizilgül / Sevebki mistimu yoq reñ éyivi (Bölüm 3, Beyit 7).

azğına: *Çok az.*

Öter ötmey aradin **azğına** çağ / Yügürdi Leyligül aydiñ idi bağ (Bölüm 3, Beyit 7).

bab: *Parça.*

Kėrim añlap Obuldin bu cavabni / Oqup goya hayattin yėni **babni** (Bölüm 4, Beyit 4).

bad: *Rüzgar, yel.*

Cėnidek ornişip qaldi ömür **bad** / Sevebki qaysi quzğun boldi bulbul (Bölüm 3, Beyit 6).

bağ ~ bağçe: *Bağ, bahçe.*

Körünge melilerniñ her yėri **bağ** / Étiz hoyla ériq östeñ qiri **bağ** (Bölüm 1, Beyit 7).

Egerçe olturup bir **bağ** içide / Tamaşa eyliseñ hem köz uçide (Bölüm 1, Beyit 2).

Sala birle gülayimmu bėsildi / Lékin Leyli şuan **bağqa** étildi (Bölüm 1, Beyit 4).

Kirip **bağqa** yöneldi köl taman u / Biraq alem idi zulmet qarañgu (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Çiqatti **bağqa** u tépip bahane / Töküp yaş ünçisini dane dane (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Biraq şu çağ çiqip **bağqa** taraqlap / Qéni sen dep çolaq mexsum valaqlap (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Seherde xaliy qalğan bağ ve hoyla / Çiqip Leylimu **bağqa** oyla oyla (*Bölüm 2, Beyit 9*).
Acayip bağçisi dilniñ arami / **Bégida** méviler bir biridin mol (*Bölüm 1, Beyit 11*).
Kéler ney sesliri **bağlarni** atlap / Özige méhriban dilberni yadlap (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Kiyip **bağni** béşiğa saldi çuqan / Buzuldi iş tamam boldi yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Ne gülki barçe güller servirige / Turup yeñ **bağda** emgek qilsa gah gah (*Bölüm 2, Beyit 7*).
Uni keltür qéni xilvette keltür / Visal **bağığa** téz sürette keltür (*Bölüm 2, Beyit 5*).
Kimiki tapti yüz güllendi yüz yüz / Kimiki nativan **bağida** keç küz (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Kélip **bağ** arqısığa çekti epğan / Qilip devet yéniğa yarni pinhan (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Xiyaban boldi bir şaptula xilvet / Pütün **bağ** uyquda hakim sükünat (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Lékin şu çağ bu **bağniñ** burcikidin / Yérilğan bağ téminiñ yoçuqidin (*Bölüm 3, Beyit 5*).
Kéley tün yérimi ete bu **bağqa** / Kéteyli hélice biz toqquzaqqa (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Yene bir qançilap hoyla ve sañğa / Xucayin neççilep **bağlarğa** mutleq (*Bölüm 3, Beyit 1*).
Öter ötmey aradin azğina çağ / Yügürdi Leyligül aydiñ idi **bağ** (*Bölüm 3, Beyit 7*).
Kérimmu çüşti şu çağ **bağ** témidin / Yürek titrer idi visal démidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).
Peqet oyğaq yatar bir külbe çette / Kerem **bağqa** tutaşqan yol terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Veya cuşqun latapet **bağçiside** / Némiki bolsa şundin deste deste (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Téşip méhnetke söyğü iştiyaq şevq / Kimiki tökti bu gül **bağçige** ter (*Bölüm 4, Beyit 7*).

bağarabağ: *Bahçe içinde bahçe.*

Aşu cennet misali **bağ ara bağ** / Kélişken bir güzel mele nezerbağ (*Bölüm 1, Beyit 9*).

bağaq: *Davetiye.*

Bezen tarraq ve bezen ikkilik keñ / Yézilğan yaltırağ **bağaq** emeski (*Bölüm 3, Beyit 7*).

bağir: *1. Yürek.*

Kütetti sevrsiz şu binevani / Vebliki ney kebi **bağri** yarani (*Bölüm 1, Beyit 8*).

2. Göğüs, bağır.

Quçaqlar Leylini saqlay dégendek / Uni **bağri** bilen asray dégendek (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Özüñdek **bağri** xun mehzun kérimiñ / Uni keltür qéni xilvette keltür (*Bölüm 2, Beyit 4*).

bağli-: *Bağlamak.*

Zulum textige çeksiz nepritini / Aña **bağlap** köñülde söygü rişte (Bölüm 4, Beyit 1).

Acayip rişte birle **bağlinip** dil / Gahi dost hem qérindaş gah muellim (Bölüm 4, Beyit 3).

Ötüp kirgende bir hoyla içre / Béliqe aq mata **bağlap** qéri yaş (Bölüm 4, Beyit 1).

Xiyal asmanida külgende çolpan / Güzel Qeşqerge rişte **bağlidi** can (Bölüm 1, Beyit 4).

bağmubağda: *Bağdan bağa.*

Veya keçki şepeq külgende tağda / Viçirlap qarlığaçlar **bağmubağda** (Bölüm 1, Beyit 9).

bahane: *Bahane, sebep.*

Çiqatti bağqa u tépip **bahane** / Töküp yaş ünçisini dane dane (Bölüm 1, Beyit 7).

Qilip tekliq uni çayu néniğa / Açar söz şu zaman tépip **bahane** (Bölüm 2, Beyit 5).

bahar: *Bahar, ilkbahar.*

Bahar keldi bulutmu çaçtı tamçe (Bölüm 1, Beyit 11).

Yene közlerge çüşken ünçe şebnem / Ve lékin şu **baharniñ** lezzitidin (Bölüm 1, Beyit 2).

bal: *Bal.*

Şeker désem **balı** bar / Bir kona jurnaldin (Bölüm 2, Beyit 3).

bala: *1.Belâ.*

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / Néçüktur bir **balanı** qildi teyin (Bölüm 1, Beyit 9).

Biraq bu beg haci bir **baladur** / Kimiki uçrisa bexti qaradur (Bölüm 2, Beyit 5).

Çüşengeç saqçılarmu işni şuan / Kim u şunçe **bala** tériğan balaxor (Bölüm 4, Beyit 10).

2.Çocuk.

Yiğliğaç **balılar** tizip örüklük / Bolur birdem oyun mökkenni tapmaq (Bölüm 1, Beyit 1).

Yolida oñ ve solni qilmayin perq / Oqup barçe **bala** şumluqqa epsun (Bölüm 3, Beyit 1).

Gödek çağda möküşmek oynastimu qiz / Emesti **balılardek** şox ve ensiz (Bölüm 2, Beyit 10).

Ana qaldi **balam** bolsun yoluñ dep / Eceb halet hökümran mende hemişe (Bölüm 4, Beyit 5).

Yulup çaç aqquzup közdin ériqlar / Qara yağlıq tutup közge **balam** dep (Bölüm 4, Beyit 5).

Qoşup armanini sözge **balam** dep / Qoşaq birle açarken haza matem (Bölüm 4, Beyit 6).

balaxor: *Kavgacı, yaygaracı.*

Çüşengeç saqçılarmu işni şuan / Kim u şunçe bala tériğan **balaxor** (Bölüm 4, Beyit 10).

baliliq: *Çocukluk.*

Mana bille yürüp ösken nezerbağ / Yügensiz tay kebi şox **baliliq** çağ (Bölüm 1, Beyit 8).

Veyaki biri qoğlap biri qaçmaq / Ötetti **baliliq** şundaq güzel şad (Bölüm 1, Beyit 2).

baq-: *Bakmak.*

Qaçan **baqti** zaman aqqan bu yaşqa / Uniñdin çöl bayavan nede sen dep (Bölüm 2, Beyit 2).

Qilip bu sirni bir alçaqni xahiş / Yene qançe muneccim **baqti** kökke (Bölüm 3, Beyit 4).

Zamane zorğa boldi qayğu korğa / Qaçan **baqqan** zamane küni şorğa (Bölüm 3, Beyit 8).

Kérim dervazığa **baqmaq** hamane / Çöçüp taşteq qétip qaldi bihuşane (Bölüm 4, Beyit 1).

bar: *Var.*

Çolaq mexsumdimu **bar** idi xislet / Oquytti gahida ceñnamilerni (Bölüm 1, Beyit 7).

Ne kök gümbez şamliridin eser **bar** / Ne kökniñ erkisi aydin xever **bar** (Bölüm 1, Beyit 6).

Yügürse qéşiğa **barisa** yüreklik / Biri éytsa tépişmaq biri tapsa (Bölüm 1, Beyit 4).

Yétip kelse şu neyniñ ahuzari / Kétip qiz ilkidin **bar** ixtiyari (Bölüm 1, Beyit 6).

Dane dane xali **bar** / Maña éytqan sözide (Bölüm 2, Beyit 2).

Şéker désem bali **bar** / Bir kona jurnaldin (Bölüm 2, Beyit 3).

Qayan barsa uniñ şum tirniqi **bar** / Uniñdinmu yamanraq yarliqi **bar** (Bölüm 2, Beyit 7).

Peqet ahuda **bar** şundaq omaq köz / Yaman közler bu közge çüşmigeq dep (Bölüm 2, Beyit 9).

Sevepki bizde ne servi sözi **bar** / Uniñdin yaxşisi öz sözimizçe (Bölüm 2, Beyit 1).

Qaçan bolsa lékin bir toy işi **bar** / Bu yoqsuzluq géminiñ teşvişi **bar** (Bölüm 4, Beyit 2).

Pütün Qeşqerde çeksiz abroyi **bar** / Ladaq keşmir bilen xoten kuçada (Bölüm 3, Beyit 10).

Yürer karvanliri **bar** keñ küşada / Şeherde qançilap saray dukanğa (Bölüm 3, Beyit 11).

bar-: *Varmak, ulaşmak.*

Lékin perzent yüzini körmidi u / Şu sevda birle yaş ellikke **bardi** (Bölüm 1, Beyit 3).

Qayan **barsa** uniñ şum tirniqi bar / Uniñdinmu yamanraq yarliqi bar (Bölüm 2, Beyit 7).

Bérip tapqaç kérimni qildi söhbet / Dédi hem Yetti emdi gepke növet (Bölüm 4, Beyit 8).

Oquşqa temşilip élanni gerçe / Yéqinlap **barsimu** qegezge şunçe (Bölüm 4, Beyit 6).

Kérimge atti bir muşt şunçe ittik / **Bérip** çüşti özi mollaq étip tik (Bölüm 4, Beyit 8).

baraqsan: *Gür.*

Baraqsan tal sögetzar dilğa aram / Arami şamili andin dilaram (Bölüm 1, Beyit 5).

baraver: *Eşit, aynı.*

Yéqin kelgeç turup qaldi **baraver** / Biridin biriniñ qamiti dilber (*Bölüm 3, Beyit 9*).

barçe: *Bütün, tüm.*

Goya zulmet qarañgu tüpeyli / Boğulğan **barçe** canniñ erki meyli (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Nidaki **barçe** zulmet tünge lenet / Bu tündinmu qarañgu küнге lenet (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Lékin héçqaysisi Leyliçe yoqtur / Démek **barçe** güzellik xeziniside (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Ne gülki **barçe** güller servirige / Turup yeñ bağda emgek qılsa gah gah (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Yolida oñ ve solni qılmayın perq / Oqup **barçe** bala şumluqqa epsun (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Qolum qoşna ve **barçe** qovm qérındaş / Éğir matem musibette idi bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

bari: *Hepsi, tamamı.*

Köñüller çayqılıp andin ziyade / Eceb muñluq şeher bu **bari** hesret (*Bölüm 4, Beyit 2*).

barikalla: *Maşallah, ne güzel.*

Dédi Yar himmitige **barikalla** / Béşim kökke ulaştı miñ heşqalla (*Bölüm 3, Beyit 5*).

barmaq: *Parmak.*

Qarap yerge çéçin oynar idi qız / Nazuk **barmaqliri** titreytti ensiz (*Bölüm 3, Beyit 10*).

bas-: *1.Kaplamak.*

Ésildi közde yaş ümid hayacan / Gülayim qelbini hem **basti** tuğyan (*Bölüm 2, Beyit 5*).

2.Basmak.

Bésip ney pedisin şunçe huşyar / Bolup şu ney köñülniñ tercimani (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Bésip derd aççıqini sevr bilen (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Basalmas özgisi çañqaqlıqimni / Bilemsen meyge dil muştalıqını (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Körünmes héçnéme şu demde közge / Yoğan tamğa **bésilğan** xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

baş: *Baş.*

Qoyuşqa yer tapalmay bir **béşini** / Perişan boldi köp her yan perişan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Yene ikki saqallıq **başida** selle / Kirip keldi bu öyge keç gugumda (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Béşiñdiki doppañniñ / Kölge çüşti şolasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Dédi Leyli Bu qandaq zaman boldi / **Béşimğa** tağ yiqildi yaman boldi (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Kiyip bağni **béşiğa** saldı çuqan / Buzuldi iş tamam boldi yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Béşimdin ketmidi hesret nadamet / Maña yoldaş hemişe derdu külpet (*Bölüm 2, Beyit 2*).
Némiki kelse **başqa** öz şorum dey / Gunahim qız tuğulmaq men ne eyley (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip közdin tola yaş boldi derya (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Yene çöllər ara öysiz makansız / Néme ğurbet çüşer **başqa** amansız (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Némiki kelse **başqa** teñ köreyli / Buni añlap kırımniñ qelbide cuş (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Ayan eyleşke bolmay tilda cüret / **Béşi** taşteq qétip aşu azabtin (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Dédi Yar himmitige barikalla / **Béşim** kökke ulaştı miñ heşqalla (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Ségingandek goya yastuqni **başı** / Bulutlar meñzige qongan şepeq hem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ayağ astıda qaldı lale ğunçe / Kimiki erk dédi **baş** qaldı tensiz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Dédi bu çégra zelqi **béşi** tinmas / Béşi tinsa tügülgen muşni tinmas (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Puli yoqniñ **béşiğa** keldi dozax / Tırımçı bir çolaq ketmende qaldı (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Lékin muşt tegdi **başqa** yene şuan / Xalayıq der ğezep tevrendi qattıq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Sevebki bir qepeste qıpqızıl qan / Bilen bir **baş** éğiz tamğa ésilğan (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Kimiki bolsa bu xil gepke layıq / Cuda bolğay ténidin **başı** elvet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Qérındaştin cuda dilpare dostum / **Béşiñğa** kelğüçe şunçe musibet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Kırım dessep bélidin ikki püklep / Béşiğa yağdurup muşt qehri birlen (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Urulğandak **béşiğa** xuddi palta / Yaqasin çak étip ün saldı dadlap (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Büĝün çüşse **béşiğa** şunçe külpet / Ayanki Leylige bermiştı vede (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Béşiñda şunçe derdu qayĝu taĝı / Diliñda andin artuq hicri daĝı (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Qéni u toy **béşi** söyĝüğe hamiy / Buni az dep capa körsetküçi çerx (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Qoyup yulğan otini qır **béşida** / Dédi Oĝlum közün yummay kéçiçe (*Bölüm 4, Beyit*

Qolida qamçısi aĝzıda ĝañza / Külini qaqtı bizniñ **béşimizğa** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

baş kötür-: *Başkaldırmak.*

Tumanlıq telkimu baş kötürüptü / Démekki ilixoda dolqun örkeş (*Bölüm 4, Beyit 7*).

baş qat-: *Şaşıp kalmak.*

Néme qılmaqni bilmey béşi qattı / Béşi qatmaq néme huşin yoqattı (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Néme qılmaqni bilmey béşi qattı / Béşi qatmaq néme huşin yoqattı (*Bölüm 2, Beyit 1*).

başlı-: *Başlamak.*

Kélişke **başlıdı** elçi üzülmey / Biri ketmey birini biri kütmey (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kéler ney sesliri küylep visalni / Gödeklik devrige **başlap** xiyalni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Boğuldi hemme erk **başlandı** hicran / Peqet şu ney idi arada qalğan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kérimniñ teliyimu külse patraq / Tépip beş onçe teñge **başlısa** söz (Bölüm 1, Beyit 9).
Goya taptı şu camdin dilğa aram / Şu halda kün pétip **başlandı** axşam (Bölüm 4, Beyit 4).
Avval **başlap** boğuzlap kömdi penni / Maarip dése kim saldı kişenni (Bölüm 3, Beyit 1).
Tuyuqsız **başlıdı** öz cañcilini / Beg haci sozdi qanlıq çañgilini (Bölüm 4, Beyit 6).
Qelem qegez bilen tügermidi gep / Uniñdin yaxşısı **başlay** kérimdin (Bölüm 3, Beyit 4).
Baya **başlap** çala qoyğan yérimdin / Zimistan dehşiti ger bolsa qançe (Bölüm 3, Beyit 5).
Xorazlar çillişip şox yanmuyandin / Namayış **başlıganda** sübhi tañdin (Bölüm 4, Beyit 8).
Xalayıq birle toldı koça doqmuş / Şu boldı **başliniş** ulğaydı cañcal (Bölüm 4, Beyit 3).
Kébi öz pikride körsetti mentiq / Şu boldı **başliniş** ötti birer yıl (Bölüm 4, Beyit 2).
Kérimni bille **başlap** ikki adem / Ötüp tar koçılardin del namaz şam (Bölüm 4, Beyit 4).
Qoyup her ikkisi sözge muhebbet / Tasadip **başlıdı** dostane söhbet (Bölüm 4, Beyit 7).
Uluğ iş **başlışıptu** ililiqlar / Zulum zulmetke qarşı kötürüp tuğ (Bölüm 4, Beyit 5).

başlinip qal-: *Başlamak.*

Hélitin başlinip qalğan xazani / Körerkin oğlını u öz qéşida (Bölüm 4, Beyit 1).

başliq: *Başkan, lider.*

Kérimni öz içide qıldı pinhan / Körüp öz **başlıqını** yerde nimcan (Bölüm 4, Beyit 9).

başpanah: *Koruyucu.*

Ésildi taptı goya **başpanahni** / Visal arzusığa hem rehnemani (Bölüm 2, Beyit 4).

başqa: *Başka.*

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / Tilek bir gep iken teqdirmu **başqa** (Bölüm 2, Beyit 1).

Kérimde yüz bérıp bir **başqa** halet / Köñülde teşvişi aştı nahayet (Bölüm 4, Beyit 3).

bay: *Zengin.*

Qéni şu çağda Qeşqer ehlidin kim / Palan **bayu** pokun bay hemde hakim (Bölüm 1, Beyit 8).

Déyişke yoq méniñde **bay** tesevvur / Ne çolpan cilvisi bibehri nuri (Bölüm 2, Beyit 6).

Aval tegken bolatti begke elvey / Ve lékin beg tügül **bay** hem emeldar (Bölüm 3, Beyit 9).

baya: *Demin, az önce.*

Baya körgeç gülayimda tebessum / Buni bir raziliq dep şunçe mesum (Bölüm 2, Beyit 2).

Baya başlap çala qoyğan yérimdin / Zimistan dehşiti ger bolsa qançe (Bölüm 3, Beyit 5).

Obul nimkar bolup işler güzerde / Baya körgeç kérimniñ geyritini (Bölüm 4, Beyit 11).

biyan: *Beyan, bildirme.*

Bayandin técep qegez qelemni / Yazay bir neççe misra sürütidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

biyan eyli-: *Söylemek.*

Bolup rozi béretti aña telim / Bayan eyler idi köp yéñiliqlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

biyan qil-: *Beyan etmek, açıklamak.*

Buni tilda biyan qilmaq maña tes / Çeçida aq tola qeddi pükülgen (*Bölüm 4, Beyit 3*).

bazar: *Pazar, çarşı.*

Biri qaytar **bazardin** külbisige / Yüdüp nan ornığa gem dümbisige (*Bölüm 4, Beyit 4*).

bedölet: *Zengin, talihli.*

Bedölet hem emeldar hemde teqva / Uniñ qilğan sözi her cayda petva (*Bölüm 1, Beyit 5*).

beg: *Bey, efendi.*

Bégidek xelqiniñmu köñli bir gül / Bu gülge her kişi şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Cunun birle ada bolmiğinin xop / Çolaq memnun bolup **beg** elçisidin (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Biri çerikke dep otunni aldi / Biri **beglerge** dep xurcunni aldi (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Aval tegken bolatti begke elvey / Ve lékin **beg** tügül bay hem emeldar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

bek: *Pek, çok.*

Körüp köñli tola bolğaçaqa naxuş / Çirayi **bek** tutuq qopqan kélindek (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Özini körsitip **bek** aliy himmet / Tavar durdunni yaydi parçe parçe (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Kélişti novéşi dep at çiqarğan / Bir mehelle içige **bekmu** çaqqan (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Uni hörmetlisunki şunçe emdi / Bérip tördin orun **bekmu** qedirlep (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Peqet Rozi yéşi ottuz şehirlik / Bu unsur qilmişi **bekmu** zeherlik (*Bölüm 4, Beyit 8*).

bel: *Bel.*

Tügüp bir kün **bélige** zağra nanni / Sélip öşnisige yamaq çapani (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Ne tinçliqtin eser ne berike elde / Ne qaldi küç quvvet bilekte **belde** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Qopay dep turğınida yer tirecep / Kérim dessep **bélidin** ikki püklep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Ötüp kirgende bir hoyla içre / **Bélige** aq mata bağlap qéri yaş (*Bölüm 4, Beyit 1*).

belki ~ belkim: *Belki, ihtimal.*

Ve **belki** toy işimu çüşti erzan / Ayal şu melilik éti gülayım (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Qilay tesvir Bu qizniñ boyi ğunçe / Cahanda ğunçe boy qiz **belki** köptur (Bölüm 2, Beyit 2).

Yumar **belki** biravlar yene mehkem / Çıdalmastin kırım bu halğa zinhar (Bölüm 4, Beyit 9).

Köyüp bir otta **belki** pah dégensiz / Ya közdin bir kéçe qaçqanda uyqu (Bölüm 4, Beyit 7).

Ki goya kimgidur éytmaççı bir hal / Ve **belki** axturar evladqa iqbal (Bölüm 4, Beyit 4).

Öçer **belki** visal şamdanida şam / Eger çıqsa Kırım bu kéçe yolğa (Bölüm 4, Beyit 9).

Yarap qalsa bugün ya ete **belkim** / U çağda iş tamam bolmamdu berbat (Bölüm 1, Beyit 3).

Birer tügül Xizirmu **belkim** / Aña qol yanduruş buyaқта tursun (Bölüm 4, Beyit 4).

belli: *Evet.*

Çolaqniñ bextige **belli** déyişti / Çolaqni şu orunda qaldurup biz (Bölüm 2, Beyit 7).

bend: *Meşgul.*

Lékin Leyli bölek oylar bilen **bend** / Uniñ bu oyliri iqbalğa peyvend (Bölüm 2, Beyit 8).

Bu işqa can pida atlangusidur / Ene şundaq xiyal birle bolup **bend** (Bölüm 4, Beyit 2).

bende: *Esir, kul.*

Aña men xuddi bir **bende** hemişe / Ki Qeşqer sözini alsam tilimğa (Bölüm 4, Beyit 6).

beñvaş: *Yaramaz, afacan.*

Ne derdke muptila ne çekse peryad / Ne emdi bolsa şu **beñvaş** gödeklik (Bölüm 1, Beyit 3).

beñvaşliq: *Yaramazlık.*

Ne ğemkiniki tola miskin qiyapet / Şamal **beñvaşliqi** andin yamanraq (Bölüm 4, Beyit 7).

bequvvet: *Güçlü, sağlam.*

Özi şirdek **bequvvet** méhriban yüz / Vapadar közliri dostqa nemune (Bölüm 4, Beyit 11).

ber-: *Vermek.*

Eger bilsen idim meylini zatiniñ / Duasiğa **bérip** Leylini zatiniñ (Bölüm 1, Beyit 6).

Sizay Leyli üçün tesviriy süret / Eger ilham qulumğa **berse** quvvet (Bölüm 2, Beyit 6).

Bérilgen Leylige şunçe nésive / Peqet şoxluq ğururluq çeşmesidin (Bölüm 2, Beyit 5).

İlaha yet qizim meqsetke amin / Ana **bergeç** duasini mueyyen (Bölüm 2, Beyit 2).

Bolup rozi **béretti** aña telim / Bayan eyler idi köp yéñiliqlar (Bölüm 4, Beyit 4).

Dédi yetkeç anammu halimizğa / Duasini **bérip** aqyolimizğa (Bölüm 3, Beyit 2).

Uni hörmətlisunki şunçe emdi / **Bérip** tördin orun bekmu qedirlep (*Bölüm 4, Beyit 8*).

berbat: *Harap, berbat, kötü..*

Yarap qalsa bugün ya ete belkim / U çağda iş tamam bolmamdu **berbat** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Akamni tiğ bilen öltürdi callat / Səni bu derd tirik qilsunmu **berbat** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

berdaş: *1.Dayanıklılıq, sağlamlıq.*

Közi yaşlıq ciger bağıri bolup xun / Buniñ tesvirige yoq mende **berdaş** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

2.Dayanıklı, sabırlı.

Muhebbettek hemişe yaş şəher bu / Özimu xelqidek **berdaş** şəher bu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

berdaş bér-: *Dayanıqlı olmaq.*

Kérim titrer bérelmey buña berdaş / Şu halda ikki qelb muñ zar töküştü (*Bölüm 3, Beyit 2*).

berike: *Bereket.*

Ne tinçliqtin eser ne **berike** elde / Ne qaldı küç quvvət bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

bérip teg-: *Varmak, ulaşmak.*

Bérip adrəsiğa tegse şu beski / Egerçe bolsa u bir qarıgu amet (*Bölüm 3, Beyit 8*).

berqut: *Kadife.*

Yéşil **berqut** kiyip yasandı qırğaq / Éçildi laliler her yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Bulap ketken kebi **berqut** tonini / Kiyip emdi géribi melle çekmen (*Bölüm 4, Beyit 5*).

bes: *Yeter, kafi.*

Özidek nativan gəmxori yaxşı / Çolaq sekrep dédimkim emdi gep **bes** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Bérip adrəsiğa tegse şu **beski** / Egerçe bolsa u bir qarıgu amet (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Köyükke muptila bolsañ şu **bestur** (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Murad dastan üçün dastan emestur / Yétিলse elge xizmet uşbu **bestur** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Qolum qoşna ve barçe qovm qérindaş / Éğir matem musibette idi **bes** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Yiqilgəndek tuyuqsız bir égiz tağ / Yiqildi dostiniñ quçaqığa **bes** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

bes qil-: *Tartışmaq.*

Nicat tapqay dili miñ pare Leyli / Qelem senmu bu gəpni emdi bes qil (*Bölüm 2, Beyit 2*).

bésil-: *Sakinleşmek.*

Sala birle gülayimmu **bésildi** / Lékin Leyli şuan bağqa étildi (*Bölüm 1, Beyit 4*).

besmubes: *Hep birlikte.*

Ussulğa çüşse quşlar **besmubeste** / Néçün külmes kişi qelbi çéçektek (*Bölüm 1, Beyit 8*).

beş: *Beş.*

Cimige qildi malik uni teqdir / **Beş** onlap qiz cuvan yeñgüşlisimu (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Éti Leyli ve yaki Leyligüldür / Yéşi **beş** altilderde çéhri güldür (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Kérimniñ teliyimu külse patraq / Tépip **beş** onçe teñge başlisa söz (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Çezeptin hem aqardı yüzi şamdek / **Beş** on yıldın béri bu yutta héçkim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Süren çuqan bilen saqçı yaqtin / Yügürgençe kélip **beş** onçe saqçı (*Bölüm 4, Beyit 7*).

betbext: *Talihsiz, mutsuz.*

Namerd xunperes **betbext** zamanni / Axiri Leyli qildi sirni izhar (*Bölüm 3, Beyit 5*).

beter: *Çok fena, çok kötü.*

Biri seidin bolup köydi **beterrek** / Üzüldi ixtiyar tizgini dehşet (*Bölüm 1, Beyit 10*).

betxah: *Kötülük isteyen.*

Ne gumrah şum péil **betxah** zamanni / Söyküşti köñli tar namerd zamanni (*Bölüm 3, Beyit 4*).

bexiraman: *Huzur içinde.*

Qolida yağlıq qapaq bir qéri déhqan / Ötüp ketkeç yénidin **bexiraman** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

bext: *1.Baht, talih.*

Néme qilsun çolaqni emdi haci / Çiqip ketmemdu qoldin **bextu** taci (*Bölüm 1, Beyit*

Çolaqniñ **bextige** belli déyişti / Çolaqni şu orunda qaldurup biz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Biraq bu beg haci bir baladur / Kimiki uçrisa **bexti** qaradur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Méniñdek bolmiğaysen Leyli deyttim / Kéçeler uxlimay **bextiñ** tileyttim (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Qanitimniñ sunup qayrilmigidin / Lékin bolmay séniñ **bextiñge** zamin (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Aqarğan çaçlırim bolsa payandaz / Séniñ **bextiñ** üçün şumu yene az (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Méniñ **bextim** üçün şunçe elemler / Çékip şamuseher köp derdu gemler (Bölüm 2, Beyit 9).

Şu ketkençe ata tağ arqısığa / **Bext** tapmaq üçün öyvaqısığa (Bölüm 3, Beyit 6).

Köyük bir **bext** peqet aşıqqıla xas / Démek bu **bext** nésivi hemmige teñ (Bölüm 3, Beyit 6).

Bu zat niñ istiki ger bolsimu şu / Uniñ eksişe bu **bext** nede deysen dep (Bölüm 3, Beyit 4).

Ĝeribi bir yétip kérimni izdep / Şuniñ qelbide bir **bext** qildi bunyad (Bölüm 3, Beyit 5).

Lékin tegmes aña altun nésivi / Tile şair saña hem kelse şu **bext** (Bölüm 3, Beyit 8).

Muhebbet ehligé şum qılmişığa / Téxi axşam Kérimge külseyu **bext** (Bölüm 4, Beyit 6).

2. Mutluluk.

Séniñ **bextiñ** üçün canım pida dost / Qilay yür xizmitiñni men ada dost (Bölüm 4, Beyit 6).

bextu amet: Şans, talih.

Bilemsen keldi bizge **bextu amet** / Yétiptu emdi işqa yaxşı saet (Bölüm 1, Beyit 3).

beyet qil-: Boyun eĝmek.

Üzüldi ixtiyar tizgini dehşet / Yürek qilmas eqlige emdi beyet (Bölüm 1, Beyit 11).

bezen: Bazen.

Bezen tarraq ve bezen ikkilik keñ / Yézilğan yaltırağ bağaq emeski (Bölüm 3, Beyit 7).

bezm: Ziyafet, şölen, içki meclisi.

Namayan bolsa şu dem cilve birle / Qizitsa **bezm**ini herbir nepeste (Bölüm 1, Beyit 7).

bibehri: Nasipsiz, kısmetsiz, mahrum.

Déyişke yoq méniñde bay tesevvur / Ne çolpan cilvisi **bibehri** nuri (Bölüm 2, Beyit 6).

biçağ: Vakitsiz, süresiz.

Bovaqlar zenixi hem öçti **biçağ** / Egerçe bir ömür yazsa muerrix (Bölüm 3, Beyit 4).

biçare: Çaresiz, zavallı.

Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe iñriğan **biçare** canni (Bölüm 1, Beyit 1).

Pırağ birle tirik öltürginiñmu / Ümidige yétip **biçare** Leyli (Bölüm 2, Beyit 1).

Obulni keltürüp derhal ésige / Néçük sevriñ yéter **biçare** dostum (Bölüm 4, Beyit 6).

bidadliq: Terbiyesizlik, canavarlık.

Zulum **bidadliqiñni** qoy bu növet / Yéter şunçe uni köydürğiniñmu (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Bu **bidadliq** bilen zulmi yamandin / Ve lékin eksiri yaşlap közini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

bidar: *Uyanık, ayık.*

Uzun kirpikliri **bidar** hemişe / Ne **bidar** saqçidek huşyar hemişe (*Bölüm 2, Beyit 1*).

biderman: *Çaresiz.*

Xazandek sarğıyip hösni tökülgen / **Biderman** bir ana éytip derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

biğem: *Kaygısız.*

Bikarğa özini urmaydu **biğem** / Çırağ pervanisi otqa seher şam (*Bölüm 3, Beyit 7*).

biğubar: *Açık, belli.*

Bovaqtek **biğubar** zoqqa tolup u / Ésildi aniniñ boynıǵa derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

bihacet: *Gereksiz.*

Bihacet boldi bu gepniñmu zikri / Buni bilse obul şadlangusidur (*Bölüm 4, Beyit 1*).

bihude: *Boşuna.*

Néme bu munçilik **bihude** azar / Aran yetkende purset vesli didar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

bihuş: *Şuursuz, bilinçsiz.*

Peqet Leyli bilen urar idi cuş / Misali gül dédi bulbul boldi **bihuş** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Urup bir hés u goya boldi **bihuş** / Köñülde bolsimu gerçe şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Éğir bir muñ içide xuddi süret / Kebi qatqan péti bir çette **bihuş** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

bihuşane: *Şuursuzca, kendinden geçmişçesine.*

Kérim dervaziǵa baqmaq hamane / Çöçüp taşteq qétip qaldi **bihuşane** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

bihuşluq: *Bilinçsizlik, şuursuzluk.*

Néme qilmaqni bilmey xuşluqidin / Silar qizniñ çéçin **bihuşluqidin** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

bikar: *Boş, işsiz.*

Nezerbağ dep **bikar** éytimaptiken el / Nezer tegkeniken avvaldin avval (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Bikarğa özini urmaydu biğem / Çırağ pervanisi otqa seher şam (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Bikarğa sayrimas tünlerde bulbul / Uni köydürmise gülşen ara gül (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Bikar aqmas idi deryada tahir / Dilida bolmisa yar işqi zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Qeyerdin añlınar mecnun navasi / Bikarğa köymidi şahzade perhad (Bölüm 3, Beyit 11).

bil-: *Bilmek.*

Çolaq mexsum karamet qildi goya / Yéqin kelgüsini u **bildi** goya (Bölüm 1, Beyit 2).

Eger **bilsem** idim meylini zatiniñ / Duasiğa bérrip Leylini zatiniñ (Bölüm 1, Beyit 6).

Çolaq éytti Déme **bilmes** sirimni / Qiziñğa közlidiñ köptin kırımni (Bölüm 1, Beyit 2).

Néme qılmaqni **bilmey** béşi qatti / Béşi qatmaq néme huşın yoqatti (Bölüm 2, Beyit 1).

Cudaliq bir ömür bolğaymu emdi / Cavab ornida qız **bilmey** özini (Bölüm 3, Beyit 11).

Néme qılmaqni **bilmey** xuşluqidin / Silar qızniñ çéçin bihuşluqidin (Bölüm 3, Beyit 2).

Kırım **bilmes** cavab éytmaqni qandaq / Özidin çoñ turup rozi endi (Bölüm 4, Beyit 7).

Bilindi hemme gep qalmaq bölek sir / Tügüldi muştılları çışlar güçurlap (Bölüm 4, Beyit 3).

Goya şadlıqidin huşını **bilmey** / Ve hettaki qulağığa işenmey (Bölüm 4, Beyit 4).

Bihacet boldi bu gepniñmu zikri / Buni **bilse** obul şadlanğusidur (Bölüm 4, Beyit 1).

Turayluq içkiri kirmey birer dem / Bu dergahni **bilip** dilda mükerrem (Bölüm 4, Beyit 2).

Qéri yaş hemmiler **bilmeklili** şart / Dégen sözlerni teste uqti axir (Bölüm 4, Beyit 2).

Bilemsen keldi bizge bextu amet / Yéiptu emdi işqa yaxşı saet (Bölüm 1, Beyit 3).

Basalmas özgisi çañqaqlıqimni / **Bilemsen** meyge dil muştalıqını (Bölüm 4, Beyit 9).

bildürüp qoy-: *Söylemek.*

Dédi u köñlide hey sadda möñ qız / Siriñni bildürüp qoyduñ tola téz (Bölüm 3, Beyit 4).

bilek: *Bilek.*

Közide ot yénip şirdek gezepkar / Étildi tutti callatni **bilektin** (Bölüm 4, Beyit 10).

Ne tinçliqtin eser ne berike elde / Ne qaldi küç quvvet **bilekte** belde (Bölüm 3, Beyit 6).

bille ~ bil: *Birlikte, beraber.*

Mana **bille** yürüp ösken nezerbağ / Yügensiz tay kebi şox balılıq çağ (Bölüm 1, Beyit 8).

Veyaki ücmilikte **bille** çapsa / Ya emdi bolsıçu döñlükte mektep (Bölüm 1, Beyit 5).

Tépişqandek bolup kakkuk ve zeynep / Yénişsa öyge **bille** oyna oyna (Bölüm 1, Beyit 6).

Kırımni **bille** başlap ikki adem / Ötüp tar koçılardın del namaz şam (Bölüm 4, Beyit 4).

Uni öz Leylisidek qıldı meptun / Biraq yazda toyuñni **bille** oynap (Bölüm 4, Beyit 9).

Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar / Kötürmek boldi isyan **bil** xalayıq (Bölüm 4, Beyit 11).

billur: *Berrak, parıltılı, ışıqlı.*

Süzülmes hem néçün **billur** sedeptek / Néçün ketmes elem hesret bilen gem (Bölüm 1, Beyit 1).

binevan: *Aciz.*

Kütetti sevrsiz şü **binevani** / Vebliki ney kebi bağri yarani (*Bölüm 1, Beyit 8*).

bipemlik: *Anlayışsızlık.*

Ne hatemki tola **bipemlikidin** / Külüşti öz içide her ikkiylen (*Bölüm 3, Beyit 9*).

biqarar: *Kararsız.*

Şü yıllar içide bu **biqarar** çerx (*Bölüm 3, Beyit 8*).

bir: *Bir.*

Qarap hösnige **bir** bostanni kördüm / Ne bostan dilreba cananni kördüm (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Aşu cennet misali bağ ara bağ / Kélişken **bir** güzel mele nezerbağ (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Qaçanki melide kezgende **bir** an / Ücmilikini qilip salqin xiyaban (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Yénişsa melige mörep mozay qoy / Kirip kelgen kebi **bir** şadiyan toy (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Egerçe oturup **bir** bağ içide / Tamaşa eyliseñ hem köz uçide (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Béğidek xelqiniñmu köñli **bir** gül / Bu gülge her kişi şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Saqalı kosadur hem doqa mañlay / Burunniñ ornida **bir** egri monçaq (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Çişi hem sarğıyip çaçlar aqardı / Tasadip **bir** küni **bir** dosti xalis (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Aña **bir** meslihet körsetti qaltis / Dédikim **Bir** tuğumçan tul tépilsa (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Uniñdin qaldı **bir** qız tola mesum / Éti Leyli ve yaki Leyligüldür (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Bu ösmür günçini körgende mexsum / Cimi ğemni qoyup **bir** çette **bir** xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

İşitken arzuluq boldı körüşke / Körüş birle qalattı **bir** köyüşke (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Çolaq mexsum bolup **bir** sözçi natiq / Tépip her elçige özre muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Uniñ çeksiz séxiylik şerbitidin / Téxi içmey gülayim **bir** piyale (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Qoyuşqa yer tapalmay **bir** béşini / Perişan boldı köp her yan perişan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Çéçidinmu özi sersan perişan / Sevebki elçi dep **bir** qéri delle (*Bölüm 1, Beyit 6*).

İşik tüñlükte marap miñ yamanliq / Néçüktür **bir** balani qildi teyin (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Ne **bir** ün salsıçu hetta çéketke / U hem goya esir ğem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Güli günçe idim boranda qaldım / Ne boran **bir** yaman şivirğanda qaldım (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Ne arman tañ bilen teñ **bir** éçilsam / Yétip armanğa men andin yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Bérip şuan yölendi **bir** térekke / Yaqar ot ney sesi derdlik yürekke (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Köñül mülkide qurğaç **bir** imaret / Biri sezdi özini rabiedek (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Tuyuldi kökte çaqmaq çaqnığançe / Qaçanki cuş urup **bir** hés hararet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Boğuldi ixtiyar sundi nihali / Qepes içre esir **bir** quş misali (Bölüm 1, Beyit 4).

Kütetti **bir** talay çağlar qatari / Yéqin kelməs idi lékin u yari (Bölüm 1, Beyit 9).

Körüngeç mana tamda **bir** köleñge / Yügürdi Leyli siğmay cani tenge (Bölüm 1, Beyit 3).

Şeker désem bali bar / **Bir** kona jurnalın (Bölüm 2, Beyit 3).

Etey kirdi samavarığa seherlep / Körünse **bir** tonuş kelse yéniğa (Bölüm 2, Beyit 4).

Ayandur hemme gep iş boldi müşkül / Ne müşkülki ümidmu boldi **bir** gül (Bölüm 2, Beyit 2).

Biraq bu beg haci **bir** baladur / Kimiki uçrisa bexti qaradur (Bölüm 2, Beyit 5).

Ne köñlüm tindi **bir** kün kördi lezzet / Ne erdin teliyim ne kördüm izzet (Bölüm 2, Beyit 4).

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / Tilek **bir** gep iken teqdirmu başqa (Bölüm 2, Beyit 1).

Yétip qalğuçe emdi **bir** étip qal / Dégen söz bolğusidur yaxşı **bir** pal (Bölüm 2, Beyit 1).

Mana addiy **bir** Uyğur qızı sizge / Tonuştı qara sumbul çéçi bizge (Bölüm 2, Beyit 8).

Buni Leyli körüp küldi yéyildi / Ne küldi xuddi **bir** güldek éçildi (Bölüm 2, Beyit 3).

Uniñdek méhriniñ yalquni qayda / Uniñ meñzidiki **bir** dane xali (Bölüm 2, Beyit 1).

Kimiki **bir** qarap qoysa u közge / Téger **bir** oq kebi kirpik şu közge (Bölüm 2, Beyit 2).

Nevaiyniñ qoli tutqan qelemdur / Uniñ herbir teli **bir** işq elemdur (Bölüm 2, Beyit 7).

Biraq Leyli şu tapta geyriy **bir** qız / Bolup qaldı acayıp şox ve kepsiz (Bölüm 2, Beyit 1).

Baya körgeç gülayımda tebessum / Buni **bir** raziliq dep şunçe mesum (Bölüm 2, Beyit 2).

Uniñ birle körüşkey **bir** amallap / Egerçe kelmise ya çıqsa tosğun (Bölüm 2, Beyit 4).

Haman yaşlıq idi közler ve lékin / Aya çerx qil bu növet **bir** muruvvet (Bölüm 2, Beyit 7).

ÜÇÜNÇİ BAB / Paydisiz **bir** parçe göştiñla ibarettur yürek (Bölüm 3, Beyit 1).

Kérim aciz térimçi **bir** makanniñ / Tikendek oğlı idi toxtıkamniñ (Bölüm 3, Beyit 3).

Tügüp **bir** kün bélige zağra nanni / Sélip öşnisige yamaq çapanı (Bölüm 3, Beyit 5).

Bovaqlar zenixi hem öçti biçaq / Egerçe **bir** ömür yazsa muerrix (Bölüm 3, Beyit 4).

Buzup mektepni qıldı **bir** göristan / Tiyatir ve kulublar boldı yinfañ (Bölüm 3, Beyit 2).

Qilip inkar cimi milletni qesten / Dédi senler **bir** nesildaş uruq sen (Bölüm 3, Beyit 7).

Dédi elni bölüp miñ **bir** bölekke / Bölüngenni oñay térip yémekke (Bölüm 3, Beyit 9).

Qilar üç yilda **bir** qozğılañni / Her on yilda qilar undin yoğanni (Bölüm 3, Beyit 2).

Puli yoqniñ béşiğa keldi dozax / Térimçi **bir** çolaq ketmende qaldı (Bölüm 3, Beyit 1).

Éşekni seysige dep dorğa aldı / Toqumni **bir** duağa molla aldı (Bölüm 3, Beyit 5).

Uniñdin urgusa derdlik piğani / Néçük tözgey öyide Leyli **bir** dem (Bölüm 3, Beyit 2).

Öziçe her sözide körsitip naz / Gulayımğa qarap hicaydi **bir** pes (Bölüm 3, Beyit 5).

Uzatti arqıdin **bir** qara etles / Qilip Leylige andin köp xuşamet (Bölüm 3, Beyit 6).

Qéni qandaq qilarsen **bir** köreyçu / Körüp andin cazayıñni béreyçu (Bölüm 3, Beyit 5).

Xiyaban boldi **bir** şaptula xilvet / Pütün bağ uyquda hakim sükünat (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Ümid arzu güli solğaymu emdi / Cudaliq **bir** ömür bolğaymu emdi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Urup **bir** hés u goya boldi bihuş / Köñülde bolsimu gerçe şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Şu halda **bir** haza u boldi texir / Yigip es huşını miñ teste axir (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Obul körsetküsi bu işqa yardım / Lékin qıynar méni şu tapta **bir** gem (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Şu boldi **bir** qarar qız mañdi xoş dep / Üzer aymu pelekte asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Eceb otluq iken bu işq xitabi / Uniñ herbir sözi **bir** derd kitabi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Kimiki oqudı undin sehipe / Şuniñğa tegdi **bir** sirlıq nesibe (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Cavab tapmaq üçün sirlıq köyükke / Cavab **bir** boldi axir hemmige mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Köyük **bir** bext peqet aşiqqıla xas / Démek bu bext nésivi hemmige teñ (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Bérip adrésiğa tegse şu beski / Egerçe bolsa u **bir** qarıgu amet (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Yene **bir** qançıláp hoyla ve sañğa / Xucayin neççilep bağlarğa mutleq (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Ğeribi **bir** yétip kérimni izdep / Şuniñ qelbide **bir** bext qıldı bunyad (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Ecebmes qursa qelbiñ içre **bir** text / Visalığa érişmek gerçe testur (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Peqet oyğaq yatar **bir** külbe çette / Kerem bağqa tutaşqan yol terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Qaçan bolsa lékin **bir** toy işi bar / Bu yoqsuzluq géminiñ teşvişi bar (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Kérim deytti Ana köp gemge çökmeñ / Bolar **bir** gep tola endişe qilmañ (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Çüşüp yadığa ötkén **bir** ecib kün / Mana keç küz patar Qeşqer quyaşı (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Goya külmey solaşqan lale günçe / Tosup **bir** top qaraqçılar yolını (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Biri epkeş bilen avare şudem / Biri **bir** nanga zar divane şudem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Kérimmu öyige qaytay dégende / Yolını tosti **bir** iş kütmiğende (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Qolida yağlıq qapaq **bir** qéri déhqan / Ötüp ketkeç yénidin bexiraman (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Uduldin keldi **bir** saqçı emeldar / Tömür atqa minip meğrur ciladar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Egerçe Leylini dések qelem qaş / Uniñ her qéşiğa **bir** mene yoldaş (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Qilip bu sirni **bir** alçaqni xahiş / Yene qançe muneccim baqti kökke (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Bu geplerge birav derhal cavaben / Bölek **bir** koçını körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Kélişti novéşi dep at çiqarğan / **Bir** mehelle içige bekmu çaqqan (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bular **bir** atidin ikki oğulken / Çoñi rozi kiçikiniñ obulken (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Yürekke ornitip çin **bir** eqide / Yene saqçı tutup ketmeste izdep (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bu gerçe bolsimu **bir** geyriy adet / Bu gepler **bir** medetkar çaqiriqtek (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Ve yaki **bir** hayatbexş hayqiriqtek / Yürekniñ tarini titretti andaq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Obul añlap bu sirni **bir** kişidin / Kéçip öz gem ve hesret teşvişidin (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Kérim çiqti işikke köñli xursen / İşik aldida **bir** tüp qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).

İdi bu toxtikamdin **bir** teverrük / Yene **bir** ikki tıp şaptula üçme (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Bu yer şunçe köñüllük idi heyhat / Ki kim körse uniñ qelbide **bir** zevq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Aña men xuddi **bir** bende hemişe / Ki Qeşqer sözini alsam tilimğa (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Ne hacet hecci ekber Qeşqer mazarım / Vetenniñ **bir** şöhriti sen diyarım (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Tonuşdur sizge ğemkin çehri birlen / Lékin dil tartquçı **bir** méhri birlen (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Ötüp **bir** kün qarañgu restilerdin / Üzelmey közni siz gül keştilerdin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Dégensiz dostlirim elvette elvet / Ya héytgah aldidin ötkende **bir** kün (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Samavarda tütün yutqanda **bir** tün / Satardin urğugan herbir muqamdin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Köyüp **bir** otta belki pah dégensiz / Ya közdin **bir** kéçe qaçqanda uyqu (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Xalayıq anda **bir** top munda **bir** top / Yüzide allıqandaq teşvişi köp (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Némidur sözlişer me Yus ve ğemkin / Közide **bir** ğezep çaqnar ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Qilip dervazini közde işare / Goya tapmaq bolup **bir** derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Sevebki **bir** qepeste qıpqızıl qan / Bilen **bir** baş éğiz tamğa ésilğan (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Tonuşluq tum qara közlerde arman / Ve ğemkin **bir** ümid şunçe namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Ki goya kimgidur éytmaççı **bir** hal / Ve belki axturar evladqa iqbal (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Ötüp kirgende **bir** hoyla içre / Bélige aq mata bağlap qéri yaş (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Xazandek sarğıyip hösni tökülgen / Biderman **bir** ana éytip derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Ne tuğqanu ne yatlar saqlımay perq / Peqet yalğuz Obulla **bir** sükünât (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Éğir **bir** muñ içide xuddi süret / Kebi qatqan péti **bir** çette bihuş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Yiqilğandek tuyuqsız **bir** éğiz tağ / Yiqildi dostiniñ quçaqığa bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ve hetta qalmidi **bir** çette qoğan / Şu kün ta keçkiçe miñlarçe adem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kérimde yüz bérip **bir** başqa halet / Köñülde teşvişi aştı nahayet (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Kérimge atti **bir** muşt şunçe ittik / Bérip çüşti özi mollaq étip tik (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Qéni saqiy uzat gülgün piyale / İçeykim **bir** piyale xuddi lale (*Bölüm 4, Beyit 6*).

bir bir: 1. *Olduğu gibi, tam tamına, eksiksiz olarak.*

Kişide ixtiyar qalğaymu şu dem / Uzaq tarixni **bir bir** eslimey hem (*Bölüm 1, Beyit 6*).

2. *Birer birer, tek tek.*

İza hem tene deşnem doqmu çağlıq / Öter ömrümü **bir bir** sanaqlıq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

bir biri: *Birbiri.*

Acayıp bağçisi dilniñ arami / Bégida méviler bir biridin mol (*Bölüm 1, Beyit 11*). [*bir*
Küter bir biridin aliy muqamlar / Teme birle yéqip her yolğa şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

bir neççe: *Birkaç.*

Bayandin técep qeğez qelemni / Yazay **bir neççe** misra süritidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Köçetmu qaldi susiz ulaqsiz / Mana **bir neççe** ay ötti érinçek (*Bölüm 4, Beyit 1*).

birav: *Birisi.*

Biravlar ah dédi seskendi qattiq / Biraq héçkim açalmas ağzini hem (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Yumar belki **biravlar** yene mehkem / Çıdalmastin kırım bu halğa zinhar (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Déyişti Bu yigit kim munçe palvan / **Biravlar** qildi emma gem ve teşviş (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Ölüp qalsa öziniñ peyli emesmu / Buni yaqlap **biravlar** dédi derru (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Oqup çin qelbidin qildi tilavet / **Biravlar** ten bérıp teqdirge qelben (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Dualar atidi merhumğa şexsen / **Biravlar** yad étip köp eske aldi (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Biravlar içini ağritti qaldi / **Biravlar** téñirqap bu geyriy halğa (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / **Biravlar** dad dédi zarlap zamandin (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Bu geplerge **birav** derhal cavaben / Bölek bir koçını körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

birdem: *1. Bir an.*

Kétip elçi aradin **birdem** ötmey / Çolaq mexsum xotundin gepmu kütmey (*Bölüm 1, Beyit 1*).
Yiğliğaç balılar tizip örüklük / Bolur **birdem** oyun mökkenni tapmaq (*Bölüm 1, Beyit 1*).
Peqet çoñqur xiyalğa çömdi **birdem** / Yılan çaqqan kişidek tolgınip hem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

2. Hemen.

Şükür kim keldi purset men üçün hem / Qilay ressamliqimni emdi **birdem** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

birer: *Herhangi bir.*

Birer tügül Xizirmu belkim / Aña qol yanduruş buyaqta tursun (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Özümniñ meylige qoymas **birer** dem / Çapar xuddi quyundek vada arilap (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Turayluq içkiri kirmey **birer** dem / Bu dergahni bilip dilda mükerrem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

2. Bir

Kébi öz pikride körsetti mentiq / Şu boldi başliniş ötti **birer** yıl (*Bölüm 4, Beyit 2*).

biri: *Birisi, bir tanesi.*

Birini aqçı sen dep **birini** kökçi / Birini oğridur **birini** doqçı (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Kélişke başlıdi elçi üzölmey / **Biri** ketmey birini biri kütmey (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Veyaki **biri** qoğlap **biri** qaçmaq / Ötetti baliliq şundaq güzel şad (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Yügürse qéşiğa barisa yüreklik / **Biri** éytsa tépişmaq biri tapsa (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Köñül mülkide qurğaç bir imaret / **Biri** sezdi özini rabiedek (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Biri seidin bolup köydi beterre / Üzüldi ixtiyar tizgini dehşet (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Biri ortağ dédi xamanni aldı / **Biri** alvan dédi qalganni aldı (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Biri öşrige dep topanni aldı / **Biri** yamulğa dep samanni aldı (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Biri çerikke dep otunni aldı / **Biri** beglerge dep xurcunni aldı (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Biri ambalğa dep mey puli aldı / **Biri** meyge qoşup sey puli aldı (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Biridur anisi zoremxan açam / **Biri** ney qolidin çüşmes seher şam (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Biridin **biri** köp qizğandı aldı / Kérimniñ ikkila hemrahi qaldı (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Biri heyder piyade mepisini / Yutup semen yoliniñ topisini (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Biri epkeş bilen avare şudem / **Biri** bir nanga zar divane şudem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Biri hammal toşur gezmalni tay tay / Öter ömri lékin tenni yapalmay (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Biri qaytar bazardin külbisige / Yüdüp nan ornığa gem dümbisige (*Bölüm 4, Beyit 4*).

İğaňlap méñişi goyaki ördek / Yüzi çoqur köziniñ **biri** algay (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Yéqin kelgeç turup qaldı baraver / **Biridin** biriniñ qamiti dilber (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Ölöp qalsa yigitke tes bolur iş / Dédi kimdur **biri** Qoy meyli emesmu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

birla: *Sadece bir tane.*

Biraq şu xelq içide **birla** adem / Acayip körünetti közige her dem (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Özi kim u beg hacim nami meşhur / Pütün Qeşqer içide **birla** mesrur (*Bölüm 1, Beyit 4*).

bir qançe: *Birkaç.*

Arağa kirdi hem bir qançe qoşna (*Bölüm 1, Beyit 11*).

bit-: *Bitmek, tükenmek, sona ermek.*

Qurttek yamridi cay cayda casus / Ayağ astı qilindi **bitti** namus (*Bölüm 3, Beyit 4*).

bitaqet: *Takatsiz, yorgun, güçsüz.*

Eceb héslar bilen köñlüñ **bitaqet** / Déñizdek çapqılar tinmay alamet (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Biteqet boldi Leyli cim turalmay / Buni sezdi çolaqmu çette qalmaq (*Bölüm 3, Beyit 3*).

bivax: *Zamansız, vakitsiz.*

Oğullar qatmuqat türme içide / Kélinniñ çaçliri aqardi **bivax** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

boğça: *Çanta, bohça.*

Gülayim **boğçisini** tügdi derhal / Dalandin yığlığançe Leyligül hem (*Bölüm 1, Beyit 9*).

boğul-: *Boğulmak.*

Şuña ötmey uzaq **boğuldi** Leyli / Boğuldi tam içide hemme meyli (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Boğuldi ixtiyar sundi nihali / Qepes içre esir bir quş misali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Boğuldi hemme erk başlandi hicran / Peqet şu ney idi arada qalğan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Goya zulmet qarañgu tüpeyli / **Boğulğan** barçe canniñ erki meyli (*Bölüm 1, Beyit 8*).

boğuzli-: *Boğazlamak, boğazını keserek öldürmek.*

Boğuzlaymen déseñ qoymu tépirilar / Dégendek umu qildi gepni Leyli (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Avval başlap **boğuzlap** kömdi penni / Maarip dése kim saldi kişenni (*Bölüm 3, Beyit 1*).

bol-: *Olmak.*

Şuña gülbağ **bolup** u tapti şöhet / Bu dergah rasti hem pirdevsi cennet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Némiki dilreba **bolsa** cahanda / Şularniñ hemmisi munda muheyte (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Dédi hem kütti perzent neççe yaz qış / Ve lékin kütkinidek **bolmidi** iş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Bu ğunçe gül ösüp ger **bolsa** şemşad / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Közi çüşken yigitniñ téni yapraq / Céni meñgü **bolatti** aña muştaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

İşitken arzuluq **boldi** körüşke / Körüş birle qalatti bir köyüşke (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Çolaq mexsum **bolup** bir sözçi natiq / Tépip her elçige özre muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Kimige eylige qiz dadu peryad / U çağda ném **bolar** şerin xiyali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Yürek bağri **bolup** xun xuddi lale / Töküp közdin tola qanliq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Tiliñga alğuşe bolma kırım dep / Yalañ töşke ata **bolmaq** nomus gep (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Uniñmu yoqmidi xahişi meyli / Yalañ töş **bolsimu** öz cori yaxşı (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Dédi Leyli Bu qandaq zaman **boldi** / Béşimğa tağ yiqildi yaman **boldi** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Yığlıgaç balilar tizip örüklük / **Bolur** birdem oyun mökkenni tapmaq (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ne derdke muptila ne çekse peryad / Ne emdi **bolsa** şu beñvaş gödeklik (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Biri seidin **bolup** köydi beterre / Üzüldi ixtiyar tizgini dehşet (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Tépişqandek **bolup** kakkuk ve zeynep / Yénişsa öyge bille oyna oyna (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Veyaki ücmilikte bille çapsa / Ya emdi **bolsıçu** döñlükte mektep (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Ne **boldiki** bugün özgerdi ehval / Goya yargı ayan bolmış cimi hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Kiyip bağıni béşiğa saldı çuqan / Buzuldi iş tamam **boldi** yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Közi yaşlıq ciger bağıri **bolup** xun / Buniñ tesvirige yoq mende berdaş (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Ayandur hemme gep iş **boldi** müşkül / Ne müşkülki ümidmu **boldi** bir gül (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Sevep Şir qoğlısa qaçmaqqa imkan / Tapar ahu eger **bolsa** tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Dédi Vay şori qurguz şum péşanem / Néme **bolğay** közümde qurusa nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Capa birle qiriqtin aştı yaşım / Zeher **boldi** hemişe yégen aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Méniñdek **bolmiğaysen** Leyli deyttim / Kéçeler uxlımay bextiñ tileyttim (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip közdin tola yaş **boldi** derya (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Qılay qiblem hemişe dergahiñizni / Buni añlap gülayım **boldi** amalsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Şu oylardin kéyin gemkin tebessum / Tebessumki rizaliq **boldi** melum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Yaraşqan şunçilik goya camali / Uniñsiz **bolmiğay** gülşende rena (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Peqet Leyli bilen urar idi cuş / Misali gül dédi bulbul **boldi** bihuş (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Yene azğan néçük **bolsun** qizilgül / Sevebki mistimu yoq reñ éyivi (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Cénidek ornişip qaldı ömür bad / Sevebki qaysı quzğun **boldi** bulbul (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Qelemdek qaşlıri dep qançe şair / Güzeller te'ripige **boldi** mahir (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kétersen men qalarmen bu makanda / Néme xovluq **bolar** emdi cahanda (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Kéñeş birle cimi iş **boldi** cezmen / Kérım kelse eger keçte soraqlap (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Bu yurtqa qaytmıdı şu **boldi** bana / Yénişlap qançe ret qaytsimu turna (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Nıgah tentenisi **boldi** musibet / Yular çaç inlar oğul gémide (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Qara tünge qoşup aççıq tütünni / Gomındañ keldi yurtqa **boldi** paşa (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Zülüktek şorıdı qanini bu loya / Kişige keñ cahan gör **boldi** goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Baya başlap çala qoyğan yérımdin / Zimistan dehşiti ger **bolsa** qançe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Bolup varis yene şu toxtıkamğa / Ve lékin teleydin köp boldi şorluq (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Totup ketmen qétip taşteq qapargan / Bu qollar evrişim **bolğaymu** zinhar (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Ümid arzu güli solğaymu emdi / Cudaliq bir ömür **bolğaymu** emdi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Bésip ney pedisin şunçe huşyar / **Bolup** şu ney köñülñiñ tercimani (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Bü gün **bolğaç** şu meqset vaqtıda hel / Yénip goya ümid deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Şu **boldi** bir qarar qız mañdı xoş dep / Üzer aymu pelekte asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Bikar aqmas idi deryada tahir / Dilida **bolmisa** yar işqi zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Bérip adrésiğa tegse şu beski / Egerçe **bolsa** u bir qarıǵu amet (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Çékip ömri boyıçe şunçe peryad / Egerçe **bolmisa** ermende şérin (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Ana **bolmaqqa** layıq bolsam emdi / Ne arman xuşluqumdin ölsem emdi (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Ölöp qalsa yigitke tes **bolur** iş / Dédi kimdur biri Qoy meyli emesmu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kébi öz pikride körsetti mentiq / Şu **boldi** başliniş ötti birer yıl (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Bolup rozi béretti aña telim / Bayan eyler idi köp yéñiliqlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Némidur démekçi **boldi** çıçirlap / Biraq titrep lévi éyalmidi söz (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Vapasizliq **bolur** dosti Obulğa / Kéçikse bu kéçe ger ete cezmen (*Bölüm 4, Beyit 10*).

U künki vedimiz hazirmu vede / Saña hemrah **bolay** men bu seperde (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Zamane zorğa **boldi** qayǵu korğa / Qaçan baqqan zamane küni şorğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Kanayğa **bolmisa** sunayğa nede / Eger sozsam bu geplerni yazay dep (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Lékin öyde idi mexsum çolaq nes / Bügün mexsum **bolup** şérin suxsaz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Biteqet **boldi** Leyli cim turalmay / Buni sezdi çolaqmu çette qalmaq (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Cimi geptin toluq **boldum** xeverdar / Tilim aciz gémim eyleşke izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Urup bir hés u goya **boldi** bihuş / Köñülde bolsimu gerçe şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Ayan eyleşke **bolmay** tilda cüret / Béşi taşteq qétip aşu azabtin (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Kimiki nativan baǵida keç küz / Puli barnıñ gépi oñ **boldi** her çağ (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Qizilpaçaq ataldi her ziyaliy / Küni şorluq ayançlıq **boldi** hali (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Buzup mektepni qildi bir göristan / Tiyatir ve kulublar **boldi** yıñfañ (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Xiyaban **boldi** bir şaptula xilvet / Pütün baǵ uyquda hakim sükünát (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Şu halda bir haza u **boldi** texir / Yiǵip es huşını miñ teste axir (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Töküp köz yéşini **boldi** medetkar / Némiki déseñiz men şuña teyyar (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Cavab tapmaq üçün sirlıq köyükke / Cavab bir **boldi** axir hemmige mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Aval tegken **bolatti** begke elvey / Ve lékin beg tügül bay hem emeldar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Bu zat niñ istiki ger **bolsimu** şu / Uniñ eksişe bu bext nede deysen dep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Visaliğa érişmek gerçe testur / Köyükke muptila **bolsañ** şu bestur (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Aqarǵan çağlırim **bolsa** payandaz / Sėniñ bextiñ üçün şumu yene az (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Kérim deytti Ana köp gemge çökmeñ / **Bolar** bir gep tola endişe qilmañ (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Xalayıq birle toldi koça doqmuş / Şu **boldi** başliniş ulǵaydi cañcal (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Eqelliy tik qaraşqa heddi **bolsun** / Bügünze bu yalañ tōş toñ sehralıq (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Yalañyaq şunçe işqa qılsa cüret / Bu qandaq **bolğini** qandaq cinayet (*Bölüm 4, Beyit 6*).
Muellimlik qılar rozi şeherde / Obul nimkar **bolup** işler güzerde (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Bu gerçe **bolsimu** bir geyriy adet / Bu gepler bir medetkar çaqiriqtek (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Bihacet **boldi** bu gepniñmu zikri / Buni bilse obul şadlangusidur (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Bu işqa can pida atlangusidur / Ene şundaq xiyal birle **bolup** bend (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Ana qaldi balam **bolsun** yoluñ dep / Eceb halet hökümran mende hemişe (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Qilip dervazini közde işare / Goya tapmaq **bolup** bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Kérimniñ köz öni **boldi** qarañğu / Qulaqlar añlimas goyaki sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar / Kötürmek **boldi** isyan bil xalayıq (*Bölüm 4, Beyit 11*).
Bolalmay qaptimengu saña hemderd / Dédi şuan kirip dervazidin téz (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Körüp köñli tola **bolğaçqa** naxuş / Çirayi bek tutuq qopqan kélindék (*Bölüm 4, Beyit 10*).]
U çağda **bolğusi** iş yene dişvar / Ümid meqset bolur hem meñgü tarmar (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Dédi Éytqanliriñ elvette rast gep / Ve lékin iş **bolarmu** emdi gem yep (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Uniñ her tamçisi **bolsun** dilaram / Vapadar dost kebi can dilğa aram (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Boluşti topni yoldin qoqlımaççı / Xalayıq şu zamatla **boldi** maliman (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Yiqildi putlişip her ikkiylen / Çéqildi yağlıq qapaq yol **boldi** patqaq (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Egerçe u kişi **bolsa** küyoğlum / Ata demla uni ve yaki oğlum (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Veya cuşqun latapet bağçiside / Némiki **bolsa** şundin deste deste (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Ayağ astida xar **bolsa** bu ünçe / Qurarmu kün ve tünler közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Qaçan **bolsa** lékin bir toy işi bar / Bu yoqsuzluq géminiñ teşvişi bar (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Yétip qalğuşe emdi bir étip qal / Dégen söz **bolğusidur** yaxşı bir pal (*Bölüm 2, Beyit 1*).

bolup qal-: *Olmak.*

Bıraq Leyli şu tapta geyriy bir qız / Bolup qaldi acayıp şox ve kepsiz (*Bölüm 2, Beyit 1*).
Yügürdi saqçılar tarqaldi elmu / Bolup qaldi şu çağ vaqti zavalmu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

boran: *Fırtına.*

Güli günçe idim **boranda** qaldım / Ne boran bir yaman şivirğanda qaldım (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Boran huvlap urup tursimu qamçe / Ve yaki şaxığa her künde palta (*Bölüm 3, Beyit 6*).
Tirildi görüdin goyaki piruvn / Soqup **boran** cudun çapqun şivirğan (*Bölüm 3, Beyit 2*).

bostan: *Bahçe, cennet.*

Qarap hösnige bir **bostanni** kördüm / Ne bostan dilreba cananni kördüm (*Bölüm 1, Beyit 5*).

boş qoy-: *Boş bırakmaq.*

Şuni oylap çolaq öz könlide xuş / Namaz xuptenge mañdi öyni qoyup boş (*Bölüm 3, Beyit 6*).

boşaş-: *Gevşemek.*

Şuña derhal **boşaşti** külke arılaş / Yéli qaçqan rézinke topqa oxşaş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

bova: *Dede.*

Muqamçı aqsaqal dilkeş **bovamdin** / Acayip qissilerni aña aña (*Bölüm 4, Beyit 5*).

bovaq: *Çocuk, yavru.*

Bovaqtek biğubar zoqqa tolup u / Ésildi aniniñ boynığa derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Bovaqlar zenixi hem öçti biçaq / Egerçe bir ömür yazsa muerrix (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Seherlep mañğiniñmu şu pétiçe / Kérim küldi **bovaqtek** pak ve mesum (*Bölüm 4, Beyit 3*).

boy: *Kenar, kıyı.*

Şu canan meñzige xaldek yaraşqan / Tümen **boyliridin** miñlarçe dastan (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Zumret birle yaqut piruzini hem / Şu derya **boyığa** qılğan kebi cem (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Tümen miñ gül çéçekniñ xuşbuydın / Kételmeydu kişi tümen **boyidin** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

2.Boy, vücut.

Lékin Qeşqer qiziniñ **boyığa** xas / Tesevvurni tapalmay eyyuhennas (*Bölüm 2, Beyit 9*).

boyaq: *Boya.*

Biraq kütnek uni reñdar **boyaqliq** / Boyaqaqa istédát rayimmu çağliq (*Bölüm 2, Beyit 7*).

boyğa yet-: *Erginleşmek.*

Qizi Leyli ösüp yetkende boyğa / Camali el içige saldı govğa (*Bölüm 1, Beyit 3*).

boyi ~ boyiçe: *Boyunca.*

Yügürdi nobéşiğa xuddi huşsiz / Şehermu tün **boyi** xuddi yaman çüş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Çékip ömri **boyiçe** şunçe peryad / Egerçe bolmisa ermende şérin (*Bölüm 3, Beyit 1*).

boyli-: *Kenarından gitmek.*

Yüermiz ney çelip deryani **boylap** / Dégen qış kéçisi rozi tasadip (*Bölüm 4, Beyit 10*).

boyun: *Boyun.*

Ésildi aniniñ **boyniğa** derhal / Süzük köl yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Bovaqtek bigubar zoqqa tolup u / Ésildi aniniñ **boyniğa** derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Hayacandin téni ottek yélineap / Ésildi **boyniğa** mehkem quçaqlap (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Qisip hem **boynini** gem gusse bilen / Yatar yer ve cahan gemkin qiyapet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

böl-: *Bölmek, parçalamak.*

Dédi elni **bölüp** miñ bir bölekke / Bölüngenni oñay térip yémekke (*Bölüm 3, Beyit 9*).

bölek: *1.Farklı, başka, ayrı.*

Lékin Leyli **bölek** oylar bilen bend / Uniñ bu oyliri iqbalğa peyvend (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Bu geplerge birav derhal cavaben / **Bölek** bir koçini körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Dédi ve gepleşeyli kel **bölektin** / Hökümet adimi dep şunçe zorluq (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Bilindi hemme gep qalmay **bölek** sir / Tügüldi muştiliri çişlar güçurlap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

2.Parça.

Dédi elni bölüp miñ bir **bölekke** / Bölüngenni oñay térip yémekke (*Bölüm 3, Beyit 9*).

bulap ket-: *Yağmalamak, soymak.*

Bulap ketken kebi berqut tonini / Kiyip emdi géribi melle çekmen (*Bölüm 4, Beyit 5*).

bulaq: *Kaynak, memba, pınar.*

Uniñ eks kümüştek su yüzide / Veya qaynam **bulaqlarniñ** közide (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Bulaqlar taşti goya teñ buluqlap / Şu halda evc élip matem sadasi (*Bölüm 4, Beyit 4*).

bulbul: *Bülbül.*

Béğidek xelqiniñmu köñli bir gül / Bu gülge her kişi şeydasi **bulbul** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Peqet Leyli bilen urar idi cuş / Misali gül dédi **bulbul** boldi bihuş (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Bikarğa sayrimas tünlerde **bulbul** / Uni köydürmise gülşen ara gül (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Cénidek ornişip qaldi ömür bad / Sevebki qaysi quzgun boldi **bulbul** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

bulğat-: *Çalkalamak, bulandırmak.*

Putini çildi köz yéşimizğa / Néçük **bulgatsa** çañcyañ sulirini (*Bölüm 3, Beyit 9*).

bulğın-: *Sallanmak.*

Emeldar **bulğınip** yağlandı qalpaq / Déhqan yerde aqar qan çekisidin (*Bölüm 4, Beyit 1*).

buluqli-: *Şırıl şırıl akmak.*

Bulaqlar taştı goya teñ **buluqlap** / Şu halda evc élip matem sadasi (*Bölüm 4, Beyit 4*).

bulut: *Bulut.*

Bahar keldi **bulutmu** çaçtı tamçe (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Ségingandek goya yastuqni başı / **Bulutlar** meñzige qongan şepeq hem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

bunyad eyli-: *Yapmak, kurmak.*

Köñül mülkini şunçe qilsimu şad / Uniñ tesvirini eyleşke bunyad (*Bölüm 1, Beyit 3*).

bunyad qil-: *Ortaya çıkarmak.*

Yene hicran cudaliq dağı peryad / Pelek qildi yene zulmini bunyad (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Ğeribi bir yétip kérimni izdep / Şuniñ qelbide bir bext qildi bunyad (*Bölüm 3, Beyit 5*).

burcek: *Kenar.*

Lékin şu çağ bu bağniñ **burcikidin** / Yérilğan bağ téminiñ yoçuqidin (*Bölüm 3, Beyit 5*).

burun: *Burun.*

Saqali kosadur hem doqa mañlay / **Burunniñ** ornida bir egri monçaq (*Bölüm 1, Beyit 5*).

buyan ~ buyaq : *Bu yana, bu tarafa.*

Buyan tartsam harva sunar nétey men / Uyan tartsam öküz öler nétey men (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Birer tügül Xizirmu belkim / Aña qol yanduruş **buyaqta** tursun (*Bölüm 4, Beyit 4*).

buz-: *Bozmak.*

Buzup mektepni qildi bir göristan / Tiyatir ve kulublar boldi yinfañ (*Bölüm 3, Beyit 2*).

buzul-: *Bozulmak.*

Kiyip bağni béşiğa saldı çuqan / **Buzuldi** iş tamam boldi yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Bügün bu vedige imkani nede / Eger vede **buzulsa** uşbu axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

bügün: *Bugün.*

Yarap qalsa **bügün** ya ete belkim / U çağda iş tamam bolmamdu berbat (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Ne boldiki **bügün** özgerdi ehval / Goya yarığa ayan bolmış cimi hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Bügün bolğaç şu meqset vaqtida hel / Yénip goya ümid deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Lékin öyde idi mexsum çolaq nes / **Bügün** mexsum bolup şérin suxsensaz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Bügün çüşse béşiğa şunçe külpet / Ayanki Leylige bermiştı vede (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Bügün bu vedige imkani nede / Eger vede buzulsa uşbu axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Eqelliy tik qaraşqa heddi bolsun / **Bügünze** bu yalañ töş toñ sehralıq (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Tevekkül dep **bügün** gep açqiniñ xop / Eger maqul dese épqaçqiniñ xop (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Ülüşkünla tinç qalğan bu dergah / **Bügün** gelyan içide idi agah (*Bölüm 4, Beyit 8*).

cahalet: *Bilgisizlik.*

Tirildi sopi işanlıq **cahalet** / Tumandek qaplidi asmanni zulmet (*Bölüm 3, Beyit 3*).

cahan: *Cihan, dünya.*

Némiki dilreba bolsa **cahanda** / Şularniñ hemmisi munda muheyte (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Qılay tesvir Bu qizniñ boyı günçe / **Cahanda** günçe boy qız belki köptur (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Kétersen men qalarmen bu makanda / Néme xovluq bolar emdi **cahanda** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Zülüktek şoridi qanini bu loya / Kişige keñ **cahan** gör boldi goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Qisip hem boynini gem gusse bilen / Yatar yer ve **cahan** gemkin qıyapet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Makani yoq kebi bu keñ **cahanda** / Xazandek temtirer her yan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 10*).

cakali-: *İlan etmek.*

Qılar toyniñ **cakarsin** Hacı resmen (*Bölüm 4, Beyit 11*).

callat: *Cellat.*

Dédikim Ur dégenni mendin ögen / Nagan nede özi nede **callat** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Akamni tiğ bilen öltürdi **callat** / Séni bu derd tirik qılsunmu berbat (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Közide ot yénip şirdek gezepkar / Étildi tutti **callatni** bilektin (*Bölüm 4, Beyit 10*).

cam: *Kadeh.*

Nazari aldida yandurup şamni / İçip qelbiñ kebi gül lale **camni** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Elem birle yutup éytar sözini / Piğanlıq köz yeşidin toldurup **cam** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Goya tapti şu **camdin** dilğa aram / Şu halda kün pétip başlandi axşam (Bölüm 4, Beyit 4).

camal: *Güzellik.*

Qizi Leyli ösüp yetkende boyğa / **Camali** el içige saldı govğa (Bölüm 1, Beyit 3).

Yaraşqan şunçilik goya **camali** / Uniñsiz bolmiğay gülşende rena (Bölüm 2, Beyit 2).

can: *1. Ruh, can.*

Xiyal asmanida külgende çolpan / Güzəl Qeşqerge rişte bağlidi **can** (Bölüm 1, Beyit 4).

Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe iñriğan biçare **canni** (Bölüm 1, Beyit 1).

Körüngeç mana tamda bir köleñge / Yügürdi Leyli siğmay **cani** tenge (Bölüm 1, Beyit 3).

Dédi Leyli Ana bolmañ perişan / Perişanliq bilen köp qiynimañ **can** (Bölüm 2, Beyit 7).

Bu oqki tegse ger ya **canni** almay / Veya can almisa meylige qoymay (Bölüm 2, Beyit 3).

Goya zulmet qarañgu tüpeyli / Boğulğan barçe **canniñ** erki meyli (Bölüm 1, Beyit 8).

Nétey men bu zamane şumluqini / Uniñ **canğa** zeher zoqumluqini (Bölüm 1, Beyit 6).

Qiyamet dehşitini saldı **canğa** / Zavalni az körüp ekeldi tünni (Bölüm 3, Beyit 6).

Bu işqa **can** pida atlangusidur / Ene şundaq xiyal birle bolup bend (Bölüm 4, Beyit 2).

Séniñ bextiñ üçün **canim** pida dost / Qilay yür xizmitiñni men ada dost (Bölüm 4, Beyit 6).

Dédi axir kérım ey gül uzarım / Hayatım gülşeni **can** lale zarım (Bölüm 3, Beyit 7).

Cénidek ornişip qaldı ömür bad / Sevebki qaysı quzğun boldı bulbul (Bölüm 3, Beyit 6).

Qobul qil nativan **can** sovgisini / Sütündek aq köñülñiñ söygüsini (Bölüm 4, Beyit 2).

Uniñ her tamçisi bolsun dilaram / Vapadar dost kebi **can** dilğa aram (Bölüm 4, Beyit 7).

Közi çüşken yigitniñ ténı yapraq / **Céni** meñgü bolatti aña muştaq (Bölüm 1, Beyit 4).

2. Güzəl, dilber.

Veyaki suğa çıqsa qız cuvanlar / Çéçi sumbul anar yüzlük bu **canlar** (Bölüm 1, Beyit 8).

canan: *Sevgili.*

Şu **canan** meñzige xaldek yaraşqan / Tümen boyliridin miñlarçe dastan (Bölüm 1, Beyit 6).

Bu yurtta téni yoq **canan** bu qizğa / Xalayıq ağızıda dastan bu qizğa (Bölüm 4, Beyit 7).

Qarap hösnige bir bostanni kördüm / Ne bostan dilreba **cananni** kördüm (Bölüm 1, Beyit 5).

cañcal ~ cañcil: *Kavga.*

Séniñdek tégi pesniñ köñlimu pes / Şu gep birle yene ulğaydı **cañcal** (Bölüm 1, Beyit 8).

Xalayıq birle toldı koça doqmuş / Şu boldı başliniş ulğaydı **cañcal** (Bölüm 4, Beyit 3).

Tuyuqsız başlidi öz **cañcilini** / Beg haci sozdi qanlıq çañgilini (Bölüm 4, Beyit 6).

cañcal qop-: *Kavga kopmak, kavga çıkmak.*

Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün hoyla içide qoptı cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

cañgal: *Orman.*

Kimiki uçridi dessidi ezdi / Üçeyler ilinip **cañgal** giyahi (*Bölüm 3, Beyit 6*).

capa: *Cefa, zulüm*

Capa birle qırıqtın aştı yaşıım / Zeher boldı hemişe yégen aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Qéni u toy béşi söygüğe hamiy / Buni az dep **capa** körsetküçi çerx (*Bölüm 4, Beyit 5*).

capalıq: *Zahmetli.*

Tutundum bu **capalıq** işqa yekdil / Ve gerçe qısqıdur qol çoltıdur til (*Bölüm 4, Beyit 4*).

casus: *Casus, ajan.*

Qurttek yamridi cay cayda **casus** / Ayağ astı qılını bitti namus (*Bölüm 3, Beyit 4*).

cavab: *Cevap.*

Cavab ornıda qız bilmey özını (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Cavab tapmaq üçün sırlıq köyükke / **Cavab** bir boldı axır hemmıge mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Kérım añlap Obuldın bu **cavabni** / Oqup goya hayattın yéni babni (*Bölüm 4, Beyit 4*).

cavab éyt-: *Cevap vermek.*

Kérım bilmes cavab éytmaqnı qandaq / Özıdın çoñ turup rozi ependi (*Bölüm 4, Beyit 7*).

cavaben: *Cevap olarak.*

Bu geplerge birav derhal **cavaben** / Bölek bir koçını körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

cay: *Yer, mekan.*

Bedölet hem emeldar hemde teqva / Uniñ qılğan sözi her **cayda** petva (*Bölüm 1, Beyit 5*).

cay cayı: *Her yer.*

Qurttek yamridi cay cayda casus / Ayağ astı qılını bitti namus (*Bölüm 3, Beyit 4*).

caza ber-: *Ceza vermek.*

Qéni qandaq qılarsen bir köreyçu / Körüp andın cazayıñni béreyçu (*Bölüm 3, Beyit 5*).

cebir: *Zulüm.*

Néçün tartqay bu perhad işqi **cebrin** / Qolidin kelse ger soqratmu tağda (*Bölüm 3, Beyit 2*).

cem qil-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

Zumret birle yaqut piruzini hem / Şu derya boyığa qilğan kebi cem (*Bölüm 1, Beyit 3*).

ceñnami: *Savaş destanı.*

Çolaq mexsumdimu bar idi xislet / Oquytti gahida **ceñnamilerni** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

cennet: *Cennet.*

Aşu **cennet** misali bağ ara bağ / Kélişken bir güzel mele nezerbağ (*Bölüm 1, Beyit 9*).

cezmen: *Şüphesiz, mutlaka.*

Kéñeş birle cimi iş boldi **cezmen** / Kérim kelse eger keçte soraqlap (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Vapasizliq bolur dosti Obulğa / Kéçikse bu kéçe ger ete **cezmen** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

ciger bağır: *Yürek.*

Közi yaşliq ciger bağıri bolup xun / Buniñ tesvirige yoq mende berdaş (*Bölüm 2, Beyit 5*).

ciladar: *Gardiyan.*

Uduldin keldi bir saqçi emeldar / Tömür atqa minip meğrur **ciladar** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

cilal: *Parlaklık.*

Tégip ömrini gerçe qılsa kalte / Pükülmey qamiti solmay **cilali** (*Bölüm 3, Beyit 7*).

cilve: *1.Naz.*

Namayan bolsa şu dem **cilve** birle / Qizitsa bezmini herbir nepeste (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Peqet kökte tolun ay **cilve** bilen / Üzüp yürgen kebi déñizda yelken (*Bölüm 3, Beyit 3*).

2.Parıltı, pırıldı.

Déyişke yoq méniñde bay tesevvur / Ne çolpan **cilvisi** bibehri nuri (*Bölüm 2, Beyit 6*).

cim: *1.Tüm, bütün.*

Néçüktür bir balani qıldı teyin / Cimi gem leşkiri hem kerdi yayin (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Közini yumsayu hem qılsa geyret / Qutulmaydu **cimi** gemdin şu saet (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Ne boldiki bugün özgerdi ehval / Goya yarga ayan bolmış **cimi** hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Cimi geptin toluq boldum xeverdar / Tilim aciz gémim eyleşke izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Kérim éytqaç **cimi** gepni bu axşam / Közige yaş élip zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bu ösmür günçini körgende mexsum / **Cimi** gemni qoyup bir çette bir xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Cimige qildi malik uni teqdir / Beş onlap qiz cuvan yeñgüşlisimu (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Kéneş birle **cimi** iş boldi cezmen / Kérim kelse eger keçte soraqlap (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Qilip inkar **cimi** milletni qesten / Dédi senler bir nesildaş uruq sen (*Bölüm 3, Beyit 7*).

2.Sessizlik.

Bu axşamni tamaşa qılar idi **cim** / Buniñ tesvirige yoqtur ilacim (*Bölüm 3, Beyit 4*).

cim cim: *Sessiz sessiz.*

Süzük köl lévide olturdi **cim cim** / Buni körgeç yétip keldi gülayim (*Bölüm 2, Beyit 10*).

cim tur-: *Susmak.*

Lékin rast éytti qiz cim turğuluqmu / Yéseñmu meyli dep olturğuluqmu (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Biteqet boldi Leyli cim turalmay / Buni sezdi çolaqmu çette qalmay (*Bölüm 3, Beyit 3*).

cimi-: *Sessiz olmak.*

Cimildi Leylimu şu neyni añlap / Yürek tinmas idi lékin tépirlap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

cinayet: *Cinayet.*

Yalañyaq şunçe işqa qılsa cüret / Bu qandaq bolğini qandaq **cinayet** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

cor: *Arkadaş, yoldaş.*

Uniñmu yoqmidi xahişi meyli / Yalañ töş bolsimu öz **cori** yaxşı (*Bölüm 1, Beyit 6*).

cor bol-: *Eşlik etmek.*

Yaqay şam söygüniñ şamdaniğa men / Köyey hem cor bolup pervaniğa men (*Bölüm 4, Beyit 8*).

cuda: *Ayrı, uzak.*

Qérindaştin **cuda** dilpare dostum / Béşiñğa kelgüçe şunçe musibet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

cuda bol-: *Ayrılmak.*

Kimiki bolsa bu xil gepke layiq / Cuda bolğay ténidin başi elvet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

cudaliq: *Ayrılık.*

Yene hicran **cudaliq** dağı peryad / Pelek qildi yene zulmini bunyad (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Néme qilmay kérek Bek ezdi qayğu / **Cudaliq** künliri undin qarañgu (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Ümid arzu güli solğaymu emdi / **Cudaliq** bir ömür bolğaymu emdi (Bölüm 3, Beyit 10).

cudun: Yağmurlu hava.

Tirildi görüdin goyaki piruvn / Soqup boran **cudun** çapqun şivirğan (Bölüm 3, Beyit 2).

cunun: Aşk yüzünden aklını kaybetmiş, mecnun.

Cunun birle ada bolmiğinin xop / Çolaq memnun bolup beg elçisidin (Bölüm 2, Beyit 7).

cuş et-: Kabarmak, dalgalanmak.

Derdu méhnet cuş éter / Tuprağı hesret bilen pütken (Bölüm 4, Beyit 4).

cuş ur-: 1.Dalgalanmak, kabarmak.

Tuyuldi kökte çaqmaq çaqniğançe / Qaçanki cuş urup bir hés hararet (Bölüm 1, Beyit 8).

Peqet Leyli bilen urar idi cuş / Misali gül dédi bulbul boldi bihuş (Bölüm 3, Beyit 9).

Urup bir hés u goya boldi bihuş / Köñülde bolsimu gerçe şu meqset (Bölüm 3, Beyit 8).

2.Heyecanlanmak.

Turatti gezipi közde urup cuş / Kérim körgeç Obulni şu siyaqta (Bölüm 4, Beyit 10).

cuşqun: Coşkun.

Veya **cuşqun** latapet bağçiside / Némiki bolsa şundin deste deste (Bölüm 2, Beyit 4).

Tolup ilham méniñ **cuşqun** dilimğa / Tépirlap héslirim dolqunlinip hem (Bölüm 4, Beyit 7).

cuvan: Genç evli hanım.

Cuvanmu yaki qiz dep perqmu etmes / Beg hacidek kişige tegmidi u (Bölüm 3, Beyit 3).

cüret: Cesaret.

Ayan eyleşke bolmay tilda **cüret** / Béşi taşteq qétip aşu azabtin (Bölüm 3, Beyit 9).

Yalañyaq şunçe işqa qılsa **cüret** / Bu qandaq bolğini qandaq cinayet (Bölüm 4, Beyit 6).

çaç-: Saçmak, serpmek.

Şu halda ötti aylar qançe qançe / Bahar keldi bulutmu **çaçti** tamçe (Bölüm 1, Beyit 11).

Néçük bulğatsa çañcyañ sulirini / Tarimğa **çaçti** şunçe zehirini (Bölüm 3, Beyit 10).

Quyaşmu **çaçti** nur qıldı tebessum / Oğul mañdi şherge xoş qéliñ dep (Bölüm 4, Beyit 4).

Hayatbexş nurini **çaçqanda** heryan / Tebiet meñzide tepçip yene qan (Bölüm 1, Beyit 2).

çaç: Saç.

- Çişi hem sarğıyip **çaçlar** aqardı / Tasadip bir küni bir dosti xalis (Bölüm 1, Beyit 4).
Çéçidinmu özi sersan perişan / Sevebki elçi dep bir qéri delle (Bölüm 1, Beyit 6).
Bolup Leyli bilen oynaşqa muştaq / Çıqar Leyli **çéçi** tal tal örüglük (Bölüm 1, Beyit 10).
Mana addiy bir Uygur qizi sizge / Tonuştur qara sumbul **çéçi** bizge (Bölüm 2, Beyit 8).
Oğullar qatmuqat türme içide / Kélinniñ **çaçliri** aqardı bivax (Bölüm 3, Beyit 3).
Aqarğan **çaçlirim** bolsa payandaz / Séniñ bextiñ üçün şumu yene az (Bölüm 4, Beyit 9).
Nigah tentenisi boldi musibet / Yular **çaç** inlar oğul gémide (Bölüm 3, Beyit 2).
Yulup **çaç** aqquzup közdin ériqlar / Qara yağliq tutup közge balam dep (Bölüm 4, Beyit 5).
Yüzide derd elemniñ izi yüz yüz / **Çéçida** aq tola yillar tozani (Bölüm 4, Beyit 10).
Buni tilda bayan qılmaq maña tes / **Çéçida** aq tola qeddi pükülgen (Bölüm 4, Beyit 3).
Qarap yerge **çéçin** oynar idi qiz / Nazuk barmaqliri titreytti ensiz (Bölüm 3, Beyit 10).
Néme qılmaqni bilmey xuşluqidin / Silar qizniñ **çéçin** bihuşluqidin (Bölüm 3, Beyit 2).
Veyaki suğa çıqsa qiz cuvanlar / Çéçi sumbul anar yüzlük bu canlar (Bölüm 1, Beyit 8).

çaçri-: Sıçramak.

- Yene şu xunperes ec dihani esler / Uniñdin **çaçriğan** zeherni esler (Bölüm 2, Beyit 6).

çağ: Vakit, zaman, devir.

- Qéni şu **çağda** Qeşqer ehlidin kim / Palan bayu pokun bay hemde hakim (Bölüm 1, Beyit 8).
Yarap qalsa bugün ya ete belkim / U **çağda** iş tamam bolmamdu berbat (Bölüm 1, Beyit 3).
Kimige eylige y qiz dadu peryad / U **çağda** ném bolar şérin xiyali (Bölüm 1, Beyit 4).
Şu **çağ** keldi yiraqtin ney sadasi / Yürekni titritip muñluq navasi (Bölüm 1, Beyit 1).
İdi bu naxşilar muñluq ve gemkin / Gödek **çağda** möküşmek oynastimu qiz (Bölüm 2, Beyit 9).
U **çağda** bolğusi iş yene dişvar / Ümid meqset bolur hem meñgü tarmar (Bölüm 4, Beyit 1).
Mana bille yürüp ösken nezerbağ / Yügensiz tay kebi şox baliliq **çağ** (Bölüm 1, Beyit 8).
Biraq şu **çağ** çıqip bağqa taraqlap / Qéni sen dep çolaq mexsum valaqlap (Bölüm 1, Beyit 4).
Kimiki nativan bağida keç küz / Puli barniñ gépi oñ boldi her **çağ** (Bölüm 3, Beyit 10).
Kütetti bir talay **çağlar** qatari / Yéqin kelmes idi lékin u yari (Bölüm 1, Beyit 9).
Ene şu **çağ** tili dilğa tonuş ney / Töküp muñ zarini derdke tözelmey (Bölüm 3, Beyit 1).
Öter ötmey aradin azğina **çağ** / Yügürdi Leyligül aydiñ idi bağ (Bölüm 3, Beyit 7).

Kérimmu çüşti şu **çağ** bağ témidin / Yürek titrer idi visal démidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).
Lékin şu **çağ** bu bağniñ burcikidin / Yérilğan bağ téminiñ yoçuqidin (*Bölüm 3, Beyit 5*).
Yügürdi saqçılar tarqaldi elmu / Bolup qaldi şu **çağ** vaqti zavalmu (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Töküldi köz yéşi merhumni yadlap / Obul goya kélip huşığa şu **çağ** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

çağliq: *Geçici.*

Biraq kütmeq uni reñdar boyaqliq / Boyaqqa istédát rayimmu **çağliq** (*Bölüm 2, Beyit 7*).
İza hem tene deşnem doqmu **çağliq** / Öter ömrümму bir bir sanaqliq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

çak ét-: *Sınırlamak, sınır koymak.*

Urulğandak béşiğa xuddi palta / Yaqasin çak étip ün saldi dadlap (*Bölüm 4, Beyit 11*).

çal-: *Çalmak.*

Üsüp héçkimni qoymay tinç amanraq / **Çélip** üşteq çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Yürermiz ney **çélip** deryani boylap / Dégen qiş kéçisi rozi tasadip (*Bölüm 4, Beyit 10*).

çala: *Yarı, yarım yamalak, bitmemiş.*

Baya başlap **çala** qoyğan yérimdin / Zimistan dehşiti ger bolsa qançe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

çañgal: *Avuç.*

Tuyuqsız başlidi öz cañcilini / Beg haci sozdi qanliq **çañgilini** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

çañqaqliq: *Susuzluk.*

Haman **çañqaqliqida** qaldi istek / Qéni u sözliri yalqun muellim (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Basalmas özgisi **çañqaqliqimni** / Bilemsen meyge dil muştaqliqini (*Bölüm 4, Beyit 9*).

çap-: *Koşmak.*

Veyaki ücmilikte bille **çapsa** / Ya emdi bolsıçu döñlükte mektep (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Némidur istigen isyançı arman / **Çapar** huşsız yügensiz hem perişan (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Üsüp héçkimni qoymay tinç amanraq / Çélip üşteq **çapar** köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Özümniñ meylige qoymas birer dem / **Çapar** xuddi quyundek vada arilap (*Bölüm 4, Beyit 8*).

çapan: *Palto.*

Tügüp bir kün bélige zağra nanni / Sélip öşnisige yamaq **çapani** (*Bölüm 3, Beyit 5*).

çapqun: *Tipi.*

Tirildi görüdin goyaki piruvn / Soqup boran cudun **çapqun** şivirğan (Bölüm 3, Beyit 2).

çaq-: *Sokmak, ısırmaq.*

Peqet çoñqur xiyalğa çömdi bir dem / Yılan **çaqqan** kişidek tolğınip hem (Bölüm 2, Beyit 5).

çaq: *1.İp.*

Ve yaki **çaq** égirse öyde تنها / Qilatti naxşisi hemrah ve lékin (Bölüm 2, Beyit 8).

2.Tekerlek.

Mataçi miñ yamaq çekmende qaldi / Ğiçildar harviniñ **çaqi** qedemde (Bölüm 3, Beyit 2).

çaqçaq qil-: *Şaka etmek, şakalaşmaq.*

Tebiet qildi goya aña çaqçaq / Biraq insap bilen éytayki elvet (Bölüm 1, Beyit 6).

çaqiriq: *Davet.*

Bu gerçe bolsimu bir geyriy adet / Bu gepler bir medetkar **çaqiriqtek** (Bölüm 4, Beyit 5).

çaqmaq: *Yıldırım, şimşek.*

Tuyuldi kökte **çaqmaq** çaqnığançe / Qaçanki cuş urup bir hés hararet (Bölüm 1, Beyit 8).

çaqni-: *Parlamak.*

Yene eynek kebi **çaqnar** süzük köl (Bölüm 1, Beyit 12).

Némidur sözlişer meyus ve gemkin / Közide bir gezep **çaqnar** ve lékin (Bölüm 4, Beyit 11).

Tuyuldi kökte çaqmaq **çaqnığançe** / Qaçanki cuş urup bir hés hararet (Bölüm 1, Beyit 8).

çaqqan: *Çevik.*

Kélişti novéşi dep at çıkarğan / Bir mehelle içige bekmu **çaqqan** (Bölüm 4, Beyit 5).

çare: *Çare.*

Démek mexsum özi tuğmas kişiken / Néme **çare** buña teqdir işiken (Bölüm 1, Beyit 4).

Qilip dervazini közde işare / Goya tapmaq bolup bir derdke **çare** (Bölüm 4, Beyit 10).

Yéqinlap qaldi hetta namaz şam / Ne **çare** emdi bu devran işığa (Bölüm 4, Beyit 5).

çay: *Çay.*

Qilip teklip uni **çayu** néniğa / Açar söz şu zaman tépip bahane (Bölüm 2, Beyit 5).

çayqi- ~ çapqi-: *Sallamak, çalkalamak.*

Şamalda **çayqılar** dolqunlinar köl / Lévide olturar qız közliri höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Köñüller **çayqilip** andin ziyade / Eceb muñluq şeher bu bari hesret (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Qanat qaqqanımıñ gülcida sumurğ / Téşip qırğaqqa sayram **çayqiliptu** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Eceb héslar bilen köñlüñ bitaquet / Déñizdek **çapqılar** tinmay alamet (*Bölüm 1, Beyit 4*).

çécek: *Çiçek.*

Tümen miñ gül **çécekniñ** xuşbuydin / Kételmeydu kişi tümen boyidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Ussulğa çüşse quşlar besmubeste / Néçün külmes kişi qelbi **çécektek** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

çégra: *Sınır.*

Dédi bu **çégra** zelqi béşi tinmas / Béşi tinsa tügülgen muşni tinmas (*Bölüm 3, Beyit 1*).

çéhr: *Yüz, sima, surat.*

Bu Uyğur melisiniñ sadda **çéhri** / Lékin ottek yéniq şu işqi méhri (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Tonuşdur sizge gemkin **çéhri** birlen / Lékin dil tartquçı bir méhri birlen (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Éti Leyli ve yaki Leyligöldur / Yéşi beş altilderde **çéhri** güldur (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Kétişke aldiraytti almaymen dem / Tebiet **çéhri**si gemkindi şunçe (*Bölüm 4, Beyit 3*).

çek-: *Çekmek, katlanmak.*

Méniñ bextim üçün şunçe elemeler / **Çékip** şamuseher köp derdu gemler (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Tesevurni tapalmay eyyuhennas / Tilim titrep dilim köp **çekti** dişvar (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Kérim éytti Saña miñlerçe rehmet / Yéter emdi méniñçün **çekme** zexmet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

çekçey-: *Gözlerini fal taşı gibi açmak.*

Tölemdu üstivaşni téxi séniñçe / Emeldar **çekçiyip** ve qatti tamdek (*Bölüm 4, Beyit 2*).

çéke: *Şakak.*

Emeldar bulğınip yağlandı qalpaq / Déhqan yerde aqar qan **çékisidin** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

çéketke: *Çekirge.*

Ne bir ün salsıçu hetta **çéketke** / U hem goya esir gem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).

çekmen: *Kepenek.*

Mataçı miñ yamaq **çekmende** qaldı / Ğiçildar harviniñ çaqi qedemde (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Bulap ketken kebi berqut tonini / Kiyip emdi ğeribi melle **çekmen** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

çeksiz: *Sınırsız, uçsuz bucaksız.*

Uniñ **çeksiz** séxiylik şerbitidin / Téxi içmey gülayim bir piyale (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Pütün Qeşqerde **çeksiz** abroyı bar / Ladaq keşmir bilen xoten kuçada (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Zulum textige **çeksiz** nepritini / Aña bağlap köñülde söygü rişte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

çéqil-: *Kırılmak, parçalanmak.*

Çéqildi yağlıq qapaq yol boldı patqaq (*Bölüm 4, Beyit 10*).

çérik: *Asker.*

Biri **çérikke** dep otunni aldı / Biri beglerge dep xurcunni aldı (*Bölüm 3, Beyit 3*).

çerx: *Felek.*

Aya **çerx** séniñ peyliñge lenet / Qararsız vehşi şum meyliñge lenet (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Haman yaşlıq idi közler ve lékin / Aya **çerx** qil bu növet bir muruvvet (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Yenişlap qançe ret qaytsimu turna / Şu yıllar içide bu biqarar **çerx** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Néçük pütkey bu qanlıq esiri tarix / Yene toymay qararsız **çerx** şunçe qanğa (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qéni u toy béşi söygüğe hamiy / Buni az dep capa körsetküçi **çerx** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

çeşme: *Çeşme.*

Bérilgen Leylige şunçe néside / Peqet şoxluq ğururluq **çeşmesidin** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Mazari Kaşğér / İşq ülpet **çeşmisidin** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

çet: *Kıyı, kenar, yan.*

Bu ösmür ğunçini körgende mexsum / Cimi ğemni qoyup bir **çette** bir xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Biteqet boldı Leyli cim turalmay / Buni sezdi çolaqmu **çette** qalmaq (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Peqet oyğaq yatar bir külbe **çette** / Kerem bağqa tutaşqan yol terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Éğir bir muñ içide xuddi süret / Kebi qatqan péti bir **çette** bihuş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Ve hetta qalmıdı bir **çette** çoğan / Şu kün ta keçkiçe miñlarçe adem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kéler ney sesliri mehelle **çétidin** / Bu ğemkin kéçiniñ sükünitedin (*Bölüm 1, Beyit 4*).

çiçirli-: *Fısıldamak.*

Némidur démekçi boldi **çiçirlap** / Biraq titrep lévi éytmidi söz (Bölüm 4, Beyit 4).

çidi-: *Dayanmak, tahammül etmek.*

Bu geplerge gülayim héç **çidalmay** / Dédi Menmu gépimni qısqa éytay (Bölüm 1, Beyit 8).

Yumar belki biravlar yene mehkem / **Çidalmastin** kırım bu halğa zinhar (Bölüm 4, Beyit 9).

çig-: *Bağlamak, düğümlemek.*

Çigip méhnetke her kün rişte miñ miñ / Tizay men rohiğa güldeste miñ miñ (Bölüm 4, Beyit 6).

çilböre: *Çakal.*

Purap qan yamridi **çilböre** tülke / Körüngen hemen döñ şehit mazari (Bölüm 3, Beyit 8).

çili-: *Batırmak, banmak.*

Putini **çildi** köz yeşimizğa / Néçük bulğatsa çañcyañ sulirini (Bölüm 3, Beyit 9).

çillaş-: *Ötmek.*

Xorazlar **çillişip** şox yanmuyandın / Namayış başlıganda sübhi tañdın (Bölüm 4, Beyit 8).

çimenge: *Çayır, çayırlık.*

Çimenge pürkinip nurane qırğaq / Yatar quşlar nevasi birle oyğaq (Bölüm 1, Beyit 4).

çimildiq: *Perde.*

Çimildiqtin çiqip külgende çolpan / Yüzini naz bilen açqanda asman (Bölüm 4, Beyit 7).

çin: *Gerçek, doğru.*

Mana addiy yiğınçaq hucra içre / Éçip esrarini **çin** méhri birle (Bölüm 4, Beyit 6).

Ne **çin** dostluq vapidin qaldı zerre / Qara itlar üçün mol keldi merre (Bölüm 3, Beyit 5).

Yürekke ornitip **çin** bir eqide / Yene saqçı tutup ketmeste izdep (Bölüm 4, Beyit 3).

çiñ: *İyice.*

Déhqan titrer idi dehşette gal gal / Uniñ üstige zalim galdin siqip **çiñ** (Bölüm 4, Beyit 4).

çin köñüldin: *Gönülden, candan.*

Ve gahi **çin köñüldin** öz inim dep / Aña tökse sirini héç ayanmay (Bölüm 4, Beyit 9).

çin qelbidin: *Canıgönülden.*

Aña **çin qelbidin** köp apirin der / Mana her künkidek zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Oqup **çin qelbidin** qildi tilavet / Biravlar ten béríp teqdirge qelben (*Bölüm 4, Beyit 8*).

çiq-: *Çıkmak, gitmek.*

Veyaki suğa **çiqsa** qiz cuvanlar / Çéçi sumbul anar yüzlük bu canlar (*Bölüm 1, Beyit 8*).
Dédi Gep şu qéni oltur iziñğa / Beg hacimdek kişi **çiqmas** qiziñğa (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Gülayimniñ qéşiğa **çiqti** şu dem / Yiğa zare bilen toldi bu hoyla (*Bölüm 1, Beyit 10*).
Bolup Leyli bilen oynaşqa muştaq / Çıqar Leyli çéçi tal tal örüglük (*Bölüm 1, Beyit 10*).
Çıqatti bağqa u tépip bahane / Töküp yaş ünçisini dane dane (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Biraq şu çağ **çiqip** bağqa taraqlap / Qéni sen dep çolaq mexsum valaqlap (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Seherde xaliy qalğan bağ ve hoyla / **Çiqip** Leylimu bağqa oyla oyla (*Bölüm 2, Beyit 9*).
Uniñ birle körüşkey bir amallap / Egerçe kelmise ya **çiqsa** tosqu (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Öçer belki visal şamdanida şam / Eger **çiqsa** Kérim bu kéçe yolğa (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Çimildiqtin **çiqip** külgende çolpan / Yüzini naz bilen açqanda asman (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Çıqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu xil sözler siñip qelbige her kün (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Kérim **çiqti** işikke köñli xursen / İşik aldida bir tüp qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Dédi Yolğa kéçikmey **çiqqiniñ** xop / Tömürni qiziqida soqqiniñ xop (*Bölüm 4, Beyit 5*).

çiqar-: *Çıkarmak.*

Kélişti novéşi dep at **çiqarğan** / Bir mehelle içige bekmu çaqqan (*Bölüm 4, Beyit 5*).

çiqip ket-: *Gitmek.*

Néme qilsun çolaqni emdi haci / Çıqip ketmemdu qoldin bextu taci (*Bölüm 1, Beyit 2*).

çirağ: *Kandil, ışık.*

Bikarğa özini urmaydu bigem / **Çirağ** pervanisi otqa seher şam (*Bölüm 3, Beyit 7*).
Çirağ pil pil qılar asta şamalda / Ayan boldi murad meqset bu halda (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Yoqaldi iz déreksiz boldi gayıb / Yoqaldi qaldi öy şam ve **çirağsız** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

çiray: *Yüz, çehre, sima.*

Ne qilğay aydiki dağlarda mena / Démek ay teñlişelmes bu **çirayğa** (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Körüp köñli tola bolğaçqa naxuş / **Çirayi** bek tutuq qopqan kélindék (*Bölüm 4, Beyit 10*).

çirqiri-: *Bağırmaq, çığlık atmak.*

Şu oy birle tépip yerni emeldar / Qavandék **çirqirap** andin gezepkar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

çiş: *Diş.*

Çişi hem sarğıyip çaçlar aqardi / Tasadip bir küni bir dosti xalis (Bölüm 1, Beyit 4).

Bilindi hemme gep qalmaq bölek sir / Tügüldi muştıleri **çişlar** guçurlap (Bölüm 4, Beyit 3).

çişli- *Dişlemek, ısırmaq.*

Kişiniñ yérige er ömri işlep / Haman qalğaç yene lévini **çişlep** (Bölüm 3, Beyit 4).

çolpan: *1. Çoban yıldızı.*

Qeşqer xelq qoşığı / Xiyal asmanida külgende **çolpan** (Bölüm 1, Beyit 3).

Xiyal asmanida külgende **çolpan** / Güzel Qeşqerge rişte bağlıdı can (Bölüm 1, Beyit 4).

Çimildiqtin çiqip külgende **çolpan** / Yüzini naz bilen açqanda asman (Bölüm 4, Beyit 7).

Déyişke yoq méniñde bay tesevvur / Ne **çolpan** cilvisi bibehri nuri (Bölüm 2, Beyit 6).

2. Abdülhamid Süleyman Çolpan.

Goya **çolpan** dégen şair hésapsız / Lékin bu qız közini ünçe mesrur (Bölüm 2, Beyit 5).

çolta: *Eksik.*

Tutundum bu capalıq işqa yekdil / Ve gerçe qisqıdur qol **çoltıdur** til (Bölüm 4, Beyit 4).

çoñ: *Büyük.*

Bular bir atidin ikki oğulken / **Çoñi** rozi kiçikiniñ obulken (Bölüm 4, Beyit 9).

Kérim bilmes cavab éytmaqni qandaq / Özidin **çoñ** turup rozi ependi (Bölüm 4, Beyit 7).

çoñqur: *Derin.*

Peqet **çoñqur** xiyalğa çömdi bir dem / Yılan çaqqan kişidek tolgıniñ hem (Bölüm 2, Beyit 5).

çoqur: *Çiçek bozuğu.*

İğañlap méñişi goyaki ördek / Yüzi **çoqur** köziniñ biri algay (Bölüm 1, Beyit 4).

çöçü- *Ürkmek, korkmaq.*

Kérim dervaziğa baqmaq hamane / **Çöçüp** taşteq qétip qaldi bihuşane (Bölüm 4, Beyit 1).

çök- *Çökmek, dalmak.*

Kérim deytti Ana köp gemge **çökmeñ** / Bolar bir gep tola endişe qilmañ (Bölüm 4, Beyit 4).

çöl: *Çöl, sahra.*

Yene **çöllər** ara öysiz makansız / Néme ğurbet çüşer başqa amansız (Bölüm 2, Beyit 8).

çöl bayavan: *Çöl, sahra.*

Qaçan baqti zaman aqqan bu yaşqa / Uniñdin **çöl bayavan** nede sen dep (Bölüm 2, Beyit 2).

çönek: *Evlek, sıra.*

Çönek arilap yular ot şunçe ixçam / Biraq titrer qoli qoruq tola yüz (Bölüm 4, Beyit 9).

Şéxida mévisi mol ğucme ğucme / Étekçe üç **çönekte** gül ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).

çöre: *Kadın köle.*

Söñeklerdin tikildi Şéñ munari / Tirikler **çöre** qul it ornida xar (Bölüm 3, Beyit 9).

çuqan sal-: *Bağırmaq, yaygara yapmak.*

Kiyip baĝni béşiĝa saldı çuqan / Buzuldi iş tamam boldi yürek qan (Bölüm 1, Beyit 5).

çuqan - süren: *Ğürültü, ses.*

Süren çuqan bilen saqçi yaqtin / Yügürgeñçe kélip beş onçe saqçi (Bölüm 4, Beyit 7).

çüş: *Düş.*

Tolun ay ügidmekte kökte xamuş / Nezerbağ uyquda uxlap körer **çüş** (Bölüm 4, Beyit 6).

Yügürdi nobéşiĝa xuddi huşsiz / Şehermu tün boyi xuddi yaman **çüş** (Bölüm 4, Beyit 9).

çüş-: *1. Yansımak.*

Kölge **çüşti** şolasi / Bizni köydürgen yarniñ (Bölüm 1, Beyit 2).

2. Düşmek.

Közi **çüşken** yigitniñ téni yapraq / Ceni meñĝü bolatti aña muştaq (Bölüm 1, Beyit 4).

Yene közlerge **çüşken** ünçe şebnem / Ve lékin şu baharniñ lezzitidin (Bölüm 1, Beyit 2).

Yene çöllər ara öysiz makansız / Néme ğurbet **çüşer** başqa amansız (Bölüm 2, Beyit 8).

Yopurmaqlar **çüşer** titrep şéxidin / Xazan sersan uçar her bir tamanda (Bölüm 4, Beyit 9).

Biridur anisi zoremxan açam / Biri ney qolidin **çüşmes** seher şam (Bölüm 3, Beyit 7).

Qoli birle tosuvaldi yüzini / Taramlap **çüşti** derhal közidin yaş (Bölüm 3, Beyit 1).

3. Başlamak.

Ussulĝa **çüşse** quşlar besmubeste / Néçün külmes kişi qelbi çéçektek (Bölüm 1, Beyit 8).

4. Çarpmak.

Peqet ahuda bar şundaq omaq köz / Yaman közler bu közge **çüşmige**y dep (Bölüm 2, Beyit 9).

Lékin qizğa eger **çüşse** nigahi / Tutalmastin özini deytti gahi (Bölüm 1, Beyit 6).

5. *İnmek.*

Kérimmu **çüşti** şu çağ bağ témidin / Yürek titrer idi visal démidin (Bölüm 3, Beyit 8).

6. *Durmak.*

Kérimge atti bir muşt şunçe ittik / Bérip **çüşti** özi mollaq étip tik (Bölüm 4, Beyit 8).

çüşen-: *Anlamak.*

Çüşengeç saqçılarmu işni şuan / Kim u şunçe bala tériğan balaxor (Bölüm 4, Beyit 10).

dad: *İmdat.*

Kimiki **dad** dése kesti tilini / Tili turmaq töküp içti qénini (Bölüm 3, Beyit 5).

Uzundin şu idi meqset muradim / Xudayimğa yétiptu emdi **dadim** (Bölüm 4, Beyit 10).

Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / Biravlar **dad** dédi zarlap zamandin (Bölüm 4, Beyit 1).

dadli-: *Yardım istemek.*

Urulğandak béşiğa xuddi palta / Yaqasin çak étip ün saldi **dadlap** (Bölüm 4, Beyit 11).

dadu peryad eyli-: *Feryat etmek.*

Kimige eylige y qiz dadu peryad / U çağda ném bolar şérin xiyali (Bölüm 1, Beyit 4).

dağ: *1. Dağ.*

Nadamet **dağidin** yaşlanmisa köz / Şu halda ötti aylar qançe qançe (Bölüm 1, Beyit 10).

Ne qilğay aydiki **dağlarda** mena / Démek ay teñlişelmes bu çirayğa (Bölüm 2, Beyit 3).

Qoyup ketmes idi perhadni **dağda** / Talay izdendi şair hemde daniş (Bölüm 3, Beyit 3).

2. *Yara.*

Muşunçe hicri **dağı** yetmigendek / Arağa ündi u zalim tikendek (Bölüm 3, Beyit 9).

Béşiñda şunçe derdu qayğu tağı / Diliñda andin artuq hicri **dağı** (Bölüm 4, Beyit 8).

Yene hicran cudaliq **dağı** peryad / Pelek qildi yene zulmini bunyad (Bölüm 1, Beyit 6).

daim: *Daima, her zaman, sürekli.*

Bolup duçar qara teşvişke **daim** / Yopurmaqtek dirildep turğiniçe (Bölüm 1, Beyit 1).

Gulayim xanmu **daim** şuni deytti / Méniñdinmu tolaraq gémiñ yeytti (Bölüm 4, Beyit 1).

Yaman közler bu közge çüşmigey dep / Kéçeydu kündüzi **daim** gémin yep (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Öyide nazinin xanimliri neq / Yene **daim** köñülñiñ işqıda mest (*Bölüm 3, Beyit 2*).

dalan: *Dış oda, bekleme odası.*

Gülayim boğçisini tügdi derhal / **Dalandin** yigligançe Leyligül hem (*Bölüm 1, Beyit 9*).

dana: *Bilge.*

Kéter gahi upuqtinmu uzaqlap / Keçürgey şuña hem **dana** kitabxan (*Bölüm 4, Beyit 9*).

dañdar: *Meşhur, ünlü, tanınmış.*

Yipek yolliridek **dañdar** şehr bu / Yipektek özimu reñdar şehr bu (*Bölüm 4, Beyit 7*).

dane: *Tane.*

Uniñdek méhriniñ yalquni qayda / Uniñ meñzidiki bir **dane** xali (*Bölüm 2, Beyit 1*).

dane dane: *Tane tane.*

Dane dane xali bar / Maña éytqan sözide (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Çiqatti bağqa u tépip bahane / Töküp yaş ünçisini **dane dane** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

daniş: *Bilge.*

Qoyup ketmes idi perhadni dağda / Talay izdendi şair hemde **daniş** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

dañq: *Ün, şan, şöhet.*

Uniñ **dañqi** eşip öz melisidin / Yétip etrapqa tekşi hemmisidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

dastan: *Destan, aşk hikayesi.*

Şu canan meñzige xaldek yaraşqan / Tümen boyliridin miñlarçe **dastan** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Keçürgey şuña hem dana kitabxan / Egerçe uzirap ketse bu **dastan** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Bu yurtta téñi yoq canan bu qizğa / Xalayıq ağızıda **dastan** bu qizğa (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Ezizane Qeşqer şenige **dastan** / Yézişni dilda eylep arzu arman (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Murad **dastan** üçün **dastan** emestur / Yétirse elge xizmet uşbu bestur (*Bölüm 4, Beyit 5*).

de-: *Demek, söylemek.*

Ve gahi çin köñüldin öz inim **dep** / Aña tökse sirini héç ayanmay (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Nezerbağ **dep** bikar éytimaptiken el / Nezer tegkeniken avvaldin avval (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Leqem siñgen çolaq **dep** emdi resmi / Néçün qoydi aña el bu leqemni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Aña bir meslihet körsetti qaltis / **Dédikim** Bir tuğumçan tul tépilsa (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Dédi hem kütti perzent neççe yaz qış / Ve lékin kütkinidek bolmıdı iş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Şuña axir üzüp ümidni mexsum / **Dédi** qismet şu bolsa razi bolğum (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Lékin qızğa eger çüşse nigahi / Tutalmastin özini **deytti** gahi (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Dédi Gep şu qéni oltur iziñğa / Beg hacimdek kişi çıqmas qiziñğa (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Bu geplerge gülayim héç çıdalmay / **Dédi** Menmu gépimni qısqa éytay (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Çolaq éytti **Déme** bilmes sirimni / Qiziñğa közlidiñ köptin kırımni (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Boğuzlaymen **déseñ** qoymu tépirilar / Dégendek umu qıldı gepni Leyli (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Özidek nativan gemxori yaxşı / Çolaq sekrep **dédimkim** emdi gep bes (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Dédi Leyli Bu qandaq zaman boldi / Béşimğa tağ yiqıldı yaman boldi (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Şéker **désem** bali bar / Bir kona jurnalın (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Çolaqniñ bextige belli **déyişti** / Çolaqni şu orunda qaldurup biz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Déyişti axiri emdi tevekkel / Tevekkel teñirqaştın miñ miñ evzel (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Déyişti Bu yigit kim munçe palvan / Biravlar qıldı emma gem ve teşviş (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Déyişti qutriğan ittek qavap teñ / Kötürdi miltiqini hem türüp yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Dédi Vay şori qurguz şum péşanem / Néme bolğay közümde qurusa nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Méniñdek bolmigaysen Leyli **deyttim** / Kéçeler uxlimay bextiñ tileyttim (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Dédi Leyli Ana bolmañ perişan / Perişanlıq bilen köp qiynimañ can (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Némiki kelse başqa öz şorum **dey** / Gunahim qız tuğulmaq men ne eyley (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Qaçan baqti zaman aqqan bu yaşqa / Uniñdin çöl bayavan nede sen **dep** (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Lékin rast éytti qız cim turğuluqmu / Yéseñmu meyli **dep** olturğuluqmu (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Yétip qalğuçe emdi bir étip qal / **Dégen** söz bolğusidur yaxşı bir pal (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Tonuştur qara sumbul çéçi bizge / Yüzi aydek **démeymen** çünkü ayda (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Déyişke yoq méniñde bay tesevvur / Ne çolpan cilvisi bibehri nuri (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Peqet ahuda bar şundaq omaq köz / Yaman közler bu közge çüşmige **dep** (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Qelemdek qaşliri **dep** qançe şair / Güzeller te'ripige boldi mahir (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Fuzuli derd bilen sizğanda süret / **Dédi** öz Leylisini servi qamet (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Dédi yığlap gülayim Men néme dey / Pelekniñ kacliqıdin kimge naley (Bölüm 2, Beyit 6).

Kimiki dad **dése** kesti tilini / Tili turmaq töküp içti qénini (Bölüm 3, Beyit 5).

Qilip inkar cimi milletni qesten / **Dédi** senler bir nesildaş uruq sen (Bölüm 3, Beyit 7).

Dédi elni bölüp miñ bir bölekke / Bölüngenni oñay térip yémekke (Bölüm 3, Beyit 9).

Dédi bu çégra zelqi béşi tinmas / Béşi tinsa tügülgen muşni tinmas (Bölüm 3, Beyit 1).

Kanayğa bolmisa sunayğa nede / Eger sozsam bu geplerni yazay **dep** (Bölüm 3, Beyit 3).

Biri ortağ **dédi** xamanni aldı / Biri alvan **dédi** qalğanni aldı (Bölüm 3, Beyit 1).

Peqet Leyli bilen urar idi cuş / Misali gül **dédi** bulbul boldi bihuş (Bölüm 3, Beyit 9).

Dédi Al yaqqınini xalığançe / Uniñ munçe séxiy hatemlikidin (Bölüm 3, Beyit 8).

Dédi u köñlide hey sadda möñ qız / Siriñni bildürüp qoyduñ tola téz (Bölüm 3, Beyit 4).

Dédi axir kırım ey gül uzarım / Hayatım gülşeni can lale zarım (Bölüm 3, Beyit 7).

Nicat izdep kėtişke özi teyyar / **Dédi** Mundin kėçikmey téz kėteyli (Bölüm 3, Beyit 6).

Dédi Yar himmitige barıkalla / Béşim kökke ulaştı miñ heşqalla (Bölüm 3, Beyit 5).

Dédikim Néme gem u sizni qiynar / **Dédi** Yetmesmu öydin sizge azar (Bölüm 3, Beyit 1).

Dédi yetkeç anammu halimizğa / Duasini bėrip aqyolimizğa (Bölüm 3, Beyit 2).

Töküp köz yėşini boldi medetkar / Nėmiki **deseñiz** men şuña teyyar (Bölüm 3, Beyit 3).

Dédi axir Eceb oñ keptu teley / Xudağa yüz tümen miñ şükürler dey (Bölüm 4, Beyit 6).

Kırım **deytti** Ana köp gemge çökmeñ / Bolar bir gep tola endişe qilmañ (Bölüm 4, Beyit 4).

Gulayım xanmu daim şuni **deytti** / Méniñdinmu tolarag gémiñ yeytti (Bölüm 4, Beyit 1).

Zeherlik til haqaret yağdurup miñ / **Dédi** Hayvan töleysen üstivaşni (Bölüm 4, Beyit 5).

Biravlar ah **dédi** seskendi qattıq / Birağ héçkim açalmas ağzını hem (Bölüm 4, Beyit 8).

Dédi ve gepleşeyli kel bölektin / Hökümet adımı dep şunçe zorluğ (Bölüm 4, Beyit 11).

Egerçe Leylini **dések** qelem qaş / Uniñ her qėşiğa bir mene yoldaş (Bölüm 2, Beyit 6).

Ayağ astıda qaldı lale ğunçe / Kimiki erk **dédi** baş qaldı tensiz (Bölüm 3, Beyit 4).

Avval başlap boğuzlap kömdi penni / Maarip **dése** kim saldı kişenni (Bölüm 3, Beyit 1).

Lėkin muşt tegdi başqa yene şuan / Xalayıq **der** ğezep tevrendi qattıq (Bölüm 4, Beyit 7).

Dédikim Ur dėgenni mendin ögen / Nagan nede özi nede callat (Bölüm 4, Beyit 1).

Ölöp qalsa yigitke tes bolur iş / **Dédi** kimdur biri Qoy meyli emesmu (Bölüm 4, Beyit 4).

Ölöp qalsa öziniñ peyli emesmu / Buni yaqlap biravlar **dédi** derru (Bölüm 4, Beyit 5).

Bėrip tapqaç kırımni qıldı söhbet / **Dédi** hem Yetti emdi gepke növet (Bölüm 4, Beyit 8).

Tevekkül dep bugün gep açqınıñ xop / Eger maqul **dése** épqaçqınıñ xop (Bölüm 4, Beyit 9).

Qoyup yulğan otını qır bėşida / **Dédi** Oğlum közüñ yummay kėçiçe (Bölüm 4, Beyit 2).

Dėgensiz dostlirim elvette elvet / Ya héytgah aldidin ötkende bir kün (Bölüm 4, Beyit 3).

Muqamdek tolğınip hem sizmu teñla / Yürekniñ qat qétidin ah **dégensiz** (Bölüm 4, Beyit 6).

Köyüp bir otta belki pah **dégensiz** / Ya közdin bir kéçe qaçqanda uyqu (Bölüm 4, Beyit 7).

Qéri yaş hemmiler bilmekliki şert / **Dégen** sözlerni teste uqti axir (Bölüm 4, Beyit 2).

Bolalmay qaptimengü saña hemderd / **Dédi** şuan kirip dervazidin téz (Bölüm 4, Beyit 8).

Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / Biravlar dad **dédi** zarlap zamandin (Bölüm 4, Beyit 1).

Dédi Yolğa kéçikmey çiqqiniñ xop / Tömürni qiziqida soqqiniñ xop (Bölüm 4, Beyit 5).

Dédi Éytqanliriñ elvette rast gep / Ve lékin iş bolarmu emdi ğem yep (Bölüm 4, Beyit 10).

Kérek salmaq aña zencir kişenler / Qirilsun yiltizidin erk **dégenler** (Bölüm 3, Beyit 3).

Şu boldi bir qarar qiz mañdi xoş **dep** / Üzer aymu pelekte asta ügdep (Bölüm 3, Beyit 4).

Bu zat niñ istiki ger bolsimu şu / Uniñ ekişçe bu bext nede **deysen** dep (Bölüm 3, Beyit 4).

Kérimmu öyige qaytay **dégende** / Yolini tosti bir iş kütmigende (Bölüm 4, Beyit 5).

Qopay **dep** turğınida yer tirecep / Kérim dessep bélidin ikki püklep (Bölüm 4, Beyit 10).

Néme térisa şuni orar **dégen** şu / Biraq körgeç bu macirani yiraqtın (Bölüm 4, Beyit 6).

Kélişti novéşi **dep** at çiqarğan / Bir mehelle içige bekmu çaqqan (Bölüm 4, Beyit 5).

Uni xevptin aman asrayli biz **dep** / Tonuşmayla öyige qıptu devet (Bölüm 4, Beyit 4).

Qéni u toy béşi söyğüğe hamiy / Buni az **dep** capa körsetküçi çerx (Bölüm 4, Beyit 5).

Aña çin qelbidin köp apirin **der** / Mana her künkidek zoremxan açam (Bölüm 4, Beyit 8).

Quyaşmu çaçti nur qildi tebessum / Oğul mañdi şherge xoş qéliñ **dep** (Bölüm 4, Beyit 4).

Ana qaldi balam bolsun yoluñ **dep** / Eceb halet hökümran mende hemişe (Bölüm 4, Beyit 5).

Kéler ney sesliri dildarni izdep / Kérimiñ keldi Leyli qéni sen **dep** (Bölüm 1, Beyit 6).

Némidur **démekçi** boldi çičirlap / Biraq titrep lévi éytalmidi söz (Bölüm 4, Beyit 4).

Baya körgeç gülayimda tebessum / Buni bir raziliq **dep** şunçe mesum (Bölüm 2, Beyit 2).

dégen: 1.Denilen.

Goya çolpan **dégen** şair hésapsız / Lékin bu qiz közini ünçe mesrur (Bölüm 2, Beyit 5).

Mana yavağ **dégen** dervaza aldi / Kérim kelgeç qarap heyrette qaldi (Bölüm 4, Beyit 7).

2.Derken, tam o sırada.

Yürermiz ney çélip deryani boylap / **Dégen** qış kéçisi rozi tasadip (Bölüm 4, Beyit 10).

dégendek: 1.Denildiği gibi.

Boğuzlaymen déseñ qoymu tépirilar / **Dégendek** umu qildi gepni Leyli (Bölüm 1, Beyit 5).

2. *Elbette, muhakkak.*

Quçaqlar Leylini saqlay **dégendek** / Uni bağri bilen asray **dégendek** (*Bölüm 2, Beyit 7*).

déhqan: *Çiftçi.*

Qolida yağlıq qapaq bir qéri **déhqan** / Ötüp ketkeç yénidin bexiraman (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Emeldar bulğınip yağlandı qalpaq / **Déhqan** yerde aqar qan çekisidin (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Déhqan titrer idi dehşette gal gal / Uniñ üstige zalim galdin siqip çin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Buniñsiz oylima hayat yaşaşni / Némidur éytti ve yalvurdi **déhqan** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kélip soqti **déhqanni** zepti bilen / Yıqıldı putlışıp her ikkiylen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

dehşet: *Dehşet, korku.*

Yüdüp **dehşet** bilen gemni tulumda / Şu saet ketti bu öydin amanlıq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Baya başlap çala qoyğan yérimdin / Zimistan **dehşiti** ger bolsa qançe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Déhqan titrer idi **dehşette** gal gal / Uniñ üstige zalim galdin siqip çin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Biri seidin bolup köydi beterek / Üzüldi ixtiyar tizgini **dehşet** (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Tumuğ **dehşitide** qaldı tiyaşan / Tarimniñ yaqisi yirtildi neççe (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Qiyamet **dehşitini** saldı canğa / Zavalni az körüp ekeldi tünni (*Bölüm 3, Beyit 6*).

del: *Tam.*

Kérimni bille başlap ikki adem / Ötüp tar koçılardin **del** namaz şam (*Bölüm 4, Beyit 4*).

delle: *Muhabbet tellalı.*

Çéçidinmu özi sersan perişan / Sevebki elçi dep bir qéri **delle** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

dem: *An, zaman, vakit.*

Peqet çoñqur xiyalğa çömdi bir **dem** / Yılan çaqqan kişidek tołgıniñ hem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kişide ixtiyar qalğaymu şu **dem** / Uzaq tarixni bir bir eslimey hem (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Biraq şu xelq içide birla adem / Acayip körünetti közige her **dem** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Namayan bolsa şu **dem** cilve birle / Qizitsa bezmini herbir nepeste (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Gülayimniñ qéşiğa çıqtı şu **dem** / Yiğa zare bilen toldı bu hoyla (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Turayluq içkiri kirmey birer **dem** / Bu dergahni bilip dilda mükerrem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Körünmes héçnéme şu **demde** közge / Yoğan tamğa bésilğan xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Uniñdin urgusa derdlik piğani / Néçük tözgey öyide Leyli bir **dem** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Kérimmu çüştı şu çağ bağ témidin / Yürek titrer idi visal **démidin** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Özümniñ meylige qoymas birer **dem** / Çapar xuddi quyundek vada arilap (Bölüm 4, Beyit 8).

dem al-: *Dinlenmek.*

Kétişke aldiraytti almaymen dem / Tebiet çéhrişi gemkindi şunçe (Bölüm 4, Beyit 3).

dem dem: *Zaman zaman, ara sıra.*

Üzülmeştin kélip bu öyge **dem dem** / Şéhit ketken muellimge qiraet (Bölüm 4, Beyit 7).

démek ~ démekki: *Demek ki, yani, anlaşılan.*

Démek mexsum özi tuğmas kişiken / Néme çare buña teqdir işiken (Bölüm 1, Beyit 4).

Ne qilğay aydiki dağlarda mena / **Démek** ay teñlişelmes bu çirayğa (Bölüm 2, Beyit 3).

Lékin héçqaysisi Leyliçe yoqtur / **Démek** barçe güzellik xezinisinde (Bölüm 2, Beyit 3).

Köyük bir bext peqet aşiqqıla xas / **Démek** bu bext nésivi hemmige teñ (Bölüm 3, Beyit 6).

Tumanliq telkimu baş kötürüptü / **Démekki** ilixoda dolqun örkeş (Bölüm 4, Beyit 7).

déñiz: *Deniz.*

Peqet kökte tolun ay cilve bilen / Üzüp yürgen kebi **déñizda** yelken (Bölüm 3, Beyit 3).

Yürek dolqunlinip **déñiz** misali / Qanat qaqqan kebi pikru xiyali (Bölüm 4, Beyit 9).

Eceb héslar bilen köñlüñ bitaqet / **Déñizdek** çapqılar tinmay alamet (Bölüm 1, Beyit 4).

dep: *Diye.*

Çéçidinmu özi sersan perişan / Sevebki elçi **dep** bir qéri delle (Bölüm 1, Beyit 6).

Tiliñğa alğuçe bolma kırım **dep** / Yalañ töşke ata bolmaq nomus gep (Bölüm 1, Beyit 3).

Biraq şu çağ çiqip bağqa taraqlap / Qéni sen **dep** çolaq mexsum valaqlap (Bölüm 1, Beyit 4).

Seher birle kirip ketti şeherge / Xalayıqqa özümni körsitey **dep** (Bölüm 2, Beyit 3).

Biri öşrige **dep** topanni aldı / Biri yamulğa **dep** samanni aldı (Bölüm 3, Beyit 2).

Birini aqçı sen **dep** birini kökçi / Birini oğridur birini doqçı (Bölüm 3, Beyit 8).

Biri çerikke **dep** otunni aldı / Biri beglerge **dep** xurcunni aldı (Bölüm 3, Beyit 3).

Biri ambalğa **dep** mey puli aldı / Biri meyge qoşup sey puli aldı (Bölüm 3, Beyit 4).

Éşekni seysige **dep** dorğa aldı / Toqumni bir duğa molla aldı (Bölüm 3, Beyit 5).

Yulup çaq aqquzup közdin ériqlar / Qara yağliq tutup közge balam **dep** (Bölüm 4, Beyit 5).

Qoşup armanini sözge balam **dep** / Qoşaq birle açarken haza matem (Bölüm 4, Beyit 6).

Cuvanmu yaki qiz **dep** perqmu etmes / Beg hacidek kişige tegmidi u (Bölüm 3, Beyit 3).

Bu zat niñ istiki ger bolsimu şu / Uniñ ekişçe bu bext nede deysen **dep** (Bölüm 3, Beyit 4).

Dédi ve gepleşeyli kel bölektin / Hökümet adimi **dep** şunçe zorluq (Bölüm 4, Beyit 11).

İli Altay yene Tarbağatay **dep** / Gomindañ şöhritage oq atay **dep** (Bölüm 4, Beyit 9). [*dep*,

Qéni yür ketmige y purset qoluñdin / Méni **dep** qalmıgın hergiz yoluñdin (Bölüm 4, Beyit 2).

derd: *Dert, gam, keder, sıkıntı.*

Bésip **derd** aççıqını sevr bilen (Bölüm 3, Beyit 10).

Eceb otluq iken bu işq xitabi / Uniñ herbir sözi bir **derd** kitabı (Bölüm 3, Beyit 5).

Yüzide **derd** elemniñ izi yüz yüz / Çéçıda aq tola yıllar tozani (Bölüm 4, Beyit 10).

Ne bir ün salsıçı hetta çeketke / U hem goya esir gem birle **derdke** (Bölüm 1, Beyit 9).

Ne **derdke** muptıla ne çekse peryad / Ne emdi bolsa şu beñvaş gödeklik (Bölüm 1, Beyit 3).

Ene şu çağ tili dilğa tonuş ney / Töküp muñ zarını **derdke** tözelmey (Bölüm 3, Beyit 1).

Bu **derdke** payliyalmay aççıqıdın / Élip qolğa naganni yançuqıdın (Bölüm 4, Beyit 9).

Qilip dervazını közde işare / Goya tapmaq bolup bir **derdke** çare (Bölüm 4, Beyit 10).

Fuzuli **derd** bilen sizganda süret / Dédi öz Leylisini servi qamet (Bölüm 2, Beyit 8).

Akamni tiğ bilen öltürdi callat / Séni bu **derd** tirik qılsunmu berbat (Bölüm 4, Beyit 1).

Ğezep birle yanar yaşqa tolar köz / Kérim **derdni** aran yutup içige (Bölüm 4, Beyit 5).

derdlik: *Dertli.*

Tümendin añlınar **derdlik** sadalar / Sada birle yene otluq nidalar (Bölüm 1, Beyit 1).

Uniñdin urgusa **derdlik** piğani / Néçük tözgey öyide Leyli bir dem (Bölüm 3, Beyit 2).

Xitablardın oqup **derdlik** kitablar / Xiyal deryayıñız örkeşligendu (Bölüm 4, Beyit 10).

Bérip şuan yölendi bir térekke / Yaqar ot ney sesi **derdlik** yürekke (Bölüm 1, Beyit 3).

derdu gem: *Dert ve gam.*

Méniñ bextim üçün şunçe elemeler / Çékip şamuseher köp derdu gemler (Bölüm 2, Beyit 9).

derdu hal: *Acı, sıkıntı.*

Kérim atlıq yigitniñ derdu hali / Éçilmey solsa ger şehida gunçe (Bölüm 1, Beyit 5).

derdu külpet: *Sıkıntı, cefa.*

Béşimdin ketmidi hesret nadamet / Maña yoldaş hemişe **derdu külpet** (Bölüm 2, Beyit 2).

derdu méhnet: *Dert, bela, sıkıntı.*

Derdu méhnet cuş éter / Tupraqı hesret bilen pütken (*Bölüm 4, Beyit 4*).

derdu qayğu: *Dert, kaygı, sıkıntı.*

Béşında şunçe **derdu qayğu** tağı / Diliñda andin artuq hicri dağı (*Bölüm 4, Beyit 8*).

déreksiz: *Belirtisiz.*

Yoqaldi iz **déreksiz** boldi ğayib / Yoqaldi qaldi öy şam ve çirağsız (*Bölüm 4, Beyit 11*).

derex: *Ağaç.*

Xazandek sarğıyip hösni tökülgen / Biderman bir ana éytip **derixlar** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

dergah: *Saray, makam, eşik, huzur.*

Şuña gülbağ bolup u taptı şöret / Bu **dergah** rasti hem pirdevsi cennet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Ülüşkünla tinç qalğan bu **dergah** / Bügün ğelyan içide idi agah (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Tümenge yandışıp turğan bu **dergah** / Eceb hösni bilen dilğa aramgah (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Turayluq içkiri kirmey birer dem / Bu **dergahni** bilip dilda mükerrem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Uluğ **dergahiğa** qulluq qılattım / Duasını yene köprek alattım (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Qılay qıblem hemişe **dergahiñizni** / Buni añlap gülayım boldi amalsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

derhal: *Derhal, hemen.*

Kirişti tul ayal tapmaqqa **derhal** / Uzaq ötmey bu müşkül boldi asan (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Yügürdi aldığa til saldı **derhal** / Pütün hoyla içide qoptı cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Obulmu oyliğaç şu halini **derhal** / Sorap qayta Kérimdin halu ehval (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Gülayım boğçisini tüğdi **derhal** / Dalandın yığlığançe Leyligül hem (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Şuña **derhal** boşaşti külke arılaş / Yéli qaçqan rézinke topqa oxşaş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Ésildi aniniñ boynığa **derhal** / Süzük köl yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Qoli birle tosuvaldı yüzini / Taramlap çüşti **derhal** közidin yaş (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Bu geplerge birav **derhal** cavaben / Bölek bir koçını körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Obulni keltürüp **derhal** ésiğe / Néçük sevriñ yéter biçare dostum (*Bölüm 4, Beyit 6*).

derru: *Derhal, hemen.*

Bovaqtek biğubar zoqqa tolup u / Ésildi aniniñ boynığa **derru** (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Ölöp qalsa öziniñ peyli emesmu / Buni yaqlap biravlar dédi **derru** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

dervaza: *Kapı.*

Mana yavağ dégen **dervaza** aldı / Kérım kelgeç qarap heyrette qaldı (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Bolalmay qaptimengu saña hemderd / Dédi şuan kirip **dervazidin** téz (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Kérım **dervaziğa** baqmaq hamane / Çöçüp taşteq qétip qaldı bihuşane (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Qilip **dervazini** közde işare / Goya tapmaq bolup bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

derya: *Nehir.*

Tümen namliq tinimsiz şox bu **derya** / Güzelliktur uniñ menisi goya (*Bölüm 1, Beyit 1*).
Zumret birle yaqut piruzini hem / Şu **derya** boyığa qilğan kebi cem (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip közdin tola yaş boldi **derya** (*Bölüm 2, Beyit 10*).
Bikar aqmas idi **deryada** tahir / Dilida bolmisa yar işqi zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Qéni **derya** kebi taşqın muellim / Uniñsiz yaş töker her lehze qelbi (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Xitablardin oqup derdlik kitablar / Xiyal **deryayıñiz** örkeşligendu (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Buña taqet qilalmay hemme adem / Bolatti köz yeşi **deryasida** gerq (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Yürermiz ney çélip **deryani** boylap / Dégen qış kéçisi rozi tasadip (*Bölüm 4, Beyit 10*).

dessi-: *Çiğnemek.*

Kimiki uçridi **dessidi** ezdi / Üçeyler ilinip cañgal giyahi (*Bölüm 3, Beyit 6*).
Qopay dep turğınida yer tirecep / Kérım **dessep** béliidin ikki püklep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

deste: *Deste, demet.*

Töküp köz yaşlırını tamçe tamçe / Gezeldin **destiler** tizğanda qançe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

deste deste: *Tutam tutam.*

Veya cuşqun latapet bağçiside / Némiki bolsa şundın **deste deste** (*Bölüm 2, Beyit 4*).

deşnem: *Serzeniş, başa kakma, azarlama.*

İza hem tene **deşnem** doqmu çağlıq / Öter ömrümму bir bir sanaqlıq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

deş: *Çöl, bozkır.*

Bügün bolğaç şu meqset vaqtida hel / Yénip goya ümid **deştide** meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

devet qil-: *Davet etmek.*

Kélip bağ arqısığa çekti epğan / Qilip devet yéniğa yarnı pinhan (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Uni xevptin aman asraylı biz dep / Tonusmayla öyige qiptu devet (*Bölüm 4, Beyit 4*).

devr: *Devir, çağ, zaman.*

Kéler ney sesliri küylep visalni / Gödeklik **devrige** başlap xiyalni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

devran: *Kader.*

Yéqinlap qaldi hetta namaz şam / Ne çare emdi bu **devran** işığa (*Bölüm 4, Beyit 5*).

didar: *Yüz, surat.*

Néme bu munçilik bihude azar / Aran yetkende purset vesli **didar** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

dil: *Gönül.*

Baraşan tal sögetzar **dilğa** aram / Arami şamili andin dilaram (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Tümenge yandışip turğan bu dergah / Eceb hösni bilen **dilğa** aramgah (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ene şu çağ tili **dilğa** tonuş ney / Töküp muñ zarini derdke tözelmey (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Goya taptı şu camdin **dilğa** aram / Şu halda kün pétip başlandı axşam (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Uniñ her tamçisi bolsun dilaram / Vapadar dost kebi can **dilğa** aram (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Acayip bağçisi **dilniñ** arami / Béğida méviler bir biridin mol (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Kélip qalğay özi keçte ilahim / Ümid arzu visalğa telpünüp **dil** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Qılar **dilni** esir qarmaq misali / Uniñdin qutulmuşniñ yoq amali (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Tilim titrep **dilim** köp çekti dişvar (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Nicat tapqay **dili** miñ pare Leyli / Qelem senmu bu gepni emdi bes qil (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Bikar aqmas idi deryada tahir / **Dilida** bolmisa yar işqi zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Qalurmu **dilda** dostluq oti yanmay / Obuldek teñdémét dost némidégen uz (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Turayluq içkiri kirmey birer dem / Bu dergahni bilip **dilda** mükerrem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ezizane Qeşqer şenige dastan / Yézişni **dilda** eylep arzu arman (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Acayip rişte birle bağlinip **dil** / Gahi dost hem qérindaş gah muellim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Tolup ilham méniñ cuşqun **dilimğa** / Tépirlap héslirim dolqunlinip hem (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Ğidiqlap **dilni** oyçan nazli tuyğu / Ravabtin kelse ger mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Tonuşdur sizge gemkin çehri birlen / Lékin **dil** tartquçı bir méhri birlen (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Béşiñda şunçe derdu qayğu tağı / **Diliñda** andin artuq hicri dağı (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Basalmas özgisi çañqaqlıqimni / Bilemsen meyge **dil** muştaqlıqini (*Bölüm 4, Beyit 9*).

dilara: *Gönlü süsleyen, sevgili.*

Baraşan tal sögetzar dilğa aram / Arami şamili andin **dilaram** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Uniñ her tamçisi bolsun **dilaram** / Vapadar dost kebi can dilğa aram (*Bölüm 4, Beyit 7*).

dilber: *Güzel, sevgili.*

Kéler ney sesliri bağlarnı atlap / Özige méhriban **dilberni** yadlap (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Yéqin kelgeç turup qaldi baraver / Biridin biriniñ qamiti **dilber** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

dildar: *Sevgili, yar.*

Kéler ney sesliri **dildarnı** izdep / Kérimiñ keldi Leyli qéni sen dep (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Néçükmu teñlişey men sizge **dildar** / Qılay her halda öz pikrimni izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

dilkeş: *Neşeli.*

Dutardek muñliri **dilkeş** şeher bu / Gezeldék ahliri ateş şeher bu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Muqamçı aqsaqal **dilkeş** bovamdın / Acayıp qissilerni añla añla (*Bölüm 4, Beyit 5*).

dilpare: *Gönül parçası.*

Qérındaştın cuda **dilpare** dostum / Béşiñğa kelgüçe şunçe musibet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

dilreba: *Sevgili, dost.*

Némiki **dilreba** bolsa cahanda / Şularniñ hemmisi munda muheyre (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Qarap hösnige bir bostanni kördüm / Ne bostan **dilreba** cananni kördüm (*Bölüm 1, Beyit 5*).

dirildep tur-: *Titremek.*

Bolup duçar qara teşvişke daim / Yopurmaqtek dirildep turğiniçe (*Bölüm 1, Beyit 1*).

dişvar: *Zor, zorluk.*

Tesevvurnı tapalmay eyyuhennas / Tilim titrep dilim köp çekti **dişvar** (*Bölüm 2, Beyit 10*).

U çağda bolğusi iş yene **dişvar** / Ümid meqset bolur hem meñgü tarmar (*Bölüm 4, Beyit 1*).

divane: *Dilenci.*

Biri epkeş bilen avare şudem / Biri bir nanğa zar **divane** şudem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

diyar: *Memleket.*

Ne hacet hecci ekber Qeşqer mazarım / Vetenniñ bir şöhriti sen **diyarım** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Qobul qil ey **diyar** salamlirimni / Semimiy kemterin ikramlirimni (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Diyari Kaşğér / İşq éliniñ qıbligahidur (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Tonuşdur sizgimu Qeşqer **diyari** / Uniñ her melisi herbir munari (*Bölüm 4, Beyit 4*).

dolqun: *Dalga.*

Tumanliq telkimu baş kötürüptü / Démekki ilixoda **dolqun** örkeş (*Bölüm 4, Beyit 7*).

dolqunli-: *Dalgalanmak.*

Şamalda çayqılar **dolqunlinar** köl / Lévide olturar qız közliri höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Yürek **dolqunlinip** déñiz misali / Qanat qaqqan kebi pikru xiyali (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Tolup ilham méniñ cuşqun dilimğa / Tépirlap héslirim **dolqunlinip** hem (*Bölüm 4, Beyit 7*).

doppa: *Takke, şapka.*

Béşinñdiki **doppañniñ** / Kölge çüşti şolasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

doq: *Tehdit, gözdağı.*

İza hem tene deşnem **doqmu** çağliq / Öter ömrümmü bir bir sanaqliq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

doqa: *Uzunca.*

Saqali kosadur hem **doqa** mañlay / Burunniñ ornida bir egri monçaq (*Bölüm 1, Beyit 5*).

doqçi: *Tehdit eden.*

Birini aqçi sen dep birini kökçi / Birini ogridur birini **doqçi** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

doqmuş: *Köşe.*

Xalayıq birle toldi koça **doqmuş** / Şu boldi başliniş ulğaydi cañcal (*Bölüm 4, Beyit 3*).

dorem: *Defa, kez.*

Özi qoydek yavaş bizniñ gülayim / Bu **dorem** turmidi qarap mulayim (*Bölüm 1, Beyit 4*).

dorğa: *Amir.*

Éşekni seysige dep **dorğa** aldı / Toqumni bir duağa molla aldı (*Bölüm 3, Beyit 5*).

dost: *Dost, arkadaş.*

Séniñ bextiñ üçün canım pida **dost** / Qilay yür xizmitiñni men ada **dost** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Çişi hem sarğıyip çaçlar aqardı / Tasadip bir küni bir **dosti** xalis (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Üzelmey riştisini héç revişte / Ömürlük **dost** tutaşqa qiptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Qalurmu dilda dostluq oti yanmay / Obuldek teñdemet **dost** némidégen uz (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Özi şirdek bequvvet méhriban yüz / Vapadar közliri **dostqa** nemune (Bölüm 4, Beyit 11).
Acayıp rişte birle bağlinip dil / Gahi **dost** hem qérindaş gah muellim (Bölüm 4, Beyit 3).
Mana **dostlar** qedem Qeşqer Hisari / Uzaq ötmüş zamanlar yadikari (Bölüm 4, Beyit 1).
Dégensiz **dostlirim** elvette elvet / Ya héytgah aldidin ötkende bir kün (Bölüm 4, Beyit 3).
Yanayli emdi **dostlar** esli gepke / Nezerbağdin ötüp yavağ terepke (Bölüm 4, Beyit 6).
Obulni keltürüp derhal ésige / Néçük sevriñ yéter biçare **dostum** (Bölüm 4, Beyit 6).
Qérindaştin cuda dilpare **dostum** / Béşiñğa kelgüçe şunçe musibet (Bölüm 4, Beyit 7).
Yıqılğandek tuyuqsız bir égiz tağ / Yıqildi **dostiniñ** quçaqığa bes (Bölüm 4, Beyit 2).
Vapasizliq bolur **dosti** Obulğa / Kéçikse bu kéçe ger ete cezmen (Bölüm 4, Beyit 10).
Uniñ her tamçisi bolsun dilaram / Vapadar **dost** kebi can dilğa aram (Bölüm 4, Beyit 7).
İçeymen qetre qoymay teşnaliqtin / Vapayu méhir **dostqa** aşnaliqtin (Bölüm 4, Beyit 8).
Qoyup her ikkisi sözge muhebbet / Tasadip başlıdi **dostane** söhbet (Bölüm 4, Beyit 7).

dostluq: *Dostluk, arkadaşlık.*

Ne çin **dostluq** vapadin qaldı zerre / Qara itlar üçün mol keldi merre (Bölüm 3, Beyit 5).
Qalurmu dilda **dostluq** oti yanmay / Obuldek teñdemet dost némidégen uz (Bölüm 4, Beyit 10).
Qéni u gémgüzar kemter murebbi / Qéni **dostluq** öyiniñ pexri şami (Bölüm 4, Beyit 4).

dozax: *Cehennem.*

Puli yoqniñ béşiğa keldi **dozax** / Térimçi bir çolaq ketmende qaldı (Bölüm 3, Beyit 1).

dölet: *Devlet.*

Ve lékin **döliti** köptin ziyade / Şuña u taptı yüz boldı palani (Bölüm 1, Beyit 9).

döñ: *Tepe.*

Purap qan yamridi çilböre tülke / Körüngen hemen **döñ** şehit mazari (Bölüm 3, Beyit 8).
Veyaki ücmilikte bille çapsa / Ya emdi bolsıçu **döñlükte** mektep (Bölüm 1, Beyit 5).

dua: *Dua.*

Eger bilsem idim meylini zatiniñ / **Duasıga** bérip Leylini zatiniñ (Bölüm 1, Beyit 6).
Uluğ dergahığa qulluq qilattım / **Duasini** yene köprek alattım (Bölüm 1, Beyit 7).
İlaha yet qizim meqsetke amin / Ana bergeç **duasini** mueyyen (Bölüm 2, Beyit 2).
Dédi yetkeç anammu halimizğa / **Duasini** bérip aqyolimizğa (Bölüm 3, Beyit 2).]
Kérim birle kétey men pütüküzüp gep / Tileymen aniliq **duayıñizni** (Bölüm 2, Beyit 3).
Éşekni seysige dep dorğa aldı / Toqumni bir **duağa** molla aldı (Bölüm 3, Beyit 5).]

dua ati-: *Dua etmek.*

Dualar atidi merhumğa şexsen / Biravlar yad étip köp eske aldı (*Bölüm 4, Beyit 9*).

duçar: *Uğramış, yakalanmış, tutulmuş.*

Öziniñ yurtida ğurbetke **duçar** / Piyale sundi hem töküldi şerbet (*Bölüm 3, Beyit 1*).

duçar bol-: *Uğramak, yakalanmak.*

Bolup duçar qara teşvişke daim / Yopurmaqtek dirildep turğiniçe (*Bölüm 1, Beyit 1*).

dukan: *Dükkan.*

Şeherde mal tola **dukanğa** malik / Yéza sehradimu xamanğa malik (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Yürer karvanliri bar keñ küşada / Şeherde qañçilap saray **dukanğa** (*Bölüm 3, Beyit 11*).

durdun: *İpek.*

Özini körsitip bek aliy himmet / Tavar **durdunni** yaydi parçe parçe (*Bölüm 3, Beyit 7*).

dutar: *Dutar, iki telli saz.*

Dutardek muñliri dilkeş şehir bu / Ğezeldek ahliri ateş şehir bu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

dümbe: *Arka, sırt.*

Biri qaytar bazardin külbisige / Yüdüp nan ornığa gem **dümbisige** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

düşmen: *Düşman.*

Mubarek levziñiz yol açti roşen / Yésun öz göşini emdi u **düşmen** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

ecdiha: *Ejderha.*

Yene şu xunperes **ecdihani** esler / Uniñdin çaçrığan zeherni esler (*Bölüm 2, Beyit 6*).

eceb ~ ecebmes: *Acayip, şaşırtıcı.*

Tümenge yandışıp turğan bu dergah / **Eceb** hösni bilen dilğa aramgah (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Eceb héslar bilen köñlüñ bitaqet / Déñizdek çapqılar tinmay alamet (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Gahi meşrep huveyda pennamilerni / **Eceb** mexluq idi teqdir irade (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Şuni étip közini tikti kölge / **Eceb** müdhiş pikir keldi köñülge (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Eceb tetür iken hökmiñ hemişe / Muhebbet ehligе zulmiñ hemişe (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Dédi axir **Eceb** oñ keptu teley / Xudağa yüz tümen miñ şükürler dey (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Ana qaldı balam bolsun yoluñ dep / **Eceb** halet hökümran mende hemişe (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Köñüller çayqilip andin ziyade / **Eceb** muñluq şeher bu bari hesret (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Ecebmes teliyiñ şunda éçilsa / Bu gep yaqti çolaqqa boldi xuşhal (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Ecebmes qursa qelbiñ içre bir text / Visaliğa érişmek gerçe testur (*Bölüm 3, Beyit 9*).

ecep ~ eceb: Çok.

Eceb otluq iken bu işq xitabi / Uniñ herbir sözi bir derd kitabı (*Bölüm 3, Beyit 5*).
Muşundaq qizni tuğqan bolsa u xan / **Ecep** mestur meniñdin tuğsa oğlan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

ecel: Ölüm.

Kömüldi ni acib erler képensiz / Asav qarğu **ecel** her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

éçil-: Açılmak.

Ecebmes teliyiñ şunda **éçilsa** / Bu gep yaqti çolaqqa boldi xuşhal (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Kérim atliq yigitniñ derdu hali / **Éçilmay** solsa ger şéhida günçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Yéşil berqut kiyip yasandı qırğaq / **Éçildi** laliler her yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Ne arman tañ bilen teñ bir **éçilsam** / Yétip armanğa men andin yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Buni Leyli körüp küldi yéyildi / Ne küldi xuddi bir güldek **éçildi** (*Bölüm 2, Beyit 3*).

eger ~ egerçe: Eğer.

Bügün bu vedige imkani nede / **Eger** vede buzulsa uşbu axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Öçer belki visal şamdanida şam / **Eger** çıqsa Kérim bu kéçe yolğa (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Lékin qizğa **eger** çüşse nigahi / Tutalmastin özini deytti gahi (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Eger bilsem idim meylini zatiniñ / Duasiğa bérıp Leylini zatiniñ (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Eger yazsam közümdin tökülür yaş / Uniñdin qissige téz köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).
Sevep Şir qoğlısa qaçmaqqa imkan / Tapar ahu **eger** bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Sizay Leyli üçün tesviriy süret / **Eger** ilham qulumğa berse quvvet (*Bölüm 2, Beyit 6*).
Kéneş birle cimi iş boldi cezmen / Kérim kelse **eger** keçte soraqlap (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Kanayğa bolmısa sunayğa nede / **Eger** sozsam bu geplerni yazay dep (*Bölüm 3, Beyit 3*).
Tevekkül dep bugün gep açqiniñ xop / **Eger** maqul dese épqaçqiniñ xop (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Egerçe oturup bir bağ içide / Tamaşa eyliseñ hem köz uçide (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Egerçe u kişi bolsa küyoğlum / Ata demla uni ve yaki oğlum (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Egerçe Leylini dések qelem qaş / Uniñ her qéşiğa bir mene yoldaş (*Bölüm 2, Beyit 6*).
Uniñ birle körüşkey bir amallap / **Egerçe** kelmise ya çıqsa tosqun (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Bovaqlar zenixi hem öçti biçaq / **Egerçe** bir ömür yazsa muerrix (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Ćékip ömri boyıçe şunçe peryad / **Egerçe** bolmisa ermende şérin (*Bölüm 3, Beyit 1*).
Béríp adrésiğa tegse şu beski / **Egerçe** bolsa u bir qarıǵu amet (*Bölüm 3, Beyit 8*).
Keçürgey şuña hem dana kitabxan / Egerçe uzirap ketse bu dastan (*Bölüm 4, Beyit 10*).

éǵir: *Aǵır, zor.*

Qolum qoşna ve barçe qovm qérindaş / **Éǵir** matem musibette idi bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Éǵir bir muñ içide xuddi süret / Kebi qatqan péti bir çette bihuş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

éǵir-: *Eǵirmek.*

Ve yaki çaq **éǵirse** öyde تنها / Qilatti naxşisi hemrah ve lékin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

éǵiz: *1. Aǵız.*

Qolida qamçısi **aǵzida** ǵañza / Külini qaqtı bizniñ béşimizǵa (*Bölüm 3, Beyit 8*).
Bu yurtta téñi yoq canan bu qızǵa / Xalayıq **aǵzida** dastan bu qızǵa (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Biravlar ah dédi seskendi qattıq / Biraq héçkim açalmas **aǵzini** hem (*Bölüm 4, Beyit 8*).

2. Yüksek.

Sevebki bir qepeste qıpqızıl qan / Bilen bir baş **éǵiz** tamǵa ésilǵan (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Yıqılǵandek tuyuqsız bir **éǵiz** taǵ / Yıqıldı dostiniñ quçaqıǵa bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

egri: *Eǵri, çarpık.*

Saqalı kosadur hem doqa mañlay / Burunniñ ornida bir **egri** monçaq (*Bölüm 1, Beyit 5*).

ehl: *1. Halk, yerli.*

Qéni şu çağda Qeşqer **ehlidin** kim / Palan bayu pokun bay hemde hakim (*Bölüm 1, Beyit 8*).

2. Sahip.

Küyö heqqide sözlep meǵrurane / Samavar **ehlimu** heyran qélişti (*Bölüm 2, Beyit 6*).

ehval: *Durum.*

Ne boldiki bugün özgerdi **ehval** / Goya yargı ayan bolmış cimi hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

ekel-: *Alıp gelmek, getirmek.*

Qiyamet dehşitini saldı canǵa / Zavalni az körüp **ekeldi** tünni (*Bölüm 3, Beyit 6*).

eks: *Aks, yansıma.*

Uniñ **eks** kümüştek su yüzide / Veya qaynam bulaqlarniñ közide (*Bölüm 1, Beyit 6*).

eks et-: *Yansımak.*

Ésildi aniniñ boynıǵa derhal / Süzük köl yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

eksiçe: *Aksi halde.*

Bu zatniñ istiki ger bolsimu şu / Uniñ **eksiçe** bu bext nede deysen dep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

eksiri: *Çoǵu.*

Bu bidadlıq bilen zulmi yamandin / Ve lékin **eksiri** yaşlap közini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

el: *1.Halk.*

Nezerbağ dep bikar éytimaptiken **el** / Nezer tegkeniken avvaldin avval (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Leqem siñgen çolaq dep emdi resmi / Néçün qoydı aña **el** bu leqemni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Yézilsa erzigey **el** köñlige saz / Qılay qissemni menmu şundın ağaz (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Qizi Leyli ösüp yetkende boyǵa / Camali **el** içige saldı govǵa (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Yügürdi saqçılar tarqaldı **elmu** / Bolup qaldı şu çağ vaqti zavalmu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

2.Vatan, memleket, ülke.

Dédi **elni** bölüp miñ bir bölekke / Bölüngenni oñay térip yémekke (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Ne tinçliqtin eser ne berike **elde** / Ne qaldı küç quvvet bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Diyari Kaşǵer / İşq **éliniñ** qıbligahidur (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Murad dastan üçün dastan emestur / Yétilse **elge** xizmet uşbu bestur (*Bölüm 4, Beyit 5*).

élan: *İlan, duyuru.*

Oquşqa temşilip **élanı** gerçe / Yéqinlap barsimu qeğezge şunçe (*Bölüm 4, Beyit 6*).

elçi: *Dünürcü.*

Kélişke başlıdı **elçi** üzülme / Biri ketmey birini biri kütmey (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Körey aldında tezim qılmıǵanı / Öyümge **elçiler** hem tolmıǵanı (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Çolaq mexsum bolup bir sözçi natiq / Tépip her **elçige** özre muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Çéçidinmu özi sersan perişan / Sevebki **elçi** dep bir qéri delle (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Gülayımlar qéşiǵa yanılı téz / Beg haci **elçisi** ketkeç bu yerdin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Kétip **elçi** aradın birdem ötmey / Çolaq mexsum xotundın gepmu kütmey (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Cunun birle ada bolmıǵınım xop / Çolaq memnun bolup beg **elçisidin** (*Bölüm 2, Beyit 7*).

elem: *Acı, üzüntü, dert, keder.*

Süzülmes hem néçün billur sedep tek / Néçün ketmes **elem** hesret bilen gem (Bölüm 1, Beyit 1).

Elem birle yutup éytar sözini / Piğanlıq köz yeşidin toldurup cam (Bölüm 4, Beyit 3).

Yüzide derd **elemniñ** izi yüz yüz / Çéçida aq tola yıllar tozani (Bölüm 4, Beyit 10).

Yérilmasmu yürek aççıq **elemdin** / Şuña qançe sozalsa arqığa iş (Bölüm 1, Beyit 7).

Méniñ bextim üçün şunçe **elemler** / Çékip şamuseher köp derdu gemler (Bölüm 2, Beyit 9).

Özi göher turup teqdiri şorluq / **Elem**ler vadiyi bu yurt togruluq (Bölüm 4, Beyit 7).

Nevainiñ qoli tutqan qelemdur / Uniñ herbir téli bir işq **elemdur** (Bölüm 2, Beyit 7).

ellik: *Elli.*

Lékin perzent yüzini körmidi u / Şu sevda birle yaş **ellikke** bardı (Bölüm 1, Beyit 3).

elvet ~ **elvette** : *Elbette, şüphe*siz.

Tebiet qildi goya aña çaqçaq / Biraq insap bilen éytayki **elvet** (Bölüm 1, Beyit 6).

Dégensiz dostlirim elvette **elvet** / Ya héytgah aldidin ötkende bir kün (Bölüm 4, Beyit 3).

Kimiki bolsa bu xil gepke layıq / Cuda bolğay ténidin başı **elvet** (Bölüm 4, Beyit 1).

Dégensiz dostlirim **elvette** elvet / Ya héytgah aldidin ötkende bir kün (Bölüm 4, Beyit 3).

Dédi Éytqanliriñ **elvette** rast gep / Ve lékin iş bolarmu emdi gem yep (Bölüm 4, Beyit 10).

emdi: *Şimdi.*

Leqem siñgen çolaq dep **emdi** resmi / Néçün qoydı aña el bu leqemni (Bölüm 1, Beyit 1).

Bilemsen keldi bizge bextu amet / Yétiptu **emdi** işqa yaxşı saet (Bölüm 1, Beyit 3).

Özidek nativan gemxori yaxşı / Çolaq sekrep dédimkim **emdi** gep bes (Bölüm 1, Beyit 7).

Néme qilsun çolaqni **emdi** haci / Çiqip ketmemdu qoldin bextu taci (Bölüm 1, Beyit 2).

Ne derdke muptıla ne çekse peryad / Ne **emdi** bolsa şu beñvaş gödeklilik (Bölüm 1, Beyit 3).

Veyaki ücmilikte bille çapsa / Ya **emdi** bolsıçu döñlükte mektep (Bölüm 1, Beyit 5).

Üzüldi ixtiyar tizgini dehşet / Yürek qilmas eqlige **emdi** beyet (Bölüm 1, Beyit 11).

Yétip qalğuşe **emdi** bir étip qal / Dégen söz bolğusidur yaxşı bir pal (Bölüm 2, Beyit 1).

Şükür kim keldi purset men üçün hem / Qilay ressamliqimni **emdi** birdem (Bölüm 2, Beyit 5).

Kétersen men qalarmen bu makanda / Néme xovluq bolar **emdi** cahanda (Bölüm 2, Beyit 8).

Nicat tapqay dili miñ pare Leyli / Qelem senmu bu gepni **emdi** bes qil (Bölüm 2, Beyit 2).

Ümid arzu güli solğaymu **emdi** / Cudaliq bir ömür bolğaymu **emdi** (Bölüm 3, Beyit 10).

Mubarek levziñiz yol açtı roşen / Yésun öz göşini **emdi** u düşmen (Bölüm 3, Beyit 6).

Ana bolmaqqa layiq bolsam **emdi** / Ne arman xuşluqumdin ölsəm **emdi** (Bölüm 4, Beyit 8).

Uzundin şu idi meqset muradim / Xudayimğa yétiptu **emdi** dadim (Bölüm 4, Beyit 10).

Bulap ketken kebi berqut tonini / Kiyip **emdi** géribi melle çekmen (Bölüm 4, Beyit 5).

Déyişti axiri **emdi** tevekkel / Tevekkel téñirqaştin miñ miñ evzel (Bölüm 4, Beyit 6).

Uni hörmetlisunki şunçe **emdi** / Bérip tördin orun bekmu qedirlep (Bölüm 4, Beyit 8).

Yanayli **emdi** dostlar esli gepke / Nezerbağdin ötüp yavağ terepke (Bölüm 4, Beyit 6).

Yéqinlap qaldi hetta namaz şam / Ne çare **emdi** bu devran işığa (Bölüm 4, Beyit 5).

Kérim éytti Saña miñlerçe rehmet / Yéter **emdi** méniñçün çekme zexmet (Bölüm 4, Beyit 7).

Dédi Éytqanliriñ elvette rast gep / Ve lékin iş bolarmu **emdi** gem yep (Bölüm 4, Beyit 10).

Bérip tapqaç kérimni qildi söhbet / Dédi hem Yetti **emdi** gepke növet (Bölüm 4, Beyit 8).

emeldar: *Memur, bürokrat.*

Bedölet hem **emeldar** hemde teqva / Uniñ qilğan sözi her cayda petva (Bölüm 1, Beyit 5).

Aval tegken bolatti begke elvey / Ve lékin beg tügül bay hem **emeldar** (Bölüm 3, Beyit 9).

Uduldin keldi bir saqçi **emeldar** / Tömür atqa minip meğrur ciladar (Bölüm 4, Beyit 7).

Emeldar bulğınip yağlandı qalpaq / Déhqan yerde aqar qan çekisidin (Bölüm 4, Beyit 1).

Emeldar tutqiniçe yelkisidin / Urup turğuzdi silkip yağdurup muşt (Bölüm 4, Beyit 2).

Tölemdu üstivaşni téxi séniñçe / **Emeldar** çekçiyip ve qatti tamdek (Bölüm 4, Beyit 2).

Şu oy birle tépip yerni **emeldar** / Qavandek çirqirap andin gezeppkar (Bölüm 4, Beyit 7).

emes: *Değil.*

Gödek çağda möküşmek oynastimu qiz / Emesti balilardek şox ve ensiz (Bölüm 2, Beyit 10).

Ölöp qalsa yigitke tes bolur iş / Dédi kimdur biri Qoy meyli **emesmu** (Bölüm 4, Beyit 4).

Ölöp qalsa öziniñ peyli **emesmu** / Buni yaqlap biravlar dédi derru (Bölüm 4, Beyit 5).

Murad dastan üçün dastan **emestur** / Yétirse elge xizmet uşbu bestur (Bölüm 4, Beyit 5).

Bezen tarraq ve bezen ikkilik keñ / Yézilğan yaltırağ bağaq **emeski** (Bölüm 3, Beyit 7).

emgek qil-: *Çalışmak.*

Ne gülki barçe güller servirige / Turup yeñ bağda emgek qilsa gah gah (Bölüm 2, Beyit 7).

emma: *Halk.*

Déyişti Bu yigit kim munçe palvan / Biravlar qildi **emma** gem ve teşviş (Bölüm 4, Beyit 3).

endik-: *Titremek, heyecanlanmak.*

Közi çüşkeç qizil köñlekke yolda / Tutalmay **endikip** u rolni qolda (Bölüm 4, Beyit 8).

endişe qil-: *Endişe etmek.*

Kérim deytti Ana köp gemge çökmeñ / Bolar bir gep tola endişe qilmañ (Bölüm 4, Beyit 4).

ene: *İşte.*

Ene şu çağ tili dilğa tonuş ney / Töküp muñ zarini derdke tözelmey (Bölüm 3, Beyit 1).

Bu işqa can pida atlangusidur / **Ene** şundaq xiyal birle bolup bend (Bölüm 4, Beyit 2).

Ene şundaq xiyal birle azabtin / Yürekni ezgüçi bu iztiraptin (Bölüm 4, Beyit 2).

ensiz: *Telaşlı.*

Emesti balilardek şox ve **ensiz** (Bölüm 2, Beyit 10).

Qarap yerge çéçin oynar idi qiz / Nazuk barmaqliri titreytti **ensiz** (Bölüm 3, Beyit 10).

ependi: *Efendi.*

Kérim bilmes cavab éytmaqni qandaq / Özidin çoñ turup rozi **ependi** (Bölüm 4, Beyit 7).

epğan çek-: *Feryat etmek.*

Kélip bağ arqışığa çekti epğan / Qilip devet yéniğa yarni pinhan (Bölüm 3, Beyit 2).

epkeş: *İki ucuna askıyla kova asılan ve su taşımaya yarayan araç.*

Biri **epkeş** bilen avare şudem / Biri bir nanğa zar divane şudem (Bölüm 4, Beyit 2).

épqaç-: *Alıp gitmek.*

Tevekkül dep bugün gep açqiniñ xop / Eger maqul dése **épqaçqiniñ** xop (Bölüm 4, Beyit 9).

epsun: *Büyü.*

Yolida oñ ve solni qilmayin perq / Oqup barçe bala şumluqqa **epsun** (Bölüm 3, Beyit 1).

eqelliy: *Normal.*

Eqelliy tik qaraşqa heddi bolsun / Bugünze bu yalañ tös toñ sehraliq (Bölüm 4, Beyit 5).

eqide: *İnanç.*

Yürekke ornitip çin bir **eqide** / Yene saqçi tutup ketmeste izdep (*Bölüm 4, Beyit 3*).

eqi: *Akı.*

Yürek qilmas **eqlige** emdi beyet (*Bölüm 1, Beyit 11*).

er: *Adam, eş, koca.*

Özi qoydek yavaş idi mulayim / Qoyup yalguz kéterdi **éri** merhum (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Ne könlüm tindi bir kün kördi lezzet / Ne **erdin** teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Beg haci elçisi ketkeç bu yerdin / Gülayim yaxşılıqini kütmey **erdin** (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Kişiniñ yéрге **er** ömri işlep / Haman qalğaç yene lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Kömüldi ni acib **erler** képensiz / Asav qarğu ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

érinçek: *Tembel, üşengeç.*

Köçetmu qaldi susiz ulaqsiz / Mana bir neççe ay ötti **érinçek** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

ériq: *Masum, suçsuz.*

Yulup çaç aqquzup közdin **ériqlar** / Qara yağlıq tutup közge balam dep (*Bölüm 4, Beyit 5*).

érit-: *Eritmek.*

Bu köz yaşlar qaçan taşni **éritkey** / Tilek bir gep iken teqdirmu başqa (*Bölüm 2, Beyit 1*).

erk: *Hürriyet, özgürlük.*

Boğuldi hemme **erk** başlandı hicran / Peqet şu ney idi arada qalğan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Goya zulmet qarañgu tüpeyli / Boğulğan barçe canniñ **erki** meyli (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Ayağ astıda qaldi lale ğunçe / Kimiki **erk** dédi baş qaldi tensiz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Kérek salmaq aña zencir kişenler / Qirilsun yiltizidin **erk** dégenler (*Bölüm 3, Beyit 3*).

erke: *1. Sevimli, şımarık.*

Ne oynaq **erke** qizniñ şox ğururi / Tépilmas Leylibiñ közide hergiz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

2. Enerji.

Ne kök gümbez şamliridin eser bar / Ne kökniñ **erkisi** aydin xever bar (*Bölüm 1, Beyit 6*).

erkilit-: *Şımartmak, okşamak.*

Quyaş **erkilitip** yeru cahanni / Qişçe iñriğan biçare canni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

ermen: *Ermenistan.*

Çékíp ömri boyıçe şunçe peryad / Egerçe bolmisa **ermende** şérin (*Bölüm 3, Beyit 1*).

ervahi uç-: *Ödü patlamak; ölü gibi bembeyaz kesilmek.*

Buni añlap çolaqniñ reñgi öçti / Ğezeptin titridi ervahi uçti (*Bölüm 1, Beyit 10*).

erzan çüş-: *Ucuz olmak.*

Ve belki toy işimu çüşti erzan / Ayal şu melilik éti gülayim (*Bölüm 1, Beyit 8*).

erzi-: *Layık olmak, değmek.*

Yézilsa **erzigey** el köñlige saz / Qılay qissemni menmu şundin ağaz (*Bölüm 1, Beyit 7*).

es: *Hafıza, akıl.*

Obulni keltürüp derhal **ésige** / Néçük sevriñ yéter biçare dostum (*Bölüm 4, Beyit 6*).

es - huş: *Akıl.*

Şu halda bir haza u boldi texir / Yığip es huşini miñ teste axir (*Bölüm 3, Beyit 4*).

eser: *İz, işaret.*

Ne kök gümbez şamliridin **eser** bar / Ne kökniñ erkisi aydin xever bar (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Ne tinçliqtin **eser** ne berike elde / Ne qaldi küç quvvet bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

ésil-: *1. Asılmak*

Ésildi tapti goya başpanahni / Visal arzusiğa hem rehnemani (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Ésildi közde yaş ümid hayacan / Gülayim qelbini hem basti tuğyan (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Sevebki bir qepeste qıpqızıl qan / Bilen bir baş égiz tamğa **ésilğan** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

2. Sarılmak.

Bovaqtek biğubar zoqqa tolup u / **Ésildi** aniniñ boyniğa derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Hayacandin téni ottek yélinecap / **Ésildi** boyniğa mehkem quçaqlap (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Ésildi aniniñ boyniğa derhal / Süzük köl yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

esir: *1. Tutsak, mahkum.*

Ne bir ün salsıçu hetta çéketke / U hem goya **esir** gem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Boğuldi ixtiyar sundi nihali / Qepes içre **esir** bir quş misali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Qılar dilni **esir** qarmaq misali / Uniñdin qutulmuşniñ yoq amali (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Esir qilğaç özige galibane / Élip qolğa qelem ilhamkarane (*Bölüm 4, Beyit 2*).

2. Asır, yüzyıl.

Néçük pütkey bu qanlıq **esiri** tarix / Yene toymay qararsız çerx şunçe qanğa (Bölüm 3, Beyit 5).

eske al-: *Hatırlamak.*

Dualar atidi merhumğa şexsen / Biravlar yad étip köp eske aldı (Bölüm 4, Beyit 9).

esli-: *Hatırlamak, düşünmek.*

Kişide ixtiyar qalğaymu şu dem / Uzaq tarixni bir bir **eslimey** hem (Bölüm 1, Beyit 6).

Yene şu xunperes ecdihani **esler** / Uniñdin çaçrığan zeherni **esler** (Bölüm 2, Beyit 6).

Qanat qaqqan kebi pikru xiyali / Kérım **esli** idi keçmişni mehzun (Bölüm 4, Beyit 10).

esli: *Asıl.*

Acayip körünetti közige her dem / Turaq mexsum ikenmiş **esli** ismi (Bölüm 1, Beyit 8).

Yanayli emdi dostlar **esli** gepke / Nezerbağdin ötüp yavağ terepke (Bölüm 4, Beyit 6).

esrar: *Sır.*

Mana addiy yiğınçaq hucra içre / Éçip **esrarini** çin méhri birle (Bölüm 4, Beyit 6).

essalam: *Selam.*

Yüsüp Xas hürmitige **essalamlar** / Uluğ Mehmud üçün miñ miñ salamlar (Bölüm 4, Beyit 3).

éşek: *Eşek.*

Éşekni seysige dep dorğa aldı / Toqumni bir duağa molla aldı (Bölüm 3, Beyit 5).

et-: *Etmek.*

Cuvanmu yaki qız dep perqmu **etmes** / Beg hacidek kişige tegmidi u (Bölüm 3, Beyit 3).

ete: *Yarın.*

Yarap qalsa bugün ya **ete** belkim / U çağda iş tamam bolmamdu berbat (Bölüm 1, Beyit 3).

Kéley tün yérımı **ete** bu bağqa / Kéteyli hélice biz toqquzaqqa (Bölüm 3, Beyit 9).

Vapasizliq bolur dosti Obulğa / Kéçikse bu kéçe ger **ete** cezmen (Bölüm 4, Beyit 10).

étekçe: *Kıyı, etek.*

Şéxida mévisi mol gücme gücme / **Étekçe** üç çönekte gül ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).

etey: *İsteyerek.*

Etey kirdi samavarığa seherlep / Körünse bir tonuş kelse yéniğa (*Bölüm 2, Beyit 4*).

étil-: *Atılmak.*

Sala birle gülayimmu bésildi / Lékin Leyli şuan bağqa **étildi** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Közide ot yénip şirdek gezepkar / **Étildi** tutti callatni bilektin (*Bölüm 4, Beyit 10*).

étip qal-: *Yapmak, etmek.*

Yétip qalğuçe emdi bir étip qal / Dégen söz bolğusidur yaxşı bir pal (*Bölüm 2, Beyit 1*).

étiz - ériq: *Tarla.*

Körünge melilerniñ her yeri bağ / Étiz hoyla ériq östeñ qiri bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).

etles: *Atlas, harita.*

Uzatti arqidin bir qara **etles** / Qilip Leylige andin köp xuşamet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

etrap: *Etraf.*

Uniñ dañqi éşip öz melisidin / Yétip **etrapqa** tekşi hemmisidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

evc: *Tepe.*

Bu avaz tün yérip qilğanda pervaz / Uniñ her **evcidin** añlap xitablar (*Bölüm 4, Beyit 9*).

evc él-: *Yükselmek.*

Bulaqlar taştı goya teñ buluqlap / Şu halda evc élip matem sadasi (*Bölüm 4, Beyit 4*).

evlad: *Evlad, çocuk.*

Ki goya kimgidur éytmaççı bir hal / Ve belki axturar **evladqa** iqbal (*Bölüm 4, Beyit 4*).

evrişim: *Esnek.*

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Bu qollar **evrişim** bolğaymu zinhar (*Bölüm 3, Beyit 11*).

evzel: *Önemli.*

Déyişti axiri emdi tevekkel / Tevekkel téñirqaştin miñ miñ **evzel** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

eyip ~ éyiv: *Ayıp, kusur, suç.*

Yéyip hemme **eyibini** xanumani / Nezerbağda kélişken hoylarami (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Yene azğan néçük bolsun qizilgül / Sevebki mistimu yoq reñ **éyivi** (*Bölüm 3, Beyit 7*).

eyli-: *Yapmak.*

Némiki kelse başqa öz şorum dey / Gunahim qiz tuğulmaq men ne **eyley** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

eynek: *Cam.*

Bégida méviler bir biridin mol / Yene **eynek** kebi çaqnar süzük köl (*Bölüm 1, Beyit 12*).

éyt-: *Söylemek.*

Nezerbağ dep bikar **éytmaptiken** el / Nezer tegkeniken avvaldin avval (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Tebiet qildi goya aña çaççaq / Biraq insap bilen **éytayki** elvet (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Bu geplerge gülayim héç çidalmay / Dédi Menmu gépimni qısqa **éytay** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Çolaq **éytti** Déme bilmes sirimni / Qiziña közliđiñ köptin kırımni (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Şuni **éytip** közini tikti kölge / Eceb müdhiş pikir keldi köñülge (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Yügürse qéşiğa barisa yüreklik / Biri **éytsa** tépişmaq biri tapsa (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Dane dane xali bar / Maña **éytqan** sözide (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Lékin rast **éytti** qiz cim turguluqmu / Yéseñmu meyli dep olturguluqmu (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Kérım **éytqaç** cimi gepni bu axşam / Közige yaş élip zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Buniñsiz oylima hayat yaşaşni / Némidur **éytti** ve yalvurdi déhqan (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kérım **éytti** Saña miñlerçe rehmet / Yéter emdi méniñçün çekme zexmet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Némidur démekçi boldi çiçirlap / Biraq titrep lévi **éythalmidi** söz (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Xazandek sargiyip hösni tökülgen / Biderman bir ana **éytip** derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Dédi **Éytqanliriñ** elvette rast gep / Ve lékin iş bolarmu emdi gem yep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Némedur **éyqtusi** hem keldi şuan / Biraq titrep lévi bermeytti imkan (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Kérım üzmes idi qizdin közini / Tapalmaytti biraq **étiyar** sözini (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Elem birle yutup **éytar** sözini / Piğanliq köz yeşidin toldurup cam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

éytmaççi: *Bir de, evet.*

Ki goya kimgidur **éytmaççi** bir hal / Ve belki axturar evladqa iqbal (*Bölüm 4, Beyit 4*).

eyyuhennas: *İnsanlar.*

Lékin Qeşqer qiziniñ boyiğa xas / Tesevurni tapalmay **eyyuhennas** (*Bölüm 2, Beyit 9*).

ez-: *Ezmek, çiğnemek.*

Néme qılmay kérek Bek **ezdi** qayğu / Cudaliq künliri undin qarañğu (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Kimiki uçridi dessidi **ezdi** / Üçeyler ilinip cañgal giyahi (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Ene şundaq xiyal birle azabtin / Yürekni **ezgüçi** bu iztiraptin (*Bölüm 4, Beyit 2*).

ezeldin: *Eskiden.*

Ezeldin köp xiyalçan çünki bu qız / Tapay nedin uniñ tesvirige söz (*Bölüm 2, Beyit 8*).

ezizane: *Aziz, mübarek.*

Ezizane Qeşqer şenige dastan / Yézişni dilda eylep arzu arman (*Bölüm 4, Beyit 3*).

gah: *Bazen.*

Acayip rişte birle bağlinip dil / Gahi dost hem qérindaş **gah** muellim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

gah gah: *Bazı bazı, bazen.*

Ne gülki barçe güller servirige / Turup yeñ bağda emgek qılsa **gah gah** (*Bölüm 2, Beyit 7*).

gahi ~ gahida: *Bazen, zaman zaman.*

Gahi meşrep huveyda pennamilerni / Eceb mexluq idi teqdir irade (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Lékin qızğa eger çüşse nigahi / Tutalmastin özini deytti **gahi** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Ve **gahi** çin köñüldin öz inim dep / Aña tökse sirini héç ayanmay (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Acayip rişte birle bağlinip dil / **Gahi** dost hem qérindaş gah muellim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Kéter **gahi** upuqtinmu uzaqlap / Keçürgey şuña hem dana kitabxan (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Çolaq mexsumdimu bar idi xislet / Oquytı **gahida** ceñnamilerni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

ğal ğal: *Zangır zangır.*

Déhqan titrer idi dehşette **ğal ğal** / Uniñ üstige zalim galdin siqip çin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

galdin: *Boğaz.*

Déhqan titrer idi dehşette ğal ğal / Uniñ üstige zalim **galdin** siqip çin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

ğalibane: *Muzafferce.*

Esir qilğaç özige **ğalibane** / Élip qolğa qelem ilhamkarane (*Bölüm 4, Beyit 2*).

ğañza: *Pipo.*

Qolida qamçisi ağızda **ğañza** / Külını qaqtı bizniñ béşimizğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

ğayib bol-: *Kaybolmak.*

Yoqaldi iz déreksiz boldi ğayib / Yoqaldi qaldi öy şam ve çirağsız (Bölüm 4, Beyit 11).

ğelyan: *Kargaşa.*

Ülüşkünla tinç qalğan bu dergah / Bügün **ğelyan** içide idi agah (Bölüm 4, Beyit 8).

Ne matemki qisas aççıq nidasi / Yétip pütkül şeherge qopti **ğelyan** (Bölüm 4, Beyit 5).

ğem: *Dert, acı, keder, gam, üzüntü.*

Bu ösmür ğunçini körgende mexsum / Cimi **ğemni** qoyup bir çette bir xum (Bölüm 1, Beyit 1).

Süzülmes hem néçün billur sedep tek / Néçün ketmes elem hesret bilen **ğem** (Bölüm 1, Beyit 1).

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / Cimi **ğem** leşkiri hem kerdi yayın (Bölüm 1, Beyit 10).

Ne bir ün salsıçu hetta çéketke / U hem goya esir **ğem** birle derdke (Bölüm 1, Beyit 9).

Közini yumsayu hem qılsa ğeyret / Qutulmaydu cimi **ğemdin** şu saet (Bölüm 1, Beyit 9).

Yüdüp dehşet bilen **ğemni** tulumda / Şu saet ketti bu öydin amanlıq (Bölüm 1, Beyit 8).

Muellimniñ sözini oyla oyla / Biraq **ğemsiz** gödeklik ömri qançe (Bölüm 1, Beyit 7).

Yaman közler bu közge çüşmigey dep / Kéçeydu kündüzi daim **ğemin** yep (Bölüm 2, Beyit 10).

Obul körsetküsi bu işqa yardım / Lékin qıynar méni şu tapta bir **ğem** (Bölüm 3, Beyit 10).

Dédikim Néme **ğem** u sizni qıynar / Dédi Yetmesmu öydin sizge azar (Bölüm 3, Beyit 1).

Nigah tentenisi boldi musibet / Yular çaç inlar oğul **ğemide** (Bölüm 3, Beyit 2).

Cimi geptin toluq boldum xeverdar / Tilim aciz **ğemim** eyleşke izhar (Bölüm 3, Beyit 8).

Biri qaytar bazardin külbisige / Yüdüp nan ornığa **ğem** dümbisige (Bölüm 4, Beyit 4).

Déyişti Bu yigit kim munçe palvan / Biravlar qildi emma **ğem** ve teşviş (Bölüm 4, Beyit 3).

Obul añlap bu sirni bir kişidin / Kéçip öz **ğem** ve hesret teşvişidin (Bölüm 4, Beyit 7).

Dédi Éytqanliriñ elvette rast gep / Ve lékin iş bolarmu emdi **ğem** yep (Bölüm 4, Beyit 10).

Kérim deytti Ana köp **ğemge** çökmeñ / Bolar bir gep tola endişe qilmañ (Bölüm 4, Beyit 4).

Xazandek temtirer her yan ademzat / Tiriklik **ğemidin** sersan ademzat (Bölüm 4, Beyit 11).

Gulayim xanmu daim şuni deytti / Méniñdinmu tolarq **ğemiñ** yeytti (Bölüm 4, Beyit 1).

Qaçan bolsa lékin bir toy işi bar / Bu yoqsuzluq **ğeminiñ** teşvişi bar (Bölüm 4, Beyit 2).

Oğul birle ana növetmu növet / Qılar öz **ğemliri** üstide söhbet (Bölüm 4, Beyit 2).

ğem ğusse: *Dert, acı, keder, gam.*

Qisip hem boynini **gem gusse** bilen / Yatar yer ve cahan **gemkin** qiyapet (Bölüm 4, Beyit 6).

gemgüzar: *Teselli veren, sevindiren.*

Qéni u **gemgüzar** kemter murebbi / Qéni dostluq öyiniñ pexri şami (Bölüm 4, Beyit 4).

gemkin: *Gamlı, üzüntülü, hüznü.*

Kéler ney sesliri mehelle çétidin / Bu **gemkin** kéçiniñ sükünitidin (Bölüm 1, Beyit 4).

Şu oylardin kéyin **gemkin** tebessum / Tebessumki rizaliq boldi melum (Bölüm 2, Beyit 2).

İdi bu naxşilar muñluq ve **gemkin** / Gödek çağda möküşmek oynastimu qiz (Bölüm 2, Beyit 9).

Qisip hem boynini gem gusse bilen / Yatar yer ve cahan **gemkin** qiyapet (Bölüm 4, Beyit 6).

Satarniñ tarliridek gerçe **gemkin** / Qedimlik alimi içre ve lékin (Bölüm 4, Beyit 6).

Tonuşdur sizge **gemkin** çehri birlen / Lékin dil tartquçı bir méhri birlen (Bölüm 4, Beyit 6).

Némidur sözlişer me Yus ve **gemkin** / Közide bir gezep çaqnar ve lékin (Bölüm 4, Beyit 11).

Tonuşluq tum qara közlerde arman / Ve **gemkin** bir ümid şunçe namayan (Bölüm 4, Beyit 3).

Ne **gemkiniki** tola miskin qiyapet / Şamal beñvaşliqi andin yamanraq (Bölüm 4, Beyit 7).

gemkin-: *Hüzünlenmek, dertlenmek.*

Kétişke aldiraytti almaymen dem / Tebiet çehrisi **gemkindi** şunçe (Bölüm 4, Beyit 3).

gemxane: *Teselli veren, avutan.*

Qurup Seidin bilen **gemxane** söhbet / Qilip Seidinge rabieni ülpet (Bölüm 4, Beyit 1).

gemxor: *Merhamet.*

Özidek nativan **gemxori** yaxşı / Çolaq sekrep dédimkim emdi gep bes (Bölüm 1, Beyit 7).

gep: *Söz.*

Ecebmes teliyiñ şunda éçilsa / Bu **gep** yaqti çolaqqa boldi xuşhal (Bölüm 1, Beyit 6).

Dédi **Gep** şu qéni oltur iziñğa / Beg hacimdek kişi çıqmas qiziñğa (Bölüm 1, Beyit 2).

Tiliñğa alğuçe bolma kırım dep / Yalañ töşke ata bolmaq nomus **gep** (Bölüm 1, Beyit 3).

Özidek nativan gemxori yaxşı / Çolaq sekrep dédimkim emdi **gep** bes (Bölüm 1, Beyit 7).

Séniñdek tégi pesniñ köñlimu pes / Şu **gep** birle yene ulğaydi cañcal (Bölüm 1, Beyit 8).

Bu geplerge gülayim héç çidalmay / Dédi Menmu **gépimni** qısqa éytay (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Kétip elçi aradin birdem ötmey / Çolaq mexsum xotundin **gepmu** kütmey (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ayandur hemme **gep** iş boldi müşkül / Ne müşkülki ümidmu boldi bir gül (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / Tilek bir **gep** iken teqdirmu başqa (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Kérim birle kétey men pütüzüp **gep** / Tileymen aniliq duayıñizni (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Nicat tapqay dili miñ pare Leyli / Qelem senmu bu **gepni** emdi bes qıl (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Qelem qeğez bilen tügermidi **gep** / Uniñdin yaxşisi başlay kérimdin (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Kimiki nativan bağida keç küz / Puli barnıñ **gépi** oñ boldi her çağ (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Kanayğa bolmisa sunayğa nede / Eger sozsam bu **geplerni** yazay dep (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Cimi **geptin** toluq boldum xeverdar / Tilim aciz gémim eyleşke izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Kérim deytti Ana köp gemge çökmeñ / Bolar bir **gep** tola endişe qılmañ (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Şu xilda sözlişip ötti yérım tün / Ümid teşviş idi her **gepke** mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Yanayli emdi dostlar esli **gepke** / Nezerbağdin ötüp yavağ terepke (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kimiki bolsa bu xil **gepke** layiq / Cuda bolğay ténidin başı elvet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Bu **geplerge** birav derhal cavaben / Bölek bir koçını körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Soraytti oğlının **geplerni** tekrar / Qilip öz teşvişini hemde izhar (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Kérim éytqaç cimi **gepni** bu axşam / Közige yaş élip zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bu gerçe bolsimu bir geyriy adet / Bu **gepler** bir medetkar çağırıqtek (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bihacet boldi bu **gepniñmu** zikri / Buni bilse obul şadlangusidur (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Bilindi hemme **gep** qalmaq bölek sir / Tügüldi muştıli çışlar guçurlap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Dédi Éytqanliriñ elvette rast **gep** / Ve lékin iş bolarmu emdi gem yep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Bérip tapqaç kérimni qildi söhbet / Dédi hem Yetti emdi **gepke** növet (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Tevekkül dep bugün **gep** açqiniñ xop / Eger maqul dese épqaçqiniñ xop (*Bölüm 4, Beyit 9*).

gep qil-: *Konuşmak.*

Boguzlaymen deseñ qoymu tépirilar / Dégendek umu qildi gepni Leyli (*Bölüm 1, Beyit 5*).

gepleş-: *Konuşmak.*

Dédi ve **gepleşeyli** kel bölektin / Hökümet adimi dep şunçe zorluq (*Bölüm 4, Beyit 11*).

ger: *Eğer.*

Bu ğunçe ğül ösüp **ger** bolsa şemşad / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kérım atlıq yigitniñ derdu hali / Éçilmay solsa **ger** řéhida ğunçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Bu oqki tegse **ger** ya canni almay / Veya can almisa meylige qoymay (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Baya başlap çala qoyğan yérimdın / Zimistan dehşiti **ger** bolsa qançe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Néçün tartqay bu perhad işqi cebrin / Qolidin kelse **ger** soqratmu tağda (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Bu zat niñ istiki **ger** bolsimu şu / Uniñ ekişe bu bext nede deysen dep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Ğidiqlap dilni oyçan nazlı tuyğu / Ravabtın kelse **ger** mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Vapasızlıq bolur dostı Obulğa / Kéçikse bu kéçe **ger** ete cezmen (*Bölüm 4, Beyit 10*).

gerçe: *Gerçi.*

Téğip ömrini **gerçe** qılsa kalte / Pükülmey qamiti solmay cilali (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Urup bir hés u goya boldı bihuş / Köñülde bolsimu **gerçe** şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Bu **gerçe** bolsimu bir ğeyriy adet / Bu gepler bir medetkar çaqırıqtek (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Satarniñ tarlıridek **gerçe** ğemkin / Qedimlik alimi içre ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Körünmes **gerçe** hazır qebridin iz / Yaşar tarix bilen teñ nami şeksiz (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Ecebmes qursa qelbiñ içre bir text / Visalığa ériřmek **gerçe** testur (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Tutundum bu capalıq işqa yekdil / Ve **gerçe** qisqidur qol çoltidur til (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Oquşqa temşilip élanni **gerçe** / Yéqinlap barsimu qeğezge şunçe (*Bölüm 4, Beyit 6*).

ğerib: *1. Yalnız.*

Ğeribi bir yétip kérımni izdep / řuniñ qelbide bir bext qıldı bunyad (*Bölüm 3, Beyit 5*).

2. Garip.

Péřayoanu **ğerib** külbeleri hem / Mesçit xanıqa yene qubbeliri hem (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bulap ketken kebi berqut tonını / Kiyip emdi **ğeribi** melle çekmen (*Bölüm 4, Beyit 5*).

ğerq bol-: *Batmak.*

Buña taqet qılalmay hemme adem / Bolatti köz yéři deryasida ğerq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

ğeşlik: *Rahatsızlık, sinirlilik.*

İdi **ğeşlik** bilen köñli yérimde / Kérım tar koçılardıñ yüğüre yüğüre (*Bölüm 4, Beyit 11*).

ğeyret: *Gayret, çaba.*

Obul nimkar bolup işler ğüzerde / Baya körgeç kérımniñ **ğeyritini** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

ğeyret qil-: *Gayret etmek.*

Közini yumsayu hem qılsa ğeyret / Qutulmaydu cimi ğemdin şu saet (*Bölüm 1, Beyit 9*).

ğeyriy: *Başka, değişik, bambaşka.*

Biraq Leyli şu tapta **ğeyriy** bir qız / Bolup qaldi acayip şox ve kepsiz (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Bu gerçe bolsimu bir **ğeyriy** adet / Bu gepler bir medetkar çağırıqtek (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Biravlar içini ağrıttı qaldi / Biravlar téñirqap bu **ğeyriy** halğa (*Bölüm 4, Beyit 10*).

ğezel: *Türkü.*

Dutardek muñliri dilkeş şeher bu / **Ğezeldek** ahliri ateş şeher bu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Töküp köz yaşlırını tamçe tamçe / **Ğezeldin** destiler tizganda qançe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

ğezep: *Gazap, hiddet, öfke.*

Buni añlap çolaqniñ reñgi öçti / **Ğezeptin** titridi ervahi uçtı (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Peqet aççiq **ğezeptin** huvliğandek / Veya sevr taqiti héç qalmığandek (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Lékin muşt tegdi başqa yene şuan / Xalayıq der **ğezep** tevrendi qattıq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Némidur sözlişer meyus ve ğemkin / Közide bir **ğezep** çaqnar ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Ğezep birle yanar yaşqa tolar köz / Kérım derdni aran yutup içige (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Ğezeptin hem aqardı yüzi şamdek / Beş on yıldın béri bu yutta héçkim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Turatti **ğezipi** közde urup cuş / Kérım körgeç Obulni şu siyaqta (*Bölüm 4, Beyit 10*).

ğezepkar: *Öfkeli.*

Közide ot yénip şirdek **ğezepkar** / Étildi tutti callatni bilektin (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Şu oy birle tépip yerni emeldar / Qavandek çirqırap andin **ğezepkar** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

gezmal: *Kumaş.*

Biri hammal toşur **gezmalni** tay tay / Öter ömri lékin tenni yapalmay (*Bölüm 4, Beyit 3*).

ğıçildi- ~ ğuçurli-: *Gıcırdamak.*

Mataçı miñ yamaq çekmende qaldi / **Ğıçıldar** harviniñ çaqi qedemde (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Bilindi hemme gep qalmaq bölek sir / Tügüldi muştılrı çışlar **ğuçurlap** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

ğidiqli-: *Gıdıqlamak.*

Ğidiqlap dilni oyçan nazlı tuyğu / Ravabtin kelse ger mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

ğîñşa ğîñşa: *Homur homur.*

Küçüktek **ğîñşa ğîñşa** çekti peryad / Bu halettin xalayıq şad ve heyran (*Bölüm 4, Beyit 2*).

giyahi: *Bitki ve ağaç.*

Kimiki uçridi dessidi ezdi / Üçeyler ilinip cañgal **giyahi** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

ğovğa sal-: *Kavga çıkarmak.*

Qizi Leyli ösüp yetkende boyğa / Camali el içige saldı govğa (*Bölüm 1, Beyit 3*).

goya ~ goyaki: *Güya, sanki.*

Tümen namliq tinimsiz şox bu derya / Güzelliktur uniñ menisi **goya** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

İğañlap méñşi **goyaki** ördek / Yüzi çoqur köziniñ biri alğay (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Tebiet qildi **goya** aña çaqçaq / Biraq insap bilen éytayki elvet (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Béşimda boldiñiz pervane **goya** / Éqip közdin tola yaş boldi derya (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Bügün bolğaç şu meqset vaqtida hel / Yénip **goya** ümid deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Tuyuqsız uçridi **goya** xezine / Şuña kem söz kérimmu xuddi natiq (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Qilip dervazini közde işare / **Goya** tapmaq bolup bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Ki **goya** kimgidur éytmaççı bir hal / Ve belki axturar evladqa iqbal (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Töküldi köz yéşi merhumni yadlap / Obul **goya** kélip huşığa şu çağ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Çolaq mexsum karamet qildi **goya** / Yéqin kelgüsini u bildi **goya** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Goya zulmet qarañgu tüpeyli / Boğulğan barçe canniñ erki meyli (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Ne bir ün salsıçu hetta çéketke / U hem **goya** esir gem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Zülüktek şoridi qanini bu loya / Kişige keñ cahan gör boldi **goya** (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Goya şadliqidin huşini bilmey / Ve hettaki qulağığa işenmey (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Goya tapti şu camdin dilğa aram / Şu halda kün pétip başlandı axşam (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kérim añlap Obuldin bu cavabni / Oqup **goya** hayattin yéñi babni (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Ne boldiki bugün özgerdi ehval / **Goya** yarga ayan bolmış cimi hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ésildi tapti **goya** başpanahni / Visal arzusığa hem rehnemani (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Şamalda huşqıtar matem navasi / **Goya** quşxanığa aylandı ölke (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Ségingandek **goya** yastuqni başı / Bulutlar meñzige qonğan şepeq hem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Goya külmey solaşqan lale ğunçe / Tosup bir top qaraqçılar yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Bulaqlar taştı **goya** teñ buluqlap / Şu halda evc élip matem sadasi (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Yaraşqan şunçilik **goya** camali / Uniñsiz bolmiğay gülşende rena (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Urup bir hés u **goya** boldi bihuş / Köñülde bolsimu gerçe şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Goya çolpan dégen şair hésapsız / Lékin bu qız közini ünçe mesrur (*Bölüm 2, Beyit 5*).
Tirildi görüdin **goyaki** piruvn / Soqup boran cudun çapqun şivirğan (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Kérimniñ köz öni boldı qarañgu / Qulaqlar añlımas **goyaki** sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).
U lale her biri **goyaki** yaqut / Misali tavlinip külse veyaxut (*Bölüm 1, Beyit 4*).

gödek: *Ufak, küçük.*

İdi bu naxşılar muñluq ve gemkin / **Gödek** çağda möküşmek oynastımu qız (*Bölüm 2, Beyit 9*).

gödeklilik: *Ufaklık, küçüklük.*

Kéler ney sesliri küylep visalni / **Gödeklilik** devrige başlap xiyalni (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Ne derdke muptıla ne çekse peryad / Ne emdi bolsa şu beñvaş **gödeklilik** (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Muellimniñ sözini oyla oyla / Biraq gemsiz **gödeklilik** ömri qançe (*Bölüm 1, Beyit 7*).

göher: *İnci.*

Özi **göher** turup teqdiri şorluq / Elemler vadiyi bu yurt togruluq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

gör ~ göristan: *Mezar.*

Tirildi **görüdin** goyaki piruvn / Soqup boran cudun çapqun şivirğan (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Zülüktek şoridi qanini bu loya / Kişige keñ cahan **gör** boldı goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).
Buzup mektepni qıldı bir **göristan** / Tiyatir ve kulublar boldı yıñfañ (*Bölüm 3, Beyit 2*).

göş ~ göşt: *Et.*

Mubarek levziñiz yol açtı roşen / Yésun öz **göşini** emdi u düşmen (*Bölüm 3, Beyit 6*).
ÜÇÜNÇİ BAB / Paydisiz bir parçe **göştüñla** ibarettur yürek (*Bölüm 3, Beyit 1*).

gucme gucme: *Salkım salkım.*

Şéxida mévisi mol **gucme gucme** / Étekçe üç çönekte gül ve köktat (*Bölüm 4, Beyit 5*).

gugum: *Fecir, tan, tan kızılığ.*

Yene ikki saqallıq başıda selle / Kirip keldi bu öyge keç **gugumda** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

gumrah: *Yolunu şaşırması.*

Zamane peylini qarğap söyküşti / Söyküşti közi kor **gumrah** zamanni (*Bölüm 3, Beyit 3*).
Ne **gumrah** şum péil betxah zamanni / Söyküşti köñli tar namerd zamanni (*Bölüm 3, Beyit 4*).

gunah: *Günah, suç.*

Némiki kelse başqa öz şorum dey / **Gunahim** qiz tuğulmaq men ne eyley (*Bölüm 2, Beyit 8*).

ğunçe: *Gonca.*

Özi qançe acayip xelqi şunçe / Yigitler xuddi şir qizliri **ğunçe** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kérim atliq yigitniñ derdu hali / Éçilmay solsa ger şéhida **ğunçe** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Ayağ astida qaldi lale **ğunçe** / Kimiki erk dédi baş qaldi tensiz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Bu ösmür **ğunçini** körgende mexsum / Cimi gemni qoyup bir çette bir xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Bu **ğunçe** gül ösüp ger bolsa şemşad / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Goya külmey solaşqan lale **ğunçe** / Tosup bir top qaraqçılar yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).

ğunçe boy: *İnce, uzun boylu kadın.*

Qilay tesvir Bu qizniñ boyi ğunçe / Cahanda **ğunçe boy** qiz belki köptur (*Bölüm 2, Beyit 2*).

ğurbet: *Gurbet.*

Yene çöller ara öysiz makansiz / Néme **ğurbet** çüşer başqa amansiz (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Öziniñ yurtida **ğurbetke** duçar / Piyale sundi hem töküldi şerbet (*Bölüm 3, Beyit 1*).

ğurur: *Gurur.*

Ne oynaq erke qizniñ şox **ğururi** / Tépilmas Leylibiñ közide hergiz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

ğururluq: *Kibir, mağrurluk.*

Bérilgen Leylige şunçe nésive / Peqet şoxluq **ğururluq** çeşmesidin (*Bölüm 2, Beyit 5*).

gül: *Gül, çiçek.*

Tümen miñ **gül** çéçekniñ xuşbuydin / Kételmeydu kişi tümen boyidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Bégidek xelqiniñmu köñli bir **gül** / Bu gülge her kişi şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Éti Leyli ve yaki Leyligüldur / Yéşi beş altilderde çéhri **güldur** (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Bu ğunçe **gül** ösüp ger bolsa şemşad / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Ayandur hemme gep iş boldi müşkül / Ne müşkülki ümidmu boldi bir **gül** (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Ne **gülki** barçe güller servirige / Turup yeñ bağda emgek qılsa gah gah (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Peqet Leyli bilen urar idi cuş / Misali **gül** dédi bulbul boldi bihuş (Bölüm 3, Beyit 9).
Temenna naziniñ kereşmesidin / Néçündür tegmigen bu **gül** perige (Bölüm 2, Beyit 6).
Ümid arzu **güli** solğaymu emdi / Cudaliq bir ömür bolğaymu emdi (Bölüm 3, Beyit 10).
Bikarğa sayrimas tünlerde bulbul / Uni köydürmise gülşen ara **gül** (Bölüm 3, Beyit 8).
Şéxida mévisi mol gücme gücme / Étekçe üç çönekte **gül** ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).
Téşip méhnetke söyğü iştiyaq şevq / Kimiki tökti bu **gül** bağçige ter (Bölüm 4, Beyit 7).
Nazari aldida yandurup şamni / İçip qelbiñ kebi **gül** lale camni (Bölüm 4, Beyit 9).
Ötüp bir kün qarañgu restilerdin / Üzelmey közni siz **gül** keştilerdin (Bölüm 4, Beyit 9).
Buni Leyli körüp küldi yéyildi / Ne küldi xuddi bir **güldek** éçildi (Bölüm 2, Beyit 3).

gülbağ: *Gül bahçesi.*

Şuña **gülbağ** bolup u tapti şöhet / Bu dergah rasti hem pirdevsi cennet (Bölüm 1, Beyit 8).

güldeste: *Çiçek demeti.*

Çigip méhnetke her kün rişte miñ miñ / Tizay men rohiğa **güldeste** miñ miñ (Bölüm 4, Beyit 6).

gülgün: *Gül renkli.*

Qéni saqiy uzat **gülgün** piyale / İçeykim bir piyale xuddi lale (Bölüm 4, Beyit 6).

güli günçe: *Gül goncası.*

Güli günçe idim boranda qaldim / Ne boran bir yaman şivirganda qaldim (Bölüm 1, Beyit 4).

güllən-: *Çiçeklenmek.*

Kimiki tapti yüz **güllendi** yüz yüz / Kimiki nativan bağida keç küz (Bölüm 3, Beyit 9).

gülşen: *Çiçek bahçesi.*

Yaraşqan şunçilik goya camali / Uniñsiz bolmiğay **gülşende** rena (Bölüm 2, Beyit 2).

Bikarğa sayrimas tünlerde bulbul / Uni köydürmise **gülşen** ara gül (Bölüm 3, Beyit 8).

Dédi axir kırım ey gül uzarim / Hayatim **gülşeni** can lale zarim (Bölüm 3, Beyit 7).

güluzar: *Gül bahçesi.*

Dédi axir kırım ey gül uzarim / Hayatim gülşeni can lale zarim (Bölüm 3, Beyit 7).

gümbez: *Kubbe.*

Ne kök **gümbez** şamliridin eser bar / Ne kökniñ erkisi aydin xever bar (Bölüm 1, Beyit 6).

güzel: *Güzel.*

Xiyal asmanida külgende çolpan / **Güzel** Qeşqerge rişte bağlidi can (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Aşu cennet misali bağ ara bağ / Kélişken bir **güzel** mele nezerbağ (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Veyaki biri qoğlap biri qaçmaq / Ötetti baliliq şundaq **güzel** şad (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Peqet muñluqluqi oxşaytti ayğa / **Güzeller** közini héç ixtilapsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Qelemdek qaşliri dep qançe şair / **Güzeller** te'ripige boldi mahir (*Bölüm 2, Beyit 5*).

güzellik: *Hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsin.*

Tümen namliq tinimsiz şox bu derya / **Güzelliktur** uniñ menisi goya (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Lékin héçqaysisi Leyliçe yoqtur / Démek barçe **güzellik** xezinisinde (*Bölüm 2, Beyit 3*).

güzer: *Geçit, yol.*

Muellimlik qılar rozi şherde / Obul nimkar bolup işler **güzerde** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

hacet: *Gereklilik, ihtiyaç.*

Ne **hacet** hecci ekber Qeşqer mazarim / Vetenniñ bir şöhriti sen diyarim (*Bölüm 4, Beyit 8*).

hakim: *Hakim, baskın.*

Qéni şu çağda Qeşqer eholidin kim / Palan bayu pokun bay hemde **hakim** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Xiyaban boldi bir şaptula xilvet / Pütün bağ uyquda **hakim** sükünat (*Bölüm 3, Beyit 2*).

hal ~ hel ~ halet: *Durum, hal.*

Kérim titrer bérelmey buña berdaş / Şu **halda** ikki qelb muñ zar töküştü (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Çırağ pil pil qılar asta şamalda / Ayan boldi murad meqset bu **halda** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Goya tapti şu camdin dilğa aram / Şu **halda** kün pétip başlandı axşam (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Teme birle yéqip her yolğa şamlar / Uniñ bu **halidin** bizniñ gülayim (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Nadamet dağidin yaşlanmisa köz / Şu **halda** ötti aylar qançe qançe (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Ne boldiki bugün özgerdi ehval / Goya yarga ayan bolmış cimi **hal** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ésildi aniniñ boynığa derhal / Süzük köl yüzide eks etti bu **hal** (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Qizilpaçaq ataldi her ziyaliy / Küni şorluq ayançlıq boldi **hali** (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Şu **halda** bir haza u boldi texir / Yiğip es huşini miñ teste axir (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Néçükmu teñlişey men sizge dildar / Qilay her **halda** öz pikrimni izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Bulaqlar taştı goya teñ buluqlap / Şu **halda** evc élip matem sadasi (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Dédi yetkeç anammu **halimizğa** / Duasini bérip aqyolimizğa (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Yumar belki biravlar yine mehkem / Çıdalmastin kırım bu **halğa** zinhar (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Biravlar içini ağrıttı qaldı / Biravlar téñirqap bu ğeyriy **halğa** (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Obulmu oylıǵaç şu **halini** derhal / Sorap qayta Kırımın halu ehval (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Ki goya kimgidur éytmaççı bir **hal** / Ve belki axturar evladqa iqbal (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Küçüktek ğiñşa ğiñşa çektı peryad / Bu **halettin** xalayıq şad ve heyran (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Ana qaldı balam bolsun yoluñ dep / Eceb **halet** hökümran mende hemişe (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Kırımde yüz bérip bir başqa **halet** / Köñülde teşvişi aştı nahayet (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Bügün bolǵaç şu meqset vaqıtıda **hel** / Yénip goya ümid deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

halu ehval: *Hal hatır.*

Obulmu oylıǵaç şu halini derhal / Sorap qayta Kırımın **halu ehval** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

haman ~ hemen: *1.Hemen.*

Haman yaşlıq idi közler ve lékin / Aya çerx qıl bu növet bir muruvvet (*Bölüm 2, Beyit 7*).
Haman çañqaqlıqıda qaldı istek / Qéni u sözliri yalqun muellim (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Purap qan yamridi çilböre tülke / Körüngen **hemen** dön şehit mazari (*Bölüm 3, Beyit 8*).

2.Devamlı, sürekli, her zaman.

Kişiniñ yérige er ömri işlep / **Haman** qalǵaç yine lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

hamane: *Eninde sonunda, er geç.*

Hamane tik turar qarıǵay misali / Ösüp yetti kırımımu yaş quramğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).
Kırım dervaziǵa baqmaq **hamane** / Çöçüp taşteq qétip qaldı bihuşane (*Bölüm 4, Beyit 1*).

hamiy: *Destekleyen, arka.*

Qéni u toy béşi söygüğe **hamiy** / Buni az dep capa körsetküçi çerx (*Bölüm 4, Beyit 5*).

hammal: *Hamal, küfeci.*

Biri **hammal** toşur gezmalni tay tay / Öter ömri lékin tenni yapalmay (*Bölüm 4, Beyit 3*).

haqaret: *Hakaret.*

Zehelik til **haqaret** yağdurup miñ / Dédi Hayvan töleysen üstivaşni (*Bölüm 4, Beyit 5*).

hararet: *Sıcaklık, ateş.*

Tuyuldi kökte çaqmaq çaqnıganche / Qaçanki cuş urup bir hés **hararet** (Bölüm 1, Beyit 8).

harva: *Araba.*

Buyan tartsam **harva** sunar nétey men / Uyan tartsam öküz öler nétey men (Bölüm 2, Beyit 7).

Mataçı miñ yamaq çekmende qaldi / Ğiçildar **harviniñ** çaqi qedemde (Bölüm 3, Beyit 2).

hatem: *Cömert.*

Ne **hatemki** tola bipemlikidin / Külüşti öz içide her ikkiylen (Bölüm 3, Beyit 9).

hatemlik: *Cömertlik.*

Dédi Al yaqqinini xalıganche / Uniñ munçe séxiy **hatemlikidin** (Bölüm 3, Beyit 8).

hayacan: *Heyecan.*

Ésildi közde yaş ümid **hayacan** / Gülayim qelbini hem basti tuğyan (Bölüm 2, Beyit 5).

Hayacandin téni ottek yélinecap / Ésildi boynıga mehkem quçaqlap (Bölüm 4, Beyit 5).

Hayacanliq bilen mestane bolmay / Turamu qelbiñiz ilhamğa tolmay (Bölüm 1, Beyit 1).

hayat: *Hayat, yaşam.*

Buniñsiz oylima **hayat** yaşaşni / Némidur éytti ve yalvurdi déhqan (Bölüm 4, Beyit 6).

Dédi axir kırım ey gül uzarım / **Hayatım** gülşeni can lale zarım (Bölüm 3, Beyit 7).

Kırım añlap Obuldin bu cavabni / Oqup goya **hayattin** yéñi babni (Bölüm 4, Beyit 4).

hayatbexş: *Hayat dolu, hayat veren.*

Hayatbexş nurini çaçqanda heryan / Tebiet meñzide tepçip yine qan (Bölüm 1, Beyit 2).

Ve yaki bir **hayatbexş** hayqiriqtek / Yürekniñ tarini titretti andaq (Bölüm 4, Beyit 6).

hayatliq: *Canlı.*

Hayatliq qanche şérin qanche yaxşı / Ölümme növitide şunçe yaxşı (Bölüm 1, Beyit 10).

hayqiriq: *Haykırış.*

Ve yaki bir hayatbexş **hayqiriqtek** / Yürekniñ tarini titretti andaq (Bölüm 4, Beyit 6).

hayvan: *Hayvan.*

Zeherlik til haqaret yağdurup miñ / Dédi **Hayvan** töleysen üstivaşni (Bölüm 4, Beyit 5).

haza: *An, süre, müddet.*

Şu halda bir **haza** u boldi texir / Yigip es huşini miñ teste axir (Bölüm 3, Beyit 4).

haza matem: *Yas.*

Qoşup armanini sözge balam dep / Qoşaq birle açarken **haza matem** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

hazir ~ hazirmu: *Şimdi.*

Körünmes gerçe **hazir** qebridin iz / Yaşar tarix bilen teñ nami şeksiz (*Bölüm 4, Beyit 5*).

U künki vedimiz **hazirmu** vede / Saña hemrah bolay men bu seperde (*Bölüm 4, Beyit 3*).

hecci ekber: *Hac mevsiminde yapılan ziyaret.*

Ne hacet **hecci ekber** Qeşqer mazarim / Vetenniñ bir şöhriti sen diyarim (*Bölüm 4, Beyit 8*).

héç: *Hiç.*

Bu geplerge gülayim **héç** çidalmay / Dédi Menmu gépimni qısqa éytay (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Peqet aççıq gezeptin huvliğandek / Veya sevr taqiti **héç** qalmıgandek (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Peqet muñluqluqi oxşaytti ayğa / Güzeller közini **héç** ixtilapsiz (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Üzelmey riştisini **héç** revişte / Ömürlük dost tutaşqa qiptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ve gahi çin köñüldin öz inim dep / Aña tökse sirini **héç** ayanmay (*Bölüm 4, Beyit 9*).

héçkim: *Hiçkimse.*

Biravlar ah dédi seskendi qattiq / Biraq **héçkim** açalmas ağzını hem (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Üsüp **héçkimni** qoymay tinç amanraq / Çélip üşteq çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Gezeptin hem aqardi yüzi şamdek / Beş on yildin béri bu yutta **héçkim** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

héçnéme: *Hiçbir şey.*

Körünmes **héçnéme** şu demde közge / Yoğan tamğa bésilğan xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

héçqaysi: *Hiçbiri.*

Lékin **héçqaysisi** Leyliçe yoqtur / Démek barçe güzellik xezinisinde (*Bölüm 2, Beyit 3*).

heddi: *Sınır.*

Eqelliy tik qaraşqa **heddi** bolsun / Bügünze bu yalañ töş toñ sehraliq (*Bölüm 4, Beyit 5*).

hélitin: *Çoktan.*

Hélitin başlinip qalğan xazani / Körerkin oğlını u öz qéşida (*Bölüm 4, Beyit 1*).

hemderd: *Dost, dert ortağı.*

Bolalmay qaptimengu saña **hemderd** / Dédi şuan kirip dervazidin téz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

hemişe: *Devamlı, daima, sürekli, hep.*

Eceb tetür iken hökmiñ **hemişe** / Muhebbet ehlişe zulmiñ **hemişe** (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Uzun kirpikliri bidar **hemişe** / Ne bidar saqçidek huşyar **hemişe** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Ana qaldı balam bolsun yoluñ dep / Eceb halet hökümran mende **hemişe** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Aña men xuddi bir bende **hemişe** / Ki Qeşqer sözini alsam tilimğa (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Muhebbettek **hemişe** yaş şeher bu / Özimu xelqidek berdaş şeher bu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Capa birle qırıqtın aşti yaşım / Zeher boldı **hemişe** yégen aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Béşimdin ketmidi hesret nadamet / Maña yoldaş **hemişe** derdu külpet (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Qılay qıblem **hemişe** dergahiñizni / Buni añlap gülayım boldı amalsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

hemme: *Her bir, bütün, hepsi.*

Yéyip **hemme** eyibini xanumani / Nezerbağda kélişken hoylaramı (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Şuña ötmey uzaq boğuldi Leyli / Boğuldi tam içide **hemme** meyli (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Boğuldi **hemme** erk başlandı hicran / Peqet şu ney idi arada qalğan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Uniñ dañqi eşip öz melisidin / Yétip etrapqa tekşi **hemmisidin** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Ayandur **hemme** gep iş boldı müşkül / Ne müşkülki ümidmu boldı bir gül (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Cavab tapmaq üçün sirlıq köyükke / Cavab bir boldı axir **hemmige** mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Köyük bir bext peqet aşıqqıla xas / Démek bu bext nésivi **hemmige** teñ (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Bilindi **hemme** gep qalmaq bölek sir / Tügüldi muştılliri çışlar güçurlap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Buña taqet qılalmay **hemme** adem / Bolattı köz yeşi deryasida gerq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Qéri yaş **hemmiler** bilmeklili şert / Dégen sözlerni teste uqti axir (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Némiki dilreba bolsa cahanda / Şularniñ **hemmisi** munda muheyre (*Bölüm 1, Beyit 2*).

hemrah: *Yol arkadaşı.*

Ve yaki çaq égirse öyde تنها / Qılattı naxşisi **hemrah** ve lékin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

U künki vedimiz hazırmu vede / Saña **hemrah** bolay men bu seperde (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Biridin biri köp qızgandı aldı / Kérimniñ ikkila **hemrahi** qaldı (*Bölüm 3, Beyit 6*).

héqiq: *Kırmızı akik.*

Héqiq reñgidiki solğun yüzide / Körüp hesret bilen sirlıq ipade (*Bölüm 4, Beyit 1*).

heqqide: *Hakkında.*

Küyö **heqqide** sözlep meğrurane / Samavar ehlimu heyran qélişti (*Bölüm 2, Beyit 6*).

her: *Her.*

Körünge melilerniñ **her** yeri bağ / Étiz hoyla ériq östeñ qiri bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Béğidek xelqiniñmu köñli bir gül / Bu gülge **her** kişi şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Biraq şu xelq içide birla adem / Acayip körünetti közige **her** dem (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Şuña mexsum bu qizğa qildi perviş / Oqutti ançe munçe **her** yili qış (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Çolaq mexsum bolup bir sözçi natiq / Tépip **her** elçige özre muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Küter bir biridin aliy muqamlar / Teme birle yéqip **her** yolğa şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Yéşil berqut kiyip yasandı qırğaq / Éçildi laliler **her** yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Qoyuşqa yer tapalmay bir béşini / Perişan boldi köp **her** yan perişan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Bedölet hem emeldar hemde teqva / Uniñ qilğan sözi **her** cayda petva (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kimiki tapti yüz güllendi yüz yüz / Puli barniñ gépi oñ boldi **her** çağ (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Ne hatemki tola bipemlikidin / Külüşti öz içide **her** ikkiylen (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Şu xilda sözlişip ötti yérım tün / Ümid teşviş idi **her** gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Egerçe Leylini dések qelem qaş / Uniñ **her** qéşiğa bir mene yoldaş (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Kömüldi ni acib erler képensiz / Asav qarğu ecel **her** yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qizilpaçaq ataldi **her** ziyaliy / Küni şorluq ayançlıq boldi hali (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Qılar üç yilda bir qozğılañni / **Her** on yilda qılar undin yoğanni (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Boran huvlap urup tursimu qamçe / Ve yaki şaxiğa **her** künde palta (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Öziçe **her** sözide körsitip naz / Gulayımğa qarap hicaydi bir pes (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Néçükmu teñlişey men sizge dildar / Qılay **her** halda öz pikrimni izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Makani yoq kebi bu keñ cahanda / Xazandek temtirer **her** yan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Kélip soqti déhqanni zepti bilen / Yiqildi putlişip **her** ikkiylen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Qoyup **her** ikkisi sözge muhebbet / Tasadip başlıdi dostane söhbet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Çiqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu xil sözler siñip qelbigé **her** kün (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Qéni derya kebi taşqin muellim / Uniñsiz yaş töker **her** lehze qelbi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Aña çin qelbidin köp apirin der / Mana **her** künkidek zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Çigip méhnetke **her** kün rişte miñ miñ / Tizay men rohiğa güldeste miñ miñ (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Tonuşdur sizgimu Qeşqer diyari / Uniñ **her** melisi herbir munari (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Bu avaz tün yérip qilğanda pervaz / Uniñ **her** evcidin añlap xitablar (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Uniñ **her** tamçisi bolsun dilaram / Vapadar dost kebi can dilğa aram (*Bölüm 4, Beyit 7*).

her bir ~ herbir: *Her bir.*

Yopurmaqlar çüşer titrep şéxidin / Xazan sersan uçar **her bir** tamanda (*Bölüm 4, Beyit 9*).

U lale **her biri** goyaki yaqut / Misali tavlinip külse veyaxut (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Namayan bolsa şu dem cilve birle / Qizitsa bezmini **herbir** nepeste (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Nevaiyniñ qoli tutqan qelemdur / Uniñ **herbir** téli bir işq elemdur (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Samavarda tütün yutqanda bir tün / Satardın urğuğan **herbir** muqamdin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Eceb otluq iken bu işq xitabi / Uniñ **herbir** sözi bir derd kitabi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Tonuşdur sizgimu Qeşqer diyari / Uniñ her melisi **herbir** munari (*Bölüm 4, Beyit 4*).

hergiz: *Hiçbir zaman.*

Ne oynaq erke qizniñ şox ğururi / Tépilmas Leylibiñ közide **hergiz** (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Qéni yür ketmige y purset qoluñdin / Méni dep qalmıgın **hergiz** yoluñdin (*Bölüm 4, Beyit 2*).

heryan: *Her taraf.*

Hayatbexş nurini çaçqanda **heryan** / Tebiet meñzide tepçip yene qan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

hés: *His, duygu.*

Eceb **héslar** bilen köñlüñ bitaqet / Déñizdek çapqılar tinmay alamet (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Tuyuldi kökte çaqmaq çaqniğançe / Qaçanki cuş urup bir **hés** hararet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Urup bir **hés** u goya boldi bihuş / Köñülde bolsimu gerçe şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Tolup ilham méniñ cuşqun dilimğa / Tépirlap **héslirim** dolqunlinip hem (*Bölüm 4, Beyit 7*).

hésap: *Hesapsız.*

Goya çolpan dégen şair **hésapsız** / Lékin bu qız közini ünçe mesrur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Buni eyleşke tesvir söz yétişmes / **Hésapsız** aqti yaş közlerde qaynap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

hesret: *Hasret, özlem.*

Süzülmes hem néçün billur sedep tek / Néçün ketmes elem **hesret** bilen ğem (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Béşimdin ketmidi **hesret** nadamet / Maña yoldaş hemişe derdu külpet (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Derdu méhnet cuş éter / Tuprağı **hesret** bilen pütken (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Obul añlap bu sirni bir kişidin / Kéçip öz ğem ve **hesret** teşvişidin (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Héqiq reŋgidiki solğun yüzide / Körüp **hesret** bilen sirliq ipade (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Köñüller çayqılıp andin ziyade / Eceb muñluq şeher bu bari **hesret** (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Muqamdek **hesriti** qaynaq şeher bu / Ve lékin nağridek oynaq şeher bu (*Bölüm 4, Beyit 5*).

heşqalla: *Teşekkür.*

Dédi Yar himmitige barikalla / Béşim kökke ulaştı miñ **heşqalla** (*Bölüm 3, Beyit 5*).

hetta ~ hettaki: *Hatta.*

Ne bir ün salsıçu **hetta** çéketke / U hem goya esir gem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Ve **hetta** qalmidi bir çette qoğan / Şu kün ta keçkiçe miñlarçe adem (*Bölüm 4, Beyit 6*).
Yéqinlap qaldi **hetta** namaz şam / Ne çare emdi bu devran işığa (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Goya şadlıqıdın huşını bilmey / Ve **hettaki** qulaqığa işenmey (*Bölüm 4, Beyit 4*).

heves qil-: *İstemek.*

Néme bu iltica işni heves qil / Qéni Leyli üçün Mecnun Kérimiñ (*Bölüm 2, Beyit 3*).

heydi-: *Çıkarmak.*

Biri **heyder** piyade mepisini / Yutup semen yoliniñ topisini (*Bölüm 4, Beyit 1*).

heyhat: *Yazık, ne yazık.*

Bu yer şunçe köñüllük idi **heyhat** / Ki kim körse uniñ qelbide bir zevq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

heyran: *Hayran.*

Küçüktek giñşa giñşa çekti peryad / Bu halettin xalayıq şad ve **heyran** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

heyran qal-: *Çok beğenmek.*

Küyö heqqide sözlep meğrurane / Samavar ehlimu heyran qélişti (*Bölüm 2, Beyit 6*).

heyrette qal-: *Şaşırmaq.*

Mana yavağ dégen dervaza aldı / Kérim kelgeç qarap heyrette qaldi (*Bölüm 4, Beyit 7*).

hicay-: *Sırtmak.*

Öziçe her sözide körsitip naz / Gulayımğa qarap **hicaydi** bir pes (*Bölüm 3, Beyit 5*).

hicr ~ hicran: *Ayrılık.*

Béşiñda şunçe derdu qayğu taği / Diliñda andin artuq **hicri** daği (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Boğuldi hemme erk başlandı **hicran** / Peqet şu ney idi arada qalğan (Bölüm 1, Beyit 5).
Yene **hicran** cudaliq dağı peryad / Pelek qildi yene zulmini bunyad (Bölüm 1, Beyit 6).
Şu ney qılsa terennum çöliraqtin / Şikayetler oqup **hicran** piraqtin (Bölüm 3, Beyit 8).
Muşunçe **hicri** dağı yetmigendek / Arağa ündi u zalim tikendek (Bölüm 3, Beyit 9).

himmet: *Lütuf, iyilik.*

Özini körsitip bek aliy **himmet** / Tavar durdunni yaydi parçe parçe (Bölüm 3, Beyit 7).
Dédi Yar **himmitige** barikalla / Béşim kökke ulaştı miñ heşqalla (Bölüm 3, Beyit 5).

hisar: *Kale.*

Körünse muñlinip Qeşqe **hisari** / Uzaq ötmüş zamanlar yadikari (Bölüm 1, Beyit 5).
Hisari Kaşger Gumnan / Tolun ay ügidmekte kökte xamuş (Bölüm 4, Beyit 5).
Mana dostlar qedem Qeşqer **Hisari** / Uzaq ötmüş zamanlar yadikari (Bölüm 4, Beyit 1).

hoyla: *Avlu.*

Bizni köydürgen yarnıñ / Nezer bağda **hoylasi** (Bölüm 1, Beyit 2).
Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün **hoyla** içide qoptı cañcal (Bölüm 1, Beyit 1).
Gülayimniñ qéşiğa çıqtı şu dem / Yiğa zare bilen toldı bu **hoyla** (Bölüm 1, Beyit 10).
Nezer bağda **hoylasi** / Qeşqer xelq qoşığı (Bölüm 1, Beyit 3).
Seherde xaliy qalğan bağ ve **hoyla** / Çiqip Leylimu bağqa oyla oyla (Bölüm 2, Beyit 9).
Ötüp kirkende bir **hoyla** içre / Bélige aq mata bağlap qéri yaş (Bölüm 4, Beyit 1).
Körünge melilerniñ her yéri bağ / Étiz **hoyla** ériq östeñ qiri bağ (Bölüm 1, Beyit 7).
Yene bir qançılup **hoyla** ve sañğa / Xucayin neççilep bağlarğa mutleq (Bölüm 3, Beyit 1).

hoylaram: *Ev ve avlu.*

Yéyip hemme eyibini xanumani / Nezerbağda kélişken **hoylarami** (Bölüm 1, Beyit 10).

hökü: *Hüküm.*

Biraq qanun idi qizlarğa mutleq / Şeriet **hökmice** mesture bolmaq (Bölüm 1, Beyit 2).
Eceb tetür iken **hökmiñ** hemişe / Muhebbet ehlige zulmiñ hemişe (Bölüm 1, Beyit 9).

hökümet: *Hükümet.*

Dédi ve gepleşeyli kel bölektin / **Hökümet** adimi dep şunçe zorluq (Bölüm 4, Beyit 11).

hökümrän: *Egemen.*

Ana qaldı balam bolsun yoluñ dep / Eceb halet **hökümrän** mende hemişe (Bölüm 4, Beyit 5).

höl: *Islak, nemli.*

Şamalda çayqılar dolqunlınar köl / Lévide olturar qız közliri **höl** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

hörmet: *Saygı.*

Veten şöhrıtige kim qoşsa şöhrət / Uniñ ölmes uluğ şenige **hörmet** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

hörmetli-: *Saygı göstermek.*

Uni **hörmetlisunki** şunçe emdi / Bérip tördin orun bekmu qedirlep (*Bölüm 4, Beyit 8*).

hösn: *Güzellik.*

Qarap **hösnige** bir bostanni kördüm / Ne bostan dilreba cananni kördüm (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Tümenge yandışıp turğan bu dergah / Eceb **hösn** bilen dilğa aramgah (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Xazandek sarğıyıp **hösn** tökülgen / Biderman bir ana éytip derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Zumrettin kiyip tac tali mecnun / Köñülni **hösn** birle qilsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).

hucra: *Oda.*

Mana addiy yigınçaq **hucra** içre / Éçip esrarini çin méhri birle (*Bölüm 4, Beyit 6*).

huş: *Akıllı, şuur.*

Néme qilmaqni bilmey béşi qatti / Béşi qatmaq néme **huşin** yoqatti (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Goya şadlıqıdın **huşini** bilmey / Ve hettaki qulaqığa işenmey (*Bölüm 4, Beyit 4*).

huşsiz: *Şuursuz, bilinçsiz.*

Yügürdi nobéşiğa xuddi **huşsiz** / Şehermu tün boyi xuddi yaman çüş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Némidur istigen isyançı arman / Çapar **huşsiz** yügensiz hem perişan (*Bölüm 1, Beyit 1*).

huşığa kel-: *Kendine gelmek.*

Töküldi köz yeşi merhumni yadlap / Obul goya kélip huşığa şu çağ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

huşqit-: *Islık çalmak.*

Şamalda **huşqitar** matem navasi / Goya quşxanığa aylandı ölke (*Bölüm 3, Beyit 7*).

huşyar: *Uyanık, gözü açık.*

Uzun kirpikliri bidar hemişe / Ne bidar saqçidek **huşyar** hemişe (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Bésip ney pedisin şunçe **huşyar** / Bolup şu ney köñülniñ tercimani (*Bölüm 3, Beyit 1*).

huveyda: *Belli, açık, aşikar.*

Gahi meşrep **huveyda** pennamilerni / Eceb mexluq idi teqdir irade (*Bölüm 1, Beyit 8*).

huvli-: *Ulumak.*

Peqet aççıq gezeptin **huvliğandek** / Veya sevr taqiti héç qalmıgandek (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Boran **huvlap** urup tursimu qamçe / Ve yaki şaxığa her künde palta (*Bölüm 3, Beyit 6*).

hürmet: *Hürmet, hatır, şeref.*

Yüsüp Xas **hürmitige** essalamlar / Uluğ Mehmud üçün miñ miñ salamlar (*Bölüm 4, Beyit 3*).

xahiş: *İstek, arzu, emel, heves.*

Uniñmu yoqmidi **xahişi** meyli / Yalañ töş bolsimu öz cori yaxşı (*Bölüm 1, Beyit 6*).

xahiş qil-: *İstemek.*

Qilip bu sirni bir alçaqni xahiş / Yene qançe muneccim baqti kökke (*Bölüm 3, Beyit 4*).

xal: *Ben, koyu renkli leke.*

Dane dane **xali** bar / Maña éytqan sözide (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Uniñdek méhriniñ yalquni qayda / Uniñ meñzidiki bir dane **xali** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Şu canan meñzige **xaldek** yaraşqan / Tümen boyliridin miñlarçe dastan (*Bölüm 1, Beyit 6*).

xalayıq: *Halk.*

Seher birle kirip ketti şherge / **Xalayıqqa** özümni körsitey dep (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Bu yurtta téni yoq canan bu qızğa / **Xalayıq** ağızda dastan bu qızğa (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Xalayıq birle toldi koça doqmuş / Şu boldi başliniş ulğaydi cañcal (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Lékin muşt tegdi başqa yene şuan / **Xalayıq** der gezep tevrendi qattıq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Küçüktek giñşa giñşa çekti peryad / Bu halettin **xalayıq** şad ve heyran (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Boluşti topni yoldin qoqlımaççı / **Xalayıq** şu zamatla boldi malıman (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Xalayıq anda bir top munda bir top / Yüzide allıqandaq teşvişi köp (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar / Kötürmek boldi isyan bil **xalayıq** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

xalığançe: *İstedığı kadar.*

Dédi Al yaqqinini **xalığançe** / Uniñ munçe séxiy hatemlikidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

xalis: *Dürüst, fedakar, bencil olmayan.*

Çişi hem sarğıyip çaçlar aqardi / Tasadip bir küni bir dosti **xalis** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

xaliy: *Gözden uzak.*

Seherde **xaliy** qalğan bağ ve hoyla / Çiqip Leylimu bağqa oyla oyla (*Bölüm 2, Beyit 9*).

xaman: *Harman.*

Şeherde mal tola dukanğa malik / Yéza sehradimu **xamanğa** malik (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Biri ortağ dédi **xamanni** aldı / Biri alvan dédi qalğanni aldı (*Bölüm 3, Beyit 1*).

xamuş: *Kederli, hüzünlü.*

Hisari Kaşğer Gumnan / Tolun ay ügidmekte kökte **xamuş** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

xan: *Han.*

Muşundaq qizni tuğqan bolsa u **xan** / Ecep mestur meniñdin tuğsa oğlan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

xanim: *Hanım.*

Öyide nazinin **xanimliri** neq / Yene daim köñülñiñ işqida mest (*Bölüm 3, Beyit 2*).

xanuman: *Aile, ev.*

Yéyip hemme eyibini **xanumani** / Nezerbağda kélişken hoylarami (*Bölüm 1, Beyit 10*).

xar: *Değersiz.*

Ayağ astida **xar** bolsa bu ünçe / Qurarmu kün ve tünler közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Söñeklerdin tikildi Şeñ munari / Tirikler çöre qul it ornida **xar** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

xas: *Özgü.*

Lékin Qeşqer qiziniñ boyığa **xas** / Tesevvurni tapalmay eyyuhennas (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Köyük bir bext peqet aşiqqıla **xas** / Démek bu bext nésivi hemmige teñ (*Bölüm 3, Beyit 6*).

xazan: *Sonbahar.*

Yopurmaqlar çüşer titrep şéxidin / **Xazan** sersan uçar her bir tamanda (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Makani yoq kebi bu keñ cahanda / **Xazandek** temtirer her yan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Xazandek sarğıyip hösni tökülgen / Biderman bir ana éytip derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Hélitin başlinip qalğan **xazani** / Körerkin oğlını u öz qéşida (*Bölüm 4, Beyit 1*).

xelq: *Halk.*

Nezer bağda hoylası / Qeşqer **xelq** qoşığı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Özi qançe acayıp **xelqi** şunçe / Yigitler xuddi şir qizliri ğunçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Dédi bu çégra **xelqi** béşi tinmas / Béşi tinsa tügülgen muşni tinmas (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Biraq şu **xelq** içide birla adem / Acayıp körünetti közige her dem (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Muhebbettek hemişe yaş şeher bu / Özimu **xelqidek** berdaş şeher bu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Béğidek **xelqiniñmu** köñli bir gül / Bu gülge her kişi şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Xususen yürğüzüp irqiy siyaset / **Xelqler** içige saldi adavet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

xet: *Mektup, yazı.*

Körünmes héçnéme şu demde közge / Yoğan tamğa bésilğan **xettin** özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

xever: *Haber.*

Ne kök gümbez şamliridin eser bar / Ne kökniñ erkisi aydin **xever** bar (*Bölüm 1, Beyit 6*).

xeverdar: *Haberdar.*

Cimi geptin toluq boldum **xeverdar** / Tilim aciz ğémim eyleşke izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

xevp: *Tehlike.*

Uni **xevptin** aman asrayli biz dep / Tonusmayla öyige qıptu devet (*Bölüm 4, Beyit 4*).

vezine: *Hazine.*

Lékin héçqaysisi Leyliçe yoqtur / Démek barçe güzellik **vezinide** (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Tuyuqsız uçridi goya **vezine** / Şuña kem söz kérimmu xuddi natiq (*Bölüm 4, Beyit 1*).

xil: *1. Tür, çeşit.*

Çiqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu **xil** sözler siñip qelbige her kün (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Kimiki bolsa bu **xil** gepke layiq / Cuda bolğay ténidin başi elvet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

2. Hal, durum.

Şu **xilda** sözlişip ötti yérin tün / Ümid teşviş idi her gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

xilvet: *Issız, gözden uzak yer.*

Özüñdek bağri xun mehzun kérimiñ / Uni keltür qéni **xilvette** keltür (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Xiyaban boldi bir şaptula **xilvet** / Pütün bağ uyquda hakim sükünat (*Bölüm 3, Beyit 2*).

xislet: *Vasıf, özellik.*

Çolaq mexsumdimu bar idi **xislet** / Oquytti gahida ceñnamilerini (*Bölüm 1, Beyit 7*).

xitab: *Hitap.*

Bu avaz tün yérip qilğanda pervaz / Uniñ her evcidin añlap **xitablar** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Xitablardin oqup derdlik kitablar / Xiyal deryayıñız örkeşligendu (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Eceb otluq iken bu işq **xitabi** / Uniñ herbir sözi bir derd kitabı (*Bölüm 3, Beyit 5*).

xiyaban: *İki tarafı düzgün ağaçlı yol veya bulvar.*

Qaçanki melide kezgende bir an / Ücmilikini qilip salqın **xiyaban** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Xiyaban boldı bir şaptula xilvet / Pütün bağ uyquda hakim sükünât (*Bölüm 3, Beyit 2*).

xiyal: *Hayal.*

Xiyal asmanida külgende çolpan / Güzel Qeşqerge rişte bağlıdı can (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Kimige eyligez qız dadu peryad / U çağda ném bolar şérin **xiyali** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Kéler ney sesliri küylep visalni / Gödeklik devrige başlap **xiyalni** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Bu işqa can pida atlangusidur / Ene şundaq **xiyal** birle bolup bend (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Xitablardin oqup derdlik kitablar / **Xiyal** deryayıñız örkeşligendu (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Ene şundaq **xiyal** birle azabtin / Yürekni ezgüçi bu ıztırapın (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Méni hem şu **xiyallar** xuddı qaynam / Kebe küç bilen tartıp seher şam (*Bölüm 4, Beyit 1*).

xiyalçan: *Hayalperest.*

Ezeldin köp **xiyalçan** çünki bu qız / Tapay nedin uniñ tesvirige söz (*Bölüm 2, Beyit 8*).

xiyalğa çöm-: *Hayale dalmak.*

Peqet çoñqur xiyalğa çömdi bir dem / Yılan çaqqan kişidek tolğınıp hem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / Biravlar dad dédi zarlap zamandı (*Bölüm 4, Beyit 1*).

xizir: *Hızır.*

Birer tügül **Xizir** belkim / Aña qol yanduruş buyaqta tursun (*Bölüm 4, Beyit 4*).

xizmet: *Hizmet.*

Murad dastan üçün dastan emestur / Yétirse elge **xizmet** uşbu bestur (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Séniñ bextiñ üçün canım pida dost / Qilay yür **xizmitiñni** men ada dost (*Bölüm 4, Beyit 6*).

xop: *İyi.*

Eger yazsam közümdin tökülür yaş / Uniñdin qıssige téz köçkinim **xop** (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Cunun birle ada bolmıgınim **xop** / Çolaq memnun bolup beg elçisidin (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Tevekkül dep bugün gep açqınıñ **xop** / Eger maqul dese épqaçqınıñ **xop** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Dédi Yolğa kéçikmey çiqqınıñ **xop** / Tömürni qızıqıda soqqınıñ **xop** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

xoraz: *Horoz.*

Xorazlar çillişip şox yanmuyandin / Namayış başlıganda sübhi tañdin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

xorluq: *Yüz karası, rezalet.*

Nétey men **xorluqi** hem korluqını / Méniñdek natıvanğa zorluqını (*Bölüm 1, Beyit 7*).

xoş ~ xuş: *Hoş, iyi.*

Şu boldı bir qarar qız mañdi **xoş** dep / Üzer aymu pelekte asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Quyaşmu çaçtı nur qıldı tebessum / Oğul mañdi şeherge **xoş** qéliñ dep (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Şuni oylap çolaq öz köñlide **xuş** / Namaz xuptenge mañdi öyni qoyup boş (*Bölüm 3, Beyit 6*).

xotun: *Kadın.*

Kétip elçi aradin birdem ötmey / Çolaq mexsum **xotundin** gepmu kütmey (*Bölüm 1, Beyit 1*).

xovluq: *Yakınlık.*

Kétersen men qalarmen bu makanda / Néme **xovluq** bolar emdi cahanda (*Bölüm 2, Beyit 8*).

xucayin: *Sahip.*

Yene bir qançılup hoyla ve sañğa / **Xucayin** neççilep bağlarğa mutleq (*Bölüm 3, Beyit 1*).

xuda: *Allah.*

Dédi axir Eceb oñ keptu teley / **Xudağa** yüz tümen miñ şükürler dey (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Uzundin şu idi meqset muradım / **Xudayımğa** yétiptu emdi dadım (*Bölüm 4, Beyit 10*).

xuddi: *Aynı, tıpkı.*

Özi qançe acayıp xelqi şunçe / Yigitler **xuddi** şir qızlırı gunçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Yürek bağrı bolup xun **xuddi** lale / Töküp közdin tola qanlıq yeşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Buni Leyli körüp küldi yéyildi / Ne küldi **xuddi** bir güldek éçildi (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Tuyuqsız uçridi goya xezine / Şuña kem söz kérimmu **xuddi** natiq (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Aña men **xuddi** bir bende hemişe / Ki Qeşqer sözini alsam tilimğa (*Bölüm 4, Beyit 6*).
Özümnñ meylige qoymas birer dem / Çapar **xuddi** quyundek vada arilap (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Méni hem şu xiyallar **xuddi** qaynam / Kebi küç bilen tartip seher şam (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Yügürdi nobéşiğa **xuddi** huşsiz / Şehermu tün boyi **xuddi** yaman çüş (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Éğir bir muñ içide **xuddi** süret / Kebi qatqan péti bir çette bihuş (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Urulğandak béşiğa **xuddi** palta / Yaqasin çak étip ün saldi dadlap (*Bölüm 4, Beyit 11*).
Qéni saqiy uzat gülgün piyale / İçeykim bir piyale **xuddi** lale (*Bölüm 4, Beyit 6*).

xulq: *Huy, tabiat, karakter.*

Yene **xulqi** micezi qismitidin / Sémizlikte idi mexsum tulumdek (*Bölüm 1, Beyit 3*).

xum: *İçki küpü, fiçı.*

Bu ösmür günçini körgende mexsum / Cimi gemni qoyup bir çette bir **xum** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

xun: *Kan.*

Yürek bağri bolup **xun** xuddi lale / Töküp közdin tola qanlıq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Közi yaşlıq ciger bağri bolup **xun** / Buniñ tesvirige yoq mende berdaş (*Bölüm 2, Beyit 5*).
Özüñdek bağri **xun** mehzun kérimiñ / Uni keltür qéni xilvette keltür (*Bölüm 2, Beyit 4*).

xunperes: *Kan sever.*

Yene şu **xunperes** ecdihani esler / Uniñdin çağriğan zeherni esler (*Bölüm 2, Beyit 6*).
Namerd **xunperes** betbext zamanni / Axiri Leyli qildi sirni izhar (*Bölüm 3, Beyit 5*).

xupten namazi: *Yatsı namazı.*

Şuni oylap çolaq öz köñlide xuş / Namaz xuptenge mañdi öyni qoyup boş (*Bölüm 3, Beyit 6*).

xurcun: *Heybe.*

Biri çerikke dep otunni aldi / Biri beglerge dep **xurcunni** aldi (*Bölüm 3, Beyit 3*).

xursen: *Mutlu, neşeli.*

Kérim çiçti işikke köñli **xursen** / İşik aldida bir tüp qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).

xususen: *Özellikle.*

Xususen yürgüzüp irqiy siyaset / Xelqler içige saldı adavet (Bölüm 3, Beyit 6).

xuşamet qil-: *Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.*

Uzatti arqıdın bir qara etles / Qilip Leylige andın köp xuşamet (Bölüm 3, Beyit 6).

xuşbuy: *Hoş kokulu, güzel koku saçan.*

Tümen miñ gül çéçekniñ **xuşbuydın** / Kételmeydu kişi tümen boyıdın (Bölüm 1, Beyit 6).

xuşhal bol-: *Memnun olmak.*

Ecebmes teliyiñ şunda éçilsa / Bu gep yaqti çolaqqa boldı xuşhal (Bölüm 1, Beyit 6).

xuşluq: *Hoşnutluk.*

Kütülgendın tola nésivisidın / İçige **xuşluqını** patquzalma (Bölüm 2, Beyit 1).

Néme qilmaqni bilmey **xuşluqidın** / Silar qızniñ çéçin bihuşluqidın (Bölüm 3, Beyit 2).

Ana bolmaqqa layıq bolsam emdi / Ne arman **xuşluqumdın** ölsem emdi (Bölüm 4, Beyit 8).

i- ~ é-: *İmek, ek fiil.*

Eceb tetür **iken** hökmiñ hemişe / Muhebbet ehligé zulmiñ hemişe (Bölüm 1, Beyit 9).

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / Tilek bir gep **iken** teqdirmu başqa (Bölüm 2, Beyit 1).

Eceb otluq **iken** bu işq xitabi / Uniñ herbir sözi bir derd kitabı (Bölüm 3, Beyit 5).

Eger maqul dése épqaçqiniñ xop / Şükür kim şu **iken** qızniñmu pikri (Bölüm 4, Beyit 10).

Acayıp körünetti közige her dem / Turaq mexsum **ikenmiş** esli ismi (Bölüm 1, Beyit 8).

Yene xulqi micezi qismitidın / Sémizlikte **idi** mexsum tulumdek (Bölüm 1, Beyit 3).

Çolaq mexsumdimu bar **idi** xislet / Oquytı gahıda ceñnamilerni (Bölüm 1, Beyit 7).

Gahi meşrep huveyda pennamilerni / Eceb mexluq **idi** teqdir irade (Bölüm 1, Beyit 8).

Özi qoydek yavaş **idi** mulayim / Qoyup yalguz kéterdi éri merhum (Bölüm 1, Beyit 9).

Eger bilsem **idim** meylini zatiniñ / Duasığa bérip Leylini zatiniñ (Bölüm 1, Beyit 6).

Kirip bağqa yöneldi köl taman u / Biraq alem **idi** zulmet qarañgu (Bölüm 1, Beyit 5).

Güli ğunçe **idim** boranda qaldım / Ne boran bir yaman şivirğanda qaldım (Bölüm 1, Beyit 4).

Cimildi Leylimu şu neyni añlap / Yürek tinmas **idi** lékin tépirlap (Bölüm 1, Beyit 2).

Biraq qanun **idi** qızlarğa mutleq / Şeriet hökmiçe mesture bolmaq (Bölüm 1, Beyit 2).

Boğuldi hemme erk başlandı hicran / Peqet şu ney **idi** arada qalğan (Bölüm 1, Beyit 5).

Kütetti bir talay çağlar qatarı / Yéqin kelmes **idi** lékin u yarı (Bölüm 1, Beyit 9).

Asan bolmas **idi** şirğa tutulmaq / Lékin müşköl beg hacidın qutulmaq (Bölüm 2, Beyit 3).

İdi bu naxşılar muñluq ve ğemkin / Gödek çağda möküşmek oynastımu qız (Bölüm 2, Beyit 9).

Öter ömrümmü bir bir sanaqlıq / Ölüm asan **idi** ayrılmıgımdin (Bölüm 2, Beyit 10).

Haman yaşlıq **idi** közler ve lékin / Aya çerx qil bu növet bir muruvvet (Bölüm 2, Beyit 7).

Kérim aciz térimçi bir makanniñ / Tikendek oğli **idi** toxtikamniñ (Bölüm 3, Beyit 3).

Peqet Leyli bilen urar **idi** cuş / Misali gül dédi bulbul boldi bihuş (Bölüm 3, Beyit 9).

Lékin öyde **idi** mexsum çolaq nes / Bügün mexsum bolup şérin suxensaz (Bölüm 3, Beyit 4).

Öter ötmey aradin azğına çağ / Yügürdi Leyligül aydiñ **idi** bağ (Bölüm 3, Beyit 7).

Kérimmu çüşti şu çağ bağ témidin / Yürek titrer **idi** visal démidin (Bölüm 3, Beyit 8).

Qarap yerge çéçin oynar **idi** qız / Nazuk barmaqliri titreytti ensiz (Bölüm 3, Beyit 10).

Kérim üzmes **idi** qızdın közini / Tapalmaytti biraq étiyar sözini (Bölüm 3, Beyit 1).

Bu axşamni tamaşa qılar **idi** cim / Buniñ tesvirige yoqtur ilacim (Bölüm 3, Beyit 4).

Çolaq marar **idi** oğri müşüktek / Buni sezmes kérimmu Leyligüldek (Bölüm 3, Beyit 6).

Bikar aqmas **idi** deryada tahir / Dilida bolmisa yar işqi zahir (Bölüm 3, Beyit 9).

Qoyup ketmes **idi** perhadni dağda / Talay izdendi şair hemde daniş (Bölüm 3, Beyit 3).

Uzundin şu **idi** meqset muradim / Xudayimğa yétiptu emdi dadim (Bölüm 4, Beyit 10).

Şu xilda sözlişip ötti yérim tün / Ümid teşviş **idi** her gepke mezmun (Bölüm 4, Beyit 5).

Qanat qaqqan kebi pikru xiyali / Kérim esli **idi** keçmişni mehzun (Bölüm 4, Beyit 10).

Déhqan titrer **idi** dehşette ğal ğal / Uniñ üstige zalim galdin siqip çin (Bölüm 4, Beyit 4).

Bolup rozi béretti aña telim / Bayan eyler **idi** köp yéñiliqlar (Bölüm 4, Beyit 4).

İdi bu toxtikamdın bir teverruk / Yene bir ikki tüp şaptula ücme (Bölüm 4, Beyit 4).

Bu yer şunçe köñüllük **idi** heyhat / Ki kim körse uniñ qelbide bir zevq (Bölüm 4, Beyit 6).

Ülüşkünla tinç qalğan bu dergah / Bügün ğelyan içide **idi** agah (Bölüm 4, Beyit 8).

İdi ğeşlik bilen köñli yérimdek / Kérim tar koçılardın yügüre yügüre (Bölüm 4, Beyit 11).

Qolum qoşna ve barçe qovm qérindaş / Égir matem musibette **idi** bes (Bölüm 4, Beyit 2).

İdiñ sen rehname ilhamğa vadi / Méni hem qoyمیğın armada zadi (Bölüm 4, Beyit 3).

Ve belki toy işimu çüşti erzan / Ayal şu melilik **éti** gülayim (Bölüm 1, Beyit 8).

ibaret: *Oluşan, meydana gelen.*

Paydisiz bir parçe göştiñla **ibarettur** yürek / Pare pare kesmise işq muhebbet qayçisi (Bölüm 3, Beyit 1).

icazet qil-: *İzin vermek.*

İcazet qil maña Nazari Gumnam / Mazarini tavap qilğaç yaqay şam (Bölüm 4, Beyit 7).

iç: *İç, içeri.*

Qizi Leyli ösüp yetkende boyğa / Camali el **ıçıge** saldı govğa (Bölüm 1, Beyit 3).
 Özi kim u beg hacim nami meşhur / Pütün Qeşqer **ıçide** birla mesrur (Bölüm 1, Beyit 4).
 Kérimni öz **ıçide** qıldı pinhan / Körüp öz başlıqını yerde nimcan (Bölüm 4, Beyit 9).
 Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün hoyla **ıçide** qopti cañcal (Bölüm 1, Beyit 1).
 Şuña ötmey uzaq boğuldi Leyli / Boğuldi tam **ıçide** hemme meyli (Bölüm 1, Beyit 3).
 Kütülgendin tola nésivisidin / **İçige** xuşluqını patquzalmay (Bölüm 2, Beyit 1).
 Kélişti novéşi dep at çıqarğan / Bir mehelle **ıçige** bekmu çaqqan (Bölüm 4, Beyit 5).
 Ğezep birle yanar yaşqa tolar köz / Kérim derdni aran yutup **ıçige** (Bölüm 4, Beyit 5).
 Ötöp kirgende bir hoyla **ıçre** / Bélige aq mata bağlap qéri yaş (Bölüm 4, Beyit 1).
 Egerçe olturup bir bağ **ıçide** / Tamaşa eyliseñ hem köz uçide (Bölüm 1, Beyit 2).
 Yénişlap qançe ret qaytsimu turna / Şu yıllar **ıçide** bu biqarar çerx (Bölüm 3, Beyit 8).
 Oğullar qatmuqat türme **ıçide** / Kélinniñ çaqliri aqardı bivax (Bölüm 3, Beyit 3).
 Ne hatemki tola bipemlikidin / Külüşti öz **ıçide** her ikkiylen (Bölüm 3, Beyit 9).
 Ülüşkünla tinç qalğan bu dergah / Bügün ğelyan **ıçide** idi agah (Bölüm 4, Beyit 8).
 Ğğir bir muñ **ıçide** xuddi süret / Kebi qatqan péti bir çette bihuş (Bölüm 4, Beyit 9).
 Biraq şu xelq **ıçide** birla adem / Acayıp körünetti közige her dem (Bölüm 1, Beyit 7).
 Xususen yürğüzüp irqiy siyaset / Xelqler **ıçige** saldı adavet (Bölüm 3, Beyit 6).
 Boğuldi ixtiyar sundi nihali / Qepes **ıçre** esir bir quş misali (Bölüm 1, Beyit 4).
 Ecebmes qursa qelbiñ **ıçre** bir text / Visalığa érişmek gerçe testur (Bölüm 3, Beyit 9).
 Mana addiy yiginçaq hucra **ıçre** / Éçip esrarini çin méhri birle (Bölüm 4, Beyit 6).
 Satarniñ tarlıridek gerçe ğemkin / Qedimlik alimi **ıçre** ve lékin (Bölüm 4, Beyit 6).
 Turayluq **ıçkiri** kirmey birer dem / Bu dergahni bilip dilda mükerrem (Bölüm 4, Beyit 2).

ıç-: *İçmek.*

Uniñ çeksiz séxiylik şerbitidin / Téxi **ıçmey** ğülayım bir piyale (Bölüm 1, Beyit 3).
 Kimiki dad dése kesti tilini / Tili turmaq töküp **ıçti** qénini (Bölüm 3, Beyit 5).
 Nazari aldıda yandurup şamni / **İçip** qelbiñ kebi ğül lale camni (Bölüm 4, Beyit 9).
 Qéni saqiy uzat ğülgün piyale / **İçeykim** bir piyale xuddi lale (Bölüm 4, Beyit 6).
 İçeymen qetre qoymay teşnaliqtin / Vapayu méhir dosyqa aşnaliqtin (Bölüm 4, Beyit 8).

ıç ağırtıp qal-: *Acımak.*

Biravlar içini ağırttı qaldı / Biravlar téñirqap bu ğeyriy halğa (Bölüm 4, Beyit 10).

ığañli-: *Sallanmak.*

İğañlap méñişi goyaki ördek / Yüzi çoqur köziniñ biri alğay (Bölüm 1, Beyit 4).

ikki: *İki.*

Yene **ikki** saqallıq başıda selle / Kirip keldi bu öyge keç gugumda (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kérim titrer bérelmey buña berdaş / Şu halda **ikki** qelb muñ zar töküşti (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Kérimni bille başlap **ikki** adem / Ötüp tar koçılardin del namaz şam (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Qoyup her **ikkisi** sözge muhebbet / Tasadip başlıdi dostane söhbet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Bular bir atidin **ikki** oğulken / Çoñi rozi kiçikiniñ obulken (*Bölüm 4, Beyit 9*).

İdi bu toxtikamdin bir teverruk / Yene bir **ikki** tüp şaptula üçme (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Qopay dep turğınida yer tirecep / Kérim dessep bélidin **ikki** püklep (*Bölüm 4, Beyit 10*)

ikkila: *İki tane.*

Biridin biri köp qızgandı aldı / Kérimniñ **ikkila** hemrahi qaldı (*Bölüm 3, Beyit 6*).

ikkilik: *İkili.*

Bezen tarraq ve bezen **ikkilik** keñ / Yézilğan yaltırağ bağaq emeski (*Bölüm 3, Beyit 7*).

ikkiylen: *İkisi.*

Ne hatemki tola bipemlikidin / Külüşti öz içide her **ikkiylen** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Kélip soqti déhqanni zepti bilen / Yiqildi putlışıp her **ikkiylen** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

ikram: *İkram.*

Qobul qil ey diyar salamlirimni / Semimiy kemterin **ikramlirimni** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

ilac: *Araç.*

Bu axşamni tamaşa qılar idi cim / Buniñ tesvirige yoqtur **ilacim** (*Bölüm 3, Beyit 4*).

ilah: *Allah, Tanrı.*

İlaha yet qizim meqsetke amin / Ana bergeç duasini mueyyen (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Kélip qalgay özi keçte **ilahim** / Ümid arzu visalğa telpünüp dil (*Bölüm 2, Beyit 5*).

ilahi: *İlahi, tanrısal.*

Mezrei lutpi **ilahidur** / *Diyari Kaşğer* (*Bölüm 4, Beyit 1*).

ilham: *İlham.*

Hayacanlıq bilen mestane bolmay / Turamu qelbiñiz **ilhamğa** tolmay (*Bölüm 1, Beyit 1*).

İdiñ sen rehname **ilhamğa** vadi / Méni hem qoyمیğın armanda zadi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Sizay Leyli üçün tesviriy süret / Eger **ilham** qulumğa berse quvvet (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Tolup **ilham** méniñ cuşqun dilimğa / Tépirlap hésirim dolqunlinip hem (*Bölüm 4, Beyit 7*).

ilhamkarane: *Coşkunca.*

Esir qılğaç özige ğalibane / Élip qolğa qelem **ilhamkarane** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

ililiq: *İli şehrine mensup.*

Uluğ iş başlışıptu **ililiqlar** / Zulum zulmetke qarşı kötürüp tuğ (*Bölüm 4, Beyit 5*).

ilin-: *Takılmak.*

Kimiki uçridi dessidi ezdi / Üçeyler **ilinip** cañgal giyahi (*Bölüm 3, Beyit 6*).

ilixoda: *Olağanüstü, çok.*

Tumanliq telkimu baş kötürüptu / Démekki **ilixoda** dolqun örkeş (*Bölüm 4, Beyit 7*).

ilke: *El.*

Yétip kelse şu neyniñ ahuzari / Kétip qiz **ilkidin** bar ixtiyari (*Bölüm 1, Beyit 6*).

iltica: *İstek, rica.*

Néme bu **iltica** işni heves qıl / Qéni Leyli üçün Mecnun Kérimiñ (*Bölüm 2, Beyit 3*).

imaret: *İmarat.*

Köñül mülkide qurğaç bir **imaret** / Biri sezdi özini rabiedek (*Bölüm 1, Beyit 9*).

imkan: *Olanak, imkan.*

Sevep Şir qoğlısa qaçmaqqa **imkan** / Tapar ahu eger bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Bügün bu vedige **imkani** nede / Eger vede buzulsa uşbu axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

imkan ber-: *İmkan vermek.*

Némedur éytqusi hem keldi şuan / Biraq titrep lévi bermeytti imkan (*Bölüm 3, Beyit 3*).

ini: *Küçük erkek kardeş.*

Ve gahi çin köñüldin öz **inim** dep / Aña tökse sirini héç ayanmay (*Bölüm 4, Beyit 9*).

inkar qil-: *İnkâr etmek, reddetmek.*

Qilip inkar cimi milletni qesten / Dédi senler bir nesildaş uruq sen (*Bölüm 3, Beyit 7*).

inli- iñri-: *İnlemek.*

Nigah tentenisi boldi musibet / Yular çaç **inlar** oğul gémide (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe **iñriğan** biçare canni (Bölüm 1, Beyit 1).

insap: *İnsaf.*

Tebiet qildi goya aña çaqçaq / Biraq **insap** bilen éytayki elvet (Bölüm 1, Beyit 6).

ipade: *İfade.*

Héqiq reñgidiki solğun yüzide / Körüp hesret bilen sirlig **ipade** (Bölüm 4, Beyit 1).

iqbal: *Gelecek.*

Lékin Leyli bölek oylar bilen bend / Uniñ bu oyliri **iqbalğa** peyvend (Bölüm 2, Beyit 8).

Ki goya kimgidur éytmaççı bir hal / Ve belki axturar evladqa **iqbal** (Bölüm 4, Beyit 4).

irade: *İrade.*

Gahi meşrep huveyda pennamilerni / Eceb mexluq idi teqdir **irade** (Bölüm 1, Beyit 8).

irqiy: *İrkçı.*

Xususen yürgüzüp **irqiy** siyaset / Xelqler içige saldı adavet (Bölüm 3, Beyit 6).

isim: *İsim, ad.*

Acayip körünetti közige her dem / Turaq mexsum ikenmiş esli **ismi** (Bölüm 1, Beyit 8).

istédat: *Yetenek.*

Biraq kütmek uni reñdar boyaqliq / Boyaqqa **istédat** rayimmu çağliq (Bölüm 2, Beyit 7).

istek: *İstek.*

Bu zat niñ **istiki** ger bolsimu şu / Uniñ eksişe bu bext nede deysen dep (Bölüm 3, Beyit 4).

Haman çañqaqliqıda qaldı **istek** / Qéni u sözliri yalqun muellim (Bölüm 4, Beyit 2)

isti-: *İstemek.*

Némidur **istigen** isyançı arman / Çapar huşsiz yügensiz hem perişan (Bölüm 1, Beyit 1).

isyan kötür-: *Ayaklanmak.*

Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar / Kötürmek boldı isyan bil xalayıq (Bölüm 4, Beyit 11).

isyançı: *İsyancı.*

Némidur istigen **isyançı** arman / Çapar huşsiz yügensiz hem perişan (Bölüm 1, Beyit 1).

iş: *İş.*

Ve belki toy **işimu** çüştü erzan / Ayal şu melilik éti gülayim (*Bölüm 1, Beyit 8*).
Dédi hem kütti perzent neççe yaz qış / Ve lékin kütkinidek bolmide **iş** (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Démek mexsum özi tuğmas kişiken / Néme çare buña teqdir **işiken** (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Yarap qalsa bugün ya ete belkim / U çağda **iş** tamam bolmamdu berbat (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Yérilmasmu yürek aççıq elemdin / Şuña qançe sozulsa arqığa **iş** (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Kiyip bağni béşiğa saldı çuqan / Buzuldi **iş** tamam boldi yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Ayandur hemme gep **iş** boldi müşkül / Ne müşkülki ümidmu boldi bir gül (*Bölüm 2, Beyit 2*).
Néme bu iltica **işni** heves qil / Qéni Leyli üçün Mecnun Kérimiñ (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Ölöp qalsa yigitke tes bolur **iş** / Dédi kimdur biri Qoy meyli emesmu (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Çüşengeç saqçılarmu **işni** şuan / Kim u şunçe bala tériğan balaxor (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Qaçan bolsa lékin bir toy **işi** bar / Bu yoqsuzluq géminiñ teşvişi bar (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Némimu qilguluq çolaq mubada / Bu **işta** qistisa qariguni yada (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Kérimmu öyige qaytay dégende / Yolini tosti bir **iş** kütmiğende (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Uluğ **iş** başlışıptu ililiqlar / Zulum zulmetke qarşı kötürüp tuğ (*Bölüm 4, Beyit 5*).
U çağda bolğusi **iş** yine dışvar / Ümid meqset bolur hem meñgü tarmar (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Dédi Éytqanliriñ elvette rast gep / Ve lékin **iş** bolarmu emdi gem yep (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Kéneş birle cimi **iş** boldi cezmen / Kérim kelse eger keçte soraqlap (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Yéqinlap qaldı hetta namaz şam / Ne çare emdi bu devran **işiğa** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

işare: *İşaret.*

Qilip dervazini közde **işare** / Goya tapmaq bolup bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

işen-: *İnanmak.*

Goya şadliqidin huşini bilmey / Ve hettaki qulaqığa **işenmey** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

işik: *Kapı.*

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / Néçüktür bir balani qıldı teyin (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Kérim çıqtı işikke köñli xursen / **İşik** aldida bir tüp qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).

işit-: *İşitmek, duymak.*

İşitken arzuluq boldi körüşke / Körüş birle qalatti bir köyüşke (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Talay qisse rivayet tepsilatlar / **İşitkensiz** yine köp tesiratlar (*Bölüm 4, Beyit 8*).

işli-: *Çalışmak.*

Kişiniñ yérige er ömri **işlep** / Haman qalğaç yene lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).
Muellimlik qilar rozi şeherde / Obul nimkar bolup **işler** güzerde (*Bölüm 4, Beyit 10*).

işq: *Aşk.*

Bu Uyğur melisiniñ sadda çéhri / Lékin ottek yéniq şu **işqi** méhri (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Bikar aqmas idi deryada tahir / Dilida bolmisa yar **işqi** zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Néçün tartqay bu perhad **işqi** cebrin / Qolidin kelse ger soqratmu tağda (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Bilemsen keldi bizge bextu amet / Yétiptu emdi **işqa** yaxşı saet (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Nevaiyniñ qoli tutqan qelemdur / Uniñ herbir téli bir **işq** elemdur (*Bölüm 2, Beyit 7*).
Eceb otluq iken bu **işq** xitabi / Uniñ herbir sözi bir derd kitabi (*Bölüm 3, Beyit 5*).
Öyide nazinin xanimliri neq / Yene daim köñülniñ **işqida** mest (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Pare pare kesmise **işq** muhebbet qayçisi / Abdulla Toqay (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Diyari Kaşğer / **İşq** éliniñ qibligahidur (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Obul körsetküsi bu **işqa** yardım / Lékin qiynar méni şu tapta bir gem (*Bölüm 3, Beyit 10*).
Yalañyaq şunçe **işqa** qılsa cüret / Bu qandaq bolğini qandaq cinayet (*Bölüm 4, Beyit 6*).
Bu **işqa** can pida atlanğusidur / Ene şundaq xiyal birle bolup bend (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Tutundum bu capalıq **işqa** yekdil / Ve gerçe qışqidur qol çoltidur til (*Bölüm 4, Beyit 4*).

işq - ülpet: *Aşk.*

Mazari Kaşğer / İşq ülpet çeşmisidin (*Bölüm 4, Beyit 3*).

iştıyaq: *Tutku.*

Téşip méhnetke söyğü **iştıyaq** şevq / Kimiki tökti bu gül bağçıge ter (*Bölüm 4, Beyit 7*).

it: *Köpek.*

Söñeklerdin tikildi Şeñ munari / Tirikler çöre qul **it** ornida xar (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Déyişti qutriğan **ittek** qavap teñ / Kötürdi miltiqini hem türüp yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Ne çin dostluq vapadin qaldi zerre / Qara **itlar** üçün mol keldi merre (*Bölüm 3, Beyit 5*).

ittik: *Hızlı.*

Kérimge atti bir muşt şunçe **ittik** / Bérip çüşti özi mollaq étip tik (*Bölüm 4, Beyit 8*).

ixçam: *Derli toplu.*

Çönek arilap yular ot şunçe **ixçam** / Biraq titrer qoli qoruq tola yüz (*Bölüm 4, Beyit 9*).

ixtilap: *Karşı, aykırı, zıt.*

Peqet muñluqluqi oxşaytti ayğa / Güzeller közini héç **ixtilapsız** (Bölüm 2, Beyit 4).

ixtiyar: *İrade.*

Kişide **ixtiyar** qalğaymu şu dem / Uzaq tarixni bir bir eslimey hem (Bölüm 1, Beyit 6).

Biri seidin bolup köydi beterre / Üzüldi **ixtiyar** tizgini dehşet (Bölüm 1, Beyit 10).

Boguldi **ixtiyar** sundi nihali / Qepes içre esir bir quş misali (Bölüm 1, Beyit 4).

Yétip kelse şu neyniñ ahuzari / Kétip qiz ilkidin bar **ixtiyari** (Bölüm 1, Beyit 6).

iz: *İz, yol.*

Dédi Gep şu qéni oltur **iziñğa** / Beg hacimdek kişi çıqmas qiziñğa (Bölüm 1, Beyit 2).

Yüzide derd elemniñ **izi** yüz yüz / Çéçida aq tola yillar tozani (Bölüm 4, Beyit 10).

Körünmes gerçe hazir qebriidin **iz** / Yaşar tarix bilen teñ nami şeksiz (Bölüm 4, Beyit 5).

Yoqaldi **iz** déreksiz boldi gayib / Yoqaldi qaldi öy şam ve çirağsız (Bölüm 4, Beyit 11).

iza: *Öfke, hiddet.*

İza hem tene deşnem doqmu çağliq / Öter ömrümму bir bir sanaqliq (Bölüm 2, Beyit 9).

izdi-: *Aramak.*

Kéler ney sosliri dildarni **izdep** / Kérimiñ keldi Leyli qéni sen dep (Bölüm 1, Beyit 6).

Qoyup ketmes idi perhadni dağda / Talay **izdendi** şair hemde daniş (Bölüm 3, Beyit 3).

Ğeribi bir yétip kérimni **izdep** / Şuniñ qelbide bir bext qildi bunyad (Bölüm 3, Beyit 5).

Yürekke ornitip çin bir eqide / Yene saqçı tutup ketmeste **izdep** (Bölüm 4, Beyit 3).

izdep ket-: *Aramak.*

Nicat izdep kėtişke özi teyyar / Dédi Mundin kęçikmey téz kétéyli (Bölüm 3, Beyit 6)

izhar eyli-: *Açığa vurmak, göstermek.*

Cimi geptin toluq boldum xeverdar / Tilim aciz gémim eyleşke izhar (Bölüm 3, Beyit 8).

izhar qil-: *Açığa vurmak, belirtmek, göstermek.*

Nicatliqini tola izhar qilip til / Tilekler tilidiyu şunçe şérin (Bölüm 2, Beyit 6).

Namerd xunperes betbext zamanni / Axiri Leyli qildi sirni izhar (Bölüm 3, Beyit 5).

Néçükmu teñlişey men sizge dildar / Qilay her halda öz pikrimni izhar (Bölüm 3, Beyit 8).

Soraytti oğlidin geplerni tekrar / Qilip öz teşvişini hemde izhar (Bölüm 4, Beyit 5).

iztirap: *Acı, sıkıntı, keder.*

Yilandek tolğınatti **iztiraptin** (Bölüm 3, Beyit 10).

Ene şundaq xiyal birle azabtin / Yürekni ezgüci bu **iztiraptin** (Bölüm 4, Beyit 2).

izzet: Saygı, hürmet.

Ne könlüm tindi bir kün kördi lezzet / Ne erdin teliyim ne kördüm **izzet** (Bölüm 2, Beyit 4).

jurnal: Dergi.

Şeker désem bali bar / Bir kona **jurnaldin** (Bölüm 2, Beyit 3).

Bir kona **jurnaldi** / Néçük atquzdi tañni Leyli şu tün (Bölüm 2, Beyit 4).

kac- pelek: Kötü talih, kötü kader.

Qérişti bu pelek kac keldi teley / Némiki tilidim u qaçti kelmey (Bölüm 2, Beyit 6).

kacliq: İnatçılık.

Dédi yığlap gülayim Men néme dey / Pelekniñ **kacliqidin** kimge naley (Bölüm 2, Beyit 6).

kaç-: Kaçmak.

Obul añlap bu sirni bir kişidin / **Kéçip** öz gem ve hesret teşvişidin (Bölüm 4, Beyit 7).

kakkuk: Guguk kuşu.

Tépişqandek bolup **kakkuk** ve zeynep / Yénişsa öyge bille oyna oyna (Bölüm 1, Beyit 6).

kalte qil-: Kısaltmak.

Tégip ömrini gerçe qılsa kalte / Pükülmey qamiti solmay cilali (Bölüm 3, Beyit 7).

kanay: Hoparlör.

Kanayğa bolmisa sunayğa nede / Eger sozsam bu geplerni yazay dep (Bölüm 3, Beyit 3).

karamet qil-: Kehanet etmek.

Çolaq mexsum karamet qildi goya / Yéqin kelgüsini u bildi goya (Bölüm 1, Beyit 2).

karvan: Kervan.

Yürer **karvanliri** bar keñ küşada / Şeherde qaңçilap saray dukanğa (Bölüm 3, Beyit 11).

keç: Geç.

Kéneş birle cimi iş boldi cezmen / Kérim kelse eger **keçte** soraqlap (Bölüm 2, Beyit 3).

Kélip qalğay özi **keçte** ilahim / Ümid arzu visalğa telpünüp dil (Bölüm 2, Beyit 5).

Kimiki tapti yüz güllendi yüz yüz / Kimiki nativan bağıda **keç** küz (Bölüm 3, Beyit 9).
Yene ikki saqallıq başıda selle / Kirip keldi bu öyge **keç** gugumda (Bölüm 1, Beyit 7).
Çüşüp yadığa ötken bir ecib kün / Mana **keç** küz patar Qeşqer quyaşi (Bölüm 4, Beyit 1).

kéç ~kéçe: *Gece.*

Yaman közler bu közge çüşmigeyp dep / Kéçeydu kündüzi daim gémin yep (Bölüm 2, Beyit 10).

Kéler ney sesliri mehelle çétidin / Bu gemkin **kéçiniñ** sükünütidin (Bölüm 1, Beyit 4).

Méniñdek bolmigaysen Leyli deyttim / **Kéçeler** uxlımay bextiñ tileyttim (Bölüm 2, Beyit 5).

Yürermiz ney çélip deryani boylap / Dégen qış **kéçisi** rozi tasadip (Bölüm 4, Beyit 10).

Köyüp bir otta belki pah dégensiz / Ya közdin bir **kéçe** qaçqanda uyqu (Bölüm 4, Beyit 7).

Öçer belki visal şamdanıda şam / Eger çiqsa Kérım bu **kéçe** yolğa (Bölüm 4, Beyit 9).

Vapasizliq bolur dosti Obulğa / Kéçikse bu **kéçe** ger ete cezmen (Bölüm 4, Beyit 10).

kéçiçe: *Sabaha kadar.*

Qoyup yulğan otini qır béşıda / Dédi Oğlum közüñ yummay **kéçiçe** (Bölüm 4, Beyit 2).

kéçik-: *Geç kalmak, gecikmek.*

Nicat izdep kėtişke özi teyyar / Dédi Mundin **kéçikmey** téz kéteyli (Bölüm 3, Beyit 6).

Dédi Yolğa **kéçikmey** çiqqiniñ xop / Tömürni qızıqıda soqqiniñ xop (Bölüm 4, Beyit 5).

Vapasizliq bolur dosti Obulğa / **Kéçikse** bu kéçe ger ete cezmen (Bölüm 4, Beyit 10).

keçki: *Akşamki.*

Veya **keçki** şepeq külgende tağda / Viçirlap qarlığaçlar bağmubağda (Bölüm 1, Beyit 9).

keçkiçe: *Geceye kadar, devamlı.*

Ve hetta qalmidi bir çette qoğan / Şu kün ta **keçkiçe** miñlarçe adem (Bölüm 4, Beyit 6).

keçmiş: *Geçmiş.*

Qanat qaqqan kebi pikru xiyali / Kérım esli idi **keçmişni** mehzun (Bölüm 4, Beyit 10).

keçür-: *Affetmek.*

Kéter gahi upuqtinmu uzaqlap / **Keçürgey** şuña hem dana kitabxan (Bölüm 4, Beyit 9).

kel- ~ kél- : *Gelmek.*

Kélişke başlıdi elçi üzülmey / Biri ketmey birini biri kütmey (Bölüm 1, Beyit 7).

Yénikleytti uniñ könlide teşviş / Ümid şuki peqet yaz **kelse** patraq (Bölüm 1, Beyit 8).
 Şu halda ötti aylar qançe qançe / Bahar **keldi** bulutmu çaçtı tamçe (Bölüm 1, Beyit 11).
 Yene ikki saqallıq başıda selle / Kirip **keldi** bu öyge keç gugumda (Bölüm 1, Beyit 7).
 Bilemsen **keldi** bizge bextu amet / Yéiptu emdi işqa yaxşı saet (Bölüm 1, Beyit 3).
 Şuni éytip közini tiktı kölge / Eceb müdhiş pikir **keldi** köñülge (Bölüm 1, Beyit 8).
 Şu çağ **keldi** yıraqtın ney sadasi / Yürekni titritip muñluq navasi (Bölüm 1, Beyit 1).
 Kéler ney sesliri mehelle çétidin / Bu gemkin kéciniñ sükünitidin (Bölüm 1, Beyit 4).
 Kéler ney sesliri bağlarnı atlap / Özige méhriban dilberni yadlap (Bölüm 1, Beyit 5).
 Kéler ney sesliri dildarnı izdep / Kérimiñ keldi Leyli qéni sen dep (Bölüm 1, Beyit 6).
 Kéler ney sesliri küylep visalni / Gödeklik devrige başlap xiyalni (Bölüm 1, Beyit 7).
 Kéler ney sesliri dildarnı izdep / Kérimiñ **keldi** Leyli qéni sen dep (Bölüm 1, Beyit 6).
 Kütetti bir talay çağlar qatari / Yéqin **kelmese** idi lékin u yari (Bölüm 1, Beyit 9).
 Kélur ney sesliri asta yéqinlap / Yéqinlaşqanséri ahi yélinecap (Bölüm 1, Beyit 2).
 Etey kirdi samavariğa seherlep / Körünse bir tonuş **kelse** yéniğa (Bölüm 2, Beyit 4).
 Qérişti bu pelek kac **keldi** teley / Némiki tilidim u qaçtı kelmey (Bölüm 2, Beyit 6).
 Némiki **kelse** başqa öz şorum dey / Gunahim qız tuğulmaq men ne eyley (Bölüm 2, Beyit 8).
 Şükür kim **keldi** purset men üçün hem / Qılay ressamlıqimni emdi birdem (Bölüm 2, Beyit 5).
 Kéneş birle cimi iş boldı cezmen / Kérim **kelse** eger keçte soraqlap (Bölüm 2, Beyit 3).
 Uniñ birle körüşkey bir amallap / Egerçe **kelmise** ya çıqsa tosqun (Bölüm 2, Beyit 4).
 Qara tünge qoşup aççıq tütünni / Gomındañ **keldi** yurtqa boldı paşa (Bölüm 3, Beyit 7).
 Aña qılmay özini yaru hemdem / Mana **keldi** bu axşam neydin yene ses (Bölüm 3, Beyit 3).
 Kélip bağ arqısığa çekti epğan / Qilip devet yéniğa yarnı pinhan (Bölüm 3, Beyit 2).
 Némiki **kelse** başqa teñ köreyli / Buni añlap kırımniñ qelbide cuş (Bölüm 3, Beyit 7).
 Némedur éytqusi hem **keldi** şuan / Biraq titrep lévi bermeytti imkan (Bölüm 3, Beyit 3).
 Néçün tartqay bu perhad işqi cebrin / Qolidin **kelse** ger soqratmu tağda (Bölüm 3, Beyit 2).
 Lékin tegmes aña altun nésivi / Tile şair saña hem **kelse** şu bext (Bölüm 3, Beyit 8).
 Uduldin **keldi** bir saqçı emeldar / Tömür atqa minip meğrur ciladar (Bölüm 4, Beyit 7).
 Kélip qalğay özi keçte ilahim / Ümid arzu visalğa telpünüp dil (Bölüm 2, Beyit 5).
 Puli yoqniñ béşiğa **keldi** dozax / Térimçi bir çolaq ketmende qaldı (Bölüm 3, Beyit 1).
 Kéley tün yérime ete bu bağqa / Kéteyli hélice biz toqquzaqqa (Bölüm 3, Beyit 9).
 Süren çuqan bilen saqçı yaqtın / Yügürgençe **kélip** beş onçe saqçı (Bölüm 4, Beyit 7).
 Yéqin **kelgeç** turup qaldı baraver / Biridin biriniñ qamiti dilber (Bölüm 3, Beyit 9).

Mana yavağ dégen dervaza aldı / Kérım **kelgeç** qarap heyrette qaldı (Bölüm 4, Beyit 7).
Qérındaştın cuda dilpare dostum / Béşinğa **kelgüçe** şunçe musibet (Bölüm 4, Beyit 7).
Üzülmestin **kélip** bu öyge dem dem / Şéhit ketken muellimge qiraet (Bölüm 4, Beyit 7).
Ne çin dostluq vapadin qaldı zerre / Qara itlar üçün mol **keldi** merre (Bölüm 3, Beyit 5).
Dédi axir Eceb oñ **keptu** teley / Xudağa yüz tümen miñ şükürler dey (Bölüm 4, Beyit 6).
Kélip soqti déhqanni zepti bilen / Yiqildi putlişip her ikkiylen (Bölüm 4, Beyit 9).
Dédi ve gepleşeyli **kel** bölektin / Hökümet adimi dep şunçe zorluq (Bölüm 4, Beyit 11).
Quyaşmu çaçtı nur qıldı tebessum / Oğul mañdı şeherge xoş **qéliñ** dep (Bölüm 4, Beyit 4).
Ğidiqlap dilni oyçan nazlı tuyğu / Ravabtin **kelse** ger mestane avaz (Bölüm 4, Beyit 8).

kelgüsi: *Gelecek.*

Çolaq mexsum karamet qıldı goya / Yéqin **kelgüsini** u bildi goya (Bölüm 1, Beyit 2).

kélin: *Gelin.*

Oğullar qatmuqat türme içide / **Kélinniñ** çaçlırı aqardı bivax (Bölüm 3, Beyit 3).
Körüp köñli tola bolğaçaqa naxuş / Çirayi bek tutuq qopqan **kélindek** (Bölüm 4, Beyit 10).

kéliş-: *Beraber gelmek.*

Kélişti novéşi dep at çiqarğan / Bir mehelle içige bekmu çaqqan (Bölüm 4, Beyit 5).

kélişken: *Güzel.*

Aşu cennet misali bağ ara bağ / **Kélişken** bir güzel mele nezerbağ (Bölüm 1, Beyit 9).
Yéyip hemme eyibini xanumani / Nezerbağda **kélişken** hoylaramı (Bölüm 1, Beyit 10).

keltür-: *Getirmek.*

Özüñdek bağrı xun mehzun kériminiñ / Uni **keltür** qéni xilvette **keltür** (Bölüm 2, Beyit 4).
Özüñdek bağrı xun mehzun kériminiñ / Visal bağığa téz sürette **keltür** (Bölüm 2, Beyit 5).
Obulni **keltürüp** derhal ésige / Néçük sevriñ yéter biçare dostum (Bölüm 4, Beyit 6).

kem: *Az, eksik.*

Tuyuqsız uçridi goya xezine / Şuña **kem** söz kérimmu xuddi natiq (Bölüm 4, Beyit 1).

kemter: *Alçak gönüllü, mütevazı.*

Qéni u gémgüzar **kemter** murebbi / Qéni dostluq öyiniñ pexri şamı (Bölüm 4, Beyit 4).
Qobul qil ey diyar salamlirimni / Semimiy **kemterin** ikramlirimni (Bölüm 4, Beyit 1).

keñ: *Geniş, büyük.*

Zülüktek şoridi qanini bu loya / Kişige **keñ** cahan gör boldi goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Makani yoq kebi bu **keñ** cahanda / Xazandek temtirer her yan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Bezen tarraq ve bezen ikkilik **keñ** / Yézilğan yaltıraq bağaq emeski (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Yürer karvanliri bar **keñ** küşada / Şeherde qañçilap saray dukanga (*Bölüm 3, Beyit 11*).

kéñeş: *Meclis.*

Kéñeş birle cimi iş boldi cezmen / Kérim kelse eger keçte soraqlap (*Bölüm 2, Beyit 3*).

képen: *Kefen.*

Kömüldi ni acib erler **képensiz** / Asav qarğu ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

kepsiz: *Yaramaz, asi.*

Biraq Leyli şu tapta ğeyriy bir qız / Bolup qaldi acayip şox ve **kepsiz** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

ker-: *Germek.*

Cimi ğem leşkiri hem **kerdi** yayin (*Bölüm 1, Beyit 10*).

kérek: *Gerek, lazım.*

Néme qilmay **kérek** Bek ezdi qayğu / Cudaliq künliri undin qarañğu (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Kérek salmaq aña zencir kişenler / Qirilsun yiltizidin erk dégenler (*Bölüm 3, Beyit 3*).

kereşme: *Cilve.*

Temenna naziniñ **kereşmesidin** / Néçündür tegmigen bu gül perige (*Bölüm 2, Beyit 6*).

kes-: *Kesmek.*

Pare pare **kesmise** işq muhebbet qayçisi / Abdulla Toqay (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Kimiki dad dése **kesti** tilini / Tili turmaq töküp içti qénini (*Bölüm 3, Beyit 5*).

keşte: *İşleme, nakış.*

Ötüp bir kün qarañğu restilerdin / Üzelmey közni siz gül **keştilerdin** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Üzelmey közni siz gül keştilerdin/ Ya **keşte** mahiriniñ nem közide (*Bölüm 4, Beyit 10*).

ket- ~ két-: *Gitmek.*

Tümen miñ gül çéçekniñ xuşbuydin / **Kételmeydu** kişi tümen boyidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Özi qoydek yavaş idi mulayim / Qoyup yalğuz **kéterdi** éri merhum (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Kélişke başlidi elçi üzülme / Biri **ketmey** birini biri kütmey (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Süzülmes hem néçün billur sedeptek / Néçün **ketmes** elem hesret bilen gem (Bölüm 1, Beyit 1).

Yüdüp dehşet bilen gemni tulumda / Şu saet **ketti** bu öydin amanlıq (Bölüm 1, Beyit 8).

Kétip elçi aradin birdem ötmey / Çolaq mexsum xotundin gepmu kütmey (Bölüm 1, Beyit 1).

Yétip kelse şu neyniñ ahuzari / **Kétip** qız ilkidin bar ixtiyari (Bölüm 1, Beyit 6).

Gülayımlar qéşiğa yanili téz / Beg haci elçisi **ketkeç** bu yerdin (Bölüm 2, Beyit 8).

Béşimdin **ketmidi** hesret nadamet / Maña yoldaş hemişe derdu külpet (Bölüm 2, Beyit 2).

Kérim birle **kétey** men pütüzüp gep / Tileymen aniliq duayıñizni (Bölüm 2, Beyit 3).

Nicat izdep kétéşke özi teyyar / Dédi Mundin kéçikmey téz **kéteyli** (Bölüm 3, Beyit 6).

Kéley tün yérimi ete bu bağqa / **Kéteyli** héliçe biz toqquzaqqa (Bölüm 3, Beyit 9).

Kétersen men qalarmen bu makanda / Néme xovluq bolar emdi cahanda (Bölüm 2, Beyit 8).

Şu **ketkençe** ata tağ arqısığa / Bext tapmaq üçün öyvaqısığa (Bölüm 3, Beyit 6).

Qoyup **ketmes** idi perhadni dağda / Talay izdendi şair hemde daniş (Bölüm 3, Beyit 3).

Séni taşlap néçük mundin **kétermen** / Néçük köñlüm tinip menzil kézermen (Bölüm 4, Beyit 9).

Qolida yağlıq qapaq bir qéri déhqan / Ötüp **ketkeç** yénidin bexiraman (Bölüm 4, Beyit 6).

Kéter gahi upuqtinmu uzaqlap / Keçürgey şuña hem dana kitabxan (Bölüm 4, Beyit 9).

Üzülmestin kélip bu öyge dem dem / Şéhit **ketken** muellimge qiraet (Bölüm 4, Beyit 7).

Qéni yür **ketmige**y purset qoluñdin / Méni dep qalmıgın hergiz yoluñdin (Bölüm 4, Beyit 2).

kétip qal-: *Gitmek.*

Çolaqmu temtirep köp çekti vayım / Kétip qalsa qızı birle gülayım (Bölüm 1, Beyit 1).

kétiş: *Gitme, gidiş.*

Kétişke aldiraytti almaymen dem / Tebiet céhrisi gemkindi şunçe (Bölüm 4, Beyit 3).

ketmen: *Çapa.*

Puli yoqniñ béşiğa keldi dozax / Térimçi bir çolaq **ketmende** qaldi (Bölüm 3, Beyit 1).

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Totup **ketmen** qétip taşteq qaparğan (Bölüm 3, Beyit 10).

kéyin: *Sonra.*

Şu oylardin **kéyin** gemkin tebessum / Tebessumki rizaliq boldi melum (Bölüm 2, Beyit 2).

keypiyat: *Durum.*

Şeherde tarqitip pitne pasatlar / Ve qozğap bizge qarşı **keypiyatlar** (Bölüm 4, Beyit 10).

kez-: *Gezmek.*

Qaçanki melide **kezendə** bir an / Ücmilikini qilip salqin xiyaban (Bölüm 1, Beyit 7).

Kömüldi ni acib erler képensiz / Asav qarğı ecel her yanda **kezdı** (Bölüm 3, Beyit 5).

Séni taşlap néçük mundin kétermen / Néçük könlüm tinip menzil **kézermen** (Bölüm 4, Beyit 9).

kiçik: *Küçük.*

Bular bir atidin ikki oğulken / Çoñi rozi **kiçikiniñ** obulken (Bölüm 4, Beyit 9).

kir-: *Girmek.*

Yene ikki saqallıq başıda selle / **Kirip** keldi bu öyge keç gugumda (Bölüm 1, Beyit 7).

Yığa zare bilen toldi bu hoyla / Arağa **kirdi** hem bir qançe qoşna (Bölüm 1, Beyit 11).

Kirip bağqa yöneldi köl taman u / Biraq alem idi zulmet qarañğı (Bölüm 1, Beyit 5).

Etey **kirdi** samavarlğa seherlep / Körünse bir tonuş kelse yéniğa (Bölüm 2, Beyit 4).

Turayluq içkiri **kirmey** birer dem / Bu dergahni bilip dilda mükerrem (Bölüm 4, Beyit 2).

Bolalmay qaptimengü saña hemderd / Dédi şuan **kirip** dervazidin téz (Bölüm 4, Beyit 8).

Ötüp **kirgende** bir hoyla içre / Bélige aq mata bağlap qéri yaş (Bölüm 4, Beyit 1).

kirip kel-: *Gelmek.*

Yénişsa melige mörep mozay qoy / **Kirip kelgen** kebi bir şadiyan toy (Bölüm 1, Beyit 10).

kirip ket-: *Girmek.*

Seher birle kirip ketti şeherge / Xalayıqqa özümni körsitey dep (Bölüm 2, Beyit 3).

kiş-: *Girişmek, başlamak.*

Kirişti tul ayal tapmaqqa derhal / Uzaq ötmey bu müşkül boldi asan (Bölüm 1, Beyit 7).

kirpik: *Kirpik.*

Uzun **kirpikliri** bidar hemişe / Ne bidar saqçidek huşyar hemişe (Bölüm 2, Beyit 1).

Kimiki bir qarap qoysa u közge / Téger bir oq kebi **kirpik** şu közge (Bölüm 2, Beyit 2).

kişen sal-: *Zincir vurmak.*

Avval başlap boğuzlap kömdi penni / Maarip dése kim saldı kişenni (Bölüm 3, Beyit 1).

Kérek salmaq aña zencir kişenler / Qirilsun yiltizidin erk dégenler (Bölüm 3, Beyit 3).

kişi: *Kişi, adam, insan.*

Cuvanmu yaki qiz dep perqmu etmes / Beg hacidek **kişige** tegmidi u (*Bölüm 3, Beyit 3*).
Tümen miñ gül çéçekniñ xuşbuydin / Kételmeydu **kişi** tümen boyidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Ussulğa çüşse quşlar bismubeste / Néçün külmes **kişi** qelbi çéçektek (*Bölüm 1, Beyit 8*).
Dédi Gep şu qeni oltur iziñğa / Beg hacimdek **kişi** çıqmas qiziñğa (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Egerçe u **kişi** bolsa küyoğlum / Ata demla uni ve yaki oğlum (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Bégidek xelqiniñmu köñli bir gül / Bu gülge her **kişi** şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Démek mexsum özi tuğmas **kişiken** / Néme çare buña teqdir işiken (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Bu günçe gül ösüp ger bolsa şemşad / **Kişi** çekmey turarmu ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Peqet çoñqur xiyalğa çömdi bir dem / Yılan çaqqan **kişidek** tolğınip hem (*Bölüm 2, Beyit 5*).
Kişiniñ yérige er ömri işlep / Haman qalğaç yene lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).
Obul añlap bu sirni bir **kişidin** / Kéçip öz gem ve hesret teşvişidin (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Kişide ixtiyar qalğaymu şu dem / Uzaq tarixni bir bir eslimey hem (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Zülüktek şoridi qanini bu loya / **Kişige** keñ cahan gör boldi goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

kitab: *Kitap.*

Xitablardin oqup derdlik **kitablar** / Xiyal deryayiñiz örkeşligendu (*Bölüm 4, Beyit 10*).
Eceb otluq iken bu işq xitabi / Uniñ herbir sözi bir derd **kitabı** (*Bölüm 3, Beyit 5*).

kitabxan: *Kitabevi.*

Kéter gahi upuqtinmu uzaqlap / Keçürgey şuña hem dana **kitabxan** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

kiy-: *Giymek.*

Yeşil berqut **kiyip** yasandi qırğaq / Éçildi laliler her yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).
Zumrettin **kiyip** tac tali mecnun / Köñülni hösni birle qilsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Kiyip bağni béşiğa saldı çuqan / Buzuldi iş tamam boldi yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Bulap ketken kebi berqut tonini / **Kiyip** emdi géribi melle çekmen (*Bölüm 4, Beyit 5*).

koça: *Cadde, sokak.*

Bu geplerge birav derhal cavaben / Bölek bir **koçini** körsetti qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Kérimni bille başlap ikki adem / Ötüp tar **koçılardin** del namaz şam (*Bölüm 4, Beyit 4*).
İdi geşlik bilen köñli yérimdek / Kérim tar **koçılardin** yügüre yügüre (*Bölüm 4, Beyit 11*).
Xalayıq birle toldi **koça** doqmuş / Şu boldi başliniş ulğaydı cañcal (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Qilamsen **koça** koyda ademxorluq / Özün tök yégini ur yene şunçe (*Bölüm 4, Beyit 1*).

kona: *Eski.*

Şeker désem bali bar / Bir **kona** jurnalın (Bölüm 2, Beyit 3).

kor: *Kör.*

Zamane peylini qarğap söyküşti / Söyküşti közi **kor** gumrah zamanni (Bölüm 3, Beyit 3).

Zamane zorğa boldi qayğu **korğa** / Qaçan baqqan zamane küni şorğa (Bölüm 3, Beyit 8).

korluq: *Körlük.*

Nétey men xorluqi hem **korluqini** / Méniñdek nativanğa zorluqini (Bölüm 1, Beyit 7).

kosa: *Köse.*

Saqalı **kosadur** hem doqa mañlay / Burunniñ ornida bir egri monçaq (Bölüm 1, Beyit 5).

koy: *Niyet.*

Qilamsen koça **koyda** ademxorluq / Özüñ tök yégini ur yene şunçe (Bölüm 4, Beyit 1).

köç-: *Taşınmak, göç etmek.*

Eger yazsam közümdin tökülür yaş / Uniñdin qissige téz **köçkinim** xop (Bölüm 2, Beyit 6).

köçet: *Fidan.*

Köçetmu qaldı susız ulaqsız / Mana bir neççe ay ötti érinçek (Bölüm 4, Beyit 1).

kök: *Gök, gökyüzü.*

Ne **kök** gümbez şamliridin eser bar / Ne kökniñ erkisi aydın xever bar (Bölüm 1, Beyit 6).

Tuyuldi **kökte** çaqmaq çaqnıgançe / Qaçanki cuş urup bir hés hararet (Bölüm 1, Beyit 8).

Peqet **kökte** tolun ay cilve bilen / Üzüp yürgen kebi déñizda yelken (Bölüm 3, Beyit 3).

Dédi Yar himmitige barıkalla / Béşim **kökke** ulaştı miñ heşqalla (Bölüm 3, Beyit 5).

Qilip bu sirni bir alçaqni xahiş / Yene qançe muneccim baqti **kökke** (Bölüm 3, Beyit 4).

Hisari Kaşger Gumnan / Tolun ay ügidmekte **kökte** xamuş (Bölüm 4, Beyit 5).

kökçi: *Gökçü, gök taraftarı.*

Birini aqçı sen dep birini **kökçi** / Birini ogridur birini doqçı (Bölüm 3, Beyit 8).

köktat: *Sebze.*

Şéxida mévisi mol gücme gücme / Étekçe üç çönekte gül ve **köktat** (Bölüm 4, Beyit 5).

köl: *Göl*

Béşindiki doppañniñ / **Kölge** çüşti şolasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Bégida méviler bir biridin mol / Yene eynek kebi çaqnar süzük **köl** (*Bölüm 1, Beyit 12*).

Kirip bağqa yöneldi **köl** taman u / Biraq alem idi zulmet qarañgu (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Şamalda çayqılar dolqunlınar **köl** / Lévide olturar qız közliri höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Süzük **köl** lévide olturdi cim cim / Buni körgeç yétip keldi gülayim (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Ésildi aniniñ boynıǵa derhal / Süzük **köl** yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Şuni éytip közini tikti **kölge** / Eceb müdhiş pikir keldi köñülge (*Bölüm 1, Beyit 8*).

köleñge: *Gölge*.

Körüngeç mana tamda bir **köleñge** / Yügürdi Leyli siğmay cani tenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

köm-: *Gömmek*.

Avval başlap boğuzlap **kömdi** penni / Maarip dése kim saldi kişenni (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Kömüldi ni acib erler képensiz / Asav qarǵu ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

köñlek: *Gömlek*.

Közi çüşkeç qizil **köñlekke** yolda / Tutalmay endikip u rolni qolda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

köñül: *Gönül, kalp*.

Öyide nazinin xanimliri neq / Yene daim **köñülniñ** işqıda mest (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Yézilsa erzige y el **köñlige** saz / Qilay qissemni menmu şundin ağaz (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Eceb héslar bilen **köñlüñ** bitaqet / Déñizdek çapqılar tinmay alamet (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Bégidek xelqiniñmu **köñli** bir gül / Bu gülge her kişi şeydasi bulbul (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Yénikleytti uniñ **köñlide** teşviş / Ümid şuki peqet yaz kelse patraq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Zumrettin kiyip tac tali mecnun / **Köñülni** hösni birle qılsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Séniñdek tégi pesniñ **köñlimu** pes / Şu gep birle yene ulğaydi cañcal (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Ne **köñlüm** tindi bir kün kördi lezzet / Ne erdin teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Bésip ney pedisin şunçe huşyar / Bolup şu ney **köñülniñ** tercimani (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Şuni oylap çolaq öz **köñlide** xuş / Namaz xuptenge mañdi öyni qoyup boş (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Urup bir hés u goya boldi bihuş / **Köñülde** bolsimu gerçe şu meqset (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Ne gumrah şum péil betxah zamanni / Söyküşti **köñli** tar namerd zamanni (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Zulum textige çeksiz nepritini / Aña bağlap **köñülde** söygü rişte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Kérim çiqti işikke **köñli** xursen / İşik aldida bir tüp qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Qobul qil nativan can sovgisini / Sütüñdek aq **köñülniñ** söygüsini (Bölüm 4, Beyit 2).
Köñüller çayqilip andin ziyade / Eceb muñluq şeher bu bari hesret (Bölüm 4, Beyit 2).
Körüp **köñli** tola bolğaçaqa naxuş / Çirayi bek tutuq qopqan kélindek (Bölüm 4, Beyit 10).
İdi geşlik bilen **köñli** yérimdek / Kérim tar koçılardin yügüre yügüre (Bölüm 4, Beyit 11).
Kérimde yüz bérip bir başqa halet / **Köñülde** teşvişi aştı nahayet (Bölüm 4, Beyit 3).
Séni taşlap néçük mundin kétermen / Néçük **köñlüm** tinip menzil kézermen (Bölüm 4, Beyit 9).
Dédi u **köñlide** hey sadda möñ qız / Siriñni bildürüp qoyduñ tola téz (Bölüm 3, Beyit 4).

2. Akl.

Şuni éytip közini tikti kölge / Eceb müdhiş pikir keldi **köñülge** (Bölüm 1, Beyit 8).

köñül mülki: *Gönül.*

Köñül mülkini şunçe qilsimu şad / Uniñ tesvirini eyleşke bunyad (Bölüm 1, Beyit 3).
Köñül mülkide qurğaç bir imaret / Biri sezdi özini rabiedek (Bölüm 1, Beyit 9).

köñüllük: *İstekli.*

Bu yer şunçe **köñüllük** idi heyhat / Ki kim körse uniñ qelbide bir zevq (Bölüm 4, Beyit 6).

köp: *1. Çok.*

Qoyuşqa yer tapalmay bir béşini / Perişan boldi **köp** her yan perişan (Bölüm 1, Beyit 5).
Uluğ dergahıga qulluq qilattım / Duasını yine **köprek** alattım (Bölüm 1, Beyit 7).
Çolaqmu temtirep **köp** çekti vayım / Kétip qalsa qızı birle gülayım (Bölüm 1, Beyit 1).
Dédi Leyli Ana bolmañ perişan / Perişanlıq bilen **köp** qıynımañ can (Bölüm 2, Beyit 7).
Méniñ bextim üçün şunçe elemeler / Çékip şamuseher **köp** derdu gemler (Bölüm 2, Beyit 9).
Ezeldin **köp** xiyalçan çünki bu qız / Tapay nedin uniñ tesvirige söz (Bölüm 2, Beyit 8).
Qılay tesvir Bu qızniñ boyı günçe / Cahanda günçe boy qız belki **köptur** (Bölüm 2, Beyit 2).
Uzatti arqıdin bir qara etles / Qilip Leylige andin **köp** xuşamet (Bölüm 3, Beyit 6).
Tesevvurnı tapalmay eyyuhennas / Tilim titrep dilim **köp** çekti dişvar (Bölüm 2, Beyit 10).
Biridin biri **köp** qızgandı aldı / Kérimniñ ikkila hemrahi qaldı (Bölüm 3, Beyit 6).
Talay qisse rivayet tepsilatlar / İştikensiz yine **köp** tesiratlar (Bölüm 4, Beyit 8).
Xalayıq anda bir top munda bir top / Yüzide allıqandaq teşvişi **köp** (Bölüm 4, Beyit 9).
Kérim deytti Ana **köp** gemge çökmeñ / Bolar bir gep tola endişe qilmañ (Bölüm 4, Beyit 4).

Üsüp héçkimni qoymay tinç amanraq / Çélip üşteq çapar **köp** şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Bolup rozi béretti aña telim / Bayan eyler idi **köp** yéñiliqlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Aña çin qelbidin **köp** apirin der / Mana her künkidek zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Dualar atidi merhumğa şexsen / Biravlar yad étip **köp** eske aldı (*Bölüm 4, Beyit 9*).

2.Çoğunluk, halk.

Ve lékin döli **köptin** ziyade / Şuña u tapti yüz boldi palani (*Bölüm 1, Beyit 9*).

köp bol-: Çoğalmak.

Bolup varis yene şu toxtikamğa / Ve lékin teleydin köp boldi şorluq (*Bölüm 3, Beyit 9*).

köptin: Çoktan.

Çolaq éytti Déme bilmes sirimni / Qiziña közlidiñ **köptin** kırımni (*Bölüm 1, Beyit 2*).

kör-: Görmek.

Qarap hösnige bir bostanni **kördüm** / Ne bostan dilreba cananni **kördüm** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Lékin perzent yüzini **körmidi** u / Şu sevda birle yaş ellikke bardı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Bu ösmür günçini **körgende** mexsum / Cimi gemni qoyup bir çette bir xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Körey aldında tezim qilmiganni / Öyümge elçiler hem tolmiganni (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Süzük köl lévide olturdi cim cim / Buni **körgeç** yétip keldi gülayim (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Ne köñlüm tindi bir kün **kördi** lezzet / Ne erdin teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Buni Leyli **körüp** küldi yéyildi / Ne küldi xuddi bir güldek éçildi (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Qéni qandaq qilarsen bir köreyçu / **Körüp** andin cazayıñni béreyçu (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Baya **körgeç** gülayımda tebessum / Buni bir raziliq dep şunçe mesum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Qiyamet dehşitini saldı canğa / Zavalni az **körüp** ekeldi tünni (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Némiki kelse başqa teñ **köreyli** / Buni añlap kırımniñ qelbide cuş (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Tolun ay ügidmekte kökte xamuş / Nezerbağ uyquda uxlap **körer** çüş (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Néme térisa şuni orar dégen şu / Biraq **körgeç** bu macirani yiraqtin (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kırımni öz içide qıldı pinhan / **Körüp** öz başlıqini yerde nimcan (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Obul nimkar bolup işler güzerde/ Baya **körgeç** kırımniñ geyritini (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Héqiq reñgidiki solğun yüzide / **Körüp** hesret bilen sirliq ipade (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Körüp köñli tola bolğaçça naxuş / Çirayi bek tutuq qopqan kélindek (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Turatti gezipi közde urup cuş / Kırım **körgeç** Obulni şu siyaqta (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Qéni qandaq qilarsen bir **köreyçu** / Körüp andin cazayıñni béreyçu (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Hélitin başlinip qalğan xazani / **Körerkin** oğlını u öz qéşida (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Bu yer şunçe köñüllük idi heyhat / Ki kim **körse** uniñ qelbide bir zevq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

körset-: *Göstermek.*

Aña bir meslihet **körsetti** qaltis / Dédikim Bir tuğumçan tul tépilsa (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Bu geplerge birav derhal cavaben / Bölek bir koçını **körsetti** qesten (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Kébi öz pikiride **körsetti** mentiq / Şu boldi başliniş ötti birer yıl (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Seher birle kirip ketti şherge / Xalayıqqa özümni **körsitey** dep (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Özini **körsitip** bek aliy himmet / Tavar durdunni yaydi parçe parçe (*Bölüm 3, Beyit 7*).

körsetküç: *İşaret.*

Qéni u toy béşi söygüğe hamiy / Buni az dep capa **körsetküçi** çerx (*Bölüm 4, Beyit 5*).

körün-: *Görünmek.*

Körünge melilerniñ her yéri bağ / Étiz hoyla ériq östeñ qiri bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Körünse muñlinip Qeşqe hisari / Uzaq ötmüş zamanlar yadikari (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Biraq şu xelq içide birla adem / Acayıp **körünetti** közige her dem (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Körüngeç mana tamda bir köleñge / Yügürdi Leyli sigmay canı tenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Etey kirdi samavarlğa seherlep / **Körünse** bir tonuş kelse yéniğa (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Purap qan yamridi çilböre tülke / **Körünge** hemen döñ şehit mazari (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Körünmes gerçe hazir qebridin iz / Yaşar tarix bilen teñ nami şeksiz (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Körünmes héçnéme şu demde közge / Yoğan tamğa bésilğan xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

körüş: *Görme.*

İşitken arzuluq boldi **körüşke** / Körüş birle qalatti bir köyüşke (*Bölüm 1, Beyit 5*).

körüş-: *Görüşmek.*

Uniñ birle **körüşkey** bir amallap / Egerçe kelmise ya çıqsa tosqun (*Bölüm 2, Beyit 4*).

kötür-: *Kaldırmak.*

Déyişti qutriğan ittek qavap teñ / **Kötürdi** miltiqini hem türüp yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Uluğ iş başlışıptu ililiqlar / Zulum zulmetke qarşı **kötürüp** tuğ (*Bölüm 4, Beyit 5*).

köy-: *Yanmak.*

Biri seidin bolup **köydi** beterre / Üzüldi ixtiyar tizgini dehşet (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Qeyerdin añlınar mecnun navasi / Bikarğa **köymidi** şahzade perhad (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Köyüp bir otta belki pah dégensiz / Ya közdin bir kéçe qaçqanda uyqu (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yaqay şam söygüniñ şamdaniğa men / **Köyey** hem cor bolup pervaniğa men (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Bizni **köydürgen** yarniñ / Nezer bağda hoylasi (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Bikarğa sayrimas tünlerde bulbul / Uni **köydürmise** gülşen ara gül (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Zulum bidadliqiñni qoy bu növet / Yéter şunçe uni **köydürginiñmu** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

köyük: *Yanık.*

Köyük bir bext peqet aşiqqıla xas / Démek bu bext nésivi hemmige teñ (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Cavab tapmaq üçün sirlıq **köyükke** / Cavab bir boldı axir hemmige mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Visaliğa érişmek gerçe testur / Köyükke muptıla bolsañ şu bestur (*Bölüm 3, Beyit 10*).

köyüş: *Yanma.*

İşitken arzuluq boldı körüşke / Körüş birle qalatti bir **köyüşke** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

köz: *Göz.*

Biraq şu xelq içide birla adem / Acayıp körünetti **közige** her dem (*Bölüm 1, Beyit 7*).

İğaňlap méñişi goyaki ördek / Yüzi çoqur **köziniñ** biri algay (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Közidin yaş töketti ünçe ünçe / Qazara bu çolaqqa qaysi birkim (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Ayağ astida xar bolsa bu ünçe / Qurarmu kün ve tünler **közi** nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Nadamet dağidın yaşlanmisa **köz** / Şu halda ötti aylar qançe qançe (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Uniñ eks kümüştek su yüzide / Veya qaynam bulaqlarniñ **közide** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Yene **közlerge** çüşken ünçe şebnem / Ve lékin şu baharniñ lezzitidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Yürek bağri bolup xun xuddi lale / Töküp **közidin** tola qanlıq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Şamalda çayqılar dolqunlınar köl / Lévide olturar qız **közleri** höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Közini yumsayu hem qılsa geyret / Qutulmaydu cimi gemdin şu saet (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Közi yaşlıq ciger bağri bolup xun / Buniñ tesvirige yoq mende berdaş (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Eger yazsam **közümdin** tökülür yaş / Uniñdin qissige téz köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Şuni oylap gülayım titre titre / **Közidin** yaş töküp hem qetre qetre (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Dédi Vay şori qurğuz şum péşanem / Néme bolğay **közümde** qurusa nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip **közidin** tola yaş boldı derya (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Peqet muñluqluqi oxşaytti ayğa / Güzeller **közini** héç ixtilapsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Goya çolpan dégen şair hésapsız / Lékin bu qız **közini** ünçe mesrur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Ne oynaq erke qızniñ şox gururi / Tépilmas Leylibiñ **közide** hergiz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Peqet ahuda bar şundaq omaq **köz** / Yaman közler bu közge çüşmigey dep (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Kimiki bir qarap qoysa u **közge** / Téger bir oq kebi kirpik şu **közge** (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Ésildi **közde** yaş ümid hayacan / Gülayım qelbini hem bastı tuğyan (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Haman yaşlıq idi **közler** ve lékin / Aya çerx qıl bu növet bir muruvvet (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Kérim üzmes idi qızdin **közini** / Tapalmaytti biraq étiyar sözini (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Qoli birle tosuvaldı yüzini / Taramlap çüşti derhal **közidin** yaş (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Kérim éytqaç cimi gepni bu axşam / **Közige** yaş élip zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Közide ot yénip şirdek gezepkar / Étildi tutti callatni bilektin (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Zamane peylini qarğap söyküşti / Söyküşti **közi** kor gumrah zamanni (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Özi şirdek bequvvet méhriban yüz / Vapadar **közleri** dostqa nemune (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Qoyup yulğan otini qır béşida / Dédi Oğlum **közün** yummay kéçiçe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Ötüp bir kün qarañgu restilerdin / Üzelmey **közni** siz gül keştilerdin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Üzelmey közni siz gül keştilerdin / Ya keşte mahiriniñ nem **közide** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Köyüp bir otta belki pah dégensiz / Ya **közdin** bir kéçe qaçqanda uyqu (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Qilip dervazini **közde** işare / Goya tapmaq bolup bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Némidur sözlişer me Yus ve gemkin / **Közide** bir gezep çaqnar ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Tonuşluq tum qara **közlerde** arman / Ve gemkin bir ümid şunçe namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Buni eyleşke tesvir söz yétişmes / Hésapsız aqti yaş **közlerde** qaynap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Kérimniñ **köz** öni boldı qarañgu / Qulaqlar añlımas goyaki sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Körünmes héçnéme şu demde **közge** / Yoğan tamğa bésilğan xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Gezep birle yanar yaşqa tolar **köz** / Kérim derdni aran yutup içige (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bu bidadlıq bilen zulmi yamandin / Ve lékin eksiri yaşlap **közini** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Yulup çaç aqquzup **közdin** ériqlar / Qara yağlıq tutup közge balam dep (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Turatti gezipi **közde** urup cuş / Kérim körgeç Obulni şu siyaqta (*Bölüm 4, Beyit 10*).

köz çüş-: Göze çarpmak.

Közi çüşkeç qizil köñlekke yolda / Tutalmay endikip u rolni qolda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Közi çüşken yigitniñ téni yapraq / Céni meñgü bolatti aña muştaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Peqet ahuda bar şundaq omaq köz / Yaman közler bu közge çüşmigey dep (*Bölüm 2, Beyit 9*).

köz tik-: *Göz dikmek.*

Şuni éytip közini tikti kölge / Eceb müdhiş fikir keldi köñülge (*Bölüm 1, Beyit 8*).

köz uçide: *Göz ucuyla, göz kuyruğundan.*

Egerçe oturup bir bağ içide / Tamaşa eyliseñ hem **köz uçide** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

köz yaş ~ köz yéşi: *Gözyaşı.*

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / Tilek bir gep iken teqdirmu başqa (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Töküp köz yéşini boldi medetkar / Némiki déseñiz men şuña teyyar (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Putini çildi köz yéşimizğa / Néçük bulgatsa çañcyañ sulirini (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Töküp köz yaşlirini tamçe tamçe / Ğezeldin destiler tizğanda qançe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Buña taqet qılalmay hemme adem / Bolatti **köz yéşi** deryasida gerq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Töküldi **köz yéşi** merhumni yadlap / Obul goya kélip huşığa şu çağ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Elem birle yutup éytar sözini / Piğanliq köz yéşidin toldurup cam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

közli-: *Göz dikmek.*

Çolaq éytti Déme bilmes sirimni / Qiziñğa **közliğin** köptin kırımni (*Bölüm 1, Beyit 2*).

kulub: *Kulüp, eğlence yeri.*

Buzup mektepni qildi bir göristan / Tiyatir ve **kulublar** boldi yiñfañ (*Bölüm 3, Beyit 2*).

küç: *Güç, zor.*

Ne tinçliqtin eser ne berike elde / Ne qaldi **küç** quvvet bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Méni hem şu xiyallar xuddi qaynam / Kebi **küç** bilen tartip seher şam (*Bölüm 4, Beyit 1*).

küçük: *Köpek yavrusu.*

Küçüktek giñşa giñşa çekti peryad / Bu halettin xalayıq şad ve heyran (*Bölüm 4, Beyit 2*).

kül-: *Gülmek.*

Xiyal asmanida **külgende** çolpan / Güzel Qeşqerge rişte bağlidi can (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Çimildiqtin çiqip **külgende** çolpan / Yüzini naz bilen açqanda asman (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Veya keçki şepeq **külgende** tağda / Viçirlap qarlığaçlar bağmubağda (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Kırımniñ teliyimu **külse** patraq / Tépip beş onçe teñge başlisa söz (*Bölüm 1, Beyit 9*).

U lale her biri goyaki yaqut / Misali tavlinip **külse** veyaxut (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Ussulğa çüşse quşlar besmubeste / Néçün **külmes** kişi qelbi çéçektek (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Buni Leyli körüp **küldi** yéyildi / Ne **küldi** xuddi bir güldek éçildi (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Ne hatemki tola bipemlikidin / **Külüşti** öz içide her ikkiylen (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Buni Leyli körüp **küldi** yéyildi / Ne **küldi** xuddi bir güldek éçildi (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Goya **külmey** solaşqan lale ğunçe / Tosup bir top qaraqçılar yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Seherlep mañğiniñmu şu pétiçe / Kérim **küldi** bovaqtek pak ve mesum (*Bölüm 4, Beyit 3*).
Muhebbet ehligé şum qılmişığa / Téxi axşam Kérimge **külseyu** bext (*Bölüm 4, Beyit 6*).

kül: *Kül.*

Qolida qamçisi ağızıda ğañza / **Külini** qaqtı bizniñ béşimizğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

külbe: *Kulübe.*

Peqet oyğaq yatar bir **külbe** çette / Kerem bağqa tutaşqan yol terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Biri qaytar bazardin **külbisige** / Yüdüp nan ornığa ğem dümbisige (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Péşayoanu ğerib **külbeliri** hem / Meşcit xaniqa yene qubbeliri hem (*Bölüm 4, Beyit 5*).

külke: *Gülüş, kahkaha.*

Şuña derhal boşaşti **külke** arılaş / Yéli qaçqan rézinke topqa oxşaş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

külpet çüş-: *Sıkıntı gelmek.*

Bügün çüşse béşığa şunçe külpet / Ayanki Leylige bermişti vede (*Bölüm 4, Beyit 7*).

kümüş: *Gümüş.*

Uniñ eks **kümüşte** su yüzide / Veya qaynam bulaqlarnıñ közide (*Bölüm 1, Beyit 6*).

kün: *Gün.*

Çişi hem sarğıyip çaçlar aqardı / Tasadip bir **küni** bir dosti xalis (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Ayağ astıda xar bolsa bu ünçe / Qurarmu **kün** ve tünler közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Nidaki barçe zulmet tünge lenet / Bu tündinmu qarañgu **künge** lenet (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Ne könlüm tindi bir **kün** kördi lezzet / Ne erdin teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Néme qılmay kérek Bek ezdi qayğı / Cudaliq **künliri** undin qarañgu (*Bölüm 2, Beyit 9*).
Tügüp bir **kün** bélige zağra nanni / Sélip öşnisige yamaq çapanni (*Bölüm 3, Beyit 5*).
Zamane zorğa boldi qayğı korga / Qaçan baqqan zamane **küni** şorğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).
Qizilpaçaq ataldi her ziyaliy / **Küni** şorluq ayançlıq boldi hali (*Bölüm 3, Beyit 4*).
Boran huvlap urup tursimu qamçe / Ve yaki şaxığa her **künde** palta (*Bölüm 3, Beyit 6*).
Çüşüp yadığa ötkén bir ecib **kün** / Mana keç küz patar Qeşqer quyaşi (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Çiqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu xil sözler siñip qelbigé her **kün** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Aña çin qelbidin köp apirin der / Mana her **künkidek** zoremxan açam (Bölüm 4, Beyit 8).
Çigip méhnetke her **kün** rişte miñ miñ / Tizay men rohiğa güldeste miñ miñ (Bölüm 4, Beyit 6).

Ötüp bir **kün** qarañgu restilerdin / Üzelmey közni siz gül keştilerdin (Bölüm 4, Beyit 9).
Dégensiz dostlirim elvette elvet / Ya héytgah aldidin ötkende bir **kün** (Bölüm 4, Beyit 3).
Ve hetta qalmidi bir çette qoğan / Şu **kün** ta keçkiçe miñlarçe adem (Bölüm 4, Beyit 6).
Goya tapti şu camdin dilğa aram / Şu halda **kün** pétip başlandi axşam (Bölüm 4, Beyit 4).
U **künki** vedimiz hazirmu vede / Saña hemrah bolay men bu seperde (Bölüm 4, Beyit 3).

kündüz: *Gündüz.*

Yaman közler bu közge çüşmigeyp dep / Kéçeydu **kündüzi** daim gémin yep (Bölüm 2, Beyit 10).

küşada: *Açık, ferah.*

Yürer karvanliri bar keñ **küşada** / Şherde qançilap saray dukanga (Bölüm 3, Beyit 11).

küt-: *Beklemek.*

Dédi hem **kütüti** perzent neççe yaz qış / Ve lékin kütkinidek bolmidi iş (Bölüm 1, Beyit 3)
Kélişke başlidi elçi üzülmeyp / Biri ketmey birini biri **kütmey** (Bölüm 1, Beyit 7).
Kétip elçi aradin birdem ötmey / Çolaq mexsum xotundin gepmu **kütmey** (Bölüm 1, Beyit 1).
Beg haci elçisi ketkeç bu yerdin / Gülayim yaxşılığını **kütmey** erdin (Bölüm 2, Beyit 9).
Küter bir biridin aliy muqamlar / Teme birle yéqip her yolğa şamlar (Bölüm 1, Beyit 9).
Kütetti sevriz şu binevani / Vebliki ney kebi bağıri yarani (Bölüm 1, Beyit 8).
Kütetti bir talay çağlar qatari / Yéqin kelmes idi lékin u yari (Bölüm 1, Beyit 9).
Kütülgendin tola nésivisidin / İçiğe xuşluqını patquzalmay (Bölüm 2, Beyit 1).
Kérimmu öyige qaytay dégende / Yolını tosti bir iş **kütmigende** (Bölüm 4, Beyit 5).

küyli-: *Şarkı çalmak.*

Kéler ney sesliri **küylep** visalni / Gödeklik devrige başlap xiyalni (Bölüm 1, Beyit 7).

küyö ~ küyoğul: *Damat.*

Küyö heqqide sözlep meğrurane / Samavar ehlimu heyran qélişti (Bölüm 2, Beyit 6).
Egerçe u kişi bolsa **küyoğlum** / Ata demla uni ve yaki oğlum (Bölüm 1, Beyit 9).

küz: *Sonbahar.*

Kimiki tapti yüz güllendi yüz yüz / Kimiki nativan bağida keç **küz** (Bölüm 3, Beyit 9).
Çüşüp yadığa ötken bir ecib kün / Mana keç **küz** patar Qeşqer quyaşi (Bölüm 4, Beyit 1).

qaç-: *Kaçmak.*

Şuña derhal boşaştı külke arılaş / Yéli **qaçqan** rézinke topqa oxşaş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Veyaki biri qoğlap biri **qaçmaq** / Ötetti baliliq şundaq güzel şad (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Sevep Şir qoğlisa **qaçmaqqa** imkan / Tapar ahu eger bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Qérişti bu pelek kac keldi teley / Némiki tilidim u **qaçti** kelmey (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Köyüp bir otta belki pah dégensiz / Ya közdin bir kéçe **qaçqanda** uyqu (*Bölüm 4, Beyit 7*).

qaçan ~ qaçanki: *Ne zaman.*

Qaçanki melide kezgende bir an / Ücmilikini qilip salqın xiyaban (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Bu köz yaşlar **qaçan** taşni éritkey / Tilek bir gep iken teqdirmu başqa (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Qaçan baqti zaman aqqan bu yaşqa / Uniñdin çöl bayavan nede sen dep (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Zamane zorga boldi qaygu korga / **Qaçan** baqqan zamane küni şorga (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Qaçan bolsa lékin bir toy işi bar / Bu yoqsuzluq géminiñ teşvişi bar (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Tuyuldi kökte çaqmaq çaqnıgançe / **Qaçanki** cuş urup bir hés hararet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

qal-: *Kalmak.*

Uniñdin **qaldi** bir qız tola mesum / Éti Leyli ve yaki Leyligüldur (*Bölüm 1, Beyit 10*).

İşitken arzuluq boldi körüşke / Körüş birle **qalatti** bir köyüşke (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Peqet aççıq gézeptin huvligandek / Veya sevr taqiti héç **qalmıgandek** (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Güli günçe idim boranda **qaldim** / Ne boran bir yaman şivirganda **qaldim** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Boğuldi hemme erk başlandi hicran / Peqet şu ney idi arada **qalğan** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kétersen men **qalarmen** bu makanda / Néme xovluq bolar emdi cahanda (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Kélip **qalğay** özi keçte ilahim / Ümid arzu visalğa telpünüp dil (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kişiniñ yérige er ömri işlep / Haman **qalğaç** yene lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Tumuğ dehşitide **qaldi** tiyanşan / Tarimniñ yaqisi yirtildi neççe (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Ayağ astida **qaldi** lale günçe / Kimiki erk dédi baş **qaldi** tensiz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Ne tinçliqtin eser ne berike elde / Ne **qaldi** küç quvvet bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Puli yoqniñ béşiğa keldi dozax / Térimçi bir çolaq ketmende **qaldi** (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Biridin biri köp qızgandı aldi / Kérimniñ ikkila hemrahi **qaldi** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Ve hetta **qalmidi** bir çette qoğan / Şu kün ta keçkiçe miñlarçe adem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Ne çin dostluq vapadin **qaldi** zerre / Qara itlar üçün mol keldi merre (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Mataçı miñ yamaq çekmende **qaldi** / Giçildar harviniñ çaqi qedemde (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Biteqet boldi Leyli cim turalmay / Buni sezdi çolaqmu çette **qalmaq** (Bölüm 3, Beyit 3).
Qalurmu dilda dostluq oti yanmay / Obuldek teñdemet dost némidégen uz (Bölüm 4, Beyit 10).
Yoqaldi iz déreksiz boldi ğayib / Yoqaldi **qaldi** öy şam ve çirağsız (Bölüm 4, Beyit 11).
Köçetmu **qaldi** susiz ulaqsız / Mana bir neççe ay ötti érinçek (Bölüm 4, Beyit 1).
Haman çañqaqlıqıda **qaldi** istek / Qéni u sözliri yalqun muellim (Bölüm 4, Beyit 2).
Ana **qaldi** balam bolsun yoluñ dep / Eceb halet hökümran mende hemişe (Bölüm 4, Beyit 5).
Ülüşkünla tinç **qalğan** bu dergah / Bügün ğeyan içide idi agah (Bölüm 4, Beyit 8).
Bilindi hemme gep **qalmaq** bölek sir / Tügüldi muştılliri çışlar ğuçurlap (Bölüm 4, Beyit 3).
Qéni yür ketmige y purset qoluñdin / Méni dep **qalmıĝın** hergiz yoluñdin (Bölüm 4, Beyit 2).
Seherde xaliy **qalğan** baĝ ve hoyla / Çiqip Leylimu baĝqa oyla oyla (Bölüm 2, Beyit 9).
Biri orta q dédi xamanni aldı / Biri alvan dédi **qalĝanni** aldı (Bölüm 3, Beyit 1).
Kişide ixtiyar **qalĝaymu** şu dem / Uzaq tarixni bir bir eslimey hem (Bölüm 1, Beyit 6).

qaldur-: *Bırakmak.*

Çolaqniñ bextige belli déyişti / Çolaqni şu orunda **qaldurup** biz (Bölüm 2, Beyit 7).

qalpaq: *Kalpık, şapka.*

Emeldar bulĝinip yaĝlandı **qalpaq** / Déhqan yerde aqar qan çekisidin (Bölüm 4, Beyit 1).

qaltis: *Saĝlam, güzel.*

Aña bir meslihet körsetti **qaltis** / Dédikim Bir tuĝumçan tul tépilsa (Bölüm 1, Beyit 5).

qamça ~ qamçe: *Kamçı.*

Qolida **qamçisi** aĝzıda ĝañza / Külini qaqtı bizniñ béşimizĝa (Bölüm 3, Beyit 8).

Boran huvlap urup tursimu **qamçe** / Ve yaki şaxıĝa her künde palta (Bölüm 3, Beyit 6).

qamet: *Boy.*

Fuzuli derd bilen sizĝanda süret / Dédi öz Leylisini servi **qamet** (Bölüm 2, Beyit 8).

Téĝip ömrini gerçe qılsa kalte / Pükülmey **qamiti** solmay cilali (Bölüm 3, Beyit 7).

Yéqin kelgeç turup qaldi baraver / Biridin biriniñ **qamiti** dilber (Bölüm 3, Beyit 9).

qan: *Kan.*

Hayatbexş nurini çaçqanda heryan / Tebiet meñzide tepçip yine **qan** (Bölüm 1, Beyit 2).

Kiyip baĝni béşıĝa saldı çuqan / Buzuldi iş tamam boldı yürek **qan** (Bölüm 1, Beyit 5).

Kimiki dad dése kesti tilini / Tili turmaq töküp içti **qénini** (Bölüm 3, Beyit 5).

Zülüktek şoridi **qanini** bu loya / Kişige keñ cahan gör boldi goya (Bölüm 3, Beyit 7).

Emeldar bulğınip yağlandı qalpaq / Déhqan yerde aqar **qan** çekisidin (Bölüm 4, Beyit 1).

Purap **qan** yamridi çilböre tülke / Körüngen hemen dön şéhit mazari (Bölüm 3, Beyit 8).

Néçük pütkey bu qanlıq esiri tarix / Yene toymay qararsız çerx şunçe **qanğa** (Bölüm 3, Beyit 5).

Sevebki bir qepeste qipqızıl **qan** / Bilen bir baş égiz tamğa ésilğan (Bölüm 4, Beyit 2).

qan qil-: *Kanatmak, yaralamak.*

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Totup ketmen qétip taşteq qapargan (Bölüm 3, Beyit 10).

qanat: *Kanat.*

Qanitimniñ sunup qayrilmıgıdin / Lékin bolmay séniñ bextiñge zamin (Bölüm 2, Beyit 1).

qanat qaq-: *Uçmak.*

Yürek dolqunlinip déñiz misali / Qanat qaqqan kebi pikru xiyali (Bölüm 4, Beyit 9).

Qanat qaqqanımıñ gülcida sumurğ / Têşip qırğaqa sayram çayqiliptu (Bölüm 4, Beyit 6).

qançe: *Ne kadar, kaç.*

Özi **qançe** acayıp xelqi şunçe / Yigitler xuddi şir qızlırı gunçe (Bölüm 1, Beyit 5).

Yérilmasmu yürek aççıq elemdin / Şuña **qançe** sozulsu arqıga iş (Bölüm 1, Beyit 7).

Hayatlıq **qançe** şérin **qançe** yaxşı / Ölümme növitide şunçe yaxşı (Bölüm 1, Beyit 10).

Muellimniñ sözini oyla oyla / Biraq gëmsiz gödeklik ömri **qançe** (Bölüm 1, Beyit 7).

Bu yurtqa qaytmidi şu boldi bana / Yénişlap **qançe** ret qaytsimu turna (Bölüm 3, Beyit 7).

Yürer karvanlırı bar keñ küşada / Şeherde **qançılap** saray dukanga (Bölüm 3, Beyit 11).

Yene bir **qançılap** hoyla ve sañga / Xucayin neççilep bağlarğa mutleq (Bölüm 3, Beyit 1).

Töküp köz yaşlırını tamçe tamçe / Gezeldin destiler tizğanda **qançe** (Bölüm 4, Beyit 2).

Qelemdek qaşlırı dep **qançe** şair / Güzeller te'ripige boldi mahir (Bölüm 2, Beyit 5).

Qilip bu sirni bir alçaqni xahiş / Yene **qançe** muneccim baqti kökke (Bölüm 3, Beyit 4).

Baya başlap çala qoyğan yérimdin / Zimistan dehşiti ger bolsa **qançe** (Bölüm 3, Beyit 5).

qançe qançe: *Çok çok.*

Nadamet dağidin yaşlanmisa köz / Şu halda ötti aylar **qançe qançe** (Bölüm 1, Beyit 10).

qandaq: *1.Kadar.*

Dédi Leyli Bu **qandaq** zaman boldi / Béşimğa tağ yiqildi yaman boldi (Bölüm 1, Beyit 3).

2.Nasıl.

Qéni **qandaq** qilarsen bir köreyçu / Körüp andin cazayıñni béreyçu (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Yalañyaq şunçe işqa qılsa cüret / Bu **qandaq** bolğini **qandaq** cinayet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kérim bilmes cavab éytmaqni **qandaq** / Özidin çoñ turup rozi ependi (*Bölüm 4, Beyit 7*).

qanliq: *Kanlı.*

Yürek bağri bolup xun xuddi lale / Töküp közdin tola **qanliq** yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Néçük pütkey bu **qanliq** esiri tarix / Yene toymay qararsız çerx şunçe qanğa (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Tuyuqsız başlıdi öz cañcilini / Beg haci sozdi **qanliq** çañgilini (*Bölüm 4, Beyit 6*).

qanun: *Kanun.*

Biraq **qanun** idi qizlarğa mutleq / Şeriet hökmiçe mesture bolmaq (*Bölüm 1, Beyit 2*).

qapaq: *Kabak.*

Qolida yağlıq **qapaq** bir qéri déhqan / Ötüp ketkeç yénidin bexiraman (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Çéqildi yağlıq **qapaq** yol boldi patqaq (*Bölüm 4, Beyit 10*).

qaparğan: *Nasırlı, nasır bağlamış.*

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Totup ketmen qétip taşteq **qaparğan** (*Bölüm 3, Beyit 10*).

qapli-: *Kaplamak, örtmek.*

Tirildi sopi işanliq cahalet / Tumandek **qapli**di asmanni zulmet (*Bölüm 3, Beyit 3*).

qaq-: *Kakmak, vurmak.*

Qolida qamçisi ağzida gañza / Külini **qaqti** bizniñ béşimizğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

qara: *Kara, siyah.*

Bolup duçar **qara** teşvişke daim / Yopurmaqtek dirildep turğiniçe (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Mana addiy bir Uyğur qizi sizge / Tonuştur **qara** sumbul çéçi bizge (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Qara tünge qoşup aççıq tütünni / Gomindañ keldi yurtqa boldi paşa (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Ne çin dostluq vapadin qaldi zerre / **Qara** itlar üçün mol keldi merre (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Uzatti arqidin bir **qara** etles / Qilip Leylige andin köp xuşamet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Biraq bu beg haci bir baladur / Kimiki uçrisa bexti **qaradur** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Tonuşluq tum **qara** közlerde arman / Ve gemkin bir ümid şunçe namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Yulup çaç aqquzup közdin ériqlar / **Qara** yağlıq tutup közge balam dep (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qarañgu: *Karanlık.*

Nidaki barçe zulmet tünge lenet / Bu tündinmu **qarañgu** künge lenet (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Néme qılmay kérek Bek ezdi qayğu / Cudaliq künliri undin **qarañgu** (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Ötüp bir kün **qarañgu** restilerdin / Üzelmey közni siz gül keştilerdin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Kérimniñ köz öni boldi **qarañgu** / Qulaqlar añlimas goyaki sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qarap qoy-: *Bakmak.*

Kimiki bir qarap qoysa u közge / Téger bir oq kebi kirpik şu közge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

qarap tur-: *Bakmak.*

Özi qoydek yavaş bizniñ gülayim / Bu dorem turmidi qarap mulayim (*Bölüm 1, Beyit 4*).

qaraqçı: *Haydut.*

Goya külmey solaşqan lale günçe / Tosup bir top **qaraqçılar** yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).

qarar: *Karar.*

Şu boldi bir **qarar** qiz mañdi xoş dep / Üzer aymu pelekte asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

qararsiz: *Kararsız.*

Aya çerx séniñ peyliñge lenet / **Qararsiz** vehşi şum meyliñge lenet (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Néçük pütkey bu qanlıq esiri tarix / Yene toymay **qararsiz** çerx şunçe qanğa (*Bölüm 3, Beyit 5*).

qaraş: *Bakış.*

Eqelliy tik **qaraşqa** heddi bolsun / Bügünze bu yalañ töş toñ sehraliq (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qarğı-: *Lanetlemek, beddua etmek.*

Zamane peylini **qarğap** söyküşti / Söyküşti közi kor gumrah zamanni (*Bölüm 3, Beyit 3*).

qarğu: *Karga.*

Kömüldi ni acib erler képensiz / Asav **qarğu** ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

qari-: *Bakmak.*

Mana yavağ dégen dervaza aldi / Kérim kelgeç **qarap** heyrette qaldi (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Öziçe her sözide körsitip naz / Gulayimğa **qarap** hicaydi bir pes (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qarap yerge çéçin oynar idi qiz / Nazuk barmaqliri titreytti ensiz (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Qarap hösnige bir bostanni kördüm / Ne bostan dilreba cananni kördüm (Bölüm 1, Beyit 5).

qariğay: *Çam ağacı.*

Hamane tik turar **qariğay** misali / Ösüp yetti kérimmu yaş quramğa (Bölüm 3, Beyit 8).

qariğu: *Kör.*

Bérip adrésiğa tegse şu beski / Egerçe bolsa u bir **qariğu** amet (Bölüm 3, Beyit 8).

Némimu qilğuluq çolaq mubada / Bu işta qistisa **qariğuni** yada (Bölüm 4, Beyit 3).

qarlıgaç: *Aladoğan.*

Veya keçki şepeq külgende tağda / Viçirlap **qarlıgaçlar** baqmubağda (Bölüm 1, Beyit 9).

qarmaq: *Olta.*

Qilar dilni esir **qarmaq** misali / Uniñdin qutulmuşniñ yoq amali (Bölüm 2, Beyit 4).

qarşı: *Karşı.*

Kim u şunçe bala tériğan balaxor / Qéni u bizge **qarşı** muştumzor (Bölüm 4, Beyit 11).

Şeherde tarqitip pitne pasatlar / Ve qozğap bizge **qarşı** keypiyatlar (Bölüm 4, Beyit 10).

Uluğ iş başlışıptu ililiqlar / Zulum zulmetke **qarşı** kötürüp tuğ (Bölüm 4, Beyit 5).

qaş: *Kaş.*

Qelemdek **qaşliri** dep qançe şair / Güzeller te'ripige boldi mahir (Bölüm 2, Beyit 5).

Egerçe Leylini dések qelem **qaş** / Uniñ her qéşiğa bir mene yoldaş (Bölüm 2, Beyit 6).

qat-: *Donmak, sertleşmek, hareketsiz kalmak.*

Tölemdu üstivaşni téxi séniñçe / Emeldar çekçiyip ve **qatti** tamdek (Bölüm 4, Beyit 2).

Éğir bir muñ içide xuddi süret / Kebi **qatqan** péti bir çette bihuş (Bölüm 4, Beyit 9).

qat qat: *Kat kat.*

Muqamdek tolğınip hem sizmu teñla / Yürekniñ qat qétidin ah dégensiz (Bölüm 4, Beyit 6).

qatar: *Sıra, dizi.*

Kütetti bir talay çağlar **qatari** / Yéqin kelmes idi lékin u yari (Bölüm 1, Beyit 9).

qatmuqat: *Üst üste.*

Oğullar **qatmuqat** türme içide / Kélinniñ çağliri aqardi bivax (Bölüm 3, Beyit 3).

qattiq: *1.Katı, sert.*

Lékin muşt tegdi başqa yene şuan / Xalayıq der gezep tevrendi **qattiq** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

2.Çok.

Biravlar ah dédi seskendi **qattiq** / Biraq héçkim açalmas ağzini hem (*Bölüm 4, Beyit 8*).

qavan: *Erkek domuz.*

Şu oy birle tépip yerni emeldar / **Qavandek** çırqırap andin gezepkar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

qavi-: *Havlamak.*

Déyişti qutriğan ittek **qavap** teñ / Kötürdi miltiqini hem türüp yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

qayan: *Nereye.*

Qayan barsa uniñ şum tirniqi bar / Uniñdinmu yamanraq yarliqi bar (*Bölüm 2, Beyit 7*).

qayça: *Makas.*

Pare pare kesmise işq muhebbet **qayçisi** / Abdulla Toqay (*Bölüm 3, Beyit 2*).

qayda: *Nerede.*

Uniñdek méhriniñ yalquni **qayda** / Uniñ meñzidiki bir dane xali (*Bölüm 2, Beyit 1*).

qayğu: *Kaygı, dert, endişe.*

Néme qılmay kérek Bek ezdi **qayğu** / Cudaliq künliri undin qarañğu (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Zamane zorğa boldi **qayğu** korğa / Qaçan baqqan zamane küni şorğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

qaynam: *Girdap.*

Uniñ eks kümüştek su yüzide / Veya **qaynam** bulaqlarniñ közide (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Méni hem şu xiyallar xuddi **qaynam** / Kebi küç bilen tartip seher şam (*Bölüm 4, Beyit 1*).

qaynaq: *Sıcak.*

Muqamdek hesriti **qaynaq** şehir bu / Ve lékin nağridek oynaq şehir bu (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qayni-: *Kaynamak, coşmak.*

Buni eyleşke tesvir söz yétişmes / Hésapsız aqti yaş közlerde **qaynap** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Ya sizni **qaynimiğa** taşlıgandu (*Bölüm 4, Beyit 11*).

qayril-: *Dönmek.*

Qanitimniñ sunup **qayrilmıgıdın** / Lékin bolmay séniñ bextiñge zamin (*Bölüm 2, Beyit 1*).

qaysi: *Hangi.*

Cénidek ornışıp qaldı ömür bad / Sevebki **qaysi** quzğun boldı bulbul (*Bölüm 3, Beyit 6*).

qaysibir: *Biri, birisi.*

Közidin yaş töketti ünçe ünçe / Qazara bu çolaqqa qaysi birkim (*Bölüm 1, Beyit 2*).

qayt-: *Dönmek, geri dönmek.*

Bu yurtqa **qaytmıdı** şu boldı bana / Yénişlap qançe ret qaytsimu turna (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Biri **qaytar** bazardıñ külbisige / Yüdüp nan ornığa gem dümbisige (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kérimmu öyige **qaytay** dégende / Yolını tosti bir iş kütmigende (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qayta: *Tekrar, yine.*

Obulmu oyliğaç şu halini derhal / Sorap **qayta** Kérimdin halı ehval (*Bölüm 4, Beyit 4*).

qazara: *Tesadüfen.*

Közidin yaş töketti ünçe ünçe / **Qazara** bu çolaqqa qaysi birkim (*Bölüm 1, Beyit 2*).

qebir: *Kabir, mezarlık.*

Körünmes gerçe hazir **qebiridin** iz / Yaşar tarix bilen teñ nami şeksiz (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qed: *Boy.*

Buni tilda bayan qılmaq maña tes / Çéçida aq tola **qeddi** pükülgen (*Bölüm 4, Beyit 3*.)

qedem: *Adım.*

Mataçı miñ yamaq çekmende qaldı / Ğiçildar harviniñ çaçı **qedemde** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Mana dostlar **qedem** Qeşqer Hisari / Uzaq ötmüş zamanlar yadikari (*Bölüm 4, Beyit 1*).

qedim: *Eski.*

Satarnıñ tarlıridek gerçe gemkin / **Qedimlik** alimi içre ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 6*).

qedirli-: *Değer vermek.*

Uni hörmetlisunki şunçe emdi / Bérıp tördin orun bekmu **qedirlep** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

qegez: *Kağıt.*

Bayandıñ técep **qegez** qelemni / Yazay bir neççe misra süritidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Qelem **qegez** bilen tügermidi gep / Uniñdin yaxşisi başlay kırımın (Bölüm 3, Beyit 4).
Oquşqa temşilip élanı gerçe / Yéqınlap barsımu **qegezge** şunçe (Bölüm 4, Beyit 6).

qeher: *Hiddet, öfke, kızgınlık.*

Kırım dessep bélidin ikki püklep / Béşiğa yağıdurup muşt **qehri** birlen (Bölüm 4, Beyit 11).

qelb: *Kalp.*

Hayacanlıq bilen mestane bolmay / Turamu **qelbiñiz** ilhamğa tolmay (Bölüm 1, Beyit 1).

Ussulğa çüşse quşlar besmubeste / Néçün külmes kişi **qelbi** çéçektek (Bölüm 1, Beyit 8).

Ésildi közde yaş ümid hayacan / Gülayım **qelbini** hem bastı tuğyan (Bölüm 2, Beyit 5).

Kırım titrer bérelmey buña berdaş / Şu halda ikki **qelb** muñ zar töküştü (Bölüm 3, Beyit 2).

Némiki kelse başqa teñ körely / Buni añlap kırımniñ **qelbide** cuş (Bölüm 3, Beyit 7).

Ğeribi bir yétip kırımni izdep / Şuniñ **qelbide** bir bext qıldı bunyad (Bölüm 3, Beyit 5).

Ecebmes qursa **qelbiñ** içre bir text / Visalığa érişmek gerçe testur (Bölüm 3, Beyit 9).

Şu Leyli qılmısa yar **qelbini** qan / Totup ketmen qétip taşteq qapargan (Bölüm 3, Beyit 10).

Qeni derya kebi taşqın muellim / Uniñsiz yaş töker her lehze **qelbi** (Bölüm 4, Beyit 3).

Çiqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu xil sözler siñip **qelbige** her kün (Bölüm 4, Beyit 8).

Nazari aldıda yandırıp şamni / İçip **qelbiñ** kebi gül lale camni (Bölüm 4, Beyit 9).

Bu yer şunçe köñüllük idi heyhat / Ki kim körse uniñ **qelbide** bir zevq (Bölüm 4, Beyit 6).

qelben: *İçten, yürekten.*

Oqup çin qelbidin qıldı tilavet / Biravlar ten bérıp teqdirge **qelben** (Bölüm 4, Beyit 8).

qelem: *Kalem.*

Bayandın técep qegez **qelemni** / Yazay bir neççe misra süritidin (Bölüm 1, Beyit 2).

Qelemdek qaşlırı dep qançe şair / Güzeller te'ripige boldı mahir (Bölüm 2, Beyit 5).

Egerçe Leylini dések **qelem** qaş / Uniñ her qéşiğa bir mene yoldaş (Bölüm 2, Beyit 6).

Nevaiyniñ qoli tutqan **qelemdur** / Uniñ herbir téli bir işq elemdur (Bölüm 2, Beyit 7).

Esir qilğaç özige ğalibane / Élip qolğa **qelem** ilhamkarane (Bölüm 4, Beyit 2).

Nicat tapqay dili miñ pare Leyli / **Qelem** senmu bu gepni emdi bes qıl (Bölüm 2, Beyit 2).

Qelem qegez bilen tügermidi gep / Uniñdin yaxşisi başlay kırımın (Bölüm 3, Beyit 4).

qéni: *1.Nerede.*

Qéni şu çağda Qeşqer ehlidin kim / Palan bayu pokun bay hemde hakim (Bölüm 1, Beyit 8).

Bırağ şu çağ çıqip bağqa taraqlap / **Qéni** sen dep çolaq mexsum valaqlap (Bölüm 1, Beyit 4).

Kim u şunçe bala tériğan balaxor / Qéni u bizge qarşı muştumzor (Bölüm 4, Beyit 11).

Kéler ney sesliri dildarni izdep / Kérimiñ keldi Leyli **qéni** sen dep (Bölüm 1, Beyit 6).

Néme bu iltica işni heves qıl / **Qéni** Leyli üçün Mecnun Kérimiñ (Bölüm 2, Beyit 3).

Haman çañqaqliqıda qaldı istek / **Qéni** u sözliri yalqun muellim (Bölüm 4, Beyit 2).

Qéni derya kebi taşqın muellim / Uniñsiz yaş töker her lehze qelbi (Bölüm 4, Beyit 3).

Qéni u ğemgüzar kemter murebbi / **Qéni** dostluq öyiniñ pexri şami (Bölüm 4, Beyit 4).

Qéni u ğemgüzar kemter murebbi / **Qéni** dostluq öyiniñ pexri şami (Bölüm 4, Beyit 4).

Qéni u toy béşi söyğüğe hamiy / Buni az dep capa körsetküçi çerx (Bölüm 4, Beyit 5).

2.Haydi.

Dédi Gep şu **qéni** oltur iziñğa / Beg hacimdek kişi çıqmas qiziñğa (Bölüm 1, Beyit 2).

Qéni qandaq qılarsen bir köreyçu / Körüp andin cazayiñni béreyçu (Bölüm 3, Beyit 5).

Qéni yür ketmige yurset qoluñdin / Méni dep qalmıgın hergiz yoluñdin (Bölüm 4, Beyit 2).

Qéni saqıy uzat gülgün piyale / İçeykim bir piyale xuddi lale (Bölüm 4, Beyit 6).

Özüñdek bağıri xun mehzun kérimiñ / Uni keltür **qéni** xilvette keltür (Bölüm 2, Beyit 4).

qepes: Kafes.

Boğuldi ixtiyar sundi nihali / **Qepes** içre esir bir quş misali (Bölüm 1, Beyit 4).

Sevebki bir **qepeste** qıpqızıl qan / Bilen bir baş éviz tamğa ésilğan (Bölüm 4, Beyit 2).

qéri: Yaşlı.

Çéçidinmu özi sersan perişan / Sevebki elçi dep bir **qéri** delle (Bölüm 1, Beyit 6).

Qolida yağlıq qapaq bir **qéri** déhqan / Ötüp ketkeç yénidin bexiraman (Bölüm 4, Beyit 6).

Kérim çıqti işikke köñli xursen / İşik aldıda bir tüp **qéri** örük (Bölüm 4, Beyit 3).

Qéri yaş hemmiler bilmekliki şert / Dégen sözlerni teste uqti axir (Bölüm 4, Beyit 2).

Ötüp kirgende bir hoyla içre / Bélige aq mata bağlap **qéri** yaş (Bölüm 4, Beyit 1).

qérindaş: Kardeş.

Acayıp rişte birle bağlinip dil / Gahi dost hem **qérindaş** gah muellim (Bölüm 4, Beyit 3).

Qérindaştın cuda dilpare dostum / Béşiñğa kelgüçe şunçe musibet (Bölüm 4, Beyit 7).

qériş-: İnat etmek; aksilik yapmak.

Qérişti bu pelek kac keldi teley / Némiki tilidim u qaçtı kelmey (Bölüm 2, Beyit 6).

qesten: *Kasıtlı olarak.*

Qilip inkar cimi milletni **qesten** / Dédi senler bir nesildaş uruq sen (*Bölüm 3, Beyit 7*).
Bu geplerge birav derhal cavaben / Bölek bir koçini körsetti **qesten** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qéşida: *Yanında.*

Hélitin başlinip qalğan xazani / Körerkin oğlını u öz **qéşida** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

qéşığa: *Yanına.*

Gülayimniñ **qéşığa** çiqti şu dem / Yığa zare bilen toldi bu hoyla (*Bölüm 1, Beyit 10*).
Yügürse **qéşığa** barisa yüreklik / Biri éytse tépişmaq biri tapsa (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Gülayımlar **qéşığa** yanili téz / Beg haci elçisi ketkeç bu yerdin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

qétip qal-: *Katlaşmak.*

Kérim dervaziğa baqmaq hamane / Çöçüp taşteq qétip qaldi bihuşane (*Bölüm 4, Beyit 1*).

qétiş: *Donma, katlaşma.*

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Totup ketmen **qétip** taşteq qaparğan (*Bölüm 3, Beyit 10*).
Ayan eyleşke bolmay tilda cüret / Béşi taşteq **qétip** aşu azabtin (*Bölüm 3, Beyit 9*).

qetre: *Damla.*

İçeymen **qetre** qoymay teşnaliqtin / Vapayu méhir dosyqa aşnaliqtin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

qetre qetre: *Damla damla.*

Şuni oylap gülayim titre titre / Közidin yaş töküp hem **qetre qetre** (*Bölüm 2, Beyit 6*).

qeyerdin: *Nereden.*

Lavuldap turmisa Leyli vapasi / **Qeyerdin** añlınar mecnun navasi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

qible: *Kible.*

Qilay **qiblem** hemişe dergahiñizni / Buni añlap gülayim boldi amalsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

qibligah: *Kible yeri.*

Diyari Kaşger / İşq éliniñ **qibligahidur** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qil-: *Yapmak.*

Yézilsa erzigey el köñlige saz / **Qilay** qissemni menmu şundin ağaz (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Cimige **qildi** malik uni teqdir / Beş onlap qız cuvan yeñgüşlisimu (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Néme **qilsun** çolaqni emdi haci / Çiqip ketmemdu qoldin bextu taci (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Néme **qılmaqni** bilmey béşi qatti / Béşi qatmaq néme huşin yoqatti (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Néme **qılmaqni** bilmey xuşluqıdın / Silar qızniñ çéçin bihuşluqıdın (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Qılay qiblem hemişe dergahiñizni / Buni añlap gülayim boldi amalsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Şükür kim keldi purset men üçün hem / **Qılay** ressamliqimni emdi birdem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Néme **qılmay** kérek Bek ezdi qayğu / Cudaliq künliri undin qarañğu (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Aña **qılmay** özini yaru hemdem / Mana keldi bu axşam neydin yene ses (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Ne **qılğay** aydiki dağlarda mena / Démek ay teñlişelmes bu çirayğa (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Vapa mektipidin kim alsa telim / Öziğe **qılğuluq** sizni muellim (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Némimu **qılğuluq** çolaq mubada / Bu işta qıstisa qarıgıni yada (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Ve yaki çaq égirse öyde تنها / **Qılatti** naxşisi hemrah ve lékin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Buzup mektepni **qildi** bir göristan / Tiyatir ve kulublar boldi yıñfañ (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Qılar üç yilda bir qozgılañni / Her on yilda **qılar** undin yoğanni (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Muellimlik **qılar** rozi şherde / Obul nimkar bolup işler güzerde (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Kéçikse bu kéçe ger ete cezmen / Qılar toyniñ cakarsin Haci resmen (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Qéni qandaq **qılarsen** bir köreyçu / Körüp andin cazayıñni béreyçu (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qılamsen koça koyda ademxorluq / Özüñ tök yéğini ur yene şunçe (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Haman yaşlıq idi közler ve lékin / Aya çerx **qıl** bu növet bir muruvvet (*Bölüm 2, Beyit 7*).

2.Etmek.

Qılar dilni esir qarmaq misali / Uniñdin qutulmuşniñ yoq amali (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Oğul birle ana növetmu növet / **Qılar** öz gemliri üstide söhbet (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Qılay tesvir Bu qızniñ boyi günçe / Cahanda günçe boy qız belki köptur (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Yalañyaq şunçe işqa **qılsa** cüret / Bu qandaq bolgini qandaq cinayet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Déyişti Bu yigit kim munçe palvan / Biravlar **qildi** emma gem ve teşviş (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bérip tapqaç kırımni **qildi** söhbet / Dédi hem Yetti emdi gepke növet (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Esir **qılğaç** öziğe galibane / Élip qolğa qelem ilhamkarane (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Qılip dervazini közde işare / Goya tapmaq bolup bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

qılmiş: *Suç, kabahat.*

Peqet Rozi yeşi ottuz şherlik / Bu unsur **qılmişi** bekmü zeherlik (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Muhebbet ehligé şum **qılmişiğa** / Téxi axşam Kérimge külseyu bext (*Bölüm 4, Beyit 6*).

qimirli-: *Kimildamak.*

Qimirlap ornida tañ atquzalmay / Aran yetti ulaştı tañ seherge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

qipqizil: *Kıpkırmızı.*

Sevebki bir qepeste **qipqizil** qan / Bilen bir baş égiz tamğa ésilğan (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qiptu: *Kesmek.*

Üzelmey riştisini héç revişte / Ömürlük dost tutaşqa **qiptu** vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qir: *1.Kenar, yan.*

Körüngeñ melilerniñ her yeri bağ / Étiz hoyla ériq östeñ **qiri** bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).

2.Kır, ak, beyaz.

Qoyup yulğan otini **qir** béşida / Dédi Oğlum közüñ yummay kéçiçe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qiraet oqu-: *Kur'an okumak.*

Oqup çin qelbidin qıldı tilavet / Biravlar ten bérıp teqdirge qelben (*Bölüm 4, Beyit 8*).

qirğaq: *Kenar, kıyı.*

Çimenge pürkinip nurane **qirğaq** / Yatar quşlar nevasi birle oyğaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Yéşil berqut kiyip yasandı **qirğaq** / Éçildi laliler her yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Qanat qaqqanımış gülcida sumurg / Téşip **qirğaqqa** sayram çayqılıptu (*Bölüm 4, Beyit 6*).

qiril-: *İmha edilmek, yok edilmek.*

Kérek salmaq aña zencir kişenler / **Qirilsun** yiltizidin erk dégenler (*Bölüm 3, Beyit 3*).

qiriq: *Kırk.*

Capa birle **qiriqtin** aştı yaşım / Zeher boldi hemişe yégen aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

qis-: *Sıkmak.*

Qisip hem boynini gem gusse bilen / Yatar yer ve cahan gemkin qiyapet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

qisas: *Kıyas.*

Ne matemki **qisas** aççıq nidasi / Yétip pütkül şeherge qoptı gelyan (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qismet: *Kismet, kader.*

Yene xulqi micezi **qismitidin** / Sémizlikte idi mexsum tulumdek (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Şuña axir üzüp ümidni mexsum / Dédi **qismet** şu bolsa razi bolğum (*Bölüm 1, Beyit 5*).

qisqa: *Kısa.*

Bu geplerge gülayim héç çıdalmay / Dédi Menmu gépimni **qisqa** éytay (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Tutundum bu capaliq işqa yekdil / Ve gerçe **qisqidur** qol çoltidur til (*Bölüm 4, Beyit 4*).

qisse: *Kıssa, hikaye.*

Yézilsa erzigeş el köñlige saz / Qilay **qissemni** menmu şundin ağaz (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Eger yazsam közümdin tökülür yaş / Uniñdin **qissige** téz köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Talay **qisse** rivayet tepsilatlar / İştikensiz yene köp tesiratlar (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Muqamçı aqsaqal dilkeş bovamdin / Acayip **qissilerni** añla añla (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qisti-: *Zorlamak.*

Némimu qilğuluq çolaq mubada / Bu işta **qistisa** qariguni yada (*Bölüm 4, Beyit 3*).

qiş: *Kış.*

Dédi hem kütti perzent neççe yaz **qiş** / Ve lékin kütkinidek bolmidi iş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Şuña mexsum bu qizğa qildi perviş / Oqutti ançe munçe her yili **qiş** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Yürermiz ney çélip deryani boylap / Dégen **qiş** kéçisi rozi tasadip (*Bölüm 4, Beyit 10*).

qişçe: *Kış boyu.*

Quyaş erkilitip yeru cahanni / **Qişçe** iñriğan biçare canni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

qiyamet: *Kıyamet.*

Qiyamet dehşitini saldı canğa / Zavalni az körüp ekeldi tünni (*Bölüm 3, Beyit 6*).

qiyapet: *Görünüm.*

Qisip hem boynini gem gusse bilen / Yatar yer ve cahan gemkin **qiyapet** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Ne gemkiniki tola miskin **qiyapet** / Şamal beñvaşliqi andin yamanraq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

qiyni-: *Eziyet etmek.*

Obul körsetküsi bu işqa yardım / Lékin **qiynar** méni şu tapta bir gem (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Dédikim Néme gem u sizni **qiynar** / Dédi Yetmesmu öydin sizge azar (*Bölüm 3, Beyit 1*).

qiz: *Kız.*

Özi qançe acayıp xelqi şunçe / Yigitler xuddi şir **qizliri** ğunçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Uniñdin qaldi bir **qiz** tola mesum / Éti Leyli ve yaki Leyligüldür (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Yétip kelse şu neyniñ ahuzari / Kétip **qiz** ilkidin bar ixtiyari (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Muşundaq **qizni** tuğqan bolsa u xan / Ecep mestur méniñdin tuğsa oğlan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Lékin **qizğa** eger çüşse nigahi / Tutalmastin özini deytti gahi (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Şuña mexsum bu **qizğa** qildi perviş / Oqutti ançe munçe her yili qış (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Qizi Leyli ösüp yetkende boyğa / Camali el içige saldı ğovğa (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Çolaqmu temtirep köp çekti vayım / Kétip qalsa **qizi** birle ğülayım (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Qeşqer **qizi** yüzide / Dane dane xali bar (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Kimige eylige **qiz** dadu peryad / U çağda ném bolar şérin xiyali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Şamalda çayqılar dolqunlınar köl / Lévide olturar **qiz** közliri höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Dédi Gep şu qéni oltur iziñğa / Beg hacimdek kişi çıqmas **qiziñğa** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Çolaq éytti Déme bilmes sirimni / **Qiziñğa** közlidiñ köptin kérimni (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Biraq qanun idi **qizlarğa** mutleq / Şeriet hökmiçe mesture bolmaq (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Némiki kelse başqa öz şorum dey / Gunahım **qiz** tuğulmaq men ne eyley (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Lékin rast éytti **qiz** cim turğuluqmu / Yéseñmu meyli dep olturğuluqmu (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Mana addiy bir Uyğur **qizi** sizge / Tonuştur qara sumbul çéçi bizge (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Goya çolpan dégen şair hésapsız / Lékin bu **qiz** közini ünçe mesrur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Ne oynaq erke **qizniñ** şox ğururi / Tépilmas Leylibiñ közide herğiz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Ezeldin köp xiyalçan çünki bu **qiz** / Tapay nedin uniñ tesvirige söz (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Lékin Qeşqer **qiziniñ** boyığa xas / Tesevvurni tapalmay eyyuhennas (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Qilay tesvir Bu **qizniñ** boyı ğunçe / Cahanda ğunçe boy qiz belki köptür (*Bölüm 2, Beyit 2*).

İdi bu naxşılar muñluq ve ğemkin / Gödek çağda möküşmek oynaştımu **qiz** (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Biraq Leyli şu tapta ğeyriy bir **qiz** / Bolup qaldi acayıp şox ve kepsiz (*Bölüm 2, Beyit 1*).

İlahı yet **qizim** meqsetke amin / Ana bergeç duasini mueyyen (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Dédi u köñlide hey sadda möñ **qiz** / Siriñni bildürüp qoyduñ tola téz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Qarap yerge çéçin oynar idi **qiz** / Nazuk barmaqliri titreytti ensiz (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Kérım üzmes idi **qizdin** közini / Tapalmaytti biraq étiyar sözini (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Cudalıq bir ömür bolğaymu emdi / Cavab ornida **qiz** bilmey özini (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Néme qilmaqni bilmey xuşluqıdin / Silar **qizniñ** çéçin bihuşluqıdin (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Şu boldi bir qarar **qiz** mañdi xoş dep / Üzer aymu pelekte asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).
Cuvanmu yaki **qiz** dep perqmu etmes / Beg hacidek kişige tegmidi u (*Bölüm 3, Beyit 3*).
Bu yurtta téñi yoq canan bu **qizğa** / Xalayıq aǵzıda dastan bu **qizğa** (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Eger maqul dése épqaçqiniñ xop / Şükür kim şu iken **qizniñmu** pikri (*Bölüm 4, Beyit 10*).

qiz cuvan: *Kız ve hanım.*

Cimige qildi malik uni teqdir / Beş onlap **qiz cuvan** yeñgüşlisimu (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Veyaki suǵa çıqsa **qiz cuvanlar** / Çeçi sumbul anar yüzlük bu canlar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

qizğan-: *Kıskanmak.*

Biridin biri köp **qizğandi** aldı / Kérimniñ ikkila hemrahi qaldı (*Bölüm 3, Beyit 6*).

qizil: *Kızıl, kırmızı.*

Közi çüşkeç **qizil** köñlekke yolda / Tutalmay endikip u rolni qolda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

qizilgül: *Kızıl gül.*

Yene azǵan néçük bolsun **qizilgül** / Sevebki mistimu yoq reñ éyivi (*Bölüm 3, Beyit 7*).

qizilpaçaq: *Kızılbaçak.*

Qizilpaçaq ataldı her ziyalıy / Küni şorluq ayañlıq boldı halı (*Bölüm 3, Beyit 4*).

qizit-: *Coşturmak.*

Namayan bolsa şu dem cilve birle / **Qizitsa** bezmini herbir nepeste (*Bölüm 1, Beyit 7*).

qobul qil-: *Kabul etmek.*

Qobul qil ey diyar salamlirimni / Semimiy kemterin ikramlirimni (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Qobul qil nativan can sovgisini / Sütüñdek aq köñülñiñ söygüsini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qoǵli-: *Kovalamak.*

Veyaki biri **qoǵlap** biri qaçmaq / Ötetti balılıq şundaq güzel şad (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Sevep Şir **qoǵlisa** qaçmaqqa imkan / Tapar ahu eger bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Boluşti topni yoldin **qoǵlimaqqı** / Xalayıq şu zamatla boldı malıman (*Bölüm 4, Beyit 8*).

qol: *El.*

Néme qılsun çolaqni emdi haci / Çiqip ketmemdu **goldin** bextu taci (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Nevaiyniñ **qoli** tutqan qelemdur / Uniñ herbir téli bir işq elemdur (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Qolida qamçisi aǵzıda ǵañza / Külini qaqtı bizniñ béşimizǵa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Bu **qollar** evrişim bolğaymu zinhar (Bölüm 3, Beyit 11).

Biridur anisi zoremxan açam / Biri ney **qolidin** çüşmes seher şam (Bölüm 3, Beyit 7).

Nécün tartqay bu perhad işqi cebrin / **Qolidin** kelse ger soqratmu tağda (Bölüm 3, Beyit 2).

Qoli birle tosuvaldi yüzini / Taramlap çüşti derhal közidin yaş (Bölüm 3, Beyit 1).

Qolida yağlıq qapaq bir qéri déhqan / Ötöp ketkeç yénidin bexiraman (Bölüm 4, Beyit 6).

Çönek arilap yular ot şunçe ixçam / Biraq titrer **qoli** qoruq tola yüz (Bölüm 4, Beyit 9).

Esir qilğaç özige ğalibane / Élip **qolğa** qelem ilhamkarane (Bölüm 4, Beyit 2).

Közi çüşkeç qizil köñlekke yolda / Tutalmay endikip u rolni **qolda** (Bölüm 4, Beyit 8).

Birer tügül Xizirmu belkim / Aña **qol** yanduruş buyaqta tursun (Bölüm 4, Beyit 4).

Bu derdke payliyalmay aççıqidin / Élip **qolğa** naganni yançuqidin (Bölüm 4, Beyit 9).

Tutundum bu capalıq işqa yekdil / Ve gerçe qisqidur **qol** çoltidur til (Bölüm 4, Beyit 4).

Qéni yür ketmigey purset **qoluñdin** / Méni dep qalmıgın hergiz yoluñdin (Bölüm 4, Beyit 2).

qolum qoşna: *Konu komşu.*

Qolum qoşna ve barçe qovm qérindaş / Éğir matem musibette idi bes (Bölüm 4, Beyit 2).

qon-: *Konmak*

Ségingandek goya yastuqni başı / Bulutlar meñzige **qonğan** şepeq hem (Bölüm 4, Beyit 2).

qop-: *1. Kalkmak.*

Qopay dep turğınida yer tirecep / Kérim dessep bélidin ikki püklep (Bölüm 4, Beyit 10).

Körüp köñli tola bolğaçaqa naxuş / Çirayi bek tutuq **qopqan** kélindek (Bölüm 4, Beyit 10).

2. Çıkmak.

Ne matemki qisas aççıq nidasi / Yétip pütkül şeherge **qopti** ğelyan (Bölüm 4, Beyit 5).

qoruq: *Engel.*

Çönek arilap yular ot şunçe ixçam / Biraq titrer qoli **qoruq** tola yüz (Bölüm 4, Beyit 9).

qoş-: *Ekleme.*

Qara tünge **qoşup** aççıq tütünni / Gomindañ keldi yurtqa boldi paşa (Bölüm 3, Beyit 7).

Biri ambalğa dep mey puli aldı / Biri meyge **qoşup** sey puli aldı (Bölüm 3, Beyit 4).

Qoşup armanini sözge balam dep / Qoşaq birle açarken haza matem (Bölüm 4, Beyit 6).

Veten şöhrıtige kim **qoşsa** şöhrat / Uniñ ölmes uluğ şenige hörmet (Bölüm 4, Beyit 4).

qoşaq: *Koşuk, şarkı.*

Nezer bağda hoylasi / Qeşqer xelq **qoşiqi** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Qoşup armanini sözge balam dep / **Qoşaq** birle açarken haza matem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

qoşna: *Komşu.*

Yığa zare bilen toldi bu hoyla / Arağa kirdi hem bir qançe **qoşna** (*Bölüm 1, Beyit 11*).

qovm qérindaş: *Kavim kardeş.*

Qolum qoşna ve barçe **qovm qérindaş** / Égir matem musibette idi bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

qoy: *Koyun.*

Yénişsa melige mörep mozay **qoy** / Kirip kelgen kebi bir şadiyan toy (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Özi **qoydek** yavaş idi mulayim / Qoyup yalğuz kéterdi éri merhum (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Boğuzlaymen déseñ **qoymu** tépirilar / Dégendek umu qildi gepni Leyli (*Bölüm 1, Beyit 5*).

qoy-: *Koymak, bırakmak.*

Zulum bidadliqiñni **qoy** bu növet / Yéter şunçe uni köydürginiñmu (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Leqem siñgen çolaq dep emdi resmi / Néçün **qoydi** aña el bu leqemni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Özi qoydek yavaş idi mulayim / **Qoyup** yalğuz kéterdi éri merhum (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Bu ösmür ğunçini körgende mexsum / Cimi ğemni **qoyup** bir çette bir xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Qoyuşqa yer tapalmay bir béşini / Perişan boldi köp her yan perişan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Bu oqki tegse ger ya canni almay / Veya can almisa meylige **qoymay** (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Üsüp héçkimni **qoymay** tinç amanraq / Çélip üşteq çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

İçeymen qetre **qoymay** teşnaliqtin / Vapayu méhir dosyqa aşnaliqtin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Qoyup ketmes idi perhadni dağda / Talay izdendi şair hemde daniş (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Qoyup her ikkisi sözge muhebbet / Tasadip başlidi dostane söhbet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Baya başlap çala **qoyğan** yérimdin / Zimistan dehşiti ger bolsa qançe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Ölöp qalsa yigitke tes bolur iş / Dédi kimdur biri **Qoy** meyli emesmu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Qoyup yulğan otini qır béşida / Dédi Oğlum közüñ yummay kéçiçe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Özümnüñ meylige **qoymas** birer dem / Çapar xuddi quyundek vada arilap (*Bölüm 4, Beyit 8*).

İdiñ sen rehname ilhamğa vadi / Méni hem **qoymiğın** armanda zadi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

qozği-: *Hareket ettirmek.*

Şeherde tarqitip pitne pasatlar / Ve **qozğap** bizge qarşı keypiyatlar (*Bölüm 4, Beyit 10*).

qozğılañ qil-: *Ayaklanma çıkarmak, isyan etmek.*

Qilar üç yilda bir qozğılañni / Her on yilda qılar undin yoğanni (*Bölüm 3, Beyit 2*).

qubbe: *Kubbe.*

Péşayoanu gerib külbeleri hem / Mesçit xaniqa yine **qubbeliri** hem (*Bölüm 4, Beyit 5*).

quçaq: *Kucak.*

Yiqilğandek tuyuqsız bir égiz tağ / Yiqildi dostiniñ **quçaqığa** bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

quçaqli-: *Kucaklamak, sarılmak.*

Quçaqlar Leylini saqlay dégendek / Uni bağri bilen asray dégendek (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Hayacandin téni ottek yélinep / Ésildi boynığa mehkem **quçaqlap** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qul: *Kul.*

Sizay Leyli üçün tesviriy süret / Eger ilham **qulumğa** berse quvvet (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Söñeklerdin tikildi Şeñ munari / Tirikler çöre **qul** it ornida xar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

qulaq: *Kulak.*

Goya şadlıqıdın huşını bilmey / Ve hettaki **qulaqığa** işenmey (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kérimniñ köz öñi boldı qarañgu / **Qulaqlar** añlımas goyaki sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

qulluq qil-: *Kulluk etmek, kölelik etmek.*

Uluğ dergahığa qulluq qilattım / Duasini yine köprek alattım (*Bölüm 1, Beyit 7*).

qur-: *Kurmak.*

Köñül mülkide **qurğaç** bir imaret / Biri sezdi özini rabiedek (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Ecebmes **qursa** qelbiñ içre bir text / Visalığa érişmek gerçe testur (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Qurup Seidin bilen gemxane söhbet / Qilip Seidinge rabieni ülpet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

quram: *Yaş.*

Hamane tik turar qarığay misali / Ösüp yetti kérimmu yaş **quramğa** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

quri-: *Biriktirmek.*

Ayağ astıda xar bolsa bu ünçe / **Qurarmu** kün ve tünler közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

qurt: *Kurt, böcek.*

Qurttek yamridi cay cayda casus / Ayağ asti qilindi bitti namus (*Bölüm 3, Beyit 4*).

quru-: *Kurumak.*

Dédi Vay şori qurğuz şum péşanem / Nème bolğay közümde **qurusa** nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

quş: *Kuş.*

Çimenge pürkinip nurane qırğaq / Yatar **quşlar** nevasi birle oyğaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Ussulğa çüşse **quşlar** besmubeste / Néçün külmes kişi qelbi çéçektek (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Boğuldi ixtiyar sundi nihali / Qepes içre esir bir **quş** misali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

quşxana: *Mezbaha.*

Şamalda huşqıtar matem navasi / Goya **quşxanığa** aylandi ölke (*Bölüm 3, Beyit 7*).

qutul-: *Kurtulmak.*

Közini yumsayu hem qilsa ğeyret / **Qutulmaydu** cimi ğemdin şu saet (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Asan bolmas idi şırğa tutulmaq / Lékin müşkül beg hacidin **qutulmaq** (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Qilar dilni esir qarmaq misali / Uniñdin **qutulmuşniñ** yoq amali (*Bölüm 2, Beyit 4*).

qutur-: *Kudurmak.*

Déyişti **qutriğan** ittek qavap teñ / Kötürdi miltiqini hem türüp yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

quvvet: *Kuvvet, güç.*

Sizay Leyli üçün tesviriy süret / Eger ilham qulumğa berse **quvvet** (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Ne tinçliqtin eser ne berike elde / Ne qaldi küç **quvvet** bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

quyaş: *Güneş.*

Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe iñriğan biçare canni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Çüşüp yadiğa ötken bir ecib kün / Mana keç küz patar Qeşqer **quyaşi** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Quyaşmu çaçtı nur qildi tebessum / Oğul mañdi şeherge xoş qéliñ dep (*Bölüm 4, Beyit 4*).

quyun: *Kasırga.*

Özümniñ meylige qoymas birer dem / Çapar xuddi **quyundek** vada arilap (*Bölüm 4, Beyit 8*).

quzğun: *Kuzgun.*

Cénidek ornişip qaldi ömür bad / Sevebki qaysi **quzğun** boldi bulbul (*Bölüm 3, Beyit 6*).

lale: *Lale.*

Yéşil berqut kiyip yasandi qırğaq / Éçildi **laliler** her yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).

U **lale** her biri goyaki yaqut / Misali tavlinip külse veyaxut (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Yürek bağrı bolup xun xuddi **lale** / Töküp közdin tola qanlıq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Ayağ astida qaldi **lale** ğunçe / Kimiki erk dédi baş qaldi tensiz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Goya külmey solaşqan **lale** ğunçe / Tosup bir top qaraqçılar yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Nazari aldida yandurup şamni / İçip qelbiñ kebi gül **lale** camni (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Qéni saqiy uzat gülgün piyale / İçeykim bir piyale xuddi **lale** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

lalezar: *Lale bahçesi.*

Dédi axir kérim ey gül uzarim / Hayatim gülşeni can lale zarim (*Bölüm 3, Beyit 7*).

latapet: *Güzellik, naziklik.*

Veya cuşqun **latapet** bağçiside / Némiki bolsa şundin deste deste (*Bölüm 2, Beyit 4*).

lavuldap tur-: *Alev alev yanmak.*

Lavuldap turmisa Leyli vapasi / Qeyerdin añlinar mecnun navasi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

layiq bol-: *Uygun olmak.*

Ana bolmaqqa layiq bolsam emdi / Ne arman xuşluqumdin ölsem emdi (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Kimiki bolsa bu xil gepke layiq / Cuda bolğay ténidin başı elvet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

lehze: *An.*

Qéni derya kebi taşqin muellim / Uniñsiz yaş töker her **lehze** qelbi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

lenet: *Lanet.*

Nidaki barçe zulmet tünge **lenet** / Bu tündinmu qarañgu küнге **lenet** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Aya çerx séniñ peyliñge **lenet** / Qararsız vehşi şum meyliñge **lenet** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Nidaki barçe zulmet tünge **lenet** / Bu tündinmu qarañgu küнге **lenet** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

leqem: *Lakap.*

Leqem siñgen çolaq dep emdi resmi / Néçün qoydi aña el bu leqemni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

leşker: *Asker, savaşçı.*

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / Cimi gem **leşkiri** hem kerdi yayın (*Bölüm 1, Beyit 10*).

lev: *1.Kıyı.*

Şamalda çayqılar dolqunlınar köl / **Lévide** olturar qız közliri höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Süzük köl **lévide** olturdi cim cim / Buni körgeç yétip keldi gülayım (*Bölüm 2, Beyit 10*).

2.Dudak.

Kişiniñ yéridge er ömri işlep / Haman qalğaç yine **lévini** çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Némedur éytqusi hem keldi şuan / Biraq titrep **lévi** bermeytti imkan (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Némidur démekçi boldi çičirlap / Biraq titrep **lévi** éytmidi söz (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Mubarek **levziñiz** yol açtı roşen / Yésun öz göşini emdi u düşmen (*Bölüm 3, Beyit 6*).

lezzet: *Tat, zevk.*

Yene közlerge çüşken ünçe şebnem / Ve lékin şu baharniñ **lezzitidin** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Ne köñlüm tindi bir kün kördi **lezzet** / Ne erdin teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).

loya: *Ağa, efendi.*

Zülüktek şoridi qanini bu **loya** / Kişige keñ cahan gör boldi goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

lutup: *Lütuf.*

Mezrei **lutpi** ilahidur / Diyari Kaşğer (*Bölüm 4, Beyit 1*).

maarip: *Eğitim.*

Avval başlap boğuzlap kömdi penni / **Maarip** dése kim saldı kişenni (*Bölüm 3, Beyit 1*).

macra: *Macera, olay.*

Néme térisa şuni orar dégen şu / Biraq körgeç bu **macirani** yiraqtın (*Bölüm 4, Beyit 6*).

mahir: *Becerikli, usta.*

Qelemdek qaşlıri dep qançe şair / Güzeller te'ripige boldi **mahir** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Üzelmey közni siz gül keştilerdin / Ya keşte **mahiriniñ** nem közide (*Bölüm 4, Beyit 10*).

makan: *Mekan, yer.*

Kétersen men qalarmen bu **makanda** / Néme xovluq bolar emdi cahanda (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Kérim aciz térimçi bir **makanniñ** / Tikendek oğlı idi toxtikamniñ (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Makani yoq kebi bu keñ cahanda / Xazandek temtirer her yan ademzat (Bölüm 4, Beyit 10).

mal: *Hayvan.*

Şeherde **mal** tola dukanğa malik / Yéza sehradimu xamanga malik (Bölüm 1, Beyit 1).

malik: *Sahip.*

Şeherde mal tola dukanğa **malik** / Yéza sehradimu xamanga **malik** (Bölüm 1, Beyit 1).

Cimige qildi **malik** uni teqdir / Beş onlap qiz cuvan yeñgüşlisimu (Bölüm 1, Beyit 2).

maliman: *Tahrik, kışkırtma.*

Boluşti topni yoldin qoqlimaqçi / Xalayıq şu zamatla boldi **maliman** (Bölüm 4, Beyit 8).

mañ-: *1. Gitmek.*

Şuni oylap çolaq öz könlide xuş / Namaz xuptenge **mañdi** öyni qoyup boş (Bölüm 3, Beyit 6).

Şu boldi bir qarar qiz **mañdi** xoş dep / Üzer aymu pelekte asta ügdep (Bölüm 3, Beyit 4).

Quyaşmu çaçti nur qildi tebessum / Oğul **mañdi** şeherge xoş qéliñ dep (Bölüm 4, Beyit 4).

2. Yürüme.

Seherlep **mañginiñmu** şu pétiçe / Kérim küldi bovaqtek pak ve mesum (Bölüm 4, Beyit 3).

mañlay: *Alın.*

Saqali kosadur hem doqa **mañlay** / Burunniñ ornida bir egri monçaq (Bölüm 1, Beyit 5).

Tutup **mañlay** tola çömdi xiyalğa / Biravlar dad dédi zarlap zamandın (Bölüm 4, Beyit 1).

maqul: *İyi.*

Tevekkül dep bugün gep açqiniñ xop / Eger **maqul** dése épqaçqiniñ xop (Bölüm 4, Beyit 9).

mari-: *Gizlice bakmak.*

İşik tüñlükte **marap** miñ yamanlıq / Néçüktur bir balani qildi teyin (Bölüm 1, Beyit 9).

Çolaq **marar** idi oğri müşüktek / Buni sezmes kérimmu Leyligüldek (Bölüm 3, Beyit 6).

mas: *Uygun.*

Cavab tapmaq üçün sirlıq köyükke / Cavab bir boldi axir hemmige **mas** (Bölüm 3, Beyit 5).

mata: *Kumaş, kumaş parçası.*

Ötüp kirgende bir hoyla içre / Béliqe aq **mata** bağlap qéri yaş (Bölüm 4, Beyit 1).

mataçi: *Kumaşçı.*

Mataçi miñ yamaq çekmende qaldi / Ğiçildar harviniñ çaqi qedemde (Bölüm 3, Beyit 2).

matem: *Yas.*

Şamalda huşqıtar **matem** navasi / Goya quşxanığa aylandı ölke (Bölüm 3, Beyit 7).

Qolum qoşna ve barçe qovm qérindaş / Éğir **matem** musibette idi bes (Bölüm 4, Beyit 2).

Bulaqlar taştı goya teñ buluqlap / Şu halda evc élip **matem** sadasi (Bölüm 4, Beyit 4).

Ne **matemki** qisas aççıq nidasi / Yétip pütkül şeherge qoptı gelyan (Bölüm 4, Beyit 5).

mazar: *Mezar.*

Purap qan yamridi çilböre tülke / Körüngen hemen döñ şehit **mazari** (Bölüm 3, Beyit 8).

İşq éliniñ qıbligahidur / Mazari Kaşğer (Bölüm 4, Beyit 4).

Ne hacet hecci ekber Qeşqer **mazarim** / Vetenniñ bir şöhriti sen diyarım (Bölüm 4, Beyit 8).

İcazet qil maña Nazari Gumnam / **Mazarini** tavap qilğaç yaqay şam (Bölüm 4, Beyit 7).

mecnun: *1. Mecnun.*

Néme bu iltica işni heves qil / Qéni Leyli üçün **Mecnun** Kérimiñ (Bölüm 2, Beyit 3).

2. Aşk yüzünden aklını kaybetmiş, deli, divane.

Zumrettin kiyip tac tali **mecnun** / Köñülni hösni birle qılsa meptun (Bölüm 1, Beyit 5).

Lavuldap turmisa Leyli vapasi / Qeyerdin añlınar **mecnun** navasi (Bölüm 3, Beyit 10).

medetkar: *Yardımcı.*

Töküp köz yéşini boldi **medetkar** / Némiki déseñiz men şuña teyyar (Bölüm 3, Beyit 3).

Bu gerçe bolsimu bir geyriy adet / Bu gepler bir **medetkar** çaqırıqtek (Bölüm 4, Beyit 5).

meğrur: *Mağrur, kibirli.*

Uduldin keldi bir saqçı emeldar / Tömür atqa minip **meğrur** ciladar (Bölüm 4, Beyit 7).

meğrurane: *Mağrurca.*

Küyö heqqide sözlep **meğrurane** / Samavar ehlimu heyran qélişti (Bölüm 2, Beyit 6).

mehelle ~ mele: *Mahalle.*

Kéler ney sesliri **mehelle** çétidin / Bu gemkin kéçiniñ sükünitedin (*Bölüm 1, Beyit 4*).
Kélişti novéşi dep at çıqargan / Bir **mehelle** içige bekmü çaqqan (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Körüngeñ **melilerniñ** her yéri bağ / Étiz hoyla ériq östeñ qiri bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Aşu cennet misali bağ ara bağ / Kélişken bir güzel **mele** nezerbağ (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Qaçanki **melide** kezugende bir an / Ücmilikini qilip salqın xiyaban (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Yénişsa **melige** mörep mozay qoy / Kirip kelgen kebi bir şadiyan toy (*Bölüm 1, Beyit 10*).
Bu Uyğur **melisiniñ** sadda çehri / Lékin ottek yéniq şu işqi méhri (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Uniñ dañqi éşip öz **melisidin** / Yétip etrapqa tekşi hemmisidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Tonuşdur sizgimu Qeşqer diyari / Uniñ her **melisi** herbir munari (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Ve belki toy işimu çüşti erzan / Ayal şu **melilik** éti gülayim (*Bölüm 1, Beyit 8*).

méhir ~ **méhr**: *Sevgi, aşk, dostluk.*

İçeymen qetre qoymay teşnaliqtin / Vapayu **méhir** dosyqa aşnaliqtin (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Bu Uyğur melisiniñ sadda çehri / Lékin ottek yéniq şu işqi **méhri** (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Uniñdek **méhriniñ** yalquni qayda / Uniñ meñzidiki bir dane xali (*Bölüm 2, Beyit 1*).
Mana addiy yiginçaq hucra içre / Éçip esrarini çin **méhri** birle (*Bölüm 4, Beyit 6*).
Tonuşdur sizge gemkin çehri birlen / Lékin dil tartquçı bir **méhri** birlen (*Bölüm 4, Beyit 6*).

mehkem: *Sımsıki.*

Yumar belki biravlar yene **mehkem** / Çidalmastin kırım bu halğa zinhar (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Hayacandin téni ottek yélinecap / Ésilidi boynıǵa **mehkem** quçaqlap (*Bölüm 4, Beyit 5*).

méhnet: *Emek, iş.*

Téşip **méhnetke** söyǵü iştiyaq şevq / Kimiki tökti bu gül bağçıge ter (*Bölüm 4, Beyit 7*).
Çigip **méhnetke** her kün rişte miñ miñ / Tizay men rohiǵa güldeste miñ miñ (*Bölüm 4, Beyit 6*).

méhriban: *Sevecen.*

Kéler ney sesliri baǵlarnı atlap / Özige **méhriban** dilberni yadlap (*Bölüm 1, Beyit 5*).
Özi şirdek bequvvet **méhriban** yüz / Vapadar közliri dostqa nemune (*Bölüm 4, Beyit 11*).

mehzun: *Üzgün, kederli.*

Özüñdek baǵrı xun **mehzun** kırımıñ / Uni keltür qéni xilvette keltür (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Qanat qaqqan kebi pikru xiyali / Kırım esli idi keçmişni **mehzun** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

mektep: *Okul.*

Veyaki ücmilikte bille çapsa / Ya emdi bolsiçu döñlükte **mektep** (Bölüm 1, Beyit 5).
Buzup **mektepni** qildi bir göristan / Tiyatir ve kulublar boldi yiñfañ (Bölüm 3, Beyit 2).
Vapa **mektipidin** kim alsa telim / Özige qilguluq sizni muellim (Bölüm 3, Beyit 7).

melle: *Sarı.*

Bulap ketken kebi berqut tonini / Kiyip emdi géribi **melle** çekmen (Bölüm 4, Beyit 5).

melum: *Belli.*

Şu oylardin kéyin gemkin tebessum / Tebessumki rizaliq boldi **melum** (Bölüm 2, Beyit 2).

memnun bol-: *Memnun olmak.*

Cunun birle ada bolmiğinin xop / Çolaq memnun bolup beg elçisidin (Bölüm 2, Beyit 7).

mena: *Mana, anlam.*

Tümen namliq tinimsiz şox bu derya / Güzelliktur uniñ **menisi** goya (Bölüm 1, Beyit 1).
Ne qilğay aydiki dağlarda **mena** / Démek ay teñlişelmes bu çirayğa (Bölüm 2, Beyit 3).

meñgü: *Ebedi, sonsuz.*

Közi çüşken yigitniñ téni yapraq / Céni **meñgü** bolatti aña muştaq (Bölüm 1, Beyit 4).
U çağda bolğusi iş yene dişvar / Ümid meqset bolur hem **meñgü** tarmar (Bölüm 4, Beyit 1).

méñiş: *Yürüme, yürüyüş, gitme.*

İğañlap **méñiş** goyaki ördek / Yüzi çoqur köziniñ biri alğay (Bölüm 1, Beyit 4).

meñiz: *Yüz, çehre, sima.*

Şu canan **meñzige** xaldek yaraşqan / Tümen boyliridin miñlarçe dastan (Bölüm 1, Beyit 6).

Ségingandek goya yastuqni başı / Bulutlar **meñzige** qongan şepeq hem (Bölüm 4, Beyit 2).

Hayatbexş nurini çaçqanda heryan / Tebiet **meñzide** tepçip yene qan (Bölüm 1, Beyit 2).

Uniñdek méhriniñ yalquni qayda / Uniñ **meñzidiki** bir dane xali (Bölüm 2, Beyit 1).

mentiq: *Mantık.*

Kébi öz pikride körsetti **mentiq** / Şu boldi başliniş ötti birer yil (Bölüm 4, Beyit 2).

menzil: *Durak.*

Séni taşlap néçük mundin kétermen / Néçük köñlüm tinip **menzil** kézermen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

mepe: *Kapalı at arabası.*

Biri heyder piyade **mepisini** / Yutup semen yoliniñ topisini (*Bölüm 4, Beyit 1*).

meptun: *Hayran.*

Uni öz Leylisidek qıldı **meptun** / Biraq yazda toyuñni bille oynap (*Bölüm 4, Beyit 9*).

meptun qil-: *Hayran bırakmak, büyülemek.*

Zumrettin kiyip tac tali mecnun / Köñülni hösni birle qılsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Uni öz Leylisidek **qıldı** meptun / Biraq yazda toyuñni bille oynap (*Bölüm 4, Beyit 9*).

meqset: *Maksat, amaç.*

İlahaya yet qızım **meqsetke** amin / Ana bergeç duasını mueyyen (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Urup bir hês u goya boldi bihuş / Köñülde bolsimu gerçe şu **meqset** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Bügün bolğaç şu **meqset** vaqtında hel / Yénip goya ümid deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

U çağda bolğusi iş yene dışvar / Ümid **meqset** bolur hem meñgü tarmar (*Bölüm 4, Beyit 1*).

meqset - murad: *Amaç, istek.*

Uzundin şu idi meqset muradım / Xudayımğa yétiptu emdi dadım (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Çırağ pil pil qılar asta şamalda / Ayan boldi **murad meqset** bu halda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

merhum: *Merhum, rahmetli.*

Töküldi köz yéşi **merhumni** yadlap / Obul goya kélip huşığa şu çağ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Özi qoydek yavaş idi mulayım / Qoyup yalguz kéterdi éri **merhum** (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Dualar atıdı **merhumğa** şexsen / Biravlar yad étip köp eske aldı (*Bölüm 4, Beyit 9*).

merre: *Defa, kere, kez.*

Ne çin dostluq vapadin qaldı zerre / Qara itlar üçün mol keldi **merre** (*Bölüm 3, Beyit 5*).

mes: *Sarhoş.*

Muşundaq qızni tuğqan bolsa u xan / Ecep **mestur** meniñdin tuğsa oğlan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Öyide nazinin xanımlıri neq / Yene daim köñülniñ işqıda **mest** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

mesçitxane: *Cami.*

Péşayoanu gerib külbeliri hem / Mesçit xaniqa yene qubbeliri hem (Bölüm 4, Beyit 5).

meslihet: *Tavsiye.*

Aña bir **meslihet** körsetti qaltis / Dédikim Bir tuğumçan tul tépilsa (Bölüm 1, Beyit 5).

mesrur: *Sevinçli, mutlu.*

Özi kim u beg hacim nami meşhur / Pütün Qeşqer içide birla **mesrur** (Bölüm 1, Beyit 4).

Goya çolpan dégen şair hésapsız / Lékin bu qiz közini ünçe **mesrur** (Bölüm 2, Beyit 5).

mestane: *Büyülü, sihirli.*

Ğidiqlap dilni oyçan nazli tuyğu / Ravabtin kelse ger **mestane** avaz (Bölüm 4, Beyit 8).

mestane bol-: *Sarhoş gibi olmak, büyülenmek.*

Hayacanliq bilen **mestane bolmay** / Turamu qelbiñiz ilhamğa tolmay (Bölüm 1, Beyit 1).

mesture bol-: *Kapanmak.*

Biraq qanun idi qizlarğa mutleq / Şeriet hökmiçe mesture bolmaq (Bölüm 1, Beyit 2).

mesum: *Suçsuz, masum.*

Uniñdin qaldi bir qiz tola **mesum** / Éti Leyli ve yaki Leyligüldur (Bölüm 1, Beyit 10).

Baya körgeç gülayimde tebessum / Buni bir raziliq dep şunçe **mesum** (Bölüm 2, Beyit 2).

Seherlep mañğiniñmu şu pétiçe / Kérim küldi bovaqtek pak ve **mesum** (Bölüm 4, Beyit 3).

meşel: *Fener.*

Bügün bolğaç şu meqset vaqtida hel / Yénip goya ümid deştide **meşel** (Bölüm 3, Beyit 1).

meşhur: *Ünlü.*

Özi kim u beg hacim nami **meşhur** / Pütün Qeşqer içide birla mesrur (Bölüm 1, Beyit 4).

meşrep: *Ziyafet, keyif meclisi, şölen.*

Gahi **meşrep** huveyda pennamilerni / Eceb mexluq idi teqdir irade (Bölüm 1, Beyit 8).

méve: *Meyve, yemiş.*

Acayıp bağçisi dilniñ arami / Bégida **méviler** bir biridin mol (Bölüm 1, Beyit 11).

Şéxida **mévisi** mol gücme gücme / Étekçe üç çönekte gül ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).

mexluq: *Yaratık, mahluk.*

Gahi meşrep huveyda pennamilerni / Eceb **mexluq** idi teqdir irade (*Bölüm 1, Beyit 8*).

mey: *İçki.*

Biri ambalğa dep **mey** puli aldı / Biri meyge qoşup sey puli aldı (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Basalmas özgisi çañqaqlıqimni / Bilemsen **meyge** dil muştıqlıqını (*Bölüm 4, Beyit 9*.)

meyil ~ meyl: *1. Meyil, eğilim, ilgi.*

Aya çerx séniñ peyliñge lenet / Qararsız vehşi şum **meyliñge** lenet (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Eger bilsem idim **meylini** zatiniñ / Duasığa bérip Leylini zatiniñ (*Bölüm 1, Beyit 6*).

2. İstek, keyif.

Bu oqki tegse ger ya canni almay / Veya can almisa **meylige** qoymay (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Özümnüñ **meylige** qoymas birer dem / Çapar xuddi quyundek vada arılap (*Bölüm 4, Beyit 8*).

meyus: *Umutsuz.*

Némidur sözlişer **meyus** ve gemkin / Közide bir gezep çaqnar ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 11*).

mezmun: *Konu.*

Şu xilda sözlişip ötti yérım tün / Ümid teşviş idi her gepke **mezmun** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

mezre: *Mezra.*

Mezrei lutpi ilahidur / *Diyari Kaşger* (*Bölüm 4, Beyit 1*).

micez: *Mizaç, karakter.*

Yene xulqi **micezi** qışmitidin / Sémizlikte idi mexsum tulumdek (*Bölüm 1, Beyit 3*).

millet: *Millet, halk.*

Qilip inkar cimi **milletni** qesten / Dédi senler bir nesildaş uruq sen (*Bölüm 3, Beyit 7*).

miltiq: *Tüfek.*

Déyişti qutriğan ittek qavap teñ / Kötürdi **miltiqini** hem türüp yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

miñ: *Bin, binlerce.*

Tümen **miñ** gül çeçekniñ xuşbuydin / Kételmeydu kişi tümen boyidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

İşik tünlükte marap **miñ** yamanlıq / Néçüktur bir balanı qıldı teyin (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Dédi elni bölüp **miñ** bir böleкке / Bölüngenni oñay térip yémekke (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Mataçı **miñ** yamaq çekmende qaldı / Giçildar harviniñ çaqi qedemde (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Şu halda bir haza u boldi texir / Yığip es huşini **miñ** teste axir (Bölüm 3, Beyit 4).
Zeherlik til haqaret yağdurup **miñ** / Dédi Hayvan töleysen üstivaşni (Bölüm 4, Beyit 5).
Nicat tapqay dili **miñ** pare Leyli / Qelem senmu bu gepni emdi bes qıl (Bölüm 2, Beyit 2).
Dédi Yar himmitige barikalla / Béşim kökke ulaştı **miñ** heşqalla (Bölüm 3, Beyit 5).
Dédi axir Eceb oñ keptu teley / Xudağa yüz tümen **miñ** şükürler dey (Bölüm 4, Beyit 6).

miñ miñ: Sayısız, çok fazla, binlerce.

Déyişti axiri emdi tevekkel / Tevekkel téñirqaştın **miñ miñ** evzel (Bölüm 4, Beyit 6).
Yüsüp Xas hürmitige essalamlar / Uluğ Mehmud üçün **miñ miñ** salamlar (Bölüm 4, Beyit 3).
Çigip méhnetke her kün rişte **miñ miñ** / Tizay men rohiğa güldeste **miñ miñ** (Bölüm 4, Beyit 6).

Çigip méhnetke her kün rişte **miñ miñ** / Tizay men rohiğa güldeste **miñ miñ** (Bölüm 4, Beyit 6).

miñlarçe: Binlerce.

Şu canan meñzige xaldek yaraşqan / Tümen boylıridin **miñlarçe** dastan (Bölüm 1, Beyit 6).
Ve hetta qalmidi bir çette qoğan / Şu kün ta keçkiçe **miñlarçe** adem (Bölüm 4, Beyit 6).
Kérim éytti Saña **miñlarçe** rehmet / Yéter emdi méniñçün çekme zexmet (Bölüm 4, Beyit 7).

min-: Binmek.

Uduldin keldi bir saqçı emeldar / Tömür atqa **minip** megrur ciladar (Bölüm 4, Beyit 7).

miskin: Miskin, uyuşuk.

Ne gemkiniki tola **miskin** qiyapet / Şamal beñvaşlıqı andin yamanraq (Bölüm 4, Beyit 7).

misra: Mısra, dize.

Bayandin técep qegez qelemni / Yazay bir neççe **misra** süritidin (Bölüm 1, Beyit 2).

mol: Bol, çok.

Acayıp bağçisi dilniñ arami / Béğida méviler bir biridin **mol** (Bölüm 1, Beyit 11).
Ne çin dostluq vapadin qaldi zerre / Qara itlar üçün **mol** keldi merre (Bölüm 3, Beyit 5).
Şéxida mévisi **mol** gücme gücme / Étekçe üç çönekte gül ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).

molla: Hoca.

Éşekni seysige dep dorğa aldı / Toqumni bir duağa **molla** aldı (Bölüm 3, Beyit 5).

mollaq at-: *Perende atmak, takla atmak.*

Kérimge atti bir muşt şunçe ittik / Bérip çüşti özi mollaq étip tik (Bölüm 4, Beyit 8).

monçaq: *Boncuk.*

Saqali kosadur hem doqa mañlay / Burunniñ ornida bir egri **monçaq** (Bölüm 1, Beyit 5).

mozay: *Buzağı.*

Yénişsa melige mörep **mozay** qoy / Kirip kelgen kebi bir şadiyan toy (Bölüm 1, Beyit 10).

mök-: *Gizlenmek, saklanmak.*

Yiğliğaç balılar tizip örüklük / Bolur birdem oyun **mökkenni** tapmaq (Bölüm 1, Beyit 1).

möküşmek: *Saklanbaç.*

İdi bu naxşılar muñluq ve gemkin / Gödek çağda **möküşmek** oynaştımu qız (Bölüm 2, Beyit 9).

möñ: *Saf.*

Dédi u köñlide hey sadda **möñ** qız / Siriñni bildürüp qoyduñ tola téz (Bölüm 3, Beyit 4).

möri-: *Melemek.*

Yénişsa melige **mörep** mozay qoy / Kirip kelgen kebi bir şadiyan toy (Bölüm 1, Beyit 10).

mubarek: *Mübarek.*

Mubarek levziñiz yol açtı roşen / Yésun öz göşini emdi u düşmen (Bölüm 3, Beyit 6).

muellim: *Öğretmen.*

Muellimniñ sözini oyla oyla / Biraq gemsiz gödeklik ömri qançe (Bölüm 1, Beyit 7).

Vapa mektipidin kim alsa telim / Özige qılğuluq sizni **muellim** (Bölüm 3, Beyit 7).

Üzülmeñtin kélip bu öyge dem dem / Şéhit ketken **muellimge** qiraet (Bölüm 4, Beyit 7).

Muellimlik qılar rozi şeherde / Obul nimkar bolup işler güzerde (Bölüm 4, Beyit 10).

Acayip rişte birle bağlinip dil / Gahi dost hem qérindaş gah **muellim** (Bölüm 4, Beyit 3).

Haman çañqaqliqıda qaldı istek / Qéni u sözliri yalqun **muellim** (Bölüm 4, Beyit 2).

Qéni derya kebi taşqın **muellim** / Uniñsiz yaş töker her lehze qelbi (Bölüm 4, Beyit 3).

muerrix: *Tarihçi.*

Bovaqlar zenixi hem öçti biçığ / Egerçe bir ömür yazsa **muerrix** (Bölüm 3, Beyit 4).

mueyyen: *Gerekli.*

İlahı yet qızım meqsetke amin / Ana bergeç duasını **mueyyen** (Bölüm 2, Beyit 2).

muhebbet: *Sevgi.*

Pare pare kesmise işq **muhebbet** qayçısı / Abdulla Toqay (Bölüm 3, Beyit 2).

Qoyup her ikkisi sözge **muhebbet** / Tasadip başlıdı dostane söhbət (Bölüm 4, Beyit 7).

Muhebbettek hemişe yaş şehr bu / Özimu xelqidek berdaş şehr bu (Bölüm 4, Beyit 3).

muhebbet ehli: *Seven, sevmeyi bilen.*

Eceb tetür iken hökmiñ hemişe / Muhebbet ehlişe zulmiñ hemişe (Bölüm 1, Beyit 9).

Muhebbet ehlişe şum qılmişığa / Téxi axşam Kérimgé külseyu bext (Bölüm 4, Beyit 6).

muheyye: *Hayal.*

Némiki dilreba bolsa cahanda / Şularniñ hemmisi munda **muheyye** (Bölüm 1, Beyit 2).

mulayim: *Şefkatli, sevecen, yumuşak huylı.*

Özi qoydek yavaş idi **mulayim** / Qoyup yalğuz kéterdi éri merhum (Bölüm 1, Beyit 9).

muñ: *Keder, dert, sıkıntı.*

Dutardek **muñliri** dilkeş şehr bu / Gezeldek ahliri ateş şehr bu (Bölüm 4, Beyit 4).

Égir bir **muñ** içide xuddi süret / Kebi qatqan péti bir çette bihuş (Bölüm 4, Beyit 9).

muñ - zar tök-: *Dertleşmek, ağlamak.*

Kérım titrer bérelmey buña berdaş / Şu halda ikki qelb muñ zar töküştı (Bölüm 3, Beyit 2).

Ene şu çağ tili dilğa tonuş ney / Töküp muñ zarını derdke tözelmey (Bölüm 3, Beyit 1).

munar: *Minare.*

Söñeklerdin tikildi Şeñ **munari** / Tirikler çöre qul it ornıda xar (Bölüm 3, Beyit 9).

Tonuşdur sizgimu Qeşqer diyari / Uniñ her melisi herbir **munari** (Bölüm 4, Beyit 4).

munçe ~ munçilik: *Bu kadar.*

Dédi Al yaqqınıni xalıgançe / Uniñ **munçe** séxiy hatemlikidin (Bölüm 3, Beyit 8).

Déyişti Bu yigit kim **munçe** palvan / Biravlar qıldı emma gem ve teşviş (Bölüm 4, Beyit 3).

Néme bu **munçilik** bihude azar / Aran yetkende purset vesli didar (Bölüm 1, Beyit 8).

muneccim: *Müneccim, astrolog.*

Qilip bu sirni bir alçaqni xahiş / Yene qançe **muneccim** baqti kökke (*Bölüm 3, Beyit 4*).

muñlan-: *Hüzünlenmek, duygulanmak, kederlenmek.*

Körünse **muñlinip** Qeşqe hisari / Uzaq ötmüş zamanlar yadikari (*Bölüm 1, Beyit 5*).

muñluq: *Hüzünlü, duygulu, kederli.*

Şu çağ keldi yiraqtin ney sadasi / Yürekni titritip **muñluq** navasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

İdi bu naxşilar **muñluq** ve gemkin / Gödek çağda möküşmek oynastimu qiz (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Peqet **muñluqluqi** oxşaytti ayğa / Güzeller közini héç ixtilapsiz (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Köñüller çayqilip andin ziyade / Eceb **muñluq** şeker bu bari hesret (*Bölüm 4, Beyit 2*).

muptila: *Meyilli, düşkün.*

Ne derdke **muptila** ne çekse peryad / Ne emdi bolsa şu beñvaş gödeklik (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Köyükke **muptila** bolsañ şu bestur (*Bölüm 3, Beyit 10*).

muqam: *Makam, melodi.*

Küter bir biridin aliy **muqamlar** / Teme birle yéqip her yolğa şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Muqamdek hesriti qaynaq şeker bu / Ve lékin nağridek oynaq şeker bu (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Muqamdek tolğınip hem sizmu teñla / Yürekniñ qat qétidin ah dégensiz (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Samavarda tütün yutqanda bir tün / Satardın urğuşan herbir **muqamdin** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

muqamçı: *Makam sanatçısı.*

Muqamçı aqşaqal dilkeş bovamdin / Acayip qissilerni añla añla (*Bölüm 4, Beyit 5*).

murad: *Amaç, istek.*

Murad dastan üçün dastan emestur / Yétirse elge xizmet uşbu bestur (*Bölüm 4, Beyit 5*).

murebbi: *Eğitmen.*

Qéni u gemgüzar kemter **murebbi** / Qéni dostluq öyiniñ pexri şami (*Bölüm 4, Beyit 4*).

muruvvet: *Cömertlik, yiğitlik.*

Haman yaşlıq idi közler ve lékin / Aya çerx qil bu növet bir **muruvvet** (*Bölüm 2, Beyit 7*).

musibet: *Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey.*

Nigah tentenisi boldi **musibet** / Yular çaç inlar oğul gémide (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Qérindaştin cuda dilpare dostum / Béşiñğa kelgüçe şunçe **musibet** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Qolum qoşna ve barçe qovm qérindaş / Éğir matem **musibette** idi bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

muş ~ muşt: *Yumruk.*

Dédi bu çégra zelqi béşi tinmas / Béşi tinsa tügülgen **muşni** tinmas (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Emeldar tutqiniçe yelkisidin / Urup turğuzdi silkip yağdurup **muşt** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Lékin **muşt** tegdi başqa yene şuan / Xalayıq der gezep tevrendi qattıq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Kérimge atti bir **muşt** şunçe ittik / Bérip çüşti özi mollaq étip tik (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Kérim dessep bélidin ikki püklep / Béşiğa yağdurup **muşt** qehri birlen (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Bilindi hemme gep qalmaq bölek sir / Tügüldi **muştıleri** çışlar guçurlap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

muştaq: *Özlem dolu, susamış.*

Közi çüşken yigitniñ téni yapraq / Céni meñgü bolatti aña **muştaq** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

muştaq bol-: *Can atmak.*

Kérim yügürer yalañvaş hem yalañyağ / Bolup Leyli bilen oynaşqa muştaq (*Bölüm 1, Beyit 9*).

muştaqlıq: *Özlem, hasret.*

Basalmas özgisi çañqaqlıqimni / Bilemsen meyge dil **muştaqlıqini** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

muştumzor: *Zorba.*

Kim u şunçe bala tériğan balaxor / Qéni u bizge qarşı **muştumzor** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

muşunçe: *Bu kadar çok.*

Muşunçe hicri dağı yetmigendek / Arağa ündi u zalim tikendek (*Bölüm 3, Beyit 9*).

muşundaq: *İşte şöyle.*

Muşundaq qizni tuğqan bolsa u xan / Ecep mestur méniñdin tuğsa oğlan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

mutleq: *Kesinlikle, kayıtsız, şartsız.*

Biraq qanun idi qizlarğa **mutleq** / Şeriet hökmiçe mesture bolmaq (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Yene bir qançilap hoyla ve saña / Xucayin neççilep bağlarğa **mutleq** (Bölüm 3, Beyit 1).

muvaپیq: *Uygun, münasip.*

Çolaq mexsum bolup bir sözçi natiq / Tépip her elçige özre **muvaپیq** (Bölüm 1, Beyit 8).

müdhiş: *Müthiş.*

Şuni éytip közini tikti kölge / Eceb **müdhiş** pikir keldi köñülge (Bölüm 1, Beyit 8).

mükerrem: *Yüce, ulu, saygı değer.*

Turayluq içkiri kirmey birer dem / Bu dergahni bilip dilda **mükerrem** (Bölüm 4, Beyit 2).

müşkül: *Zor, zorluk.*

Kirişti tul ayal tapmaqqa derhal / Uzaq ötmey bu **müşkül** boldi asan (Bölüm 1, Beyit 7).

Ayandur hemme gep iş boldi **müşkül** / Ne müşkülki ümidmu boldi bir gül (Bölüm 2, Beyit 2).

Asan bolmas idi şirğa tutulmaq / Lékin **müşkül** beg hacidin qutulmaq (Bölüm 2, Beyit 3).

Ayandur hemme gep iş boldi müşkül / Ne **müşkülki** ümidmu boldi bir gül (Bölüm 2, Beyit 2).

müşük: *Kedi.*

Çolaq marar idi oğri **müşüktek** / Buni sezmes kérimmu Leyligüldek (Bölüm 3, Beyit 6).

nadamet: *Pişmanlık.*

Nadamet dağidin yaşlanmisa köz / Şu halda ötti aylar qançe qançe (Bölüm 1, Beyit 10).

Béşimdin ketmidi hesret **nadamet** / Maña yoldaş hemişe derdu külpet (Bölüm 2, Beyit 2).

nagan: *Tabanca.*

Dédikim Ur dégenni mendin ögen / **Nagan** nede özi nede callat (Bölüm 4, Beyit 1).

Bu derdke payliyalmay aççıqidin / Élip qolğa **naganni** yançuqidin (Bölüm 4, Beyit 9).

nağra: *Davul.*

Muqamdek hesriti qaynaq şeher bu / Ve lékin **nağridek** oynaq şeher bu (Bölüm 4, Beyit 5).

nahayet: *Çok, aşırı.*

Kérimde yüz bérip bir başka halet / Köñülde teşvişi aştı **nahayet** (Bölüm 4, Beyit 3).

nale eyli-: *Feryat etmek.*

Dédi yığlap gülayim Men néme dey / Pelekniñ kaclıqıdın kimge **naley** (Bölüm 2, Beyit 6).

nam: *Ad, isim.*

Özi kim u beg hacim **namı** meşhur / Pütün Qeşqer içide birla mesrur (Bölüm 1, Beyit 4).

Körünmes gerçe hazir qebridin iz / Yaşar tarix bilen teñ **namı** şeksiz (Bölüm 4, Beyit 5).

namayan: *Görülür, açık.*

Tonuşluq tum qara közlerde arman / Ve gemkin bir ümid şunçe **namayan** (Bölüm 4, Beyit 3).

namayan bol-: *Aşikar olmak, görülmek.*

Namayan bolsa şu dem cilve birle / Qizitsa bezmini herbir nepeste (Bölüm 1, Beyit 7).

namayış: *Gösteri.*

Xorazlar çillişip şox yanmuyandın / **Namayış** başlığanda sübhi tañdın (Bölüm 4, Beyit 8).

namaz: *Namaz.*

Kérimni bille başlap ikki adem / Ötüp tar koçılardın del **namaz** şam (Bölüm 4, Beyit 4).

Yéqınlap qaldı hetta **namaz** şam / Ne çare emdi bu devran işığa (Bölüm 4, Beyit 5).

namerd: *Namert, alçak.*

Ve lékin teleydin köp boldı şorluq / Qilip **namerd** zamane tola zorluq (Bölüm 3, Beyit 10).

Ne gumrah şum péil betxah zamanni / Söyküşti köñli tar **namerd** zamanni (Bölüm 3, Beyit 4).

Namerd xunperes betbext zamanni / Axiri Leyli qıldı sirni izhar (Bölüm 3, Beyit 5).

namliq: *Adlı.*

Tümen **namliq** tinimsiz şox bu derya / Güzelliktur uniñ menisi goya (Bölüm 1, Beyit 1).

namus: *Namus.*

Qurttek yamridi cay cayda casus / Ayağ astı qilindi bitti **namus** (Bölüm 3, Beyit 4).

nan: *Ekmek.*

Qilip tekliq uni çayu **néniğa** / Açar söz şu zaman tépip bahane (Bölüm 2, Beyit 5).

Biri qaytar bazardın külbisige / Yüdüp **nan** ornığa gem dümbisige (Bölüm 4, Beyit 4).

Biri epkeş bilen avare şudem / Biri bir **nanğa** zar divane şudem (Bölüm 4, Beyit 2).

natiq: *Hatip.*

Çolaq mexsum bolup bir sözçi **natiq** / Tépip her elçige özre muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Tuyuqsız uçridi goya xezine / Şuña kem söz kérimmu xuddi **natiq** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

nativan: *Zayıf.*

Özidek **nativan** gemxori yaxşı / Çolaq sekrep dédimkim emdi gep bes (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Nétey men xorluqi hem korluqini / Méniñdek **nativanğa** zorluqini (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kimiki tapti yüz güllendi yüz yüz / Kimiki **nativan** bağida keç küz (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Qobul qil **nativan** can sovgisini / Sütüñdek aq köñülñiñ söygüsini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

nava: *Melodi, ahenk.*

Şu çağ keldi yiraqtin ney sadasi / Yürekni titritip muñluq **navasi** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Lavuldap turmisa Leyli vapasi / Qeyerdin añlinar mecnun **navasi** (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Şamalda huşqitar matem **navasi** / Goya quşxanığa aylandi ölke (*Bölüm 3, Beyit 7*).

naxşa: *Şarkı.*

Ve yaki çağ égirse öyde تنها / Qilatti **naxşisi** hemrah ve lékin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

İdi bu **naxşilar** muñluq ve gemkin / Gödek çağda möküşmek oynastımu qız (*Bölüm 2, Beyit 9*).

naxuş: *Hoşa gitmeyen, kötü, çirkin.*

Körüp köñli tola bolğaçaqa **naxuş** / Çirayi bek tutuq qopqan kélindek (*Bölüm 4, Beyit 10*).

naz: *Naz, cilve.*

Çimildiqtin çiqip külgende çolpan / Yüzini **naz** bilen açqanda asman (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Temenna **naziniñ** kereşmesidin / Néçündür tegmigen bu gül perige (*Bölüm 2, Beyit 6*).

naz körset-: *Nazlanmak.*

Öziçe her sözide körsitip naz / Gulayımğa qarap hicaydi bir pes (*Bölüm 3, Beyit 5*).

nazar: *1. Bakış.*

Nazari aldida yandurup şamni / İçip qelbiñ kebi gül lale camni (*Bölüm 4, Beyit 9*).

2. Makam, huzur.

İcazet qil maña **Nazari** Gumnam / Mazarini tavap qilğaç yaqay şam (*Bölüm 4, Beyit 7*).

nazinin: *Güzel, sevimli, cilveli.*

Öyide **nazinin** xanımliri neq / Yene daim köñülniñ işqıda mest (*Bölüm 3, Beyit 2*).

nazli: *Nazlı.*

Ğidiqlap dilni oyçan **nazli** tuyğu / Ravabtin kelse ger mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

nazuk: *Nazik.*

Qarap yerge çéçin oynar idi qız / **Nazuk** barmaqliri titreytti ensiz (*Bölüm 3, Beyit 10*).

ne ~ ni: *1. Ne.*

Ne boldiki bugün özgerdi ehval / Goya yarga ayan bolmış cimi hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ne köñlüm tindi bir kün kördi lezzet / **Ne** erdin teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Némiki kelse başka öz şorum dey / Gunahim qız tuğulmaq men **ne** eyley (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Ne qılğay aydiki dağlarda mena / Démek ay teñlişelmes bu çirayğa (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Sevepki bizde **ne** servi sözi bar / Uniñdin yaxşisi öz sözimizçe (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Ne tinçliqtin eser ne berike elde / **Ne** qaldı küç quvvet bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Ne hacet hecci ekber Qeşqer mazarım / Vetenniñ bir şöhriti sen diyarım (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Yéqinlap qaldı hetta namaz şam / **Ne** çare emdi bu devran işığa (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Ne çin dostluq vapadin qaldı zerre / Qara itlar üçün mol keldi merre (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Kömüldi **ni** acib erler képensiz / Asav qarğu ecel her yanda kezdi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Ne bir ün salsıçu hetta çéketke / U hem goya esir gem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).

2. Öyle bir.

Qarap hösnige bir bostanni kördüm / **Ne** bostan dilreba cananni kördüm (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Güli günçe idim boranda qaldım / **Ne** boran bir yaman şivirganda qaldım (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Ne arman tañ bilen teñ bir éçilsam / Yétip armanğa men andin yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Ne derdke muptıla ne çekse peryad / **Ne** emdi bolsa şu beñvaş gödeklik (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Ayandur hemme gep iş boldı müşkül / **Ne** müşkülki ümidmu boldı bir gül (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Buni Leyli körüp küldi yéyildi / **Ne** küldi xuddi bir güldek éçildi (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Ne gülki barçe güller servirige / Turup yeñ bağda emgek qılsa gah gah (Bölüm 2, Beyit 7).

Ne matemki qisas aççıq nidasi / Yétip pütkül şeherge qopti ğelyan (Bölüm 4, Beyit 5).

Ne hatemki tola bipemlikidin / Külüşti öz içide her ikkiylen (Bölüm 3, Beyit 9).

Ne gumrah şum péil betxah zamanni / Söyküşti köñli tar namerd zamanni (Bölüm 3, Beyit 4).

Ana bolmaqqa layiq bolsam emdi / **Ne** arman xuşluqumdin ölse emdi (Bölüm 4, Beyit 8).

Ne ğemkiniki tola miskin qiyapet / Şamal beñvaşlıqı andin yamanraq (Bölüm 4, Beyit 7).

3.Hangi.

Uzun kirpikliri bidar hemişe / **Ne** bidar saqçidek huşyar hemişe (Bölüm 2, Beyit 1).

neççe: Kaç.

Dédi hem kütti perzent **neççe** yaz qış / Ve lékin kütkinidek bolmıdı iş (Bölüm 1, Beyit 3).

Tumuğ dehşitide qaldı tiyanşan / Tarimniñ yaqısı yırtıldı **neççe** (Bölüm 3, Beyit 3).

Yene bir qançılöp hoyla ve sañğa / Xucayın **neççilep** bağlarğa mutleq (Bölüm 3, Beyit 1).

néçük: Nasıl.

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / **Néçüktür** bir balanı qıldı teyin (Bölüm 1, Beyit 9).

Bir kona jurnalı / **Néçük** atquzıdı tañni Leyli şu tün (Bölüm 2, Beyit 4).

Néçük pütkey bu qanlıq esiri tarix / Yene toymay qararsız çerx şunçe qanğa (Bölüm 3, Beyit 5).

Putini çıldı köz yeşimizğa / **Néçük** bulgatsa çañcyañ sulirini (Bölüm 3, Beyit 9).

Uniñdin urgusa derdlik piğani / **Néçük** tözgey öyide Leyli bir dem (Bölüm 3, Beyit 2).

Yene azğan **néçük** bolsun qızılgül / Sevebki mistimu yoq reñ éyivi (Bölüm 3, Beyit 7).

Néçükmu teñlişey men sizge dıdar / Qılay her halda öz pikrimni izhar (Bölüm 3, Beyit 8).

Obulni keltürüp derhal ésigе / **Néçük** sevriñ yéter biçare dostum (Bölüm 4, Beyit 6).

Séni taşlap **néçük** mundin kétermen / Néçük köñlüm tinip menzil kézermen (Bölüm 4, Beyit 9).

néçün: Neden.

Leqem siñgen çolaq dep emdi resmi / **Néçün** qoydı aña el bu leqemni (Bölüm 1, Beyit 1).

Ussulğa çüşse quşlar besmubeste / **Néçün** külmes kişi qelbi çéçektek (Bölüm 1, Beyit 8).

Süzülmes hem **néçün** billur sedeptek / Néçün ketmes elem hesret bilen ğem (Bölüm 1, Beyit 1).

Néçün tartqay bu perhad işqi cebrin / Qolidin kelse ger soqratmu tağda (Bölüm 3, Beyit 2).

Temenna naziniñ kereşmesidin / **Néçüdü**r tegmigen bu gül perige (*Bölüm 2, Beyit 6*).

nede: *Nerede.*

Qaçan baqti zaman aqqan bu yaşqa / Uniñdin çöl bayavan **nede** sen dep (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Kanayğa bolmisa sunayğa **nede** / Eger sozsam bu geplerni yazay dep (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Bu zat niñ istiki ger bolsimu şu / Uniñ eksişe bu bext **nede** deysen dep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Dédikim Ur dégenni mendin ögen / Nagan **nede** özi **nede** callat (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Bügün bu vedige imkani **nede** / Eger vede buzulsa uşbu axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

nedin: *Nereden.*

Ezeldin köp xiyalçan çünki bu qız / Tapay **nedin** uniñ tesvirige söz (*Bölüm 2, Beyit 8*).

ném: *Gözyaşı.*

Ayağ astida xar bolsa bu ünçe / Qurarmu kün ve tünler közi **nemdin** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Dédi Vay şori qurguz şum péşanem / Néme bolğay közümde qurusa **nem** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Üzelmey közni siz gül keştilerdin / Ya keşte mahiriniñ **nem** közide (*Bölüm 4, Beyit 10*).

ném ~ néme: *Ne.*

Kimige eylige qız dadu peryad / U çağda **ném** bolar şerin xiyali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Démek mexsum özi tuğmas kişiken / **Néme** çare buña teqdir işiken (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Néme qılmaqni bilmey béşi qatti / Béşi qatmaq néme huşin yoqatti (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Némedur éytqusi hem keldi şuan / Biraq titrep lévi bermeytti imkan (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Néme qılsun çolaqni emdi haci / Çiqip ketmemdu qoldin bextu taci (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Némidur istigen isyançı arman / Çapar huşsiz yügensiz hem perişan (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Néme qılmaqni bilmey béşi qatti / Béşi qatmaq **néme** huşin yoqatti (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Dédi Vay şori qurguz şum péşanem / **Néme** bolğay közümde qurusa nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Néme bu iltica işni heves qil / Qéni Leyli üçün Mecnun Kérimiñ (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Némimu qilğuluq çolaq mubada / Bu işta qistisa qariguni yada (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Néme térisa şuni orar dégen şu / Biraq körgeç bu macirani yiraqtın (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Néme qılmay kérek Bek ezdi qayğu / Cudaliq künliri undin qarañğu (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Dédi yığlap gülayim Men **néme** dey / Pelekniñ kacliqidin kimge naley (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Néme qılmaqni bilmey xuşluqidin / Silar qizniñ çéçin bihuşluqidin (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Buniñsiz oylima hayat yaşaşni / Némidur éytti ve yalvurdi déhqan (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Némidur sözlişer meýus ve gemkin / Közide bir gezep çaqnar ve lékin (Bölüm 4, Beyit 11).

Némidur démekçi boldi çıçirlap / Biraq titrep lévi éytmidi söz (Bölüm 4, Beyit 4).

2.Hangi.

Yene çölller ara öysiz makansız / **Néme** ğurbet çüşer başqa amansız (Bölüm 2, Beyit 8).

Dédikim **Néme** gem u sizni qıynar / Dédi Yetmesmu öydin sizge azar (Bölüm 3, Beyit 1).

3.Nasıl.

Néme bu munçilik bihude azar / Aran yetkende purset vesli didar (Bölüm 1, Beyit 8).

Kétersen men qalarmen bu makanda / **Néme** xovluq bolar emdi cahanda (Bölüm 2, Beyit 8).

némidégen: *Ne kadar.*

Qalurmu dilda dostluq oti yanmay / Obuldek teñdémet dost **némidégen** uz (Bölüm 4, Beyit 10).

némiki: *Herhangi bir.*

Némiki dilreba bolsa cahanda / Şularniñ hemmisi munda muheyre (Bölüm 1, Beyit 2).

Némiki kelse başqa teñ körely / Buni añlap kırımniñ qelbide cuş (Bölüm 3, Beyit 7).

2.Herhangi bir şey.

Qérişti bu pelek kac keldi teley / **Némiki** tilidim u qaçti kelmey (Bölüm 2, Beyit 6).

Némiki kelse başqa öz şorum dey / Gunahim qız tuğulmaq men ne eyley (Bölüm 2, Beyit 8).

Töküp köz yéşini boldi medetkar / **Némiki** déseñiz men şuña teyyar (Bölüm 3, Beyit 3).

Veya cuşqun latapet bağçiside / **Némiki** bolsa şundin deste deste (Bölüm 2, Beyit 4).

nemune: *Örnek.*

Özi şirdek bequvvet méhriban yüz / Vapadar közliri dostqa **nemune** (Bölüm 4, Beyit 11).

nepes: *Nefes.*

Namayan bolsa şu dem cilve birle / Qizitsa bezmini herbir **nepeste** (Bölüm 1, Beyit 7).

neprit: *Nefret.*

Zulum textige çeksiz **nepritini** / Aña bağlap köñülde söygü rişte (Bölüm 4, Beyit 1).

neq: *Tam.*

Öyide nazinin xanimliri **neq** / Yene daim köñülniñ işqıda mest (Bölüm 3, Beyit 2).

nes: *Uğursuz.*

Lékin öyde idi mexsum çolaq **nes** / Bügün mexsum bolup şérin suxensaz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

nesibe ~ nesive: *Nasip, hisse, pay.*

Kimiki oqudi undin sehipe / Şuniña tegdi bir sirlig **nesibe** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Kütülgendin tola **nésivisidin** / İçige xuşluqini patquzalmay (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Bérilgen Leylige şunçe **nésive** / Peqet şoxluq gururluq çeşmesidin (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Köyük bir bext peqet aşiqqıla xas / Démek bu bext **nésivi** hemmige teñ (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Lékin tegmes aña altun **nésivi** / Tile şair saña hem kelse şu bext (*Bölüm 3, Beyit 8*).

nesildaş: *Soydaş.*

Qilip inkar cimi milletni qesten / Dédi senler bir **nesildaş** uruq sen (*Bölüm 3, Beyit 7*).

nétey: *Ne yapayım.*

Nétey men bu zamane şumluqini / Uniñ canğa zeher zoqumluqini (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Nétey men xorluqi hem korluqini / Méniñdek nativanğa zorluqini (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Buyan tartsam harva sunar **nétey** men / Uyan tartsam öküz öler **nétey** men (*Bölüm 2, Beyit 7*).

neva: *Ses.*

Çimenge pürkinip nurane qırğaq / Yatar quşlar **nevasi** birle oyğaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

ney: *Ney.*

Şu çağ keldi yiraqtin **ney** sadasi / Yürekni titritip muñluq navasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Cimildi Leylimu şu **neyni** aňlap / Yürek tinmas idi lékin tépirlap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Bérip şuan yölendi bir térekke / Yaqar ot **ney** sesi derdlik yürekke (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Kéler **ney** sesliri mehelle çétidin / Bu gemkin kéçiniñ sükünitidin (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Kéler **ney** sesliri dildarni izdep / Kérimiñ keldi Leyli qéni sen dep (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Kéler **ney** sesliri bağlarni atlap / Özige méhriban dilberni yadlap (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kéler **ney** sesliri küylep visalni / Gödeklik devrige başlap xiyalni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Boğuldi hemme erk başlandi hicran / Peqet şu **ney** idi arada qalğan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Yétip kelse şu **neyniñ** ahuzari / Kétip qız ilkidin bar ixtiyari (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Kütetti sevrsiz şu binevani / Vebliki **ney** kebi bağri yarani (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Kélur **ney** sesliri asta yéqinlap / Yéqinlaşqanséri ahi yélincap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Biridur anisi zoremxan açam / Biri **ney** qolidin çüşmes seher şam (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Şu **ney** qılsa terrenum çöliraqtın / Şikayetler oqup hicran piraqtın (Bölüm 3, Beyit 8).
Bésip **ney** pedisin şunçe huşyar / Bolup şu **ney** köñülniñ tercimani (Bölüm 3, Beyit 1).
Ene şu çağ tili dilğa tonuş **ney** / Töküp muñ zarini derdke tözelmey (Bölüm 3, Beyit 1).
Yüermiz **ney** çélip deryani boylap / Dégen qış kéçisi rozi tasadip (Bölüm 4, Beyit 10).
Aña qılmay özini yaru hemdem / Mana keldi bu aşşam **neydin** yene ses (Bölüm 3, Beyit 3).

nezer sal-: *Bakmak.*

Anar şaptul şexi üzre tövenge / Nezer salsañ süyi örkeş tümenge (Bölüm 1, Beyit 3).

nezer teg-: *Göz deǵmek.*

Nezerbaǵ dep bikar éytimaptiken el / Nezer tegkeniken avvaldin avval (Bölüm 1, Beyit 4).

nicat: *Kurtuluş.*

Nicat tapqay dili miñ pare Leyli / Qelem senmu bu gepni emdi bes qil (Bölüm 2, Beyit 2).

Nicat izdep kėtişke özi teyyar / Dédi Mundin kéçikmey téz kéteyli (Bölüm 3, Beyit 6).

nicatliq: *Kurtuluş.*

Nicatliqini tola izhar qilip til / Tilekler tilidiyu şunçe şérin (Bölüm 2, Beyit 6).

nida: *Ses, çağrı.*

Tümendin añlınar derdlik sadalar / Sada birle yene otluq **nidalar** (Bölüm 1, Beyit 1).

Nidaki barçe zulmet tünge lenet / Bu tündinmu qarañgu künge lenet (Bölüm 1, Beyit 2).

Ne matemki qisas aççıq **nidasi** / Yétip pütkül şherge qopti ğelyan (Bölüm 4, Beyit 5).

nigah: *Bakiş.*

Lékin qizğa eger çüşse **nigahi** / Tutalmastin özini deytti gahi (Bölüm 1, Beyit 6).

Nigah tentenisi boldi musibet / Yular çaç inlar oǵul ğemide (Bölüm 3, Beyit 2).

nihal: *Fidan, taze.*

Boǵuldi ixtiyar sundi **nihali** / Qepes içre esir bir quş misali (Bölüm 1, Beyit 4).

nimcan: *Güçsüz, bitkin.*

Kérimni öz içide qildi pinhan / Körüp öz başlıqini yerde **nimcan** (Bölüm 4, Beyit 9).

nimkar: *Çocuk işçi.*

Muellimlik qilar rozi şherde / Obul **nimkar** bolup işler güzerde (Bölüm 4, Beyit 10).

nobéşi ~ novéşi: *Su başı.*

Yügürdi **nobéşiğa** xuddi huşsiz / Şehermu tün boyi xuddi yaman çüş (Bölüm 4, Beyit 9).

Kélişti **novéşi** dep at çiqarğan / Bir mehelle içige bekmu çaqqan (Bölüm 4, Beyit 5).

nomus: *Namus.*

Tiliñğa alğuçe bolma kırım dep / Yalañ töşke ata bolmaq **nomus** gep (Bölüm 1, Beyit 3).

növet: *1.Nöbet, sıra.*

Hayatliq qançe şérin qançe yaxşı / Ölümму **növitide** şunçe yaxşı (Bölüm 1, Beyit 10).

Bérip tapqaç kırımni qildi söhbet / Dédi hem Yetti emdi gepke **növet** (Bölüm 4, Beyit 8).

2.Defa, kez.

Haman yaşliq idi közler ve lékin / Aya çerx qil bu **növet** bir muruvvet (Bölüm 2, Beyit 7).

Zulum bidadliqiñni qoy bu **növet** / Yéter şunçe uni köydürğiniñmu (Bölüm 2, Beyit 8).

növetmu növet: *Sıra sıra.*

Oğul birle ana **növetmu növet** / Qilar öz gémliiri üstide söhbet (Bölüm 4, Beyit 2).

nur: *Işık.*

Hayatbexş **nurini** çaçqanda heryan / Tebiet meñzide tepçip yene qan (Bölüm 1, Beyit 2).

Déyişke yoq méniñde bay tesevvur / Ne çolpan cilvisi bibehri **nuri** (Bölüm 2, Beyit 6).

Quyaşmu çaçtı **nur** qildi tebessum / Oğul mañdi şeherge xoş qéliñ dep (Bölüm 4, Beyit 4).

nurane: *Nurlu, aydınlık.*

Çimenge pürkinip **nurane** qırğaq / Yatar quşlar nevasi birle oyğaq (Bölüm 1, Beyit 4).

oğlan: *Oğlan.*

Muşundaq qizni tuğqan bolsa u xan / Ecep mestur méniñdin tuğsa **oğlan** (Bölüm 1, Beyit 2).

oğul: *Oğul.*

Egerçe u kişi bolsa küyoğlum / Ata demla uni ve yaki **oğlum** (Bölüm 1, Beyit 9).

Kırım aciz térimçi bir makanniñ / Tikendek **oğli** idi toxtikamniñ (Bölüm 3, Beyit 3).

Nigah tentenisi boldi musibet / Yular çaç inlar **oğul** gémide (Bölüm 3, Beyit 2).

Oğullar qatmuqat türme içide / Kélinniñ çaçlıri aqardi bivax (Bölüm 3, Beyit 3).

Oğul birle ana növetmu növet / Qilar öz gémliiri üstide söhbet (Bölüm 4, Beyit 2).

Soraytti **oğlidin** geplerni tekrar / Qilip öz teşvişini hemde izhar (*Bölüm 4, Beyit 5*).
Bular bir atidin ikki **oğulken** / Çoñi rozi kiçikiniñ obulken (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Hélitin başlinip qalğan xazani / Körerkin **oğlini** u öz qéşida (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Qoyup yulğan otini qır béşida / Dédi **Oğlum** közüñ yummay kéçiçe (*Bölüm 4, Beyit 2*).
Quyaşmu çaçtı nur qıldı tebessum / **Oğul** mañdi şherge xoş qéliñ dep (*Bölüm 4, Beyit 4*).

oğri: *Hırsız.*

Çolaq marar idi **oğri** müşüktek / Buni sezmes kérimmu Leyligüldek (*Bölüm 3, Beyit 6*).
Birini açı sen dep birini kökçi / Birini **oğridur** birini doqçı (*Bölüm 3, Beyit 8*).

oltur-: *Oturmak.*

Egerçe **olturup** bir bağ içide / Tamaşa eyliseñ hem köz uçide (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Dédi Gep şu qéni **oltur** iziñğa / Beg hacimdek kişi çıqmas qiziñğa (*Bölüm 1, Beyit 2*).
Şamalda çayqılar dolqunlinar köl / Lévide **olturar** qız közliri höl (*Bölüm 1, Beyit 7*).
Süzük köl lévide **olturdi** cim cim / Buni körgeç yétip keldi gülayım (*Bölüm 2, Beyit 10*).
Lékin rast éytti qız cim turğuluqmu / Yéseñmu meyli dep **olturğuluqmu** (*Bölüm 2, Beyit 10*).

omaq: *Sevimli, şirin.*

Peqet ahuda bar şundaq **omaq** köz / Yaman közler bu közge çüşmigey dep (*Bölüm 2, Beyit 9*).

on: *On.*

Qılar üç yilda bir qozğılañni / Her **on** yilda qılar undin yoğanni (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Çezeptin hem aqardı yüzi şamdek / Beş **on** yildin béri bu yutta héçkim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

onçe: *Onca, onlarca.*

Kérimniñ teliyimu külse patraq / Tépip beş **onçe** teñge başlısa söz (*Bölüm 1, Beyit 9*).
Süren çuqan bilen saqçı yaqtın / Yügürgençe kélip beş **onçe** saqçı (*Bölüm 4, Beyit 7*).

oñ: *1.Kolay*

Kimiki taptı yüz güllendi yüz yüz / Puli barniñ gépi **oñ** boldi her çağ (*Bölüm 3, Beyit 10*).
Dédi axir Eceb **oñ** keptu teley / Xudağa yüz tümen miñ şükürler dey (*Bölüm 4, Beyit 6*).

2.Sağ taraf.

Yolida **oñ** ve solni qilmayın perq / Oqup barçe bala şumluqqa epsun (*Bölüm 3, Beyit 1*).

oñay: *Kolay.*

Dédi elni bölüp miñ bir bölekke / Bölüngenni **oñay** térip yémekke (*Bölüm 3, Beyit 9*).

onlap: *On tane.*

Cimige qildi malik uni teqdir / Beş **onlap** qiz cuvan yeñgüşlisimu (*Bölüm 1, Beyit 2*).

oq: *Ok, kurşun, mermi.*

Kimiki bir qarap qoysa u közge / Téger bir **oq** kebi kirpik şu közge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Bu **oqki** tegse ger ya canni almay / Veya can almisa meylige qoymay (*Bölüm 2, Beyit 3*).

İli Altay yene Tarbağatay dep / Gomindañ şöhritage **oq** atay dep (*Bölüm 4, Beyit 9*).

oqu-: *Okumak.*

Çolaq mexsumdimu bar idi xislet / **Oquytti** gahida ceñnamilerni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Yolida oñ ve solni qilmayin perq / **Oqup** barçe bala şumluqqa epsun (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Kérim añlap Obuldin bu cavabni / **Oqup** goya hayattin yéñi babni (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kimiki **oqudi** undin sehipe / Şuniñga tegdi bir sirliq nesibe (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Şu ney qılsa terrenum çöliraqtin / Şikayetler **oqup** hicran piraqtin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Xitablardin **oqup** derdlik kitablar / Xiyal deryayıñız örkeşligendu (*Bölüm 4, Beyit 10*).

oquş: *Okuma.*

Oquşqa temşilip élanni gerçe / Yéqinlap barsimu qegezge şunçe (*Bölüm 4, Beyit 6*).

oqut-: *Okutmak, okula göndermek.*

Şuña mexsum bu qizğa qildi perviş / **Oquitti** ançe munçe her yili qış (*Bölüm 1, Beyit 1*).

or-: *Biçmek.*

Néme térisa şuni **orar** dégen şu / Biraq körgeç bu macirani yiraqtin (*Bölüm 4, Beyit 6*).

orin ~ orun: *Yer.*

Qimirlap **ornida** tañ atquzalmay / Aran yetti ulaştı tañ seherge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Saqali kosadur hem doqa mañlay / Burunniñ **ornida** bir egri monçaq (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Cudaliq bir ömür bolğaymu emdi / Cavab **ornida** qiz bilmey özini (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Çolaqniñ bextige belli déyişti / Çolaqni şu **orunda** qaldurup biz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Söñeklerdin tikildi Şeñ munari / Tirikler çöre qul it **ornida** xar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Uni hörmetlisunki şunçe emdi / Bérip tördin **orun** bekmu qedirlep (*Bölüm 4, Beyit 8*).

ornat-: *Yerleştirmek, kurmak.*

Yürekke **ornitip** çin bir eqide / Yene saqçı tutup ketmeste izdep (Bölüm 4, Beyit 3).

orniğa: *Yerine.*

Biri qaytar bazardin külbisige / Yüdüp nan **orniğa** gem dümbisige (Bölüm 4, Beyit 4).

ornişip qal-: *Yerleşmek.*

Cénidek ornişip qaldi ömür bad / Sevebki qaysi quzğun boldi bulbul (Bölüm 3, Beyit 6).

ortaq: *Ortak.*

Biri **ortaq** dédi xamanni aldi / Biri alvan dédi qalganni aldi (Bölüm 3, Beyit 1). [*ortaq,*]

ot: *1. Ateş.*

Bérip şuan yölendi bir térekke / Yaqar **ot** ney sesi derdlik yürekke (Bölüm 1, Beyit 3).

Közide **ot** yénip şirdek gezepkar / Étildi tutti callatni bilektin (Bölüm 4, Beyit 10).

Bu Uyğur melisiniñ sadda çéhri / Lékin **ottek** yéniq şu işqi méhri (Bölüm 1, Beyit 2).

Qalurmu dilda dostluq **oti** yanmay / Obuldek teñdémet dost némidégen uz (Bölüm 4, Beyit 10).

Köyüp bir **otta** belki pah dégensiz / Ya közdin bir kéçe qaçqanda uyqu (Bölüm 4, Beyit 7).

Hayacandin téni **ottek** yélincap / Ésildi boyniğa mehkem quçaqlap (Bölüm 4, Beyit 5).

Bikarğa özini urmaydu biğem / Çırağ pervanisi **otqa** seher şam (Bölüm 3, Beyit 7).

2. Ot, bitki.

Çönek arilap yular **ot** şunçe ixçam / Biraq titrer qoli qoruq tola yüz (Bölüm 4, Beyit 9).

Qoyup yulğan **otini** qir béşida / Dédi Oğlum közüñ yummay kéçiçe (Bölüm 4, Beyit 2).

otluq: *Ateşli.*

Tümendin añlinar derdlik sadalar / Sada birle yene **otluq** nidalar (Bölüm 1, Beyit 1).

Eceb **otluq** iken bu işq xitabi / Uniñ herbir sözi bir derd kitabi (Bölüm 3, Beyit 5).

ottuz: *Otuz.*

Peqet Rozi yéşi **ottuz** şerherlik / Bu unsur qilmişi bekmu zeherlik (Bölüm 4, Beyit 8).

otun: *Odun.*

Biri çerikke dep **otunni** aldi / Biri beglerge dep xurcunni aldi (Bölüm 3, Beyit 3).

oxşaş: *Gibi.*

Şuña derhal boşaşti külke arilaş / Yéli qaçqan rézinke topqa **oxşaş** (Bölüm 1, Beyit 3).

oxşi-: *Benzemek.*

Peqet muñluqluqi **oxşaytti** ayğa / Güzeller közini héç ixtilapsız (*Bölüm 2, Beyit 4*).

oy: *Düşünce, fikir.*

Lékin Leyli bölek **oylar** bilen bend / Uniñ bu oyliri iqbalğa peyvend (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Şu **oylardın** kéyin gemkin tebessum / Tebessumki rizaliq boldi melum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Şu **oy** birle tépip yerni emeldar / Qavandek çirqirap andin gezepkar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

oyçan: *Düşünceli.*

Ğidiqlap dilni **oyçan** nazli tuyğu / Ravabtin kelse ger mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

oyğa: *Uyanık, dinç, çevik.*

Çimenge pürkinip nurane qırğa / Yatar quşlar nevasi birle **oyğa** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Peqet **oyğa** yatar bir külbe çette / Kerem bağqa tutaşqan yol terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

oyla oyla: *Düşüne düşün.*

Muellimniñ sözini **oyla oyla** / Biraq gemsiz gödeklik ömri qançe (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Sheherde xaliy qalğan bağ ve hoyla / Çiqip Leylimu bağqa **oyla oyla** (*Bölüm 2, Beyit 9*).

oyli-: *Düşünmek.*

Şuni **oylap** gülayim titre titre / Közidin yaş töküp hem qetre qetre (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Şuni **oylap** çolaq öz köñlide xuş / Namaz xuptenge mañdi öyni qoyup boş (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Obulmu **oyliğa**ç şu halini derhal / Sorap qayta Kérimdin halu ehval (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Buniñsiz **oylima** hayat yaşaşni / Némidur éytti ve yalvurdi déhqan (*Bölüm 4, Beyit 6*).

oyna oynaya: *Oynaya oynaya.*

Tépişqandek bolup kakkuk ve zeynep / Yénişsa öyge bille **oyna oynaya** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

oynaq: *Oynak.*

Ne **oynaq** erke qizniñ şox gururi / Tépilmas Leylibiñ közide hergiz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Muqamdek hesriti qaynaq şeher bu / Ve lékin nağridek **oynaq** şeher bu (*Bölüm 4, Beyit 5*).

oynaş- ~ oyni-: *Oynamak.*

Kérim yügürer yalañvaş hem yalañyağ / Bolup Leyli bilen **oynaşqa** muştaq (*Bölüm 1, Beyit 9*).

İdi bu naxşılar muñluq ve gemkin / Gödek çağda möküşmek **oynaştımu** qız (Bölüm 2, Beyit 9).

Qarap yerge çéçin **oynar** idi qız / Nazuk barmaqliri titreytti ensiz (Bölüm 3, Beyit 10).

Uni öz Leylisidek qıldı meptun / Biraq yazda toyuñni bille **oynap** (Bölüm 4, Beyit 9).

oyun: *Oyun.*

Yiğliğaç balılar tizip örüklük / Bolur birdem **oyun** mökkenni tapmaq (Bölüm 1, Beyit 1).

öç-: *1.Solmak, sararmak.*

Buni añlap çolaqniñ reñgi **öçti** / Gezeptin titridi ervahi uçti (Bölüm 1, Beyit 10).

2.Silinmek.

Bovaqlar zenixi hem **öçti** biçaq / Egerçe bir ömür yazsa muerrix (Bölüm 3, Beyit 4).

3.Sönmek.

Öçer belki visal şamdanida şam / Eger çiqsa Kérım bu kéçe yolğa (Bölüm 4, Beyit 9).

ögen-: *Öğrenmek.*

Dédikim Ur dégenni mendin **ögen** / Nagan nede özi nede callat (Bölüm 4, Beyit 1).

öküz: *Öküz.*

Buyan tartsam harva sunar nétey men / Uyan tartsam **öküz** öler nétey men (Bölüm 2, Beyit 7).

öl-: *Ölmek.*

Ana bolmaqqa layiq bolsam emdi / Ne arman xuşluqumdin **ölsem** emdi (Bölüm 4, Beyit 8).

Buyan tartsam harva sunar nétey men / Uyan tartsam öküz **öler** nétey men (Bölüm 2, Beyit 7).

öltür-: *Öldürmek.*

Piraq birle tirik **öltürğiniñmu** / Ümidige yétip biçare Leyli (Bölüm 2, Beyit 1).

Akamni tiğ bilen **öltürdi** callat / Séni bu derd tirik qılsunmu berbat (Bölüm 4, Beyit 1).

ölke: *Ülke, vatan.*

Şamalda huşqıtar matem navasi / Goya quşxanığa aylandı **ölke** (Bölüm 3, Beyit 7).

ölmes: *Ölümsüz.*

Veten şöhrıtige kim qoşsa şöhrət / Uniñ **ölmes** uluğ şenige hörmet (Bölüm 4, Beyit 4).

ölüm: *Ölüm.*

Hayatliq qançe şérin qançe yaxşı / **Ölümmü** növitide şunçe yaxşı (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Öter ömrümmü bir bir sanaqlıq / Ölüm asan idi ayrılmıgımdin (*Bölüm 2, Beyit 10*).

ölüp qal-: *Ölmek.*

Ölüp qalsa yigitke tes bolur iş / Dédi kimdur biri Qoy meyli emesmu (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Ölüp qalsa öziniñ peyli emesmu / Buni yaqlap biravlar dédi derru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

ömür: *Ömür, hayat.*

Muellimniñ sözini oyla oyla / Biraq gëmsiz gödeklik **ömri** qançe (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kişiniñ yérige er **ömri** işlep / Haman qalğaç yene lévini çışlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Tégip **ömri**ni gerçe qılsa kalte / Pükülmey qamiti solmay cilali (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Bovaqlar zenixi hem öçti biçığ / Egerçe bir **ömür** yazsa muerrix (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Ümid arzu güli solğaymu emdi / Cudaliq bir **ömür** bolğaymu emdi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Cénidek ornışip qaldi **ömür** bad / Sevebki qaysi quzğun boldi bulbul (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Biri hammal toşur gezmalni tay tay / Öter **ömri** lékin tenni yapalmay (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Çékip **ömri** boyiçe şunçe peryad / Egerçe bolmisa ermende şérin (*Bölüm 3, Beyit 1*).

İza hem tene deşnem doqmu çağlıq / Öter **ömrümmü** bir bir sanaqlıq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

ömürlük: *Ömür boyu sürececek.*

Üzelmey riştisini héç revişte / **Ömürlük** dost tutaşqa qıptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

öñ: *Ön.*

Kérimniñ köz **öñi** boldi qarañgu / Qulaqlar añlimas goyaki sañru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

ördek: *Ördek.*

İğañlap méñişi goyaki **ördek** / Yüzi çoqur köziniñ biri alğay (*Bölüm 1, Beyit 4*).

örkeş: *Dalga dalga, kabaran.*

Anar şaptul şéxi üzre tövenge / Nezer salsañ süyi **örkeş** tümenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Tumanlıq telkimu baş kötürüptü / Démekki ilixoda dolqun **örkeş** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

örkeşli-: *Dalgalanmak.*

Xitablardin oqup derdlik kitablar / Xiyal deryayiniñiz **örkeşligendu** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

örüg: *Saç örgüsü.*

Bolup Leyli bilen oynaşqa muştaq / Çıqar Leyli çéçi tal tal **örüglük** (*Bölüm 1, Beyit 10*).

örük: *Erik.*

Kérim çiqti işikke köñli xursen / İşik aldida bir tüp qéri **örük** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

örüklük: *Erik bahçesi.*

Yiğliğaç balılar tizip **örüklük** / Bolur birdem oyun mökkenni tapmaq (*Bölüm 1, Beyit 1*).

ös-: *Büyümek.*

Bu günçe gül **ösüp** ger bolsa şemşad / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Mana bille yürüp **ösken** nezerbağ / Yügensiz tay kebi şox baliliq çağ (*Bölüm 1, Beyit 8*).

ösmür: *Yeni yetme, ergen, delikanlı.*

Bu **ösmür** günçini körgende mexsum / Cimi gemni qoyup bir çette bir xum (*Bölüm 1, Beyit 1*).

östeñ: *Kanal.*

Körüngeñ melilerniñ her yéri bağ / Étiz hoyla ériq **östeñ** qiri bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).

ösüp yet-: *Büyümek.*

Hamane tik turar qarığay misali / Ösüp yetti kérimmu yaş quramğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Qizi Leyli **ösüp** yetkende boyğa / Camali el içige saldi govğa (*Bölüm 1, Beyit 3*).

öşne: *Omuz.*

Tügüp bir kün bélige zağra nanni / Sélip **öşnisige** yamaq çapanı (*Bölüm 3, Beyit 5*).

öşr: *Öşür vergisi.*

Biri **öşrige** dep topanı aldı / Biri yamulğa dep samanı aldı (*Bölüm 3, Beyit 2*).

öt-: *Geçmek.*

Kirişti tul ayal tapmağa derhal / Uzaq **ötmey** bu müşkül boldi asan (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kétip elçi aradin birdem **ötmey** / Çolaq mexsum xotundin gepmu kütmey (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Şu xilda sözlişip **ötti** yérim tün / Ümid teşviş idi her gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Nadamet dağidin yaşlanmisa köz / Şu halda **ötti** aylar qançe qançe (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Veyaki biri qoğlap biri qaçmaq / **Ötetti** baliliq şundaq güzel şad (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Şuña **ötmey** uzaq boğuldi Leyli / Boğuldi tam içide hemme meyli (*Bölüm 1, Beyit 3*).

İza hem tene deşnem doqmu çağliq / **Öter** ömrümmu bir bir sanaqliq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Biri hammal toşur gezmalni tay tay / **Öter** ömri lékin tenni yapalmay (Bölüm 4, Beyit 3).
Kérimni bille başlap ikki adem / **Ötüp** tar koçilardin del namaz şam (Bölüm 4, Beyit 4).
Kébi öz pikride körsetti mentiq / Şu boldi başliniş **ötti** birer yıl (Bölüm 4, Beyit 2).
Köçetmu qaldi susiz ulaqsız / Mana bir neççe ay **ötti** érinçek (Bölüm 4, Beyit 1).
Ötüp bir kün qarañgu restilerdin / Üzelmey közni siz gül keştilerdin (Bölüm 4, Beyit 9).
Dégensiz dostlirim elvette elvet / Ya héytgah aldidin **ötkende** bir kün (Bölüm 4, Beyit 3).
Yanayli emdi dostlar esli gepke / Nezerbağdin **ötüp** yavağ terepke (Bölüm 4, Beyit 6).
Ötüp kirgende bir hoyla içre / Bélige aq mata bağlap qéri yaş (Bölüm 4, Beyit 1).
Öter ötmey aradin azğina çağ / Yügürdi Leyligül aydiñ idi bağ (Bölüm 3, Beyit 7).
Qolida yağlıq qapaq bir qéri déhqan / **Ötüp** ketkeç yénidin bexiraman (Bölüm 4, Beyit 6).

ötken ~ ötmüş: Geçmiş.

Çüşüp yadiğa **ötken** bir ecib kün / Mana keç küz patar Qeşqer quyaşi (Bölüm 4, Beyit 1).
Mana dostlar qedem Qeşqer Hisari / Uzaq **ötmüş** zamanlar yadikari (Bölüm 4, Beyit 1).

öy: Ev.

Körey aldimda tezim qilmiganni / **Öyümge** elçiler hem tolmiğanni (Bölüm 1, Beyit 9).
Yene ikki saqallıq başıda selle / Kirip keldi bu **öyge** keç gugumda (Bölüm 1, Beyit 7).
Yüdüp dehşet bilen gemni tulumda / Şu saet ketti bu **öydin** amanlıq (Bölüm 1, Beyit 8).
Tépişqandek bolup kakkuk ve zeynep / Yénişsa **öyge** bille oyna oyna (Bölüm 1, Beyit 6).
Ve yaki çağ égirse **öyde** تنها / Qilatti naxşisi hemrah ve lékin (Bölüm 2, Beyit 8).
Uniñdin urgusa derdlik piğani / Néçük tözgey **öyide** Leyli bir dem (Bölüm 3, Beyit 2).
Kérimmu **öyige** qaytay dégende / Yolini tosti bir iş kütmiğende (Bölüm 4, Beyit 5).
Uni xevptin aman asraylı biz dep / Tonuşmayla **öyige** qıptu devet (Bölüm 4, Beyit 4).
Yoqaldi iz déreksiz boldi ğayib / Yoqaldi qaldi **öy** şam ve çirağsız (Bölüm 4, Beyit 11).
Qéni u ğemgüzar kemter murebbi / Qéni dostluq **öyiniñ** pexri şami (Bölüm 4, Beyit 4).
Üzölmestin kélip bu **öyge** dem dem / Şéhit ketken muellimge qıraet (Bölüm 4, Beyit 7).
Lékin **öyde** idi mexsum çolaq nes / Bügün mexsum bolup şérin suxensaz (Bölüm 3, Beyit 4).
Şuni oylap çolaq öz köñlide xuş / Namaz xuptenge mañdi **öyini** qoyup boş (Bölüm 3, Beyit 6).
Öyide nazinin xanimliri neq / Yene daim köñülniñ işqida mest (Bölüm 3, Beyit 2).
Dédikim Néme ğem u sizni qiynar / Dédi Yetmesmu **öydin** sizge azar (Bölüm 3, Beyit 1).

öy-makan: Ev-mekan.

Yene çöllér ara öysiz makansız / Néme ğurbet çüşer başqa amansız (Bölüm 2, Beyit 8).

öyvaq: *Aile.*

Şu ketkençe ata tağ arqısığa / Bext tapmaq üçün **öyvaqısığa** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

özge: *Başka.*

Körünmes héçnéme şu demde közge / Yoğan tamğa bésilğan xettin **özge** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

özger-: *Değişmek.*

Ne boldiki bugün **özgerdi** ehval / Goya yarığa ayan bolmış cimi hal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

öziçe: *Kendisince, kendisine göre.*

Öziçe her sözide körsitip naz / Gulayımğa qarap hicaydi bir pes (*Bölüm 3, Beyit 5*).

özre: *Sebep, neden.*

Çolaq mexsum bolup bir sözçi natiq / Tépip her elçige **özre** muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

pah: *Hayranlık ifade eden söz.*

Köyüp bir otta belki **pah** dégensiz / Ya közdin bir kéçe qaçqanda uyqu (*Bölüm 4, Beyit 7*).

pak: *Temiz.*

Seherlep mañginiñmu şu pétiçe / Kérim küldi bovaqtek **pak** ve mesum (*Bölüm 4, Beyit 3*).

pal: *Fal.*

Yétip qalğuçe emdi bir étip qal / Dégen söz bolğusidur yaxşı bir **pal** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

palan: *Falan, falanca.*

Ve lékin döliti köptin ziyade / Şuña u tapti yüz boldi **palani** (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Qéni şu çağda Qeşqer ehlidin kim / **Palan** bayu pokun bay hemde hakim (*Bölüm 1, Beyit 8*).

palta: *Balta.*

Boran huvlap urup tursimu qamçe / Ve yaki şaxığa her künde **palta** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Urulğandak béşiğa xuddi **palta** / Yaqasin çak étip ün saldi dadlap (*Bölüm 4, Beyit 11*).

palvan: *Pehlivan, savaşçı.*

Déyişti Bu yigit kim munçe **palvan** / Biravlar qildi emma gem ve teşviş (*Bölüm 4, Beyit 3*).

parçe ~ pare: *Parça.*

ÜÇÜNÇİ BAB / Paydisiz bir **parçe** göштиñla ibarettur yürek (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Nicat tapqay dili miñ **pare** Leyli / Qelem senmu bu gepni emdi bes qıl (*Bölüm 2, Beyit 2*).

parçe parçe ~ pare pare: *Parça parça.*

Özini körsitip bek aliy himmet / Tavar durdunni yaydi **parçe parçe** (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Pare pare kesmise işq muhebbet qayçisi / Abdulla Toqay (*Bölüm 3, Beyit 2*).

parlaq: *Parlak.*

Yéşil berqut kiyip yasandi qırğaq / Éçildi laliler her yanda **parlaq** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

paşa: *Paşa, komutan.*

Qara tüñge qoşup aççiq tütüñni / Gomindañ keldi yurtqa boldi **paşa** (*Bölüm 3, Beyit 7*).

pat: *Çabuk, hızlı.*

Yénikleytti uniñ köñlide teşviş / Ümid şuki peqet yaz kelse **patraq** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Kérimniñ teliyimu külse **patraq** / Tépip beş onçe teñge başlısa söz (*Bölüm 1, Beyit 9*).

pat-: *Batmak.*

Çüşüp yadığa ötken bir ecib kün / Mana keç küz **patar** Qeşqer quyaşi (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Goya tapti şu camdin dilğa aram / Şu halda kün **pétip** başlandi axşam (*Bölüm 4, Beyit 4*).

patqaq: *Balçık, çamur.*

Yiqildi putlişip her ikkiylen / Çéqildi yağlıq qapaq yol boldi **patqaq** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

patquz-: *Sığdırmak.*

Kütülğendin tola nésivisidin / İçige xuşluqini **patquzalmay** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

payandaz: *Paspas.*

Aqarğan çaçlırim bolsa **payandaz** / Séniñ bextiñ üçün şumu yene az (*Bölüm 4, Beyit 9*).

payda: *Fayda, yarar.*

Paydisiz bir parçe göштиñla ibarettur yürek / Pare pare kesmise işq muhebbet qayçisi (*Bölüm 3, Beyit 1*).

payli-: *İzlemek, takip etmek.*

Bu derdke **payliyalmay** aççıqıdin / Élip qolğa naganni yançuqıdin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

pede: *Perde.*

Bésip ney **pedisin** şunçe huşyar / Bolup şu ney köñülniñ tercimani (*Bölüm 3, Beyit 1*).

péil: *Mizaç, huy.*

Ne gumrah şum **péil** betxah zamanni / Söyküşti köñli tar namerd zamanni (*Bölüm 3, Beyit 4*).

pelek: *1.Felek, kader.*

Yene hicran cudaliq dağı peryad / **Pelek** qıldı yene zulmini bunyad (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Dédi yığlap gülayim Men néme dey / **Pelekniñ** kacliqidin kimge naley (*Bölüm 2, Beyit 6*).

2.Gökyüzü.

Şu boldi bir qarar qız mañdi xoş dep / Üzer aymu **pelekte** asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

pen: *Fen, ilim.*

Avval başlap boguzlap kömdi **penni** / Maarip dése kim saldi kişenni (*Bölüm 3, Beyit 1*).

penname: *Öğüt kitabı.*

Gahi meşrep huveyda **pennamilerni** / Eceb mexluq idi teqdir irade (*Bölüm 1, Beyit 8*).

peri: *Peri.*

Temenna naziniñ kereşmesidin / Néçündür tegmigen bu gül **perige** (*Bölüm 2, Beyit 6*).

perişan: *Perişan, dağınmak.*

Qoyuşqa yer tapalmay bir béşini / Perişan boldi köp her yan **perişan** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Çéçidinmu özi sersan **perişan** / Sevebki elçi dep bir qéri delle (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Némidur istigen isyançı arman / Çapar huşsiz yügensiz hem **perişan** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

perişan bol-: *Dağılmak, düzeni bozulmak.*

Qoyuşqa yer tapalmay bir béşini / Perişan boldi köp her yan **perişan** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Dédi Leyli Ana bolmañ **perişan** / Perişanliq bilen köp qiynimañ can (*Bölüm 2, Beyit 7*).

perişanliq: *Dağımlıq, düzensizlik.*

Dédi Leyli Ana bolmañ **perişan** / **Perişanliq** bilen köp qiynimañ can (*Bölüm 2, Beyit 7*).

perq: *Fark.*

Cuvanmu yaki qız dep **perqmu** etmes / Beg hacidek kişige tegmidi u (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Ne tuğqanu ne yatlar saqlımay **perq** / Peqet yalğuz Obulla bir sükünat (Bölüm 4, Beyit 8).

perq qil-: *Fark etmek.*

Yolıda oñ ve solni qılmayın perq / Oqup barçe bala şumluqqa epsun (Bölüm 3, Beyit 1).

pervane: *Kelebek.*

Bikargä özini urmaydu bigem / Çırağ **pervanisi** otqa seher şam (Bölüm 3, Beyit 7).

Yaqay şam söygüniñ şamdaniğa men / Köyey hem cor bolup **pervaniğa** men (Bölüm 4, Beyit 8).

pervane bol-: *Birinin yanında onun hizmetine hazır olduğunu gerekli gereksiz göstermek.*

Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip közdin tola yaş boldi derya (Bölüm 2, Beyit 10).

pervaz qil-: *Süzülmek, uçmak.*

Bu avaz tün yérip qilğanda pervaz / Uniñ her evcidin añlap xitablar (Bölüm 4, Beyit 9).

perviş qil-: *Büyütmek, bakmak.*

Şuña mexsum bu qizğa qildi perviş / Oqutti ançe munçe her yili qiş (Bölüm 1, Beyit 1).

peryad: *Feryat.*

Yene hicran cudalıq dağı **peryad** / Pelek qildi yene zulmini bunyad (Bölüm 1, Beyit 6).

peryad çek-: *Feryat etmek.*

Ne derdke muptıla ne çekse peryad / Ne emdi bolsa şu beñvaş gödeklik (Bölüm 1, Beyit 3).

Çékip ömri boyıçe şunçe peryad / Egerçe bolmisa ermende şérin (Bölüm 3, Beyit 1).

Küçüktek giñşa giñşa çekti peryad / Bu halettin xalayıq şad ve heyran (Bölüm 4, Beyit 2).

perzent: *Çocuk.*

Lékin **perzent** yüzini körmidi u / Şu sevda birle yaş ellikke bardı (Bölüm 1, Beyit 3).

Dédi hem kütti **perzent** neççe yaz qiş / Ve lékin kütkinidek bolmidi iş (Bölüm 1, Beyit 3).

pes: *1. Alçak, namussuz, rezil.*

Séniñdek tégi **pesniñ** köñlimu pes / Şu gep birle yene ulğaydı cañcal (Bölüm 1, Beyit 8).

2. An.

Öziçe her sözide körsitip naz / Gulayımğa qarap hicaydı bir **pes** (Bölüm 3, Beyit 5).

péşane: *Alın yazısı.*

Dédi Vay şori qurğuz şum **péşanem** / Néme bolğay közümde qurusa nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

péşayvan: *Balkon.*

Péşayvanu ğerib külbeliri hem / Mesçit xaniqa yene qubbeliri hem (*Bölüm 4, Beyit 5*).

pet: *Hâl.*

Éğir bir muñ içide xuddi süret / Kebi qatqan **péti** bir çette bihuş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Seherlep mañğiniñmu şu **pétiçe** / Kérim küldi bovaqtek pak ve mesum (*Bölüm 4, Beyit 3*).

petva qil-: *Fetva vermek.*

Bedölet hem emeldar hemde teqva / Uniñ qilğan sözi her cayda petva (*Bölüm 1, Beyit 5*).

pexir: *Onur.*

Qéni u ğemğuzar kemter murebbi / Qéni dostluq öyiniñ **pexri** şami (*Bölüm 4, Beyit 4*).

peyl: *1.Suret, sima.*

Aya çerx séniñ **peyliñge** lenet / Qararsız vehşi şum meyliñge lenet (*Bölüm 1, Beyit 7*).

2.Mizaç.

Zamane **peylini** qarğap söyküşti / Söyküşti közi kor gumrah zamanni (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Ölöp qalsa öziniñ **peyli** emesmu / Buni yaqlap biravlar dédi derru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

peyvend: *Ulaşma, varma.*

Lékin Leyli bölek oylar bilen bend / Uniñ bu oyliri iqbalğa **peyvend** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

pida: *Feda.*

Bu işqa can **pida** atlanğusidur / Ene şundaq xiyal birle bolup bend (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Séniñ bextiñ üçün canım **pida** dost / Qilay yür xizmitiñni men ada dost (*Bölüm 4, Beyit 6*).

piğan: *Feryat, çığlık.*

Uniñdin urgusa derdlik **piğani** / Néçük tözgey öyide Leyli bir dem (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Elem birle yutup éytar sözini / **Piğanliq** köz yeşidin toldurup cam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

pikir: *Fikir, düşünce.*

Şuni éytip közini tikti kölge / Eceb müdhiş **pikir** keldi köñülge (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Néçükmu teñlişey men sizge dildar / Qilay her halda öz **pikrimni** izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Kébi öz **pikride** körsetti mentiq / Şu boldi başliniş ötti birer yil (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Eger maqul dése épqaçqiniñ xop / Şükür kim şu iken qizniñmu **pikri** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

pikru xiyal: *Fikir, hayal etme.*

Yürek dolqunlinip déñiz misali / Qanat qaqqan kebi pikru xiyali (*Bölüm 4, Beyit 9*).

pil pil qil-: *Parlamak.*

Çirağ pil pil qilar asta şamalda / Ayan boldi murad meqset bu halda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

pinhan: *Gizli.*

Kélip bağ arqısığa çekti epğan / Qilip devet yéniğa yarni **pinhan** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

pinhan qil-: *Gizlemek.*

Kérimni öz içide qıldı pinhan / Körüp öz başliqini yerde nimcan (*Bölüm 4, Beyit 9*).

pirağ: *Ayrılk.*

Pirağ birle tirik öltürginiñmu / Ümidige yétip biçare Leyli (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Şu ney qılsa terrenum çöliraqtin / Şikayetler oqup hicran **piraqtin** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

pirdevsi cennet: *Cennet bahçesi.*

Şuña gülbağ bolup u tapti şöhet / Bu dergah rasti hem **pirdevsi cennet** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

piruze: *Küpe ve yüzük taşı gibi süslemede kullanılan, mavi renkli değerli bir mineral.*

Zumret birle yaqut **piruzini** hem / Şu derya boyığa qilğan kebi cem (*Bölüm 1, Beyit 3*).

pitne - pasat: *Fitne fesat.*

Şherde tarqitip pitne pasatlar / Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar (*Bölüm 4, Beyit 10*).

piyade: *Piyade, asker.*

Biri heyder **piyade** mepisini / Yutup semen yoliniñ topisini (*Bölüm 4, Beyit 1*).

piyale: *Fincan, içki bardağı.*

Uniñ çeksiz séxiylik şerbitidin / Téxi içmey gülayim bir **piyale** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Öziniñ yurtida ğurbetke duçar / **Piyale** sundi hem töküldi şerbet (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Qéni saqiy uzat gülgün **piyale** / İçeykim bir **piyale** xuddi lale (*Bölüm 4, Beyit 6*).

pokun: *Belirsiz, meçhul.*

Qéni şu çağda Qeşqer ehlidin kim / Palan bayu **pokun** bay hemde hakim (*Bölüm 1, Beyit 8*).

pul: *Para.*

Biri ambalğa dep mey **puli** aldı / Biri meyge qoşup sey **puli** aldı (*Bölüm 3, Beyit 4*).

puli bar: *Zengin.*

Kimiki tapti yüz güllendi yüz yüz / Puli barnıñ gépi oñ boldi her çağ (*Bölüm 3, Beyit 10*).

puli yoq: *Fakir, yoksul.*

Puli yoqniñ béşiğa keldi dozax / Téri mçi bir çolaq ketmende qaldı (*Bölüm 3, Beyit 1*).

purset: *Fırsat.*

Néme bu munçilik bihude azar / Aran yetkende **purset** vesli didar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Şükür kim keldi **purset** men üçün hem / Qılay ressamliqimni emdi birdem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Qéni yür ketmige y **purset** qoluñdin / Méni dep qalmıgın hergiz yoluñdin (*Bölüm 4, Beyit 2*).

puru-: *Kokmak.*

Purap qan yamridi çılböre tülke / Körüngen hemen döñ şéhit mazari (*Bölüm 3, Beyit 8*).

put: *Bacak, ayak.*

Putini çıldı köz yeşimizğa / Néçük bulgatsa çañcyañ sulirini (*Bölüm 3, Beyit 9*).

putlaş-: *Tökezlemek.*

Kélip soqti déhqanni zepti bilen / Yiqildi **putlišip** her ikkiylen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

pükli-: *Katlamak, bükme.*

Qopay dep turğınida yer tirecep / Kérim dessep belidin ikki **püklep** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

pükül-: *Bükülmek, eğilmek.*

Tégip ömrini gerçe qılsa kalte / **Pükülmey** qamiti solmay cilali (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Buni tilda bayan qılmaq maña tes / Çéçida aq tola qeddi **pükülgen** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

pürki-: *Sarmak, bürüme, bürünme.*

Çimenge **pürkinip** nurane qırğaq / Yatar quşlar nevasi birle oyğaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

püt-: *Tarih yazmak.*

Nécük **pütkey** bu qanlıq esiri tarix / Yene toymay qararsız çerx şunçe qanğa (*Bölüm 3, Beyit 5*).

pütken: *Dolu.*

Derdu méhnet cuş éter / Tuprağı hesret bilen **pütken** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

pütkül: *Bütün, tüm.*

Ne matemki qısas aççiq nidasi / Yétip **pütkül** şeherge qopti gelyan (*Bölüm 4, Beyit 5*).

pütküz-: *Bitirmek.*

Kérim birle kétey men **pütküzüp** gep / Tileymen aniliq duayıñizni (*Bölüm 2, Beyit 3*).

pütün: *Bütün.*

Yügürdi aldığa til saldı derhal / **Pütün** hoyla içide qopti cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Xiyaban boldı bir şaptula xilvet / **Pütün** bağ uyquda hakim sükünat (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Pütün Qeşqerde çeksiz abroyı bar / Ladaq keşmir bilen xoten kuçada (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Özi kim u beg hacim nami meşhur / **Pütün** Qeşqer içide birla mesrur (*Bölüm 1, Beyit 4*).

rast: *Doğru.*

Lékin **rast** éytti qız cim turguluqmu / Yéseñmu meyli dep olturguluqmu (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Dédi Éytqanliriñ elvette **rast** gep / Ve lékin iş bolarmu emdi gem yep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

raستی: *Aslında.*

Şuña gülbağ bolup u taptı şöhet / Bu dergah **raستی** hem pirdevsi cennet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

ravab: *Rebap, yaylı müzik aleti.*

Ğidiqlap dilni oyçan nazlı tuyğu / **Ravabtin** kelse ger mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*.)

ray: *Durum.*

Bıraq kütmek uni reñdar boyaqlıq / Boyaqqa istédát **rayimmu** çağlıq (*Bölüm 2, Beyit 7*).

razi bol-: *Memnun olmak.*

Şuña axir üzüp ümidni mexsum / Dédi qismet şu bolsa razi bolğum (*Bölüm 1, Beyit 5*).

raziliq: *Rıza, memnuniyet.*

Baya körgeç gülayimda tebessum / Buni bir **raziliq** dep şunçe mesum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

rehmet: *Şükür.*

Kérim éytti Saña miñlerçe **rehmet** / Yéter emdi méniñçün çekme zexmet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

rehname ~ rehneman: *Rehber.*

İdiñ sen **rehname** ilhamğa vadi / Méni hem qoyمیğın armanda zadi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Ésildi tapti goya başpanahni / Visal arzusiğa hem **rehnemani** (*Bölüm 2, Beyit 4*).

reñ: *Renk.*

Buni añlap çolaqniñ **reñgi** öçti / Ğezeptin titridi ervahi uçti (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Héqiq **reñgidiki** solğun yüzide / Körüp hesret bilen sirlig ipade (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Yene azğan néçük bolsun qizilgül / Sevebki mistimu yoq **reñ** éyivi (*Bölüm 3, Beyit 7*).

rena: *Güzel, sevimli.*

Yaraşqan şunçilik goya camali / Uniñsiz bolمیğay gülşende **rena** (*Bölüm 2, Beyit 2*).

resmen: *Resmen, resmi olarak.*

Qılar toyniñ cakarsin Hacı **resmen** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

resim: *Resim, görüntü, görünüş.*

Leqem siñgen çolaq dep emdi **resmi** / Néçün qoydi aña el bu leqemni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

ressamliq: *Ressamlık.*

Şükür kim keldi purset men üçün hem / Qılay **ressamliqimni** emdi birdem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

restı: *Pazar, belli bir şeyin satıldığı yer.*

Ötüp bir kün qarañgu **restilerdin** / Üzelmey közni siz gül keştilerdin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

ret: *Defa, kez.*

Bu yurtqa qaytmidi şu boldi bana / Yénişlap qançe **ret** qaytsimu turna (*Bölüm 3, Beyit 7*).

revište: *Suret.*

Üzelmey riştisini héç **revište** / Ömürlük dost tutaşqa qıptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

rézinke: *Lastik.*

Şuňa derhal boşaşti külke arılaş / Yéli qaçqan **rézinke** topqa oxşaş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

rişte: *İp, bağ.*

Xiyal asmanida külgende çolpan / Güzel Qeşqerge **rişte** bağlidi can (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Çigip méhnetke her kün **rişte** miñ miñ / Tizay men rohiğa güldeste miñ miñ (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Zulum textige çeksiz nepritini / Aña bağlap köñülde söyü **rişte** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Üzelmey **riştisini** héç revişte / Ömürlük dost tutaşqa qıptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Acayıp **rişte** birle bağlinip dil / Gahi dost hem qérindaş gah muellim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

rivayet: *Rivayet.*

Talay qisse **rivayet** tepsilatlar / İşitkensiz yene köp tesiratlar (*Bölüm 4, Beyit 8*).

rizaliq: *Razı olma durumu.*

Şu oylardin kéyin gemkin tebessum / Tebessumki **rizaliq** boldi melum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

roh: *Ruh.*

Çigip méhnetke her kün rişte miñ miñ / Tizay men **rohiğa** güldeste miñ miñ (*Bölüm 4, Beyit 6*).

rol: *Rol.*

Közi çüşkeç qizil köñlekke yolda / Tutalmay endikip u **rolni** qolda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

roşen: *Açık, parlak.*

Mubarek levziñiz yol açti **roşen** / Yésun öz göşini emdi u düşmen (*Bölüm 3, Beyit 6*).

sada: *Ses, yankı.*

Tümendin añlinar derdlik **sadalar** / Sada birle yene otluq nidalar (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Şu çağ keldi yiraqtin ney **sadasi** / Yürekni titritip muñluq navasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Bulaqlar taşti goya teñ buluqlap / Şu halda evc élip matem **sadasi** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

sadda: *Sade.*

Bu Uygur melisiniñ **sadda** çéhri / Lékin ottek yéniq şu işqi méhri (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Dédi u köñlide hey **sadda** möñ qiz / Siriñni bildürüp qoyduñ tola téz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

saet: *Saat.*

Yüdüp dehşet bilen gemni tulumda / Şu **saet** ketti bu öydin amanlıq (Bölüm 1, Beyit 8).
Bilemsen keldi bizge bextu amet / Yéiptu emdi işqa yaxşı **saet** (Bölüm 1, Beyit 3).
Közini yumsayu hem qılsa ğeyret / Qutulmaydu cimi ğemdin şu **saet** (Bölüm 1, Beyit 9).

sal-: *1.Koymak.*

Tügüp bir kün bélige zağra nanni / **Sélip** öşnisige yamaq çapanı (Bölüm 3, Beyit 5).

2. Yerleştirmek.

Qiyamet dehşitini **saldi** canğa / Zavalni az körüp ekeldi tünni (Bölüm 3, Beyit 6).

Xususen yürğüzüp irqiy siyaset / Xelqler içige **saldi** adavet (Bölüm 3, Beyit 6).

sala: *Barışma.*

Sala birle gülayımmu bésildi / Lékin Leyli şuan bağqa étildi (Bölüm 1, Beyit 4).

salam: *Selam.*

Qobul qil ey diyar **salamlirimni** / Semimiy kemterin ikramlirimni (Bölüm 4, Beyit 1).

Yüsüp Xas hürmitige essalamlar / Uluğ Mehmud üçün miñ miñ **salamlar** (Bölüm 4, Beyit 3).

salqın qil-: *Serinletmek.*

Qaçanki melide kezgende bir an / Ücmilikini qilip salqın xiyaban (Bölüm 1, Beyit 7).

saman: *Saman.*

Biri öşriğe dep topanni aldı / Biri yamulğa dep **samanni** aldı (Bölüm 3, Beyit 2).

samavar: *Semaver.*

Küyö heqqide sözlep meğrurane / **Samavar** ehlimu heyran qélişti (Bölüm 2, Beyit 6).

Etey kirdi **samavariğa** seherlep / Körünse bir tonuş kelse yéniğa (Bölüm 2, Beyit 4).

Samavarda tütün yutqanda bir tün / Satardin urğuşan herbir muqamdin (Bölüm 4, Beyit 4).

sanaqlıq: *Sayılmış.*

İza hem tene deşnem doqmu çağlıq / Öter ömrümmu bir bir **sanaqlıq** (Bölüm 2, Beyit 9).

sañ: *Tahıl ambarı.*

Yene bir qançılöp hoyla ve **sañğa** / Xucayin neççilep bağlarğa mutleq (Bölüm 3, Beyit 1).

sañru: *Sağır.*

Kérimniñ köz öni boldi qarañğu / Qulaqlar añlımas goyaki **sañru** (Bölüm 4, Beyit 5).

saqal: *Sakal.*

Saqali kosadur hem doqa mañlay / Burunniñ ornida bir egri monçaq (*Bölüm 1, Beyit 5*).

saqallıq: *Sakallı.*

Yene ikki **saqallıq** başıda selle / Kirip keldi bu öyge keç gugumda (*Bölüm 1, Beyit 7*).

saqçı: *Muhafız, bekçi.*

Uzun kirpikliri bidar hemişe / Ne bidar **saqçıdek** huşyar hemişe (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Uduldin keldi bir **saqçı** emeldar / Tömür atqa minip meğrur ciladar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Süren çuqan bilen **saqçı** yaqtın / Yügürgeçe kélip beş onçe **saqçı** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yürekke ornitip çin bir eqide / Yene **saqçı** tutup ketmeste izdep (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Yügürdi **saqçılar** tarqaldi elmu / Bolup qaldi şu çağ vaqti zavalmu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Çüşengeç **saqçılarmu** işni şuan / Kim u şunçe bala tériğan balaxor (*Bölüm 4, Beyit 10*).

saqiy: *İçkili toplantılarda içki sunan kimse.*

Qéni **saqiy** uzat gülgün piyale / İçeykim bir piyale xuddi lale (*Bölüm 4, Beyit 6*).

saqli-: *Korumak.*

Quçaqlar Leylini **saqlay** dégendek / Uni bağri bilen asray dégendek (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Ne tuğqanu ne yatlar **saqlımay** perq / Peqet yalguz Obulla bir sükünat (*Bölüm 4, Beyit 8*).

saray: *Saray.*

Yürer karvanliri bar keñ küşada / Şherde qançılap **saray** dukanga (*Bölüm 3, Beyit 11*).

sarğay-: *Sararmak.*

Çişi hem **sarğiyip** çaçlar aqardi / Tasadip bir küni bir dosti xalis (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Xazandek **sarğiyip** hösni tökülgen / Biderman bir ana éytip derixlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

satar: *Sitar, otuz telli saz.*

Satarniñ tarliridek gerçe gemkin / Qedimlik alimi içre ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Samavarda tütün yutqanda bir tün / **Satardin** urğuğan herbir muqamdin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

sayri-: *Ötmek.*

Bikarğa **sayrimas** tünlerde bulbul / Uni köydürmise gülşen ara gül (*Bölüm 3, Beyit 8*).

saz: *Ahenk, saz.*

Yézilsa erzigey el köñlige **saz** / Qilay qissemni menmu şundin ağaz (Bölüm 1, Beyit 7).

sedep: *Sedef.*

Süzülmes hem néçün billur **sedep tek** / Néçün ketmes elem hesret bilen gem (Bölüm 1, Beyit 1).

ségin-: *Özlemek.*

Ségingandek goya yastuqni başı / Bulutlar meñzige qongan şepeq hem (Bölüm 4, Beyit 2).

seher: *Sabah.*

Seherde xaliy qalğan bağ ve hoyla / Çiqip Leylimu bağqa oyla oyla (Bölüm 2, Beyit 9).

Seher birle kirip ketti şherge / Xalayıqqa özümni körsitey dep (Bölüm 2, Beyit 3).

Biridur anisi zoremxan açam / Biri ney qolidin çüşmes **seher** şam (Bölüm 3, Beyit 7).

Bikarğa özini urmaydu bigem / Çırağ pervanisi otqa **seher** şam (Bölüm 3, Beyit 7).

Méni hem şu xiyallar xuddi qaynam / Kebi küç bilen tartip **seher** şam (Bölüm 4, Beyit 1).

seherlep: *Sabahleyin.*

Etey kirdi samavarığa **seherlep** / Körünse bir tonuş kelse yéniğa (Bölüm 2, Beyit 4).

Seherlep mañginiñmu şu pétiçe / Kérim küldi bovaq tek pak ve mesum (Bölüm 4, Beyit 3).

sehipe: *Sayfa.*

Kimiki oqudı undin **sehipe** / Şuniña tegdi bir sirlıq nesibe (Bölüm 3, Beyit 6).

sehra: *Bozkır.*

Şherde mal tola dukança malik / Yéza **sehradimu** xamaña malik (Bölüm 1, Beyit 1).

sehraliq: *Köyli.*

Eqelliy tik qaraşqa heddi bolsun / Bügünze bu yalañ töş toñ **sehraliq** (Bölüm 4, Beyit 5).

sekri-: *Sıçramak, atlamak.*

Özidek nativan gemxori yaxşı / Çolaq **sekrep** dedimkim emdi gep bes (Bölüm 1, Beyit 7).

selle: *Sarık.*

Yene ikki saqallıq başıda **selle** / Kirip keldi bu öyge keç gugumda (Bölüm 1, Beyit 7).

semimiy: *Samimi.*

Qobul qil ey diyar salamlirimni / **Semimiy** kemterin ikramlirimni (*Bölüm 4, Beyit 1*).

sémizlik: *Şişmanlık.*

Yene xulqi micezi qismitidin / **Sémizlikte** idi mexsum tulumdek (*Bölüm 1, Beyit 3*).

seper: *Sefer, kez, defa.*

U künki vedimiz hazirmu vede / Saña hemrah bolay men bu **seperde** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

sersan: *Şaşkın, sersem.*

Çéçidinmu özi **sersan** perişan / Sevebki elçi dep bir qéri delle (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Yopurmaqlar çüşer titrep şéxidid / Xazan **sersan** uçar her bir tamanda (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Xazandek temtirer her yan ademzat / Tiriklik gémidid **sersan** ademzat (*Bölüm 4, Beyit 11*).

servi: *1.Servi ağacı.*

Fuzuli derd bilen sizganda süret / Dédi öz Leylisini **servi** qamet (*Bölüm 2, Beyit 8*).

2.Servi boylu güzel.

Sevepki bizde ne **servi** sözi bar / Uniñdin yaxşisi öz sözimizçe (*Bölüm 2, Beyit 1*).

servir: *Önder, reis, baş.*

Ne gülki barçe güller **servirige** / Turup yeñ bağda emgek qılsa gah gah (*Bölüm 2, Beyit 7*).

ses: *Ses.*

Bérip şuan yölendi bir térekke / Yaqar ot ney **sesi** derdlik yürekke (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Kéler ney **sesliri** mehelle çétidid / Bu gemkin kéçiniñ sükünitidin (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Kéler ney **sesliri** bağlarnı atlap / Öziğe méhriban dilberni yadlap (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kéler ney **sesliri** dildarnı izdep / Kérimiñ keldi Leyli qéni sen dep (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Kéler ney **sesliri** küylep visalni / Gödeklik devrige başlap xiyalni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kélur ney **sesliri** asta yéqinlap / Yéqinlaşqanséri ahi yélincap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Aña qılmay özini yaru hemdem / Mana keldi bu axşam neydin yene **ses** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

sesken-: *Bıkmak, tiksilmek.*

Biravlar ah dédi **seskendi** qattıq / Biraq héçkim açalmas ağızını hem (*Bölüm 4, Beyit 8*).

sevda: *Heves, arzu.*

Lékin perzent yüzünü körmidi u / Şu **sevda** birle yaş ellikke bardı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

sevep: *Sebep, neden.*

Sevep Şir qoğlısa qaçmaqqa imkan / Tapar ahu eger bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

sevr: *Sabır.*

Kütetti **sevr**siz şu binevani / Vebliki ney kebi bağrı yarani (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Külüşti öz içide her ikkiylen / Bésip derd aççıqını **sevr** bilen (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Obulni keltürüp derhal ésige / Néçük **sevr**iñ yéter biçare dostum (*Bölüm 4, Beyit 6*).

sevr taqet: *Sabır ve takat.*

Peqet aççıq gzeptin huvliğandek / Veya sevr taqiti héç qalmıgandek (*Bölüm 1, Beyit 10*).

séxiy: *Cömert.*

Dédi Al yaqqinini xalığançe / Uniñ munçe **séxiy** hatemlikidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

séxiliq: *Cömertlik.*

Uniñ çeksiz **séxiliq** şerbitidin / Téxi içmey gülayim bir piyale (*Bölüm 1, Beyit 3*).

sey: *Sebze.*

Biri ambalğa dep mey puli aldı / Biri meyge qoşup **sey** puli aldı (*Bölüm 3, Beyit 4*).

seyse: *Vazife, yüküm.*

Éşekni **seysige** dep dorğa aldı / Toqumni bir duağa molla aldı (*Bölüm 3, Beyit 5*).

sez-: *Hissetmek, anlamak.*

Köñül mülkide qurğaç bir imaret / Biri **sezdi** özini rabiedek (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Biteqet boldi Leyli cim turalmay / Buni **sezdi** çolaqmu çette qalmay (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Çolaq marar idi oğri müşüktek / Buni **sezmes** kérimmu Leyligüldek (*Bölüm 3, Beyit 6*).

siğ-: *Sığmak.*

Körüñgeç mana tamda bir köleñge / Yügürdi Leyli **siğmay** cani tenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

sili-: *Okşamak, sıvazlamak.*

Néme qilmaqni bilmey xuşluqidin / **Silar** qizniñ çéçin bihuşluqidin (*Bölüm 3, Beyit 2*).

silki-: *Silkmek, sallamak.*

Emeldar tutqiniçe yelkisidin / Urup turğuzdi **silkip** yağdurup muşt (*Bölüm 4, Beyit 2*).

siñ-: *Sinmek.*

Leqem **siñgen** çolaq dep emdi resmi / Néçün qoydi aña el bu leqemni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Çiqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu xil sözler **siñip** qelbigе her kün (*Bölüm 4, Beyit 8*).

siq-: *Sıkmak.*

Déhqan titrer idi dehşette gal gal / Uniñ üstige zalim galdin **siqip** çin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

sir: *Sır.*

Qilip bu **sirni** bir alçaqni xahiş / Yene qançe muneccim baqti kökke (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Çolaq éytti Déme bilmes **sirimni** / Qiziñğa közlidiñ köptin kırımni (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Namerd xunperes betbext zamanni / Axiri Leyli qildi **sirni** izhar (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Obul añlap bu **sirni** bir kişidin / Kéçip öz gem ve hesret teşvişidin (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Bilindi hemme gep qalmaq bölek **sir** / Tügüldi muştiliri çişlar güçurlap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Dédi u köñlide hey sadda möñ qız / **Siriñni** bildürüp qoyduñ tola téz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Ve gahi çin köñüldin öz inim dep / Aña tökse **sirini** héç ayanmay (*Bölüm 4, Beyit 9*).

sirliq: *Gizli.*

Kimiki oqudı undin sehipe / Şuniñğa tegdi bir **sirliq** nesibe (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Cavab tapmaq üçün **sirliq** köyüкке / Cavab bir boldi axir hemmige mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Héqiq reñgidiki solğun yüzide / Körüp hesret bilen **sirliq** ipade (*Bölüm 4, Beyit 1*).

siyaq: *Şekil, kılık.*

Turatti gezipi közde urup cuş / Kırım körgeç Obulni şu **siyaqta** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

siyaset: *Siyaset.*

Xususen yürüzüp irqiy **siyaset** / Xelqler içige saldi adavet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

siz-: *Çizmek.*

Sizay Leyli üçün tesviriy süret / Eger ilham qulumğa berse quvvet (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Fuzuli derd bilen **sizganda** süret / Dédi öz Leylisini servi qamet (*Bölüm 2, Beyit 8*).

sol: *Sol.*

Yolida oñ ve **solni** qilmayin perq / Oqup barçe bala şumluqqa epsun (*Bölüm 3, Beyit 1*).

sol- ~ solaş-: *Solmak, sararmak.*

Kérım atlıq yigitniñ derdu hali / Éçilmay **solsa** ger şéhida ğunçe (Bölüm 1, Beyit 5).
Ümid arzu ğüli **solğaymu** emdi / Cudalıq bir ömür bolğaymu emdi (Bölüm 3, Beyit 10).
Tégip ömrini gerçe qılsa kalte / Pükülmey qamiti **solmay** cilali (Bölüm 3, Beyit 7).
Goya külmey **solaşqan** lale ğunçe / Tosup bir top qaraçılar yolını (Bölüm 4, Beyit 4).

sopi işanliq: *Sufilik.*

Tirildi **sopi işanliq** cahalet / Tumandek qaplidi asmanni zulmet (Bölüm 3, Beyit 3).

soq-: *Vurmak.*

Tirildi görüdin goyaki piruvn / **Soqup** boran cudun çapqun şivirğan (Bölüm 3, Beyit 2).
Kélip **soqti** déhqanni zepti bilen / Yiqildi putlišip her ikkiylen (Bölüm 4, Beyit 9).

soraqli-: *Sorgulamak.*

Kéneş birle cimi iş boldi cezmen / Kérım kelse eger keçte **soraqlap** (Bölüm 2, Beyit 3).

sori-: *Sormak.*

Soraytti oğlıdin geplerni tekrar / Qilip öz teşvişini hemde izhar (Bölüm 4, Beyit 5).
Obulmu oyliğaç şu halini derhal / **Sorap** qayta Kérımdin halu ehval (Bölüm 4, Beyit 4).

sovğat: *Hediye.*

Qobul qil nativan can **sovğisini** / Sütüñdek aq köñülniñ söygüsini (Bölüm 4, Beyit 2).

soz-: *Uzatmak.*

Kanayğa bolmisa sunayğa nede / Eger **sozsam** bu geplerni yazay dep (Bölüm 3, Beyit 3).
Tuyuqsız başlıdi öz cañcilini / Beg haci **sozdi** qanlıq çañgilini (Bölüm 4, Beyit 6).

sozul-: *Uzamak, uzanmak.*

Yérilmasmu yürek aççıq elemdin / Şuña qançe **sozalsa** arqığa iş (Bölüm 1, Beyit 7).

sögetzar: *Söğüt bahçesi.*

Baraşsan tal **sögetzar** dilğa aram / Arami şamili andin dilaram (Bölüm 1, Beyit 5).

söhbət: *Sohbet.*

Qoyup her ikkisi sözge muhebbet / Tasadip başlıdi dostane **söhbət** (Bölüm 4, Beyit 7).
Oğul birle ana növetmu növet / Qılar öz ğemliri üstide **söhbət** (Bölüm 4, Beyit 2).
Bérip tapqaç kérımni qildi **söhbət** / Dédi hem Yetti emdi gepke növet (Bölüm 4, Beyit 8).

Qurup Seidin bilen g mxane **s hb t** / Qilip Seidinge rabieni  lp t (*Bölüm 4, Beyit 1*).

s n k: *Kemik.*

S n klerdin tikildi  s n  munari / Tirikler  r  qul it ornida xar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

s yɡ : *Sevgi.*

Zulum textige  eksiz nepritini / A na baɡlap k n lde **s yɡ ** rişte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Qobul qil nativan can sovgisini / S t ndek aq k n lni  **s yɡ sini** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Yaqay  am **s yɡ ni **  amdaniga men / K yey hem cor bolup pervaniga men (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Q ni u toy b si **s yɡ ge** hamiy / Buni az dep capa k rsetk ci  erx (*Bölüm 4, Beyit 5*).

T  ip m hn tke **s yɡ ** i tiyaq  evq / Kimiki t kti bu g l baɡcige ter (*Bölüm 4, Beyit 7*).

s y k  : * p  mek.*

Zamane peylini qarɡap **s y k  ti** / S y k  ti közi kor gumrah zamanni (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Ne gumrah  um p il betxah zamanni / **S y k  ti** k nli tar namerd zamanni (*Bölüm 3, Beyit 4*).

söz: *Söz, laf.*

K rimni  teliyimu k lse patraq / T pip be  on  te ge ba lisa **söz** (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Bedölet hem emeldar hemde teqva / Uni  qilɡan **sözi** her cayda petva (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Muellimni  **sözini** oyla oyla / Biraq g msiz gödeklik ömri qan e (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Dane dane xali bar / Ma na  ytqan **sözide** (*Bölüm 2, Beyit 2*).

 zi e her **sözide** körsitip naz / Gulayimɡa qarap hicaydi bir pes (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qilip teklip uni  ayu n niɡa / Açar **söz**  u zaman t pip bahane (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Y tip qalɡu e emdi bir  tip qal / D gen **söz** bolɡusidur yax i bir pal (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Ezeldin k p xiyalçan  unki bu qiz / Tapay nedin uni  tesvirige **söz** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Sevepki bizde ne servi **sözi** bar / Uni din yax isi öz sözimizçe (*Bölüm 2, Beyit 1*).

K rim  zmes idi qizdin közini / Tapalmaytti biraq  tiyar **sözini** (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Eceb otluq iken bu i q xitabi / Uni  herbir **sözi** bir derd kitabi (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qoyup her ikkisi **sözge** muhebbet / Tasadip ba lidi dostane s hb t (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Tuyuqsiz uçridi goya xezine /  u na kem **söz** k rimmu xuddi natiq (*Bölüm 4, Beyit 1*).

 iqip xua x   nige boptu te ke  /  u xil **sözler** si nip qelbig e her k n (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Haman  a naqliqida qaldi istek / Q ni u **sözliri** yalqun muellim (*Bölüm 4, Beyit 2*).

A na men xuddi bir bende hemişe / Ki Qeşqer **sözini** alsam tilimɡa (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Q ri ya  hemmiler bilm kliki  ert / D gen **sözlerni** teste uqti axir (*Bölüm 4, Beyit 2*).

N midur d mek i boldi  i irlap / Biraq titrep l vi  yaltamidi **söz** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Buni eyleşke tesvir **söz** yétişmes / Hésapsız aqti yaş közlerde qaynap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Elem birle yutup éytar **sözini** / Piğanlıq köz yeşidin toldurup cam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Qoşup armanini **sözge** balam dep / Qoşaq birle açarken haza matem (*Bölüm 4, Beyit 6*).

sözçi: *Hikâye anlatan.*

Çolaq mexsum bolup bir **sözçi** natiq / Tépip her elçige özre muvapiq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

sözli-: *Söylemek.*

Küyö heqqide **sözlep** meğrurane / Samavar ehlimu heyran qélişti (*Bölüm 2, Beyit 6*).

sözliş-: *Konuşmak.*

Némidur **sözlişer** meyus ve gemkin / Közide bir gezep çaqnar ve lékin (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Şu xilda **sözlişip** ötti yérim tün / Ümid teşviş idi her gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

su: *Su, ırmak.*

Veyaki **suğa** çıqsa qiz cuvanlar / Çéçi sumbul anar yüzlük bu canlar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Anar şaptul şexi üzre tövenge / Nezer salsañ **suvi** örkeş tümenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Uniñ eks kümüştek **su** yüzide / Veya qaynam bulaqlarınıñ közide (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Putini çildi köz yeşimizğa / Néçük bulgatsa çañcyañ **sulirini** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Köçetmu qaldi **susiz** ulaqsız / Mana bir neççe ay ötti érinçek (*Bölüm 4, Beyit 1*).

sumbul: *Kıvrıcık.*

Mana addiy bir Uyğur qizi sizge / Tonuştur qara **sumbul** çéçi bizge (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Veyaki suğa çıqsa qiz cuvanlar / Çéçi sumbul anar yüzlük bu canlar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

sumurğ: *Zümrüdüanka.*

Qanat qaqqanımıñ ğulcıda **sumurğ** / Téşip qirğaqqa sayram çayqiliptu (*Bölüm 4, Beyit 6*).

sun-: *Uzatmak.*

Boğuldi ixtiyar **sundi** nihali / Qepes içre esir bir quş misali (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Öziniñ yurtıda ğurbetke duçar / Piyale **sundi** hem töküldi şerbet (*Bölüm 3, Beyit 1*).

2. Kırılmak, parçalanmak.

Buyan tartsam harva **sunar** nétey men / Uyan tartsam öküz öler nétey men (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Qanitimniñ **sunup** qayrılmıǵidin / Lékin bolmay séniñ bextiñge zamin (*Bölüm 2, Beyit 1*).

sunay: *Trompet.*

Kanayǵa bolmisa **sunayǵa** nede / Eger sozsam bu geplerni yazay dep (*Bölüm 3, Beyit 3*).

suxensaz: *İşgüzar.*

Lékin öyde idi mexsum çolaq nes / Bügün mexsum bolup şérin **suxensaz** (*Bölüm 3, Beyit 4*).

sübhi tañ: *Sabah vakti.*

Xorazlar çillişip şox yanmuyandin / Namayış başlıǵanda sübhi tañdin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

sükünat: *Sessizlik.*

Xiyaban boldi bir şaptula xilvet / Pütün baǵ uyquda hakim **sükünat** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Ne tuǵqanu ne yatlar saqlımay perq / Peqet yalǵuz Obulla bir **sükünat** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Kéler ney sesliri mehelle çétidin / Bu ğemkin kéçiniñ **sükünitidin** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

süret: *1.Suret, resim.*

Sizay Leyli üçün tesviriy **süret** / Eger ilham qulumǵa berse quvvet (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Fuzuli derd bilen sizǵanda **süret** / Dédi öz Leylisini servi qamet (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Égir bir muñ içide xuddi **süret** / Kebi qatqan péti bir çette bihuş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

2.Biçim, yol, tarz.

Özüñdek baǵrı xun mehzun kériminiñ / Visal baǵıǵa téz **sürette** keltür (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Bayandin técep qegez qelemni / Yazay bir neççe misra **süritidin** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

süt: *Süt.*

Qobul qıl nativan can sovgisini / **Sütüñdek** aq köñülñiñ söygüsini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

süzük: *Duru, şeffaf, temiz.*

Bégida méviler bir biridin mol / Yene eynek kebi çaqnar **süzük** köl (*Bölüm 1, Beyit 12*).

Süzük köl lévide olturdi cim cim / Buni körgeç yétip keldi gülayim (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Ésildi aniniñ boynıǵa derhal / **Süzük** köl yüzide eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

süzül-: *Işıldamak.*

Süzülmes hem néçün billur sedeptek / Néçün ketmes elem hesret bilen gem (*Bölüm 1, Beyit 1*).

şad: *Sevinçli, neşeli.*

Veyaki biri qoqlap biri qaçmaq / Ötetti baliliq şundaq güzel **şad** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Küçüktek ğiñşa ğiñşa çekti peryad / Bu halettin xalayıq **şad** ve heyran (*Bölüm 4, Beyit 2*).

şad qil-: *Sevindirmek, mutlu etmek.*

Köñül mülkini şunçe qilsimu şad / Uniñ tesvirini eyleşke bunyad (*Bölüm 1, Beyit 3*).

şadiyan: *Neşeli, sevinçli, memnun.*

Yenişsa melige mörep mozay qoy / Kirip kelgen kebi bir **şadiyan** toy (*Bölüm 1, Beyit 10*).

şadlan-: *Neşelenmek, sevinmek, memnun olmak.*

Bihacet boldi bu gepniñmu zikri / Buni bilse obul **şadlanğusidur** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

şadliq: *Mutluluk.*

Goya **şadliqidin** huşini bilmey / Ve hettaki qulağığa işenmey (*Bölüm 4, Beyit 4*).

şahzade: *Şehzade.*

Qeyerdin añlınar mecnun navasi / 4)Bikarğa köymidi **şahzade** perhad (*Bölüm 3, Beyit 11*).

şair: *Şair.*

Goya çolpan dégen **şair** hésapsız / Lékin bu qız közini ünçe mesrur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Qelemdek qaşlıri dep qançe **şair** / Güzeller te'ripige boldi mahir (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Qoyup ketmes idi perhadni dağda / Talay izdendi **şair** hemde daniş (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Lékin tegmes aña altun nésivi / Tile **şair** saña hem kelse şu bext (*Bölüm 3, Beyit 8*).

şam: *1.Mum.*

Küter bir biridin aliy muqamlar / Teme birle yéqip her yolğa **şamlar** (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Ne kök gümbez **şamliridin** eser bar / Ne kökniñ erkisi aydin xever bar (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Nazari aldida yandurup **şamni** / İçip qelbiñ kebi gül lale camni (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Yaqay **şam** söygüniñ şamdanığa men / Köyey hem cor bolup pervanığa men (*Bölüm 4, Beyit 8*).

İcazet qil maña Nazari Gumnam / Mazarini tavap qilğaç yaqay **şam** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Öçer belki visal şamdanıda **şam** / Eger çıqsa Kérim bu kéçe yolğa (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Gezeptin hem aqardi yüzi **şamdek** / Beş on yıldın béri bu yutta héçkim (Bölüm 4, Beyit 3).

Qéni u gémgüzar kemter murebbi / Qéni dostluq öyiniñ pexri **şami** (Bölüm 4, Beyit 4).

2. Akşam.

Biridur anisi zoremxan açam / Biri ney qolidin çüşmes seher **şam** (Bölüm 3, Beyit 7).

Bikarğa özini urmaydu bigem / Çırağ pervanisi otqa seher **şam** (Bölüm 3, Beyit 7).

Kérimni bille başlap ikki adem / Ötüp tar koçılardin del namaz **şam** (Bölüm 4, Beyit 4).

Yoqaldi iz déreksiz boldi ğayib / Yoqaldi qaldi öy **şam** ve çırağsız (Bölüm 4, Beyit 11).

Méni hem şu xiyallar xuddi qaynam / Kebi küç bilen tartip seher **şam** (Bölüm 4, Beyit 1).

Yéqinlap qaldi hetta namaz **şam** / Ne çare emdi bu devran işığa (Bölüm 4, Beyit 5).

şamal: Rüzgar, yel.

Baraqsan tal sögetzar dilğa aram / Arami **şamili** andin dilaram (Bölüm 1, Beyit 5).

Şamalda çayqılar dolqunlinar köl / Lévide olturar qız közliri höl (Bölüm 1, Beyit 7).

Şamalda huşqitar matem navasi / Goya quşxanığa aylandi ölke (Bölüm 3, Beyit 7).

Ne gémkiniki tola miskin qiyapet / **Şamal** beñvaşlıqı andin yamanraq (Bölüm 4, Beyit 7).

Çırağ pil pil qılar asta **şamalda** / Ayan boldi murad meqset bu halda (Bölüm 4, Beyit 8).

şamdan: Mumluk, şamdan.

Öçer belki visal **şamdanida** şam / Eger çıqsa Kérim bu kéçe yolğa (Bölüm 4, Beyit 9).

Yaqay şam söygüniñ **şamdanığa** men / Köyey hem cor bolup pervanığa men (Bölüm 4, Beyit 8).

şamuseher: Fecir, şafak vakti.

Méniñ bextim üçün şunçe elemeler / Çékip **şamuseher** köp derdu gémeler (Bölüm 2, Beyit 9).

şaptul ~ şaptula: Şeftali.

Anar **şaptul** şéxi üzre tövenge / Nezer salsañ süyi örkeş tümenge (Bölüm 1, Beyit 3).

Xiyaban boldi bir **şaptula** xilvet / Pütün bağ uyquda hakim sükünat (Bölüm 3, Beyit 2).

İdi bu toxtikamdin bir teverrük / Yene bir ikki tüp **şaptula** ücme (Bölüm 4, Beyit 4).

şax: Dal, budak, salkım, kol.

Anar şaptul **şéxi** üzre tövenge / Nezer salsañ süyi örkeş tümenge (Bölüm 1, Beyit 3).

Boran huvlap urup tursimu qamçe / Ve yaki **şaxığa** her künde palta (Bölüm 3, Beyit 6).

Şéxida mévisi mol ğucme ğucme / Étekçe üç çönekte gül ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).

Yopurmaqlar çüşer titrep **şéxidin** / Xazan sersan uçar her bir tamanda (Bölüm 4, Beyit 9).

Kérim atlıq yigitniñ derdu hali / Éçilmay solsa ger **şéxida** ğunçe (Bölüm 1, Beyit 5).

şebnem: Çiy.

Yene közlerge çüşken ünçe **şebnem** / Ve lékin şu baharniñ lezzitidin (Bölüm 1, Beyit 2).

şehar: Şehir.

Şeherde mal tola dukanğa malik / Yéza sehradimu xamaña malik (Bölüm 1, Beyit 1).

Seher birle kirip ketti **şeherge** / Xalayıqqa özümni körsitey dep (Bölüm 2, Beyit 3).

Yürer karvanlırı bar keñ küşada / **Şeherde** qañçılöp saray dukanğa (Bölüm 3, Beyit 11).

Muellimlik qılar rozi **şeherde** / Obul nimkar bolup işler güzerde (Bölüm 4, Beyit 10).

Quyaşmu çaçtı nur qıldı tebessum / Oğul mañdı **şeherge** xoş qéliñ dep (Bölüm 4, Beyit 4).

Muhebbettek hemişe yaş **şehar** bu / Özimu xelqidek berdaş **şehar** bu (Bölüm 4, Beyit 3).

Dutardek muñlırı dilkeş **şehar** bu / Ğzeldek ahlırı ateş **şehar** bu (Bölüm 4, Beyit 4).

Muqamdek hesriti qaynaq **şehar** bu / Ve lékin nağridek oynaq **şehar** bu (Bölüm 4, Beyit 5).

Yipek yolliridek dañdar **şehar** bu / Yipektek özimu reñdar **şehar** bu (Bölüm 4, Beyit 7).

Şeherde tarqıtıp pitne pasatlar / Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar (Bölüm 4, Beyit 10).

Ne matemki qısa aççıq nidasi / Yétip pütkül **şeherge** qoptı ğelyan (Bölüm 4, Beyit 5).

Yüğürdi nobéşığa xuddi huşsiz / **Şehermu** tün boyı xuddi yaman çüş (Bölüm 4, Beyit 9).

Köñüller çayqılıp andin ziyade / Eceb muñluq **şehar** bu bari hesret (Bölüm 4, Beyit 2).

şeharlik: Şehirli.

Peqet Rozi yéşi ottuz **şeharlik** / Bu unsur qılmişi bekmu zeherlik (Bölüm 4, Beyit 8).

şehit: Şehit.

Purap qan yamridi çilböre tülke / Körüngen hemen döñ **şehit** mazari (Bölüm 3, Beyit 8).

Üzülmestin kélip bu öyge dem dem / **Şehit** ketken muellimge qıraet (Bölüm 4, Beyit 7).

şeker: Şeker.

Şeker désem bali bar / Bir kona jurnaldin (Bölüm 2, Beyit 3).

şeksiz: Şüphesiz.

Körünmes gerçe hazir qebridin iz / Yaşar tarix bilen teñ nami **şeksiz** (Bölüm 4, Beyit 5).]

şemşad: Şimşir.

Bu ğunçe ğül ösüp ger bolsa **şemşad** / Kişi çekmey turarmu ahu peryad (Bölüm 1, Beyit 7).

şen: Şan, şeref.

Ezizane Qeşqer **şenige** dastan / Yézişni dilda eylep arzu arman (Bölüm 4, Beyit 3).

Veten şöhritle kim qoşsa şöhrət / Uniñ ölmes uluğ **şenige** hörmət (Bölüm 4, Beyit 4).

şepəq: Güneş batarken ufuktaki kızılık.

Veya keçki **şepəq** külgende tağda / Viçirlap qarlığaclar bağmubağda (Bölüm 1, Beyit 9).

Ségingandek goya yastuqni başı / Bulutlar meñzige qonğan **şepəq** hem (Bölüm 4, Beyit 2).

şerbet: Şerbet, tatlı içecek.

Uniñ çeksiz séxiylik **şerbitidin** / Téxi içmey gülayim bir piyale (Bölüm 1, Beyit 3).

Öziniñ yurtida ğurbetke duçar / Piyale sundi hem töküldi **şerbet** (Bölüm 3, Beyit 1).

şeriet: Şeriat, islam hukuku.

Biraq qanun idi qizlarğa mutleq / **Şeriet** hökmiçe mesture bolmaq (Bölüm 1, Beyit 2).

şérin: Tatlı.

Hayatlıq qançe **şérin** qançe yaxşı / Ölümüme növitide şunçe yaxşı (Bölüm 1, Beyit 10).

Lékin öyde idi mexsum çolaq nes / Bügün mexsum bolup **şérin** suxensaz (Bölüm 3, Beyit 4).

Nicatlıqini tola izhar qilip til / Tilekler tilidiyu şunçe **şérin** (Bölüm 2, Beyit 6).

Çékip ömri boyiçe şunçe peryad / Egerçe bolmisa ermende **şérin** (Bölüm 3, Beyit 1).

şert: Şart.

Qéri yaş hemmiler bilmekliki **şert** / Dégen sözlerni teste uqti axir (Bölüm 4, Beyit 2).

şevq: Heves.

Téşip méhnetke söyğü iştiyaq **şevq** / Kimiki tökti bu gül bağçige ter (Bölüm 4, Beyit 7).

şexsen: Şahsen.

Dualar atidi merhumğa **şexsen** / Biravlar yad étip köp eske aldi (Bölüm 4, Beyit 9).

şeyda: Sevgi.

Béğidek xelqiniñmu köñli bir gül / Bu gülge her kişi **şeydasi** bulbul (Bölüm 1, Beyit 6).

şikayet: Şikâyet, yakınma.

Şu ney qılsa terrenum çöliraqtin / **Şikayetler** oqup hicran piraqtin (Bölüm 3, Beyit 8).

şir: *Aslan.*

Özi qançe acayip xelqi şunçe / Yigitler xuddi **şir** qizliri ğunçe (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Asan bolmas idi **şirğa** tutulmaq / Lékin müşkül beg hacidin qutulmaq (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Sevep **Şir** qoqlisa qaçmaqqa imkan / Tapar ahu eger bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Közide ot yénip **şirdek** gezepkar / Étildi tutti callatni bilektin (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Özi **şirdek** bequvvet méhriban yüz / Vapadar közliri dostqa nemune (*Bölüm 4, Beyit 11*).

şivirğan: *Kar fırtınası.*

Güli ğunçe idim boranda qaldım / Ne boran bir yaman **şivirğanda** qaldım (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Tirildi görüdin goyaki piruvn / Soqup boran cudun çapqun **şivirğan** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

÷

şola: *Işık.*

Béşindiki doppañniñ / Kölge çüşti **şolasi** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Kölge çüşti **şolasi** / Bizni köydürgen yarıñ (*Bölüm 1, Beyit 2*).

şor: *Felâket, dert, belâ.*

Zamane zorğa boldi qayğu korğa / Qaçan baqqan zamane küni **şorğa** (*Bölüm 3, Beyit 8*).

şori-: *Emmek.*

Zülüktek **şoridi** qanini bu loya / Kişige keñ cahan gör boldi goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

şori qurğuz: *Bedbaht, zavallı.*

Dédi Vay **şori qurğuz** şum péşanem / Néme bolğay közümde qurusa nem (*Bölüm 2, Beyit 1*).

şorluq: *Şanssız.*

Qizilpaçaq ataldi her ziyaliy / Küni **şorluq** ayançlıq boldi hali (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Özi göher turup teqdiri **şorluq** / Elemler vadiyi bu yurt toğruluq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Bolup varis yine şu toxtıkamğa / Ve lékin teleydin köp boldi **şorluq** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

şorum: *Dert, sıkıntı.*

Némiki kelse başqa öz **şorum** dey / Gunahim qiz tuğulmaq men ne eyley (*Bölüm 2, Beyit 8*).

şox: *Yaramaz, haylaz.*

Tümen namliq tinimsiz **şox** bu derya / Güzelliqtur uniñ menisi goya (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Mana bille yürüp ösken nezerbağ / Yügensiz tay kebi **şox** baliliq çağ (Bölüm 1, Beyit 8).
Ne oynaq erke qizniñ **şox** gururi / Tépilmas Leylibiñ közide hergiz (Bölüm 2, Beyit 7).
Gödek çağda möküşmek oynastimu qiz / Emesti balilardek **şox** ve ensiz (Bölüm 2, Beyit 10).
Biraq Leyli şu tapta geyriy bir qiz / Bolup qaldi acayip **şox** ve kepsiz (Bölüm 2, Beyit 1).
Xorazlar çillişip **şox** yanmuyandin / Namayış başlığında sübhi tañdin (Bölüm 4, Beyit 8).

şoxluq: *Yaramazlık, çapkınlık.*

Bérilgen Leylige şunçe nésive / Peqet **şoxluq** gururluq çeşmesidin (Bölüm 2, Beyit 5).
Üsüp héckimni qoymay tinç amanraq / Çélip üstek çapar köp **şoxluqidin** (Bölüm 4, Beyit 8).

şöhret: *Ün, şöhet.*

Şuña gülbağ bolup u tapti **şöhret** / Bu dergah rasti hem pirdevsi cennet (Bölüm 1, Beyit 8).
Veten şöhritage kim qoşsa **şöhret** / Uniñ ölmes uluğ şenige hörmət (Bölüm 4, Beyit 4).
Ne hacet hecci ekber Qeşqer mazarim / Vetenniñ bir **şöhriti** sen diyarim (Bölüm 4, Beyit 8).
İli Altay yene Tarbağatay dep / Gomindañ **şöhritige** oq atay dep (Bölüm 4, Beyit 9).
Veten **şöhritige** kim qoşsa şöhet / Uniñ ölmes uluğ şenige hörmət (Bölüm 4, Beyit 4).

şuan ~ şudem: *Şu an, o an.*

Sala birle gülayimmu bésildi / Lékin Leyli **şuan** bağqa étildi (Bölüm 1, Beyit 4).
Némedur éytqusi hem keldi **şuan** / Biraq titrep lévi bermeytti imkan (Bölüm 3, Beyit 3).
Lékin muşt tegdi başqa yene **şuan** / Xalayıq der gezep tevrendi qattiq (Bölüm 4, Beyit 7).
Çüşengeç saqçılarmu işni **şuan** / Kim u şunçe bala tériğan balaxor (Bölüm 4, Beyit 10).
Bolalmay qaptimengu saña hemderd / Dédi **şuan** kirip dervazidin téz (Bölüm 4, Beyit 8).
Bérip **şuan** yölendi bir térekke / Yaqar ot ney sesi derdlik yürekke (Bölüm 1, Beyit 3).
Biri epkeş bilen avare **şudem** / Biri bir nanga zar divane **şudem** (Bölüm 4, Beyit 2).

şum: *Kötü, uğursuz.*

Dédi Vay şori qurğuz **şum** péşanem / Néme bolğay közümde qurusa nem (Bölüm 2, Beyit 1).
Qayan barsa uniñ **şum** tirniqi bar / Uniñdinmu yamanraq yarliqi bar (Bölüm 2, Beyit 7).
Muhebbet ehligé **şum** qılmişiğa / Téxi axşam Kérimge külseyu bext (Bölüm 4, Beyit 6).
Ne gumrah **şum** péil betxah zamanni / Söyküşti köñli tar namerd zamanni (Bölüm 3, Beyit 4).
Aya çerx séniñ peyliñge lenet / Qararsiz vehşi **şum** meyliñge lenet (Bölüm 1, Beyit 7).

şumluq: *Dert, belâ, uğursuzluk.*

Nétey men bu zamane **şumluqini** / Uniñ canğa zehar zoqumluqini (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Yolida oñ ve solni qilmayın perq / Oqup barçe bala **şumluqqa** epsun (*Bölüm 3, Beyit 1*).

şükür: *Şükür.*

Şükür kim keldi purset men üçün hem / Qilay ressamliqimni emdi birdem (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Dédi axir Eceb oñ keptu teley / Xudağa yüz tümen miñ **şükürler** dey (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Eger maqul dése épqaçqiniñ xop / Şükür kim şu iken qizniñmu pikri (*Bölüm 4, Beyit 10*).

tac: *Taç, makam.*

Zumrettin kiyip **tac** tali mecnun / Köñülni hösni birle qilsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Néme qilsun çolaqni emdi haci / Çiqip ketmemdu qoldin bextu **taci** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

tağ: *Dağ.*

Veya keçki şepeq külgende **tağda** / Viçirlap qarlıgaçlar bağmubağda (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Dédi Leyli Bu qandaq zaman boldi / Béşimğa **tağ** yiqildi yaman boldi (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Şu ketkençe ata **tağ** arqısığa / Bext tapmaq üçün öyvaqısığa (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Yiqilgandek tuyuqsız bir égiz **tağ** / Yiqildi dostiniñ quçaqığa bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Nécün tartqay bu perhad işqi cebrin / Qolidin kelse ger soqratmu **tağda** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Béşiñda şunçe derdu qayğu **tağı** / Diliñda andin artuq hicri dağı (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tahir: *Temiz.*

Bikar aqmas idi deryada **tahir** / Dilida bolmisa yar işqi zahir (*Bölüm 3, Beyit 9*).

tal: *Söğüt ağacı.*

Baraqsan **tal** sögetzar dilğa aram / Arami şamili andin dilaram (*Bölüm 1, Beyit 5*).

tal tal: *Tane tane, ayrı ayrı.*

Bolup Leyli bilen oynaşqa muştaq / Çıqar Leyli çéçi **tal tal** örüglük (*Bölüm 1, Beyit 10*).

talay: *Çok, epey.*

Kütetti bir **talay** çağlar qatari / Yéqin kelmes idi lékin u yari (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Qoyup ketmes idi perhadni dağda / **Talay** izdendi şair hemde daniş (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Talay qisse rivayet tepsilatlar / İştikensiz yene köp tesiratlar (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tali: *Bahtli, nasipli.*

Zumrettin kiyip tac **tali** mecnun / Köñülni hösni birle qilsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).

tam: *Duvar.*

Körüngeç mana **tamda** bir köleñge / Yügürdi Leyli siğmay canı tenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Şuña ötmey uzaq boğuldi Leyli / Boğuldi **tam** içide hemme meyli (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Kérimmu çüşti şu çağ bağ **témidin** / Yürek titrer idi visal démidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Lékin şu çağ bu bağniñ burcikidin / Yérilğan bağ **téminiñ** yoçuqidin (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Tölemdu üstivaşni téxi séniñçe / Emeldar çekçiyip ve qatti **tamdek** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Sevebki bir qepeste qıpqızıl qan / Bilen bir baş égiz **tamğa** ésilğan (*Bölüm 4, Beyit 2*).

tamam bol-: *Bitirmek, sonuna gelmek.*

Yarap qalsa bugün ya ete belkim / U çağda iş tamam bolmamdu berbat (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Kiyip bağni béşiğa saldı çuqan / Buzuldi iş **tamam** boldı yürek qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

taman: *Taraf, doğru.*

Kirip bağqa yöneldi köl **taman** u / Biraq alem idi zulmet qarañgu (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Yopurmaqlar çüşer titrep şéxidin / Xazan sersan uçar her bir **tamanda** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

tamaşa eyli-: *Seyretmek.*

Egerçe oturup bir bağ içide / **Tamaşa eyliseñ** hem köz uçide (*Bölüm 1, Beyit 2*).

tamaşa qil-: *Gezmek, eğlenmek.*

Bu axşamni tamaşa qılar idi cim / Buniñ tesvirige yoqtur ilacim (*Bölüm 3, Beyit 4*).

tamçe: *Damla.*

Şu halda ötti aylar qançe qançe / Bahar keldi bulutmu çaçtı **tamçe** (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Uniñ her **tamçisi** bolsun dilaram / Vapadar dost kebi can dilğa aram (*Bölüm 4, Beyit 7*).

tamçe tamçe: *Damla damla.*

Töküp köz yaşlırını **tamçe tamçe** / Gezeldin destiler tizğanda qançe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

tamğa: *Damga, iz.*

Körünmes héçnéme şu demde közge / Yoğan **tamğa** bésilğan xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

tañ atquz-: *Sabahlamak.*

Bir kona jurnalı / Néçük atquzı tañı Leyli şu tün (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Qimirlap ornıda tañ atquzalma / Aran yetti ulaştı tañ seherge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

tañ bilen: *Sabahleyin.*

Ne arman **tañ bilen** teñ bir eçilsam / Yétip armanğa men andın yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).

tañ seher: *Sabahın seheri, sabahleyin.*

Qimirlap ornıda tañ atquzalma / Aran yetti ulaştı tañ seherge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

tap: *Zaman, an.*

Biraq Leyli şu **tapta** geyriy bir qız / Bolup qaldı acayıp şox ve kepsiz (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Obul körsetküsi bu işqa yardım / Lékin qıynar méni şu **tapta** bir gem (*Bölüm 3, Beyit 10*).

tap-: *Bulmak.*

Şuña gülbağ bolup u **taptı** şöhet / Bu dergah rasti hem pirdevsi cennet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Ve lékin döli köptin ziyade / Şuña u **taptı** yüz boldı palanı (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Aña bir meslihet körsetti qaltis / Dédikim Bir tuğumçan tul **tépilsa** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kirişti tul ayal **tapmaqqa** derhal / Uzaq ötmey bu müşkül boldı asan (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Kérimniñ teliyimu külse patraq / **Tépip** beş onçe teñge başlısa söz (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Qoyuşqa yer **tapalmay** bir béşini / Perişan boldı köp her yan perişan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Lékin Qeşqer qızınıñ boyığa xas / Tesevurnı **tapalmay** eyyuhennas (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Yığlıgaç balılar tizip örüklük / Bolur birdem oyun mökkenni **tapmaq** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Şu ketkençe ata tağ arqısığa / Bext **tapmaq** üçün öyvaqısığa (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Cavab **tapmaq** üçün sirlıq köyükke / Cavab bir boldı axir hemmige mas (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Qilip dervazını közde işare / Goya **tapmaq** bolup bir derdke çare (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Yügürse qéşiğa barisa yüreklik / Biri éytısa tépişmaq biri **tapsa** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Çıqattı bağqa u **tépip** bahane / Töküp yaş ünçisini dane dane (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Qilip teklip uni çayu néniğa / Açar söz şu zaman **tépip** bahane (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Sevep Şir qoğlısa qaçmaqqa imkan / **Tapar** ahu eger bolsa tirik can (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Ne oynaq erke qızınıñ şox gururi / **Tépilmas** Leylibiñ közide hergiz (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Ezeldin köp xiyalçan çünki bu qız / **Tapay** nedin uniñ tesvirige söz (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Nicat **tapqay** dili miñ pare Leyli / Qelem senmu bu gepni emdi bes qıl (Bölüm 2, Beyit 2).

Kimiki **tapti** yüz güllendi yüz yüz / Kimiki nativan bağıda keç küz (Bölüm 3, Beyit 9).

Ésildi **tapti** goya başpanahni / Visal arzusığa hem rehnemani (Bölüm 2, Beyit 4).

Goya **tapti** şu camdin dilğa aram / Şu halda kün pétip başlandı axşam (Bölüm 4, Beyit 4).

Kérim üzmes idi qızdin közini / **Tapalmaytti** biraq étiyar sözini (Bölüm 3, Beyit 1).

Bérip **tapqaç** kérimni qıldı söhbet / Dédi hem Yetti emdi gepke növet (Bölüm 4, Beyit 8).

Çolaq mexsum bolup bir sözçi natiq / **Tépip** her elçige özre muvapiq (Bölüm 1, Beyit 8).

taqet qil-: *Dayanmak, katlanmak.*

Buña taqet qilalmay hemme adem / Bolatti köz yeşi deryasida gerq (Bölüm 4, Beyit 7).

tar: *1.Dar.*

Kérimni bille başlap ikki adem / Ötüp **tar** koçilardin del namaz şam (Bölüm 4, Beyit 4).

İdi geşlik bilen köñli yérimdek / Kérim **tar** koçilardin yügüre yügüre (Bölüm 4, Beyit 11).

Ne gumrah şum péil betxah zamanni / Söyküşti köñli **tar** namerd zamanni (Bölüm 3, Beyit 4).

Bezen **tarraq** ve bezen ikkilik keñ / Yézilğan yaltıraq bağaq emeski (Bölüm 3, Beyit 7).

2.Tel.

Ve yaki bir hayatbexş hayqiriqtek / Yürekniñ **tarini** titretti andaq (Bölüm 4, Beyit 6).

Satarniñ **tarliridek** gerçe gemkin / Qedimlik alimi içre ve lékin (Bölüm 4, Beyit 6).

taramli-: *Bolca akmak.*

Qoli birle tosuvaldı yüzini / **Taramlap** çüşti derhal közidin yaş (Bölüm 3, Beyit 1).

taragli-: *Gürültü olmak.*

Biraq şu çağ çiqip bağqa **taraglap** / Qéni sen dep çolaq mexsum valaqlap (Bölüm 1, Beyit 4).

tarix: *Tarih.*

Kişide ixtiyar qalğaymu şu dem / Uzaq **tarixni** bir bir eslimey hem (Bölüm 1, Beyit 6).

Néçük pütkey bu qanlıq esiri **tarix** / Yene toymay qararsız çerx şunçe qanğa (Bölüm 3, Beyit 5).

Körünmes gerçe hazir qebridin iz / Yaşar **tarix** bilen teñ nami şeksiz (Bölüm 4, Beyit 5).

tarmar: *Perişan, karışık.*

U çağda bolğusi iş yene dışvar / Ümid meqset bolur hem meñgü **tarmar** (Bölüm 4, Beyit 1).

tarqal-: *Dağılmak.*

Yügürdi saqçılar **tarqaldi** elmu / Bolup qaldi şu çağ vaqti zavalmu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tarqat-: *Yaymak.*

Şherde **tarqitip** pitne pasatlar / Ve qozğap bizge qarşı keypiyatlar (*Bölüm 4, Beyit 10*).

tart-: *Çekmek.*

Buyan **tartsam** harva sunar nétey men / Uyan **tartsam** öküz öler nétey men (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Néçün **tartqay** bu perhad işqi cebrin / Qolidin kelse ger soqratmu tağda (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Tonuşdur sizge gemkin çehri birlen / Lékin dil **tartquçi** bir méhri birlen (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Méni hem şu xiyallar xuddi qaynam / Kebi küç bilen **tartip** seher şam (*Bölüm 4, Beyit 1*).

tasadip: *Tesadüf.*

Çişi hem sarğıyip çaçlar aqardi / **Tasadip** bir küni bir dosti xalis (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Qoyup her ikkisi sözge muhebbet / **Tasadip** başlıdi dostane söhbet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yürermiz ney çélip deryani boylap / Dégen qiş kéçisi rozi **tasadip** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

taş: *Taş.*

Bu köz yaşlar qaçan **taşni** éritkey / Tilek bir gep iken teqdirmu başqa (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Ayan eyleşke bolmay tilda cüret / Béşi **taştek** qétip aşu azabtin (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Totup ketmen qétip **taştek** qaparğan (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Kérim dervaziğa baqmaq hamane / Çöçüp **taştek** qétip qaldi bihuşane (*Bölüm 4, Beyit 1*).

taş-: *Taşmak, dökülmek.*

Qanat qaqqanımış gülcida sumurğ / **Téşip** qırğaqa sayram çayqiliptu (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Téşip méhnetke söygü iştiyaq şevq / Kimiki tökti bu gül bağçige ter (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Bulaqlar **taşti** goya teñ buluqlap / Şu halda evc élip matem sadasi (*Bölüm 4, Beyit 4*).

taşli-: *Bırakmak.*

Séni **taşlap** néçük mundin kétermen / Néçük könlüm tinip menzil kézermen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Xiyal deryayıñiz örkeşligendu / Ya sizni qaynımığa **taşlıgandu** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

taşqin: *Taşkın.*

Qéni derya kebi **taşqin** muellim / Uniñsiz yaş töker her lehze qelbi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tavap qil-: *Tavaf etmek.*

İcazet qil maña Nazari Gumnam / Mazarini tavap qilğaç yaqay şam (*Bölüm 4, Beyit 7*).

tavar: *İpek kumaş.*

Özini körsitip bek aliy himmet / **Tavar** durdunni yaydi parçe parçe (*Bölüm 3, Beyit 7*).

tavlan-: *Sağlamlaşmak, çelikleşmek.*

U lale her biri goyaki yaqut / Misali **tavlinip** külse veyaxut (*Bölüm 1, Beyit 4*).

tay: *Tay.*

Mana bille yürüp ösken nezerbağ / Yügensiz **tay** kebi şox baliliq çağ (*Bölüm 1, Beyit 8*).

tay tay: *Top top.*

Biri hammal toşur gezmalni **tay tay** / Öter ömri lékin tenni yapalmay (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tebessum: *Gülümseme.*

Şu oylardin kéyin gemkin **tebessum** / Tebessumki rizaliq boldi melum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Baya körgeç gülayimda **tebessum** / Buni bir raziliq dep şunçe mesum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Şu oylardin kéyin gemkin tebessum / **Tebessumki** rizaliq boldi melum (*Bölüm 2, Beyit 2*).

tebessum qil-: *Gülümsemek.*

Quyaşmu çaçtı nur qildi tebessum / Oğul mañdi şeherge xoş qéliñ dep (*Bölüm 4, Beyit 4*).

tebiet: *Doğa.*

Tebiet qildi goya aña çaççaq / Biraq insap bilen éytayki elvet (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Hayatbexş nurini çaçqanda heryan / **Tebiet** meñzide tepçip yene qan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Kétişke aldiraytti almaymen dem / **Tebiet** çéhrisi gemkindi şunçe (*Bölüm 4, Beyit 3*).

téci-: *Tasarruf etmek.*

Bayandin **técep** qegez qelemni / Yazay bir neççe misra süritidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

teg: *Taban, aşığı, alt.*

Séniñdek **tégi** pesniñ köñlimu pes / Şu gep birle yene ulğaydi cañcal (*Bölüm 1, Beyit 8*).

teg-: *1.Değmek, dokunmak.*

Kimiki bir qarap qoysa u közge / **Téger** bir oq kebi kirpik şu közge (*Bölüm 2, Beyit 2*).
Bu oqki **tegse** ger ya canni almay / Veya can almisa meylige qoymay (*Bölüm 2, Beyit 3*).
Temenna naziniñ kereşmesidin / Néçündür **tegmigen** bu gül perige (*Bölüm 2, Beyit 6*).
Tégip ömrini gerçe qılsa kalte / Pükülmey qamiti solmay cilali (*Bölüm 3, Beyit 7*).
Lékin muşt **tegdi** başqa yene şuan / Xalayıq der gezep tevrendi qattiq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

2. Ulaşmak.

Kimiki oqudi undin sehipe / Şuniña **tegdi** bir sirlıq nesibe (*Bölüm 3, Beyit 6*).
Aval **tegken** bolatti begke elvey / Ve lékin beg tügül bay hem emeldar (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Lékin **tegmes** aña altun nésivi / Tile şair saña hem kelse şu bext (*Bölüm 3, Beyit 8*).

3. Karşılaşmak, rastlamak.

Cuvanmu yaki qız dep perqmu etmes / Beg hacidek kişige **tegmidi** u (*Bölüm 3, Beyit 3*).

teklip qil- Teklif etmek.

Qilip teklip uni çayu néniğa / Açar söz şu zaman tépip bahane (*Bölüm 2, Beyit 5*).

tekrar: Tekrar, yeniden.

Soraytti oğlının geplerni **tekrar** / Qilip öz teşvişini hemde izhar (*Bölüm 4, Beyit 5*).

tekşi: Eşit.

Uniñ dañqi eşip öz melisidin / Yétip etrapqa **tekşi** hemmisidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

tél: Saç teli.

Nevayiniñ qoli tutqan qelemdur / Uniñ herbir **téli** bir işq elemdur (*Bölüm 2, Beyit 7*).

teley: Talih, şans, baht, kader.

Ecebmes **teleyiñ** şunda éçilsa / Bu gep yaqti çolaqqa boldi xuşhal (*Bölüm 1, Beyit 6*).
Qérişti bu pelek kac keldi **teley** / Némiki tilidim u qaçtı kelmey (*Bölüm 2, Beyit 6*).
Dédi axir Eceb oñ keptu **teley** / Xudağa yüz tümen miñ şükürler dey (*Bölüm 4, Beyit 6*).
Ne köñlüm tindi bir kün kördi lezzet / Ne erdin **teleyim** ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).
Bolup varis yene şu toxtıkamğa / Ve lékin **teleydin** köp boldi şorluq (*Bölüm 3, Beyit 9*).
Kérimniñ **teleyimu** külse patraq / Tépip beş onçe teñge başlısa söz (*Bölüm 1, Beyit 9*).

telim: Eğitim.

Vapa mektipidin kim alsa **telim** / Özige qilguluq sizni muellim (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Bolup rozi béretti aña **telim** / Bayan eyler idi köp yéñiliqlar (*Bölüm 4, Beyit 4*).

telpün-: *Çırpınmak.*

Kélip qalğay özi keçte ilahim / Ümid arzu visalğa **telpünüp** dil (*Bölüm 2, Beyit 5*).

teme: *Açgözlülük.*

Küter bir biridin aliy muqamlar / **Teme** birle yéqip her yolğa şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

temenna: *Dilek, istek.*

Temenna naziniñ kereşmesidin / Néçündür tegmigen bu gül perige (*Bölüm 2, Beyit 6*).

temşel-: *Yeltenmek.*

Oquşqa **temşilip** élanı gerçe / Yéqınlap barsimu qeğezge şunçe (*Bölüm 4, Beyit 6*).

temtiri-: *Şaşırmaq, sersemlemek.*

Çolaqmu **temtirep** köp çekti vayım / Kétip qalsa qızı birle gülayım (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Makani yoq kebi bu keñ cahanda / Xazandek **temtirer** her yan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 10*).

ten: *Beden, gövde, vücut.*

Közi çüşken yigitniñ **téni** yapraq / Céni meñgü bolatti aña muştaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Körüngeç mana tamda bir köleñge / Yügürdi Leyli sıgmay canı **tenge** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Ayağ astıda qaldı lale ğunçe / Kimiki erk dédi baş qaldı **tensiz** (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Kimiki bolsa bu xil gepke layıq / Cuda bolğay **ténidin** başı elvet (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Hayacandın **téni** ottek yélincap / Ésildi boynıǵa mehkem quçaqlap (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Biri hammal toşur gezmalni tay tay / Öter ömri lékin **tenni** yapalmay (*Bölüm 4, Beyit 3*).

ten ber-: *Razı olmak.*

Oqup çin qelbidin qıldı tilavet / Biravlar ten bérip teqdirge qelben (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tene: *Sitem.*

İza hem **tene** deşnem doqmu çağlıq / Öter ömrümmu bir bir sanaqlıq (*Bölüm 2, Beyit 9*).

tenha: *Yalnız, tek başına.*

Ve yaki çaq égirse öyde **tenha** / Qilatti naxşisi hemrah ve lékin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

teñ: *Eşit, aynı.*

Ne arman tañ bilen **teñ** bir éçilsam / Yétip armanğa men andin yumulsam (Bölüm 1, Beyit 5).

Déyişti qutriğan ittek qavap **teñ** / Kötürdi miltiqini hem türüp yeñ (Bölüm 4, Beyit 1).

Némiki kelse başqa **teñ** köreyli / Buni añlap kırımniñ qelbide cuş (Bölüm 3, Beyit 7).

Köyük bir bext peqet aşiqqıla xas / Démek bu bext nésivi hemmige **teñ** (Bölüm 3, Beyit 6).

Körünmes gerçe hazir qebridin iz / Yaşar tarix bilen **teñ** nami şeksiz (Bölüm 4, Beyit 5).

Muqamdek tolğınip hem sizmu **teñla** / Yürekniñ qat qétidin ah dégensiz (Bölüm 4, Beyit 6).

Bulaqlar taştı goya **teñ** buluqlap / Şu halda evc élip matem sadasi (Bölüm 4, Beyit 4).

téni yoq: *Eşsiz.*

Bu yurttta **téni yoq** canan bu qizğa / Xalayıq ağzıda dastan bu qizğa (Bölüm 4, Beyit 7).

teñdémét: *Yaşıt.*

Qalurmu dilda dostluq oti yanmay / Obuldek **teñdémét** dost némidégen uz (Bölüm 4, Beyit 10).

teñge: *Para birimi, lira.*

Kırımniñ teliyimu külse patraq / Tépip beş onçe **teñge** başlısa söz (Bölüm 1, Beyit 9).

téñirqaş: *Hayret etme, şaşırma.*

Déyişti axiri emdi tevekkel / Tevekkel **téñirqaştin** miñ miñ evzel (Bölüm 4, Beyit 6).

téñirqi-: *Şaşırmaq.*

Biravlar içini ağrıttı qaldı / Biravlar **téñirqap** bu geyriy halğa (Bölüm 4, Beyit 10).

teñkeş bol-: *Benzemek.*

Çiqip xuañxé ünige boptu teñkeş / Şu xil sözler siñip qelbige her kün (Bölüm 4, Beyit 8).

teñli-: *Eşit olmak, denk olmak.*

Ne qilğay aydiki dağlarda mena / Démek ay **teñlişelmes** bu çirayğa (Bölüm 2, Beyit 3).

Néçükmu **teñlişey** men sizge dildar / Qılay her halda öz pikrimni izhar (Bölüm 3, Beyit 8).

tentene: *Tantana, gürültü patırtı.*

Nigah **tentenisi** boldı musibet / Yular çaç inlar oğul gémide (Bölüm 3, Beyit 2).

tepçiri-: *Damla damla akmaq, sızmaq.*

Hayatbexş nurini çaçqanda heryan / Tebiet meñzide **tepçip** yene qan (Bölüm 1, Beyit 2).

tépirlap ber-: Çırpınmak.

Bérip şuan yölendi bir térekke / Yaqar ot ney sesi derdlik yürekke (Bölüm 1, Beyit 3).

tépirli-: Çırpınmak.

Boğuzlaymen déseñ qoymu **tépirilar** / Dégendek umu qildi gepni Leyli (Bölüm 1, Beyit 5).

Tolup ilham méniñ cuşqun dilimğa / **Tépirlap** héslirim dolqunlinip hem (Bölüm 4, Beyit 7).

tépiş-: Buluşmak.

Tépişqandek bolup kakkuk ve zeynep / Yénişsa öyge bille oyna oyna (Bölüm 1, Beyit 6).

tépişmaq: Bilmece, bulmaca.

Yügürse qéşiğa barisa yüreklik / Biri éytsa **tépişmaq** biri tapsa (Bölüm 1, Beyit 4).

tepsilat: Detay.

Talay qisse rivayet **tepsilatlar** / İştikensiz yene köp tesiratlar (Bölüm 4, Beyit 8).

teqdir: Kader.

Gahi meşrep huveyda pennamilerni / Eceb mexluq idi **teqdir** irade (Bölüm 1, Beyit 8).

Cimige qildi malik uni **teqdir** / Beş onlap qız cuvan yeñgüşlisimu (Bölüm 1, Beyit 2).

Démek mexsum özi tuğmas kişiken / Néme çare buña **teqdir** işiken (Bölüm 1, Beyit 4).

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / Tilek bir gep iken **teqdirmu** başqa (Bölüm 2, Beyit 1).

Oqup çin qelbidin qildi tilavet / Biravlar ten bérip **teqdirge** qelben (Bölüm 4, Beyit 8).

Özi göher turup **teqdiri** şorluq / Elemeler vadiyi bu yurt toğruluq (Bölüm 4, Beyit 7).

teqva: Takva, Allah'tan korkmak.

Bedölet hem emeldar hemde **teqva** / Uniñ qilğan sözi her cayda petva (Bölüm 1, Beyit 5).

tér-: Toplamak.

Dédi elni bölüp miñ bir bölekke / Bölüngenni oñay **térip** yémekke (Bölüm 3, Beyit 9).

2.Ekmek, ekim işi.

Néme **térisa** şuni orar dégen şu / Biraq körgeç bu macirani yıraqtin (Bölüm 4, Beyit 6).

Çüşengeç saqçılarmu işni şuan / Kim u şunçe bala **tériğan** balaxor (Bölüm 4, Beyit 10).

ter: Ter.

Téşip méhnetke söyü iştiyaq şevq / Kimiki tökti bu gül bağçige **ter** (Bölüm 4, Beyit 7).

terciman: *Tercüman.*

Bésip ney pedisin şunçe huşyar / Bolup şu ney köñülniñ **tercimani** (Bölüm 3, Beyit 1).

térek: *Kavak ağacı.*

Bérip şuan yölendi bir **térekke** / Yaqar ot ney sesi derdlik yürekke (Bölüm 1, Beyit 3).

terennum qil-: *Şarkı söylemek.*

Şu ney qılsa terennum çöliraqtın / Şikayetler oqup hicran piraqtın (Bölüm 3, Beyit 8).

terep: *Taraf.*

Yanayli emdi dostlar esli gepke / Nezerbağdin ötüp yavağ **terepke** (Bölüm 4, Beyit 6).

Peqet oyğaq yatar bir külbe çette / Kerem bağqa tutaşqan yol **terep**te (Bölüm 4, Beyit 1).

Qelemdek qaşliri dep qançe şair / Güzeller **te'ripige** boldi mahir (Bölüm 2, Beyit 5).

térimçi: *Çiftçi.*

Kérim aciz **térimçi** bir makanniñ / Tikendek oğlı idi toxtikamniñ (Bölüm 3, Beyit 3).

Puli yoqniñ béşiğa keldi dozax / **Térimçi** bir çolaq ketmende qaldi (Bölüm 3, Beyit 1).

tes: *Zor, zahmetli.*

Ecebmes qursa qelbiñ içre bir text / Visalığa érişmek gerçe **testur** (Bölüm 3, Beyit 9).

Ölüp qalsa yigitke **tes** bolur iş / Dédi kimdur biri Qoy meyli emesmu (Bölüm 4, Beyit 4).

Buni tilda bayan qılmaq maña **tes** / Çéçida aq tola qeddi pükülgen (Bölüm 4, Beyit 3).

2.Zorluk.

Şu halda bir haza u boldi texir / Yiğip es huşini miñ **teste** axir (Bölüm 3, Beyit 4).

Qéri yaş hemmiler bilmekliki şert / Dégen sözlerni **teste** uqti axir (Bölüm 4, Beyit 2).

tesevvur: *Düşünce.*

Déyişke yoq méniñde bay **tesevvur** / Ne çolpan cilvisi bibehri nuri (Bölüm 2, Beyit 6).

Lékin Qeşqer qiziniñ boyığa xas / **Tesevvurni** tapalmay eyyuhennas (Bölüm 2, Beyit 9).

tesirat: *Tesir, etki.*

Talay qisse rivayet tepsilatlar / İştikensiz yine köp **tesiratlar** (Bölüm 4, Beyit 8).

tesvir: *Tasvir, betimleme, resim.*

Köñül mülkini şunçe qilsimu şad / Uniñ **tesvirini** eyleşke bunyad (Bölüm 1, Beyit 3).

Qilay **tesvir** Bu qizniñ boyi ğunçe / Cahanda ğunçe boy qiz belki köptur (Bölüm 2, Beyit 2).

Közi yaşlıq ciger bağri bolup xun / Buniñ **tesvirige** yoq mende berdaş (Bölüm 2, Beyit 5).

Bu axşamni tamaşa qılar idi cim / Buniñ **tesvirige** yoqtur ilacim (Bölüm 3, Beyit 4).

Ezeldin köp xiyalčan çünkü bu qiz / Tapay nedin uniñ **tesvirige** söz (Bölüm 2, Beyit 8).

tesvir eyli-: *Tasvir etmek, betimlemek.*

Buni eyleşke tesvir söz yétişmes / Hésapsız aqti yaş közlerde qaynap (Bölüm 4, Beyit 3).

tesviriy: *Betimlemeli.*

Sizay Leyli üçün **tesviriy** süret / Eger ilham qulumğa berse quvvet (Bölüm 2, Beyit 6).

teşnaliq: *Susama hali.*

İçeymen qetre qoymay **teşnaliqtin** / Vapayu méhir dosyqa aşnaliqtin (Bölüm 4, Beyit 8).

teşviş: *Endişe, tereddüt.*

Bolup duçar qara **teşvişke** daim / Yopurmaqtek dirildep turğiniçe (Bölüm 1, Beyit 1).

Yénikleytti uniñ köñlide **teşviş** / Ümid şuki peqet yaz kelse patraq (Bölüm 1, Beyit 8).

Soraytti oğlidin geplerni tekrar / Qilip öz **teşvişini** hemde izhar (Bölüm 4, Beyit 5).

Qaçan bolsa lékin bir toy işi bar / Bu yoqsuzluq ğéminiñ **teşvişi** bar (Bölüm 4, Beyit 2).

Şu xilda sözlişip ötti yérin tün / Ümid **teşviş** idi her gepke mezmun (Bölüm 4, Beyit 5).

Déyişti Bu yigit kim munçe palvan / Biravlar qildi emma ğem ve **teşviş** (Bölüm 4, Beyit 3).

Obul añlap bu sirni bir kişidin / Kéçip öz ğem ve hesret **teşvişidin** (Bölüm 4, Beyit 7).

Xalayıq anda bir top munda bir top / Yüzide allıqandaq **teşvişi** köp (Bölüm 4, Beyit 9).

Kérimde yüz bérin bir başqa halet / Köñülde **teşvişi** aştı nahayet (Bölüm 4, Beyit 3).

tetür: *Ters, zıt, aykırı.*

Eceb **tetür** iken hökmiñ hemişe / Muhebbet ehligé zulmiñ hemişe (Bölüm 1, Beyit 9).

tevekkel ~ tevekkül: *Tevekkül.*

Déyişti axiri emdi **tevekkel** / Tevekkel téñirqaştin miñ miñ evzel (Bölüm 4, Beyit 6).

Tevekkül dep bugün gep açqiniñ xop / Eger maqul dese épqaçqiniñ xop (Bölüm 4, Beyit 9).

teverruk: *Miras.*

İdi bu toxtikamdin bir **teverruk** / Yene bir ikki tüp şaptula üçme (Bölüm 4, Beyit 4).

tevren-: *Titremek, sallanmak.*

Lékin muşt tegdi başqa yene şuan / Xalayıq der gezep **tevrendi** qattıq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

téxi: *Daha, da, bir de.*

Uniñ çeksiz séxiylik şerbitidin / **Téxi** içmey gülayim bir piyale (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Tölemdu üstivaşni **téxi** séniñçe / Emeldar çekçiyip ve qattı tamdek (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Muhebbet ehligé şum qılmişığa / **Téxi** axşam Kérimge külseyu bext (*Bölüm 4, Beyit 6*).

texir: *Gecikme.*

Şu halda bir haza u boldi **texir** / Yiğip es huşını miñ teste axir (*Bölüm 3, Beyit 4*).

text: *Taht.*

Ecebmes qursa qelbiñ içre bir **text** / Visaliğa érişmek gerçe testur (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Zulum **textige** çeksiz nepritini / Aña bağlap köñülde söygü rişte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

teyin qil-: *Belli etmek, göstermek.*

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / Néçüktur bir balanı qıldı teyin (*Bölüm 1, Beyit 9*).

teyyar: *Hazır.*

Nicat izdep kétéşke özi **teyyar** / Dédi Mundin kéçikmey téz kéteyli (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Töküp köz yéşini boldi medetkar / Némiki déseñiz men şuña **teyyar** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

téz: *Çabuk, hızlı.*

Eger yazsam közümdin tökülür yaş / Uniñdin qissige **téz** köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Dédi u köñlide hey sadda möñ qız / Siriñni bildürüp qoyduñ tola **téz** (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Bolalmay qaptimengü saña hemderd / Dédi şuan kirip dervazidin **téz** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Gülayımlar qéşığa yanılı **téz** / Beg haci elçisi ketkeç bu yerdin (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Nicat izdep kétéşke özi teyyar / Dédi Mundin kéçikmey **téz** kéteyli (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Özüñdek bağri xun mehzun kéri miñ / Visal bağığa **téz** sürette keltür (*Bölüm 2, Beyit 5*).

tezim qil-: *Selam vermek, saygı göstermek.*

Körey aldında tezim qılmiğanni / Öyümge elçiler hem tolmiğanni (*Bölüm 1, Beyit 9*).

tiğ: *Kılıç.*

Akamni **tiğ** bilen öltürdi callat / Séni bu derd tirik qıl sunmu berbat (*Bölüm 4, Beyit 1*).

tik: *Dik.*

Eqelliy **tik** qaraşqa heddi bolsun / Bütünze bu yalañ töş toñ sehralıq (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Kérimge atti bir muşt şunçe ittik / Bérip çüşti özi mollaq étip **tik** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tik tur-: *Dik durmak.*

Hamane tik turar qarığay misali / Ösüp yetti kériammu yaş quramğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

tik-: *Dikmek.*

Söñeklerdin **tikildi** Şeñ munari / Tirikler çöre qul it ornida xar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

tiken: *Diken.*

Kérim aciz térimçi bir makanniñ / **Tikendek** oğli idi toxtikamniñ (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Muşunçe hicri dağı yetmigendek / Arağa ündi u zalim **tikendek** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

til: *Dil.*

Nicatlıqini tola izhar qilip **til** / Tilekler tilidiyu şunçe şérin (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Kimiki dad dése kesti **tilini** / Tili turmaq töküp içti qénini (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Ayan eyleşke bolmay **tilda** cüret / Béşi taşteq qétip aşu azabtin (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Zeherlik **til** haqaret yağdurup miñ / Dédi Hayvan töleysen üstivaşni (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Tesevurni tapalmay eyyuhennas / Tilim titrep dilim köp çekti dişvar (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Cimi geptin toluq boldum xeverdar / **Tilim** aciz gémim eyleşke izhar (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Aña men xuddi bir bende hemişe / Ki Qeşqer sözini alsam **tilimğa** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Buni **tilda** bayan qılmaq maña tes / Çéçida aq tola qeddi pükülgen (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Ene şu çağ **tili** dilğa tonuş ney / Töküp muñ zarini derdke tözelmey (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Tutundum bu capalıq işqa yekdil / Ve gerçe qisqıdur qol çoltidur **til** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

til sal-: *Haykırmak, bağırmak.*

Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün hoyla içide qopti cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

tilavet qil-: *Kur'an okumak.*

Oqup çin qelbidin qıldı tilavet / Biravlar ten bérip teqdirge qelben (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tilek: *Dilek, istek.*

Bu köz yaşlar qaçan taşni éritkey / **Tilek** bir gep iken teqdirmu başqa (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Nicatlıqini tola izhar qilip til / **Tilekler** tilidiyu şunçe şérin (*Bölüm 2, Beyit 6*).

tilğa al-: *Söylemek.*

Tiliñağa alğuçe bolma kırım dep / Yalañ töşke ata bolmaq nomus gep (*Bölüm 1, Beyit 3*).

tili-: *Dilemek.*

Méniñdek bolmiğaysen Leyli deyttim / Kéçeler uxlımay bextiñ **tileyttim** (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kırım birle kétey men pütüzüp gep / **Tileymen** aniliq duayiñizni (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Qérişti bu pelek kac keldi teley / Némiki **tilidim** u qaçti kelmey (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Nicatlıqini tola izhar qilip til / Tilekler **tilidiyu** şunçe şerin (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Lékin tegmes aña altun nésivi / **Tile** şair saña hem kelse şu bext (*Bölüm 3, Beyit 8*).

tili tur-: *Susmak.*

Kimiki dad dése kesti tilini / Tili turmaq töküp içti qénini (*Bölüm 3, Beyit 5*).

tin-: *1. Rahatlamak.*

Ne köñlüm **tindi** bir kün kördi lezzet / Ne erdin teliyim ne kördüm izzet (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Séni taşlap néçük mundin kétermen / Néçük köñlüm **tinip** menzil kézermen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

2. Durmak, dinmek.

Eceb héslar bilen köñlüñ bitaquet / Déñizdek çapqılar **tinmay** alamet (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Dédi bu çégra zelqi béşi **tinmas** / Béşi tinsa tügülgen muşni **tinmas** (*Bölüm 3, Beyit 1*).

tinç: *Sakin, rahat.*

Üsüp héçkimni qoymay **tinç** amanraq / Çélip üşteq çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Ülüşkünla **tinç** qalğan bu dergah / Bügün gelyan içide idi agah (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tinçliq: *Barış, sakinlik.*

Ne **tinçliqtin** eser ne berike elde / Ne qaldi küç quvvet bilekte belde (*Bölüm 3, Beyit 6*).

tinimsiz: *Aralıksız, duraksız.*

Tümen namliq **tinimsiz** şox bu derya / Güzelliktur uniñ menisi goya (*Bölüm 1, Beyit 1*).

tinmas: *Hareketli.*

Cimildi Leylimu şu neyni añlap / Yürek **tinmas** idi lékin tépirlap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

tireci-: *Desteklemek, dayanmak.*

Qopay dep turğınida yer **tirecep** / Kırım dessep bélidin ikki püklep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

tirik: *Diri, canlı.*

Pıraq birle **tirik** öltürğiniñmu / Ümidige yétip biçare Leyli (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Söñeklerdin tikildi Şeñ munari / **Tirikler** çöre qul it ornida xar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

tirik can: *Diri, canlı.*

Sevep Şir qoğlısa qaçmaqqa imkan / Tapar ahu eger bolsa **tirik can** (*Bölüm 2, Beyit 4*).

tirik qil-: *Canlandırmaq.*

Akamni tiğ bilen öltürdi callat / Sëni bu derd tirik qılsonmu berbat (*Bölüm 4, Beyit 1*).

tiriklik: *Yaşam.*

Xazandek temtirer her yan ademzat / Tiriklik gëmidin sersan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 11*).

tiril-: *Dirilmek, canlanmaq.*

Tirildi görüdin goyaki piruvn / Soqup boran cudun çapqun şivirğan (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Tirildi sopi işanliq cahalet / Tumandek qaplidi asmanni zulmet (*Bölüm 3, Beyit 3*).

tirnaq: *Tırnak.*

Qayan barsa uniñ şum **tirniqi** bar / Uniñdinmu yamanraq yarlıqi bar (*Bölüm 2, Beyit 7*).

titri-: *Titremek.*

Buni añlap çolaqniñ reñgi öçti / Gezeptin **titridi** ervahi uçti (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Kérim **titrer** bérelmey buña berdaş / Şu halda ikki qelb muñ zar töküşti (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Qarap yerge çéçin oynar idi qız / Nazuk barmaqliri **titreytti** ensiz (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Némidur démekçi boldi çiçirlap / Biraq **titrep** lévi éytalmidi söz (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Çönek arılap yular ot şunçe ixçam / Biraq **titrer** qoli qoruq tola yüz (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Tesevvurni tapalmay eyyuhennas / Tilim **titrep** dilim köp çekti dişvar (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Némedur éytqusi hem keldi şuan / Biraq **titrep** lévi bermeytti imkan (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Yopurmaqlar çüşer **titrep** şexidin / Xazan sersan uçar her bir tamanda (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Déhqan **titrer** idi dehşette gal gal / Uniñ üstige zalim galdin siqip çıñ (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kérimmu çüşti şu çağ bağ témidin / Yürek **titrer** idi visal démidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Şu çağ keldi yiraqtin ney sadasi / Yürekni **titritip** muñluq navasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ve yaki bir hayatbexş hayqiriqtek / Yürekniñ tarini **titretti** andaq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

titre titre: *Titreyerek.*

Şuni oylap gülayım **titre titre** / Közidin yaş töküp hem qetre qetre (*Bölüm 2, Beyit 6*).

tiyatir: *Tiyatro.*

Buzup mektepni qildi bir göristan / **Tiyatir** ve kulublar boldi yiñfañ (*Bölüm 3, Beyit 2*).

tiz-: *1.Kurmak, düzenlemek.*

Yiğliğaç balılar **tizip** örüklük / Bolur birdem oyun mökkenni tapmaq (*Bölüm 1, Beyit 1*).

2.Sıralamak.

Çigip méhnetke her kün rişte miñ miñ / **Tizay** men rohiğa güldeste miñ miñ (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Töküp köz yaşlirini tamçe tamçe / Ğezeldin destiler **tizğanda** qançe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

tizgin: *Dizgin.*

Biri seidin bolup köydi beterre / Üzüldi ixtiyar **tizgini** dehşet (*Bölüm 1, Beyit 10*).

toğruluq: *Hakkında.*

Özi göher turup teqdiri şorluq / Elemler vadiyi bu yurt **toğruluq** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

tol-: *Dolmak.*

Hayacanlıq bilen mestane bolmay / Turamu qelbiñiz ilhamğa **tolmay** (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Körey aldında tezim qilmiganni / Öyümge elçiler hem **tolmiganni** (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Gülayımniñ qéşiğa çıqti şu dem / Yiğa zare bilen **toldi** bu hoyla (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Xalayıq birle **toldi** koça doqmuş / Şu boldi başlıniş ulğaydi cañcal (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bovaqtek biğubar zoqqa **tolup** u / Ésildi aniniñ boyniğa derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Ğezep birle yanar yaşqa **tolar** köz / Kérim derdni aran yutup içige (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Tolup ilham méniñ cuşqun dilimğa / Tépirlap héslirim dolqunlinip hem (*Bölüm 4, Beyit 7*).

tola: *Çok.*

Şeherde mal **tola** dukanğa malik / Yéza sehradimu xamanğa malik (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Uniñdin qaldi bir qiz **tola** mesum / Éti Leyli ve yaki Leyligöldur (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Kérim deytti Ana köp gemge çökmeñ / Bolar bir gep **tola** endişe qilmañ (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Yürek bağrı bolup xun xuddi lale / Töküp közdin **tola** qanlıq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Dédi u köñlide hey sadda möñ qiz / Siriñni bildürüp qoyduñ **tola** téz (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Kütülgendin **tola** nésivisidin / İçige xuşluqini patquzalmay (Bölüm 2, Beyit 1).
Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip közdin **tola** yaş boldi derya (Bölüm 2, Beyit 10).
Nicatliqini **tola** izhar qilip til / Tilekler tilidiyu şunçe şérin (Bölüm 2, Beyit 6).
Ve lékin teleydin köp boldi şorluq / Qilip namerd zamane **tola** zorluq (Bölüm 3, Beyit 10).
Ne hatemki **tola** bipemlikidin / Külüşti öz içide her ikkiylen (Bölüm 3, Beyit 9).
Ne gemkiniki **tola** miskin qiyapet / Şamal beñvaşliqi andin yamanraq (Bölüm 4, Beyit 7).
Çönek arilap yular ot şunçe ixçam / Biraq titrer qoli qoruq **tola** yüz (Bölüm 4, Beyit 9).
Yüzide derd elemniñ izi yüz yüz / Çéçida aq **tola** yıllar tozani (Bölüm 4, Beyit 10).
Körüp köñli **tola** bolğaçqa naxuş / Çirayi bek tutuq qopqan kélindek (Bölüm 4, Beyit 10).
Buni tilda bayan qılmaq maña tes / Çéçida aq **tola** qeddi pükülgen (Bölüm 4, Beyit 3).
Tutup mañlay **tola** çömdi xiyalğa / Biravlar dad dédi zarlap zamandin (Bölüm 4, Beyit 1).

tolaraq: *Biraz çok.*

Gulayim xanmu daim şuni deytti / Méniñdinmu **tolaraq** gémiñ yeytti (Bölüm 4, Beyit 1).

toldur-: *Doldurmak.*

Elem birle yutup éytar sözini / Piğanliq köz yeşidin **toldurup** cam (Bölüm 4, Beyit 3).

tolği-: *Çevirmek, döndürmek.*

Peqet çoñqur xiyalğa çömdi bir dem / Yılan çaqqan kişidek **tolğınip** hem (Bölüm 2, Beyit 5).

Muqamdek **tolğınip** hem sizmu teñla / Yürekniñ qat qétidin ah dégensiz (Bölüm 4, Beyit 6).

tolğın-: *Kıvrınmak.*

Yilandek **tolğınatti** iztiraptin (Bölüm 3, Beyit 10).

tolunay: *Dolunay.*

Peqet kökte tolun ay cilve bilen / Üzüp yürgen kebi déñizda yelken (Bölüm 3, Beyit 3).

Hisari Kaşger Gumnan / Tolun ay ügidmekte kökte xamuş (Bölüm 4, Beyit 5).

toluq: *Tüm.*

Cimi geptin **toluq** boldum xeverdar / Tilim aciz gémim eyleşke izhar (Bölüm 3, Beyit 8).

toñ : *Kaba.*

Eqelliy tik qaraşqa heddi bolsun / Bügünze bu yalañ töş **toñ** sehralıq (Bölüm 4, Beyit 5).

ton: *Elbise, giysi.*

Bulap ketken kebi berqut **tonini** / Kiyip emdi g eribi melle  ekmen (*Bölüm 4, Beyit 5*).

tonuş ~ **tonuşluq**: *Tanıdık.*

Etey kirdi samavarl  a seherlep / Körünse bir **tonuş** kelse y ni a (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Ene řu  a  tili dil a **tonuř** ney / T k p muń zarini derdke tözelmey (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Tonuşdur sizge  emkin  ehri birlen / L kin dil tartqu i bir m hri birlen (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Tonuřdur sizgimu Qeřqer diyari / Uniń her melisi herbir munari (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Tonuşluq tum qara közlerde arman / Ve  emkin bir ümid şun e namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tonuş-: *Tanışmak.*

Uni xevptin aman asrayli biz dep / **Tonuşmayla**  yige qiptu devet (*Bölüm 4, Beyit 4*).

tonuştur-: *Tanıtmak.*

Mana addiy bir Uygur qizi sizge / **Tonuştur** qara sumbul  e i bizge (*Bölüm 2, Beyit 8*).

top: *1. Top.*

řuńa derhal bořařti k lke arılař / Y li qaçqan r zinke **topqa** oxřař (*Bölüm 1, Beyit 3*).

2. Grup.

Goya külmey solaşqan lale  un e / Tosup bir **top** qaraq ilar yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Boluşti **topni** yoldin qo lima i / Xalayıq şu zamatla boldi maliman (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Xalayıq anda bir **top** munda bir **top** / Yüzide alliqandaq teşvişi k p (*Bölüm 4, Beyit 9*).

topa: *Toprak.*

Biri heyder piyade mepisini / Yutup semen yoliniń **topisini** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

topan: *Başak.*

Biri  şrige dep **topanni** aldı / Biri yamul a dep samanni aldı (*Bölüm 3, Beyit 2*).

toqum: *Eyerin altına konulan keçe, te elti.*

 şekni seysige dep dor a aldı / **Toqumni** bir dua a molla aldı (*Bölüm 3, Beyit 5*).

tos-: *Yol kesmek.*

Goya külmey solaşqan lale  un e / **Tosup** bir top qaraq ilar yolini (*Bölüm 4, Beyit 4*).

K rimmu  yige qaytay d gende / Yolini **tosti** bir iş kütmigende (*Bölüm 4, Beyit 5*).

tosqun: *Engel.*

Uniñ birle körüşkey bir amallap / Egerçe kelmise ya çıqsa **tosqun** (Bölüm 2, Beyit 4).

tosuval-: Kapatmak.

Qoli birle **tosuvaldi** yüzini / Taramlap çüşti derhal közidin yaş (Bölüm 3, Beyit 1).

toşu-: Taşımak.

Biri hammal **toşur** gezmalni tay tay / Öter ömri lékin tenni yapalmay (Bölüm 4, Beyit 3).

toy: Düğün.

Yenişsa melige mörep mozay qoy / Kirip kelgen kebi bir şadiyan **toy** (Bölüm 1, Beyit 10).

Ve belki **toy** işimu çüşti erzan / Ayal şu melilik éti gülayim (Bölüm 1, Beyit 8).

Qaçan bolsa lékin bir **toy** işi bar / Bu yoqsuzluq géminiñ teşvişi bar (Bölüm 4, Beyit 2).

Qéni u **toy** béşi söygüğe hamiy / Buni az dep capa körsetküçi çerx (Bölüm 4, Beyit 5).

Kéçikse bu kéçe ger ete cezmen / Qılar **toyniñ** cakarsin Hacı resmen (Bölüm 4, Beyit 11).

toy-: Doymak.

Néçük pütkey bu qanlıq esiri tarix / Yene **toymay** qararsız çerx şunçe qanğa (Bölüm 3, Beyit 5).

toyuñ: Oyuncak.

Uni öz Leylisidek qıldı meptun / Biraq yazda **toyuñni** bille oynap (Bölüm 4, Beyit 9).

tozan: Toz, duman.

Yüzide derd elemniñ izi yüz yüz / Çéçida aq tola yıllar **tozani** (Bölüm 4, Beyit 10).

tök-: Dökmek.

Qilamsen koça koyda ademxorluq / Özün **tök** yéğini ur yene şunçe (Bölüm 4, Beyit 1).

Kimiki dad dése kesti tilini / Tili turmaq **töküp** içti qénini (Bölüm 3, Beyit 5).

Ve gahi çin köñüldin öz inim dep / Aña **tökse** sirini héç ayanmay (Bölüm 4, Beyit 9).

Téşip méhnetke söygü iştiyaq şevq / Kimiki **tökti** bu gül bağçige ter (Bölüm 4, Beyit 7).

tökül-: Dökülmek.

Öziniñ yurtida gurbetke duçar / Piyale sundi hem **töküldi** şerbet (Bölüm 3, Beyit 1).

Xazandek sarğıyip hösni **tökülgen** / Biderman bir ana éytip derixlar (Bölüm 4, Beyit 4).

töli-: Ödemek.

Zeherlik til haqaret yağdurup miñ / Dédi Hayvan **töleysen** üstivaşni (Bölüm 4, Beyit 5).

Tölemdu üstivaşni téxi séniñçe / Emeldar çekçiyip ve qatti tamdek (Bölüm 4, Beyit 2).

tömür: *Demir.*

Uduldin keldi bir saqçi emeldar / **Tömür** atqa minip megrur ciladar (Bölüm 4, Beyit 7).

tömürni qiziqıda soq: *Demiri sıcakken döv.*

Dédi Yolğa kécikmey çiqqiniñ xop / Tömürni qiziqıda soqqiniñ xop (Bölüm 4, Beyit 5).

tör: *Evin köşesi, misafire ait yer.*

Uni hörmetlisunki şunçe emdi / Bérip **tördin** orun bekmu qedirlep (Bölüm 4, Beyit 8).

tövenge: *Aşağı.*

Anar şaptul şexi üzre **tövenge** / Nezer salsañ süyi örkeş tümenge (Bölüm 1, Beyit 3).

töz-: *Sabretmek, dayanmak.*

Uniñdin urgusa derdlik piğani / Néçük **tözgey** öyide Leyli bir dem (Bölüm 3, Beyit 2).

Ene şu çağ tili dilğa tonuş ney / Töküp muñ zarini derdke **tözelmey** (Bölüm 3, Beyit 1).

tuğ: *Tuğ, bayrak.*

Uluğ iş başlışıptu ililiqlar / Zulum zulmetke qarşı kötürüp **tuğ** (Bölüm 4, Beyit 5).

tuğ-: *Doğmak.*

Muşundaq qizni **tuğqan** bolsa u xan / Ecep mestur méniñdin tuğsa oğlan (Bölüm 1, Beyit 2).

Ne **tuğqanu** ne yatlar saqlimay perq / Peqet yalğuz Obulla bir sükünat (Bölüm 4, Beyit 8).

Némiki kelse başqa öz şorum dey / Gunahim qiz **tuğulmaq** men ne eyley (Bölüm 2, Beyit 8).

tuğmas: *Kısr.*

Démek mexsum özi **tuğmas** kişiken / Néme çare buña teqdir işiken (Bölüm 1, Beyit 4).

tuğumçan: *Birçok kez doğum yapmış.*

Aña bir meslihet körsetti qaltis / Dédikim Bir **tuğumçan** tul tépilsa (Bölüm 1, Beyit 5).

tuğyan: *Heyecan, coşku.*

Ésildi közde yaş ümid hayacan / Gülayim qelbini hem basti **tuğyan** (Bölüm 2, Beyit 5).

tul: *Dul.*

Aña bir meslihet körsetti qaltis / Dédikim Bir tuğumçan **tul** tépilsa (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Kirişti **tul** ayal tapmaqqa derhal / Uzaq ötmey bu müşkül boldi asan (*Bölüm 1, Beyit 7*).

tulum: *Tulum.*

Yüdüp dehşet bilen ğemni **tulumda** / Şu saet ketti bu öydin amanlıq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Yene xulqi micezi qismitidin / Sémizlikte idi mexsum **tulumdek** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

tum: *Pek, çok.*

Tonuşluq **tum** qara közlerde arman / Ve ğemkin bir ümid şunçe namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tuman: *Sis, duman.*

Tirildi sopi işanlıq cahalet / **Tumandek** qaplidi asmanni zulmet (*Bölüm 3, Beyit 3*).

tumanlıq: *Sisli, dumanlı.*

Tumanlıq telkimu baş kötürüptü / Démekki ilixoda dolqun örkeş (*Bölüm 4, Beyit 7*).

tuprağ: *Toprak.*

derdu méhnet cuş éter / **Tuprağı** hesret bilen pütken (*Bölüm 4, Beyit 4*).

tur-: *Durmak.*

Bu ğunçe gül ösüp ger bolsa şemşad / Kişi çekmey **turarmu** ahu peryad (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Ne gülki barçe güller servirige / **Turup** yeñ bağda emgek qılsa gah gah (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Turayluq içkiri kirmey birer dem / Bu dergahni bilip dilda mükerrem (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Birer tügül Xizirmu belkim / Aña qol yanduruş buyaqta **tursun** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Qopay dep **turğınida** yer tirecep / Kérim dessep bélidin ikki püklep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Kérim bilmes cavab éytmaqni qandaq / Özidin çoñ **turup** rozi endi (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Özi göher **turup** teqdiri şorluq / Elemler vadiyi bu yurt toğruluq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Turatti ğezipi közde urup cuş / Kérim körgeç Obulni şu siyaqta (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Hayacanlıq bilen mestane bolmay / **Turamu** qelbiñiz ilhamğa tolmay (*Bölüm 1, Beyit 1*).

turup qal-: *Durmak.*

Yéqin kelgeç turup qaldi baraver / Biridin biriniñ qamiti dilber (*Bölüm 3, Beyit 9*).

turguz-: *Kaldırmak.*

Emeldar tutqiniçe yelkisidin / Urup **turguzdi** silkip yağdurup muşt (*Bölüm 4, Beyit 2*).

turna: *Turna kuşu.*

Bu yurtqa qaytmidi şu boldi bana / Yénişlap qançe ret qaytsimu **turna** (*Bölüm 3, Beyit 7*).

tut-: *Tutmak.*

Lékin qizğa eger çüşse nigahi / **Tutalmastin** özini deytti gahi (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Nevaiyniñ qoli **tutqan** qelemdur / Uniñ herbir téli bir işq elemdur (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Emeldar **tutqiniçe** yelkisidin / Urup turguzdi silkip yağdurup muşt (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Közide ot yénip şirdek gezepkar / Étildi **tutti** callatni bilektin (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Üzelmey riştisini héç revişte / Ömürlük dost **tutaşqa** qiptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / **Tutup** ketmen qétip taşteq qaparğan (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Közi çüşkeç qizil köñleкке yolda / **Tutalmay** endikip u rolni qolda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Yulup çaç aqquzup közdin ériqlar / Qara yağliq **tutup** közge balam dep (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / Biravlar dad dédi zarlap zamandin (*Bölüm 4, Beyit 1*).

tutaşqan: *Bitişik.*

Peqet oyğaq yatar bir külbe çette / Kerem bağqa **tutaşqan** yol terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

tutul-: *Yakalanmak.*

Asan bolmas idi şirğa **tutulmaq** / Lékin müşköl beg hacidin qutulmaq (*Bölüm 2, Beyit 3*).

tutun-: *Tutunmak.*

Tutundum bu capaliq işqa yekdil / Ve gerçe qisqidur qol çoltidur til (*Bölüm 4, Beyit 4*).

tutup ket-: *Yakalamak.*

Yürekke ornitip çin bir eqide / Yene saqçi tutup ketmeste izdep (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tutuq: *Kederli, hüznü.*

Körüp köñli tola bolğaçqa naxuş / Çirayi bek **tutuq** qopqan kélindek (*Bölüm 4, Beyit 10*).

tuyul-: *Duyulmak.*

Tuyuldi kökte çaqmaq çaqnıgançe / Qaçanki cuş urup bir hés hararet (*Bölüm 1, Beyit 8*).

tuyğu: *Duygu.*

Ğidiqlap dilni oyçan nazli **tuyğu** / Ravabtin kelse ger mestane avaz (*Bölüm 4, Beyit 8*).

tuyuqsız: *Aniden.*

Tuyuqsız uçridi goya xezine / Şuña kem söz kırımımu xuddi natiq (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Tuyuqsız başlıdı öz cañcilini / Beg haci sozdi qanlıq çañgilini (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Yıqılğandek **tuyuqsız** bir égiz tağ / Yıqıldı dostiniñ quçaqığa bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

tüg-: *Bağlamak.*

Gülayım boğçisini **tügdi** derhal / Dalandin yığlığançe Leyligül hem (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Tügüp bir kün bélige zağra nanni / Sélip öşnisige yamaq çapanni (*Bölüm 3, Beyit 5*).

tüğü-: *Tükenmek, bitmek.*

Qelem qegez bilen **tügermidi** gep / Uniñdin yaxşısı başlay kırımın (*Bölüm 3, Beyit 4*).

tügül-: *Büzülmek, yuvarlanmak.*

Dédi bu çégra zelqi béşi tinmas / Béşi tinsa **tügülgen** muşni tinmas (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Bilindi hemme gep qalmaq bölek sir / **Tügüldi** muştılliri çışlar güçurlap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tügül: *Değil.*

Aval tegken bolatti begke elvey / Ve lékin beg **tügül** bay hem emeldar (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Birer **tügül** Xizirmu belkim / Aña qol yanduruş buyaqta tursun (*Bölüm 4, Beyit 4*).

tülke: *Tilki.*

Purap qan yamridi çilböre **tülke** / Körüngen hemen döñ şehit mazari (*Bölüm 3, Beyit 8*).

tün: *Gece.*

Ayağ astıda xar bolsa bu ünçe / Qurarmu kün ve **tünler** közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Nidaki barçe zulmet **tünge** lenet / Bu tündinmu qarañgu künge lenet (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Bir kona jurnalı / Néçük atquzdi tañni Leyli şu **tün** (*Bölüm 2, Beyit 4*). [*tün,*]

Qara **tünge** qoşup aççıq tütünni / Gomındañ keldi yurtqa boldi paşa (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Kéley **tün** yérımı ete bu bağqa / Kéteyli héliçe biz toquzaqqa (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Bikargá sayrimas **tünlerde** bulbul / Uni köydürmise gülşen ara gül (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Şu xilda sözlişip ötti yérım **tün** / Ümid teşviş idi her gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Qiyamet dehşitini saldı canğa / Zavalni az körüp ekeldi **tünni** (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Samavarda tütün yutqanda bir **tün** / Satardin urğuğan herbir muqamdin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Yügürdi nobéşiğa xuddi huşsiz / Şehermu **tün** boyi xuddi yaman çüş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Bu avaz **tün** yérip qılğanda pervaz / Uniñ her evcidin añlap xitablar (*Bölüm 4, Beyit 9*).

tüñlük: *Çatı penceresi.*

İşik **tüñlükte** marap miñ yamanlıq / Néçüktur bir balani qildi teyin (*Bölüm 1, Beyit 9*).

tüp: *Kök.*

İdi bu toxtikamdin bir teverruk / Yene bir ikki **tüp** şaptula ücme (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Kérim çiqti işikke köñli xursen / İşik aldida bir **tüp** qéri örük (*Bölüm 4, Beyit 3*).

tüpeyli: *Bu gibi, benzeri.*

Goya zulmet qarañgu **tüpeyli** / Boğulğan barçe canniñ erki meyli (*Bölüm 1, Beyit 8*).

tür-: *Sıvamak.*

Déyişti qutriğan ittek qavap teñ / Kötürdi miltiqini hem **türüp** yeñ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

türme: *Hapishane.*

Oğullar qatmuqat **türme** içide / Kélinniñ çaqliri aqardi bivax (*Bölüm 3, Beyit 3*).

tütün: *Duman.*

Qara tünge qoşup aççıq **tütünni** / Gomindañ keldi yurtqa boldi paşa (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Samavarda **tütün** yutqanda bir tün / Satardin urğuğan herbir muqamdin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

uç-: *Uçmak.*

Yopurmaqlar çüşer titrep şéxidin / Xazan sersan **uçar** her bir tamanda (*Bölüm 4, Beyit 9*).

uçri-: *Karşılaşmak, maruz kalmak.*

Biraq bu beg haci bir baladur / Kimiki **uçrisa** bexti qaradur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kimiki **uçridi** dessidi ezdi / Üçeyler ilinip cañgal giyahi (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Tuyuqsız **uçridi** goya xezine / Şuña kem söz kérimmu xuddi natiq (*Bölüm 4, Beyit 1*).

udul: *Kestirme, düz.*

Uduldin keldi bir saqçı emeldar / Tömür atqa minip meğrur ciladar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

ulaq: *Ek.*

Köçetmu qaldi susiz **ulaqsiz** / Mana bir neççe ay ötti érinçek (Bölüm 4, Beyit 1).

ulaş-: *Ulaşmak.*

Qimirlap ornida tañ atquzalmay / Aran yetti **ulaşti** tañ seherge (Bölüm 2, Beyit 2).

Dédi Yar himmitige barikalla / Béşim kökke **ulaşti** miñ heşqalla (Bölüm 3, Beyit 5).

ulğay-: *Artmak, çoğalmak, büyümek.*

Séniñdek tégi pesniñ köñlimu pes / Şu gep birle yene **ulğaydi** cañcal (Bölüm 1, Beyit 8).

Xalayıq birle toldi koça doqmuş / Şu boldi başliniş **ulğaydi** cañcal (Bölüm 4, Beyit 3).

uluğ: *Ulu, yüce, büyük.*

Uluğ dergahıga qulluq qilattım / Duasını yene köprek alattım (Bölüm 1, Beyit 7).

Uluğ iş başlışıptu ililiqlar / Zulum zulmetke qarşı kötürüp tuğ (Bölüm 4, Beyit 5).

Veten şöhrıtige kim qoşsa şöhrət / Uniñ ölmes **uluğ** şenige hörmet (Bölüm 4, Beyit 4).

unsur: *Kişi.*

Peqet Rozi yéşi ottuz şerherlik / Bu **unsur** qılmişi bekmu zeherlik (Bölüm 4, Beyit 8).

upuq: *Ufuk.*

Keéter gahi **upuqtinmu** uzaqlap / Keçürgey şuña hem dana kitabxan (Bölüm 4, Beyit 9).

uq-: *Duymak, işitmek.*

Qéri yaş hemmiler bilmekliki şert / Dégen sözlerni teste **uqti** axir (Bölüm 4, Beyit 2).

ur-: *Vurmak.*

Qilamsen koça koyda ademxorluq / Özün tök yégini **ur** yene şunçe (Bölüm 4, Beyit 1).

Dédikim **Ur** dégenni mendin ögen / Nagan nede özi nede callat (Bölüm 4, Beyit 1).

Urulğandak béşiğa xuddi palta / Yaqasın çak étip ün saldı dadlap (Bölüm 4, Beyit 11).]

Bikarğa özini **urmaydu** bigem / Çırağ pervanisi otqa seher şam (Bölüm 3, Beyit 7).

Emeldar tutqiniçe yelkisini / **Urup** turguzdı silkip yağdurup muşt (Bölüm 4, Beyit 2).

urğu-: *Sıçramak, fişkırmak.*

Uniñdin **urğusa** derdlik piğani / Néçük tözgey öyide Leyli bir dem (Bölüm 3, Beyit 2).

Samavarda tütün yutqanda bir tün / Satardı **urğugan** herbir muqamdin (Bölüm 4, Beyit 4).

urup tur-: *Vurmak.*

Boran huvlap urup tursimu qamçe / Ve yaki şaxığa her künde palta (Bölüm 3, Beyit 6).

uruq: *Soy.*

Qilip inkar cimi milletni qesten / Dédi senler bir nesildaş **uruq** sen (*Bölüm 3, Beyit 7*).

ussul: *Dans.*

Ussulğa çüşse quşlar besmubeste / Néçün külmes kişi qelbi çéçektek (*Bölüm 1, Beyit 8*).

uşbu: *İşte bu.*

Murad dastan üçün dastan emestur / Yétirse elge xizmet **uşbu** bestur (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bügün bu vedige imkani nede / Eger vede buzulsa **uşbu** axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

uxli-: *Uyumak.*

Méniñdek bolmiğaysen Leyli deyttim / Kéçeler **uxlimay** bextiñ tileyttim (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Tolun ay ügidmekte kökte xamuş / Nezerbağ uyquda **uxlap** körer çüş (*Bölüm 4, Beyit 6*).

uyan: *O yana, o tarafa.*

Buyan tartsam harva sunar nétey men / **Uyan** tartsam öküz öler nétey men (*Bölüm 2, Beyit 7*).

uyqu: *Uyku.*

Xiyaban boldi bir şaptula xilvet / Pütün bağ **uyquda** hakim sükünât (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Köyüp bir otta belki pah dégensiz / Ya közdin bir kéçe qaçqanda **uyqu** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Tolun ay ügidmekte kökte xamuş / Nezerbağ **uyquda** uxlap körer çüş (*Bölüm 4, Beyit 6*).

uz: *İyi, güzel.*

Qalurmu dilda dostluq oti yanmay / Obuldek teñdémét dost némidégen **uz** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

uzaq: *1. Uzak.*

Kişide ixtiyar qalğaymu şu dem / **Uzaq** tarixni bir bir eslimey hem (*Bölüm 1, Beyit 6*).

2. Çok.

Kirişti tul ayal tapmaqqa derhal / **Uzaq** ötmey bu müşkül boldi asan (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Şuña ötmey **uzaq** boğuldi Leyli / Boğuldi tam içide hemme meyli (*Bölüm 1, Beyit 3*).

uzaq ötmüş: *Geçmiş.*

Körünse muñlinip Qeşqe hisari / **Uzaq ötmüş** zamanlar yadikari (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Mana dostlar qedem Qeşqer Hisari / **Uzaq** ötmüş zamanlar yadikari (Bölüm 4, Beyit 1).

uzaqli-: *Uzaklaştırmak.*

Kéter gahi upuqtinmu **uzaqlap** / Keçürgey şuña hem dana kitabxan (Bölüm 4, Beyit 9).

uzat-: *Uzlamak, vermek.*

Uzatti arqıdin bir qara etles / Qilip Leylige andin köp xuşamet (Bölüm 3, Beyit 6).

Qéni saqiy **uzat** gülgün piyale / İçeykim bir piyale xuddi lale (Bölüm 4, Beyit 6).

uzirap ket-: *Uzamak.*

Keçürgey şuña hem dana kitabxan / Egerçe uzirap ketse bu dastan (Bölüm 4, Beyit 10).

uzun: *Uzun.*

Uzun kirpikliri bidar hemişe / Ne bidar saqçidek huşyar hemişe (Bölüm 2, Beyit 1).

uzundin: *Çoktan.*

Uzundin şu idi meqset muradım / Xudayımğa yétiptu emdi dadım (Bölüm 4, Beyit 10).

üçme: *Dut ağacı.*

İdi bu toxtikamdin bir teverruk / Yene bir ikki tüp şaptula **üçme** (Bölüm 4, Beyit 4).

ücmilik: *Dut ağaçlığı.*

Qaçanki melide kezgende bir an / **Ücmilikini** qilip salqın xiyaban (Bölüm 1, Beyit 7).

Veyaki **ücmilikte** bille çapsa / Ya emdi bolsıçu dönlükte mektep (Bölüm 1, Beyit 5).

üç: *Üç.*

Qılar **üç** yilda bir qozgılañni / Her on yilda qılar undin yoğanni (Bölüm 3, Beyit 2).

Şéxida mévisi mol gücme gücme / Étekçe **üç** çönekte gül ve köktat (Bölüm 4, Beyit 5).

üçey: *Bağırsak, iç organ.*

Kimiki uçridi dessidi ezdi / **Üçeyler** ilinip cañgal giyahi (Bölüm 3, Beyit 6).

ügdü-: *Uyuklamak.*

Şu boldi bir qarar qız mañdi xoş dep / Üzer aymu pelekte asta **ügdep** (Bölüm 3, Beyit 4).

Hisari Kaşqer Gumnan / Tolun ay **ügidmekte** kökte xamuş (Bölüm 4, Beyit 5).

ülpet qil-: *Dost olmak.*

Qurup Seidin bilen gemxane söhbet / Qilip Seidinge rabieni **ülpet** (Bölüm 4, Beyit 1).

ülüşkün: *Geçen gün.*

Ülüşkünla tinç qalğan bu dergah / Bügün gelyan içide idi agah (*Bölüm 4, Beyit 8*).

ümid: *Ümit, umut.*

Yénikleytti uniñ könlide teşviş / **Ümid** şuki peqet yaz kelse patraq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Ayandur hemme gep iş boldi müşkül / Ne müşkülki **ümidmu** boldi bir gül (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Ésildi közde yaş **ümid** hayacan / Gülayim qelbini hem basti tuğyan (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kélip qalğay özi keçte ilahim / **Ümid** arzu visalğa telpünüp dil (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Piraq birle tirik öltürginiñmu / **Ümidige** yétip biçare Leyli (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Bügün bolğaç şu meqset vaqıtida hel / Yénip goya **ümid** deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Ümid arzu güli solğaymu emdi / Cudaliq bir ömür bolğaymu emdi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Şu xilda sözlişip ötti yérım tün / **Ümid** teşviş idi her gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Tonuşluq tum qara közlerde arman / Ve gemkin bir **ümid** şunçe namayan (*Bölüm 4, Beyit 3*).

U çağda bolğusi iş yene dişvar / **Ümid** meqset bolur hem meñgü tarmar (*Bölüm 4, Beyit 1*).

ümit üz-: *Ümidi kesmek.*

Şuña axir üzüp ümidni mexsum / Dédi qismet şu bolsa razi bolğum (*Bölüm 1, Beyit 5*).

ün: *Ün, şöhet.*

Çiqıp xuañxé **ünige** boptu teñkeş / Şu xil sözler siñip qelbige her kün (*Bölüm 4, Beyit 8*).

ün-: *Filizlenmek.*

Muşunçe hicri dağı yetmigendek / Arağa **ündi** u zalim tikendek (*Bölüm 3, Beyit 9*).

ün sal-: *Seslenmek.*

Ne bir ün salsıçu hetta çéketke / U hem goya esir gem birle derdke (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Urulğandak béşiğa xuddi palta / Yaqasin çak étip ün saldı dadlap (*Bölüm 4, Beyit 11*).

ünçe: *İnci.*

Közidin yaş töketti **ünçe** ünçe / Qazara bu çolaqqa qaysi birkim (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Ayağ astida xar bolsa bu **ünçe** / Qurarmu kün ve tünler közi nemdin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Yene közlerge çüşken **ünçe** şebnem / Ve lékin şu baharniñ lezzitidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Goya çolpan dégen şair hésapsız / Lékin bu qız közini **ünçe** mesrur (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Çiqattı bağqa u tépip bahane / Töküp yaş **ünçisini** dane dane (*Bölüm 1, Beyit 7*).

üs-: *Alın veya boynuzla vurmak, süsmek.*

Üsüp héçkimni qoymay tinç amanraq / Çélip üşteq çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

üst: *Üst.*

Déhqan titrer idi dehşette gal gal / Uniñ **üstige** zalim galdin siqip çin (*Bölüm 4, Beyit 4*).

üstide: *Üzerinde, hakkında.*

Oğul birle ana növetmu növet / Qilar öz gemliri **üstide** söhbet (*Bölüm 4, Beyit 2*).

üstivaş: *Kıyafet.*

Zeherlik til haqaret yağdurup miñ / Dédi Hayvan töleysen **üstivaşni** (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Tölemdu **üstivaşni** téxi séniñçe / Emeldar çekçiyip ve qatti tamdek (*Bölüm 4, Beyit 2*).

üştek: *Düdük.*

Üsüp héçkimni qoymay tinç amanraq / Çélip **üştek** çapar köp şoxluqidin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

üz-: *1. Ayırmak.*

Kérim **üzmes** idi qızdin közini / Tapalmaytti biraq étiyar sözini (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Ötöp bir kün qarañgu restilerdin / **Üzelmey** közni siz gül keştilerdin (*Bölüm 4, Beyit 9*).

2. Koparmak, kesmek.

Üzelmey riştisini héç revişte / Ömürlük dost tutaşqa qiptu vede (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Biri seidin bolup köydi beterek / **Üzüldi** ixtiyar tizgini dehşet (*Bölüm 1, Beyit 10*).

3. Yüzmek.

Şu boldi bir qarar qız mañdi xoş dep / **Üzer** aymu pelekte asta ügdep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

üzre: *Üstüne, üzerine.*

Anar şaptul şéxi **üzre** tövenge / Nezer salsañ süyi örkeş tümenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

üzülmes: *Kesintisiz.*

Üzülmestin kélip bu öyge dem dem / Şéhit ketken muellimge qıraet (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Kélişke başlıdi elçi **üzülmey** / Biri ketmey birini biri kütmey (*Bölüm 1, Beyit 7*).

üzüp yür-: *Yüzmek.*

Peqet kökte tolun ay cilve bilen / Üzüp yürgen kebi déñizda yelken (*Bölüm 3, Beyit 3*).

vada ~ vede: *Söz.*

Özümnüñ meylige qoymas birer dem / Çapar xuddi quyundek **vada** arilap (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Bügün bu **vedige** imkani nede / Eger vede buzulsa uşbu axşam (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Üzelmey riştisini héç revişte / Ömürlük dost tutaşqa qiptu **vede** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

U künki vedimiz hazırmu **vede** / Saña hemrah bolay men bu seperde (*Bölüm 4, Beyit 3*).

vadi: *Vadi, dere.*

İdiñ sen rehname ilhamğa **vadi** / Méni hem qoymıgın armanda zadi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Özi göher turup teqdiri şorluq / Elemler **vadiyi** bu yurt toğruluq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

valaqli-: *Gevezelik etmek, dedikodu yapmak.*

Bıraq şu çağ çiqip bağqa taraqlap / Qéni sen dep çolaq mexsum **valaqlap** (*Bölüm 1, Beyit 4*).

vapa: *Vefa.*

Vapa mektipidin kim alsa telim / Özige qilguluq sizni muellim (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Ne çin dostluq **vapadin** qaldi zerre / Qara itlar üçün mol keldi merre (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Lavuldap turmisa Leyli **vapasi** / Qeyerdin añlınar mecnun navasi (*Bölüm 3, Beyit 10*).

İçeymen qetre qoymay teşnaliqtin / **Vapayu** méhir dosyqa aşnaliqtin (*Bölüm 4, Beyit 8*).

vapadar: *Vefalı.*

Özi şirdek bequvvet méhriban yüz / **Vapadar** közliri dostqa nemune (*Bölüm 4, Beyit 11*).

Uniñ her tamçisi bolsun dilaram / **Vapadar** dost kebi can dilğa aram (*Bölüm 4, Beyit 7*).

vapasizliq: *Vefasızlık.*

Vapasizliq bolur dosti Obulğa / Kéçikse bu kéçe ger ete cezmen (*Bölüm 4, Beyit 10*).

vaqit: *Vakit, zaman.*

Bügün bolğaç şu meqset **vaqtida** hel / Yénip goya ümid deştide meşel (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Yügürdi saqçılar tarqaldi elmu / Bolup qaldi şu çağ **vaqti** zavalmu (*Bölüm 4, Beyit 3*.)]

varis: *Mirasçı.*

Bolup **varis** yene şu toxtıkamğa / Ve lékin teleydin köp boldi şorluq (*Bölüm 3, Beyit 9*).

vayim çek-: *Telaşlanmak, kaygılanmak.*

Çolaqmu temtirep köp çekti vayim / Kétip qalsa qızı birle gülayim (*Bölüm 1, Beyit 1*).

vede ber-: *Söz vermek.*

Bügün çüşse béşiğa şunçe külpet / Ayanki Leylige bermiştı vede (*Bölüm 4, Beyit 7*).

vehşi: *Vahşi.*

Aya çerx séniñ peyliñge lenet / Qararsız **vehşi** şum meyliñge lenet (*Bölüm 1, Beyit 7*).

vesli ~ visal : *Kavuşma.*

Néme bu munçilik bihude azar / Aran yetkende purset **vesli** didar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Kéler ney sesliri küylep **visalni** / Gödeklik devrige başlap xiyalni (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Ésildi tapti goya başpanahni / **Visal** arzusiğa hem rehnemani (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Kélip qalğay özi keçte ilahim / Ümid arzu **visalğa** telpünüp dil (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Özüñdek bağrı xun mehzun kériñniñ / Visal bağığa téz sürette keltür (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Kérimmu çüşti şu çağ bağ témidin / Yürek titrer idi **visal** démidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Öçer belki **visal** şamdanida şam / Eger çıqsa Kérim bu kéçe yolğa (*Bölüm 4, Beyit 9*).

veten: *Vatan.*

Veten şöhritage kim qoşsa şöhrét / Uniñ ölmes uluğ şenige hörmet (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Ne hacet hecci ekber Qeşqer mazarim / **Vetenniñ** bir şöhriti sen diyarim (*Bölüm 4, Beyit 8*).

viçirli-: *Cıvıdamak.*

Veya keçki şepeq külgende tağda / **Viçirlap** qarlığaçlar baqmubağda (*Bölüm 1, Beyit 9*).

visalğa ériş-: *Kavuşmak.*

Ecebmes qursa qelbiñ içre bir text / Visaliğa érişmek gerçe testur (*Bölüm 3, Beyit 9*).

yad ét-: *Anmak.*

Dualar atidi merhumğa şexsen / Biravlar yad étip köp eske aldi (*Bölüm 4, Beyit 9*).

yada: *Yağmur.*

Némimu qılğuluq çolaq mubada / Bu işta qıstisa qarıguni **yada** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

yadikar: *Anıt, abide, heykel, eser.*

Körünse muñlinip Qeşqe hisari / Uzaq ötmüş zamanlar **yadikari** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Mana dostlar qedem Qeşqer Hisari / Uzaq ötmüş zamanlar **yadikari** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yadli-: *Hatırlamak.*

Kéler ney sosliri bağlarni atlap / Özige méhriban dilberni **yadlap** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Töküldi köz yéşi merhumni **yadlap** / Obul goya kélip huşığa şu çağ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yadqa çüş-: *Akla gelmek, hatırlamak.*

Çüşüp yadığa ötken bir ecib kün / Mana keç küz patar Qeşqer quyaşı (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yağdur-: *Yağdırmak.*

Emeldar tutqiniçe yelkisiniğin / Urup turğuzdi silkip **yağdurup** muşt (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Zehelik til haqaret **yağdurup** miñ / Dédi Hayvan töleysen üstivaşni (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Kérim dessep béliđin ikki püklep / Béşiğa **yağdurup** muşt qehri birlen (*Bölüm 4, Beyit 11*).

yağlan: *Yağlanmak.*

Emeldar bulđinip **yağlandi** qalpaq / Déhqan yerde aqar qan çekisiniğin (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yağliq: *1. Yağlı.*

Qolida **yağliq** qapaq bir qéri déhqan / Ötöp ketkeç yénidin bexiraman (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Yiqildi putlişip her ikkiylen / Çéqildi **yağliq** qapaq yol boldi patqaq (*Bölüm 4, Beyit 10*).

2. Mendil.

Yulup çağ aqquzup közdin ériqlar / Qara **yağliq** tutup közge balam dep (*Bölüm 4, Beyit 5*).

yalañtös: *Yoksul, fakir.*

Tiliñğa alğuşe bolma kérim dep / Yalañ töske ata bolmaq nomus gep (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Uniñmu yoqmidi xahişi meyli / Yalañ tös bolsimu öz cori yaxşı (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Eqelliy tik qaraşqa heddi bolsun / Bügünze bu yalañ tös toñ sehraliq (*Bölüm 4, Beyit 5*).

yalañvaş: *Çıplak baş.*

Kérim yügürer **yalañvaş** hem yalañyağ / Bolup Leyli bilen oynaşqa muştqaq (*Bölüm 1, Beyit 9*).

yalañyaq: *Yalın ayak.*

Yalañyaq şunçe işqa qılsa cüret / Bu qandaq bolđini qandaq cinayet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Kérim yügürer yalañvaş hem **yalañyaq** / Bolup Leyli bilen oynaşqa muştqaq (*Bölüm 1, Beyit 9*).

yalğuz: *Yalnız.*

Özi qoydek yavaş idi mulayim / Qoyup **yalğuz** kéterdi éri merhum (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Ne tuğqanu ne yatlar saqlımay perq / Peqet **yalğuz** Obulla bir sükünát (*Bölüm 4, Beyit 8*).

yalqun: *Alev.*

Uniñdek méhriniñ **yalquni** qayda / Uniñ meñzidiki bir dane xali (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Haman çañqaqlıqıda qaldı istek / Qéni u sözliri **yalqun** muellim (*Bölüm 4, Beyit 2*).

yaltıraq: *Parlaklık.*

Bezen tarraq ve bezen ikkilik keñ / Yézilğan **yaltıraq** bağaq emeski (*Bölüm 3, Beyit 7*).

yalvur-: *Yalvarmak.*

Buniñsiz oylıma hayat yaşaşni / Némidur éytti ve **yalvurdi** déhqan (*Bölüm 4, Beyit 6*).

yaman: *Kötü.*

Dédi Leyli Bu qandaq zaman boldı / Béşimğa tağ yiqildi **yaman** boldı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Bu bidadlıq bilen zulmi **yamandin** / Ve lékin eksiri yaşlap közini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Güli ğunçe idim boranda qaldım / Ne boran bir **yaman** şivirğanda qaldım (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Qayan barsa uniñ şum tirniqi bar / Uniñdinmu **yamanraq** yarlıqi bar (*Bölüm 2, Beyit 7*).

Ne ğemkiniki tola miskin qıyapet / Şamal beñvaşlıqi andin **yamanraq** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yügürdi nobéşiğa xuddi huşsiz / Şehermu tün boyi xuddi **yaman** çüş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

yamanlıq: *Kötülük.*

İşik tüñlükte marap miñ **yamanlıq** / Néçüktur bir balani qıldı teyin (*Bölüm 1, Beyit 9*).

yamaq: *Yama, yamalı*

Tügüp bir kün bélige zağra nanni / Sélip öşnisige **yamaq** çapanı (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Mataçi miñ **yamaq** çekmende qaldı / Ğiçildar harviniñ çaqi qedemde (*Bölüm 3, Beyit 2*).

yamri-: *Basmak, kaplamak.*

Purap qan **yamridi** çilböre tülke / Körüngen hemen döñ şehit mazari (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Qurttek **yamridi** cay cayda casus / Ayağ asti qilindi bitti namus (*Bölüm 3, Beyit 4*).

yamul: *Yönetim, idare.*

Biri öşriğe dep topanı aldı / Biri **yamulğa** dep samanı aldı (*Bölüm 3, Beyit 2*).

yan-: 1. Yanmaq.

Közide ot **yénip** şirdek gezepkar / Étildi tutti callatni bilektin (Bölüm 4, Beyit 10).

Qalurmu dilda dostluq oti **yanmay** / Obuldek teñdemet dost némidégen uz (Bölüm 4, Beyit 10).

Bügün bolğaç şu meqset vaqıtida hel / **Yénip** goya ümid deştide meşel (Bölüm 3, Beyit 1).

Gezep birle **yanar** yaşqa tolar köz / Kérim derdni aran yutup içige (Bölüm 4, Beyit 5).

2. Dönmek.

Gülayımlar qéşiğa **yanili** téz / Beg haci elçisi ketkeç bu yerdin (Bölüm 2, Beyit 8).

Yanayli emdi dostlar esli gepke / Nezerbağdin ötüp yavağ terepke (Bölüm 4, Beyit 6).

yan: Yan, taraf.

Etey kirdi samavar lğa seherlep / Körünse bir tonuş kelse **yéniğa** (Bölüm 2, Beyit 4).

Kélip bağ arqisiğa çekti epğan / Qilip devet **yéniğa** yarni pinhan (Bölüm 3, Beyit 2).

Qolida yağlıq qapaq bir qéri déhqan / Ötüp ketkeç **yénidin** bexiraman (Bölüm 4, Beyit 6)

Makani yoq kebi bu keñ cahanda / Xazandek temtirer her **yan** ademzat (Bölüm 4, Beyit 10).

Kömüldi ni acib erler képensiz / Asav qarğu ecel her **yanda** kezdi (Bölüm 3, Beyit 5).

Qoyuşqa yer tapalmay bir béşini / Perişan boldi köp her **yan** perişan (Bölüm 1, Beyit 5).

Yéşil berqut kiyip yasandi qirğaq / Éçildi laliler her **yanda** parlaq (Bölüm 1, Beyit 3).

yançuq: Cep.

Bu derdke payliyalmay aççıqidin / Élip qolğa naganni **yançuqidin** (Bölüm 4, Beyit 9).

yandişip tur-: Yaklaşmak.

Tümenge **yandişip turğan** bu dergah / Eceb hösni bilen dilğa aramgah (Bölüm 1, Beyit 1).

yandur-: Yakmak.

Nazari aldida **yandurup** şamni / İçip qelbiñ kebi gül lale camni (Bölüm 4, Beyit 9).

yanduruş: Döndürme, geri çevirme.

Birer tügül Xizirmu belkim / Aña qol **yanduruş** buyaqta tursun (Bölüm 4, Beyit 4).

yanmuyan: Yan yana, sırayla.

Xorazlar çillişip şox **yanmuyandin** / Namayış başlığanda sübhi tañdin (Bölüm 4, Beyit 8).

yap-: *Kapatmak.*

Biri hammal toşur gezmalni tay tay / Öter ömri lékin tenni **yapalmay** (*Bölüm 4, Beyit 3*).

yapraq: *Yaprak.*

Közi çüşken yigitniñ téni **yapraq** / Céni meñgü bolatti aña muştaq (*Bölüm 1, Beyit 4*).

yaq-: *1. Beğenmek, hoşuna gitmek.*

Ecebmes teliyiñ şunda éçilsa / Bu gep **yaqti** çolaqqa boldi xuşhal (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Dédi Al **yaqqinini** xaliğançe / Uniñ munçe séxiy hatemlikidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

2. Yakmak, ateşe vermek.

Küter bir biridin aliy muqamlar / Teme birle **yéqip** her yolğa şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Bérip şuan yölendi bir térekke / **Yaqar** ot ney sesi derdlik yürekke (*Bölüm 1, Beyit 3*).

İcazet qil maña Nazari Gumnam / Mazarini tavap qilğaç **yaqay** şam (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yaqay şam söygüniñ şamdanığa men / Köyey hem cor bolup pervanığa men (*Bölüm 4, Beyit 8*).

yaq: *Taraf, yön.*

Süren çuqan bilen saqçı **yaqtin** / Yügürgençe kélip beş onçe saqçı (*Bölüm 4, Beyit 7*).

yaqa: *Yaka.*

Tumuğ dehşitide qaldi tiyanşan / Tarimniñ **yaqisi** yirtildi neççe (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Urulğandak béşiğa xuddi palta / **Yaqasin** çak étip ün saldi dadlap (*Bölüm 4, Beyit 11*).

yaqli-: *Savunmak, taraf tutmak.*

Ölöp qalsa öziñiñ peyli emesmu / Buni **yaqlap** biravlar dédi derru (*Bölüm 4, Beyit 5*).

yaqut: *Yakut, yakut taşı.*

Zumret birle **yaqut** piruzini hem / Şu derya boyığa qilğan kebi cem (*Bölüm 1, Beyit 3*).

U lale her biri goyaki **yaqut** / Misali tavlinip külse veyaxut (*Bölüm 1, Beyit 4*).

yar-: *Parçalamak, yarmak.*

Kütetti sevrsiz şu binevani / Vebliki ney kebi bağri **yarani** (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Bu avaz tün **yérip** qilğanda pervaz / Uniñ her evcidin añlap xitablar (*Bölüm 4, Beyit 9*).

yar: *Sevgili.*

Bizni köydürgen **yarniñ** / Nezer bağda hoylasi (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Kölge çüştü şolasi / Bizni köydürgen **yarniñ** (Bölüm 1, Beyit 2).

Kütetti bir talay çağlar qatari / Yéqin kelmes idi lékin u **yari** (Bölüm 1, Beyit 9).

Ne boldiki bugün özgerdi ehval / Goya **yarğa** ayan bolmış cimi hal (Bölüm 1, Beyit 1).

Şu Leyli qilmisa **yar** qelbini qan / Totup ketmen qétip taşteq qaparğan (Bölüm 3, Beyit 10).

Kélip bağ arqısığa çekti epğan / Qilip devet yéniğa **yarni** pinhan (Bölüm 3, Beyit 2).

Bikar aqmas idi deryada tahir / Dilida bolmisa **yar** işqi zahir (Bölüm 3, Beyit 9).

Dédi **Yar** himmitige barikalla / Béşim kökke ulaştı miñ heşqalla (Bölüm 3, Beyit 5).

yarap qal-: *Başvurmak.*

Yarap qalsa bugün ya ete belkim / U çağda iş tamam bolmamdu berbat (Bölüm 1, Beyit 3).

yaraş-: *Yakışmak.*

Şu canan meñzige xaldek **yaraşqan** / Tümen boyliridin miñlarçe dastan (Bölüm 1, Beyit 6).

Yaraşqan şunçilik goya camali / Uniñsiz bolmiğay gülşende rena (Bölüm 2, Beyit 2).

yardem körset-: *Yardım etmek.*

Obul körsetküsi bu işqa yardım / Lékin qiynar méni şu tapta bir gém (Bölüm 3, Beyit 10).

yarliq: *Dağlık arazi.*

Qayan barsa uniñ şum tirniqi bar / Uniñdinmu yamanraq **yarliqi** bar (Bölüm 2, Beyit 7).

yaru hemdem: *Dost.*

Aña qılmay özini **yaru hemdem** / Mana keldi bu axşam neydin yene ses (Bölüm 3, Beyit 3).

yasan-: *Süslenmek, bezenmek.*

Yéşil berqut kiyip **yasandi** qırğaq / Éçildi laliler her yanda parlaq (Bölüm 1, Beyit 3).

yastuq: *Yastık.*

Ségingandek goya **yastuqni** başı / Bulutlar meñzige qonğan şepeq hem (Bölüm 4, Beyit 2).

yaş: *1. Gözyaşı.*

Közidin **yaş** töketti ünçe ünçe / Qazara bu çolaqqa qaysi birkim (Bölüm 1, Beyit 2).

Yürek bağri bolup xun xuddi lale / Töküp közdin tola qanlıq **yéşini** (Bölüm 1, Beyit 4).

Çiqatti bağqa u tépip bahane / Töküp **yaş** ünçisini dane dane (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Eger yazsam közümdin tökülür **yaş** / Uniñdin qissige téz köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Şuni oylap gülayim titre titre / Közidin **yaş** töküp hem qetre qetre (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Béşimda boldiñiz pervane goya / Éqip közdin tola **yaş** boldi derya (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Qaçan baqti zaman aqqan bu **yaşqa** / Uniñdin çöl bayavan nede sen dep (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Ğezep birle yanar **yaşqa** tolar köz / Kérim derdni aran yutup içige (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Ésildi közde **yaş** ümid hayacan / Gülayim qelbini hem basti tuğyan (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Qoli birle tosuvaldi yüzini / Taramlap çüşti derhal közidin **yaş** (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Kérim éytqaç cimi gepni bu axşam / Közige **yaş** élip zoremxan açam (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Qéni derya kebi taşqin muellim / Uniñsiz **yaş** töker her lehze qelbi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Buni eyleşke tesvir söz yétişmes / Hésapsız aqti **yaş** közlerde qaynap (*Bölüm 4, Beyit 3*).

2. Genç.

Hamane tik turar qarığay misali / Ösüp yetti kérimmu **yaş** quramğa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Ötüp kirkende bir hoyla içre / Bélige aq mata bağlap qéri **yaş** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Qéri **yaş** hemmiler bilmekliki şert / Dégen sözlerni teste uqti axir (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Muhabbetek hemişe **yaş** şehr bu / Özimu xelqidek berdaş şehr bu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

3. Yaş, doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.

Peqet Rozi **yéşi** ottuz şherlik / Bu unsur qılmişi bekmu zeherlik (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Capa birle qiriqtin aşti **yaşım** / Zeher boldi hemişe yégen aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Lékin perzent yüzini körmidi u / Şu sevda birle **yaş** ellikke bardı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Éti Leyli ve yaki Leyligüldür / Yéşi beş altilderde çéhri güldür (*Bölüm 1, Beyit 11*).

yaş tök-: Ağlamak.

Közidin yaş **töketti** ünçe ünçe / Qazara bu çolaqqa qaysi birkim (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Yürek bağri bolup xun xuddi lale / **Töküp** közdin tola qanlıq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Şuni oylap gülayim titre titre / Közidin yaş **töküp** hem qetre qetre (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Töküp köz yéşini boldi medetkar / Némiki déseñiz men şuña teyyar (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Töküp köz yaşlırını tamçe tamçe / Ğezeldin destiler tizğanda qançe (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Çiqatti bağqa u tépip bahane / **Töküp** yaş ünçisini dane dane (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Qéni derya kebi taşqin muellim / Uniñsiz yaş **töker** her lehze qelbi (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Töküldi köz yéşi merhumni yadlap / Obul goya kélip huşığa şu çağ (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Eger yazsam közümdin **tökülür** yaş / Uniñdin qissige téz köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).

yaşı-: Yaşamak.

Körünmes gerçe hazır qebridin iz / **Yaşar** tarix bilen teñ nami şeksiz (Bölüm 4, Beyit 5).

Buniñsiz oylima hayat **yaşaşni** / Némidur éytti ve yalvurdi déhqan (Bölüm 4, Beyit 6).

yaşli-: Gözleri yaşarmak.

Nadamet dağidin **yaşlanmisa** köz / Şu halda ötti aylar qançe qançe (Bölüm 1, Beyit 10).

Bu bidadliq bilen zulmi yamandin / Ve lékin eksiri **yaşlap** közini (Bölüm 4, Beyit 2).

yaşliq: Gözleri yaşlı.

Közi **yaşliq** ciger bağri bolup xun / Buniñ tesvirige yoq mende berdaş (Bölüm 2, Beyit 5).

Haman **yaşliq** idi közler ve lékin / Aya çerx qil bu növet bir muruvvet (Bölüm 2, Beyit 7).

yat-: Yatmak.

Peqet oyğaq **yatar** bir külbe çette / Kerem bağqa tutaşqan yol terepte (Bölüm 4, Beyit 1).

Qisip hem boynini gem gusse bilen / **Yatar** yer ve cahan gemkin qiyapet (Bölüm 4, Beyit 6).

Çimenge pürkinip nurane qırğaq / **Yatar** quşlar nevasi birle oyğaq (Bölüm 1, Beyit 4).

yat: Yabancı.

Ne tuğqanu ne **yatlar** saqlimay perq / Peqet yalğuz Obulla bir sükünat (Bölüm 4, Beyit 8).

yavaş: Sakin, uslu, ağır, yavaş.

Özi qoydek **yavaş** idi mulayim / Qoyup yalğuz kéterdi éri merhum (Bölüm 1, Beyit 9).

Özi qoydek **yavaş** bizniñ gülayim / Bu dorem turmidi qarap mulayim (Bölüm 1, Beyit 4).

yaxşı: İyi.

Bilemsen keldi bizge bextu amet / Yétiptu emdi işqa **yaxşı** saet (Bölüm 1, Beyit 3).

Sevepki bizde ne servi sözi bar / Uniñdin **yaxşisi** öz sözimizçe (Bölüm 2, Beyit 1).

Qelem qegez bilen tügermidi gep / Uniñdin **yaxşisi** başlay kérimdin (Bölüm 3, Beyit 4).

Uniñmu yoqmidi xahişi meyli / Yalañ töş bolsimu öz cori **yaxşı** (Bölüm 1, Beyit 6).

Özidek nativan gemxori **yaxşı** / Çolaq sekrep dédimkim emdi gep bes (Bölüm 1, Beyit 7).

Hayatliq qançe şérin qançe **yaxşı** / Ölümму növitide şunçe **yaxşı** (Bölüm 1, Beyit 10).

Yétip qalğuçe emdi bir étip qal / Dégen söz bolğusidur **yaxşı** bir pal (Bölüm 2, Beyit 1).

yaxşiliq: İyilik.

Gülayim **yaxşiliqini** kütmey erdin (Bölüm 2, Beyit 9).

yay-: *Yaymak, sermek.*

Özini körsitip bek aliy himmet / Tavar durdunni **yaydi** parçe parçe (*Bölüm 3, Beyit 7*).

yay: *Yay.*

İşik tüñlükte marap miñ yamanlıq / Cimi gem leşkiri hem kerdi **yayın** (*Bölüm 1, Beyit 10*).

yaz: *Yaz mevsimi.*

Dédi hem kütti perzent neççe **yaz** qış / Ve lékin kütkinidek bolmıdı iş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Yénikleytti uniñ köñlide teşviş / Ümid şuki peqet **yaz** kelse patraq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Uni öz Leylisidek qıldı meptun / Biraq **yazda** toyuñni bille oynap (*Bölüm 4, Beyit 9*).

yaz-: *Yazmak.*

Bayandin técep qegez qelemni / **Yazay** bir neççe misra süritidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Kanayğa bolmısa sunayğa nede / Eger sozsam bu geplerni **yazay** dep (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Eger **yazsam** közümdin tökülür yaş / Uniñdin qıssige téz köçkinim xop (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Ezizane Qeşqer şenige dastan / **Yézişni** dilda eylep arzu arman (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Bovaqlar zenixi hem öçti biçaq / Egerçe bir ömür **yazsa** muerrix (*Bölüm 3, Beyit 4*).

yi-: *1.Yemek.*

Yéyip hemme eyibini xanumani / Nezerbağda kélişken hoylaramı (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Capa birle qırıqtin aştı yaşım / Zeher boldı hemişe **yégen** aşım (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Lékin rast éytti qız cim turguluqmu / **Yéseñmu** meyli dep olturguluqmu (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Dédi elni bölüp miñ bir bölekke / Bölüngenni oñay térip **yémekke** (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Mubarek levziñiz yol açtı roşen / **Yésun** öz göşini emdi u düşmen (*Bölüm 3, Beyit 6*).

2.Çekmek.

Yaman közler bu közge çüşmigey dep / Kéçeydu kündüzi daim gémin **yep** (*Bölüm 2, Beyit 10*).

Dédi Éytqanliriñ elvette rast gep / Ve lékin iş bolarmu emdi gem **yep** (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Gulayım xanmu daim şuni deytti / Méniñdinmu tolarraq gémiñ **yeytti** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yég: *Yağ.*

Qilamsen koça koyda ademxorluq / Özün tök **yégini** ur yene şunçe (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yekdil: *Tek yürek.*

Tutundum bu capalıq işqa **yekdil** / Ve gerçe qisqidur qol çoltidur til (*Bölüm 4, Beyit 4*).

yél: *Hava.*

Şuña derhal boşaşti külke arılaş / **Yéli** qaçqan rézinke topqa oxşaş (*Bölüm 1, Beyit 3*).

yélinci-: *Coşmak, alevlenmek.*

Kélur ney sesliri asta yéqinlap / Yéqinlaşqanséri ahi **yélincap** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Hayacandin téni ottek **yélincap** / Ésildi boynığa mehkem quçaqlap (*Bölüm 4, Beyit 5*).

yelke: *Omuz, ense.*

Emeldar tutqiniçe **yelkisinin** / Urup turğuzdi silkip yağdurup muşt (*Bölüm 4, Beyit 2*).

yelken: *Yelken.*

Peqet kökte tolun ay cilve bilen / Üzüp yürgen kebi déñizda **yelken** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

yeñ: *1. Gizli.*

Ne gülki barçe güller servirige / Turup **yeñ** bağda emgek qılsa gah gah (*Bölüm 2, Beyit 7*).

2. Giysi kolu.

Déyişti qutriğan ittek qavap teñ / Kötürdi miltiqini hem türüp **yeñ** (*Bölüm 4, Beyit 1*).

yene: *1. Yine.*

Yene xulqi micezi qismitidin / Sémizlikte idi mexsum tulumdek (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Hayatbexş nurini çaçqanda heryan / Tebiet meñzide tepçip **yene** qan (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Yene közlerge çüşken ünçe şebnem / Ve lékin şu baharnıñ lezzitidin (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Yene ikki saqallıq başıda selle / Kirip keldi bu öyge keç gugumda (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Uluğ dergahığa qulluq qilattım / Duasini **yene** köprek alattım (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Séniñdek tégi pesniñ köñlimu pes / Şu gep birle **yene** ulğaydi cañcal (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Tümendin añlınar derdlik sadalar / Sada birle **yene** otluq nidalar (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Yene hicran cudalıq dağı peryad / Pelek qildi **yene** zulmini bunyad (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Yene şu xunperes ecdihani esler / Uniñdin çaçrığan zeherni esler (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Yene çöllər ara öysiz makansız / Néme ğurbet çüşer başqa amansız (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Bolup varis **yene** şu toxtıkamğa / Ve lékin teleydin köp boldi şorluq (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Kişiniñ yérige er ömri işlep / Haman qalğaç **yene** lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Néçük pütkey bu qanlıq esiri tarix / **Yene** toymay qararsız çerx şunçe qanğa (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Lékin muşt tegdi başqa **yene** şuan / Xalayıq der ğezep tevrendi qattıq (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yürekke ornitip çin bir eqide / **Yene** saqçı tutup ketmeste izdep (*Bölüm 4, Beyit 3*).
İdi bu toxtikamdin bir teverruk / **Yene** bir ikki tüp şaptula üçme (*Bölüm 4, Beyit 4*).
Talay qisse rivayet tepsilatlar / İştikensiz **yene** köp tesiratlar (*Bölüm 4, Beyit 8*).
Aña qılmay özini yaru hemdem / Mana keldi bu axşam neydin **yene** ses (*Bölüm 3, Beyit 3*).
Qilip bu sirni bir alçaqni xahiş / **Yene** qançe muneccim baqti kökke (*Bölüm 3, Beyit 4*).
Yene bir qançilap hoyla ve saña / Xucayin neççilep bağlarğa mutleq (*Bölüm 3, Beyit 1*).
Öyide nazinin xanimliri neq / **Yene** daim köñülniñ işqida mest (*Bölüm 3, Beyit 2*).
Yene azğan néçük bolsun qizilgül / Sevebki mistimu yoq reñ éyivi (*Bölüm 3, Beyit 7*).
Aqarğan çaçlirim bolsa payandaz / Sėniñ bextiñ üçün şumu **yene** az (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Yumar belki biravlar **yene** mehkem / Çidalmastin kėrim bu halğa zinhar (*Bölüm 4, Beyit 9*).
Qilamsen koça koyda ademxorluq / Özün tök yėgini ur **yene** şunçe (*Bölüm 4, Beyit 1*).
Pėşayoanu ğerib külbeliri hem / Mesçit xaniqa **yene** qubbeliri hem (*Bölüm 4, Beyit 5*).
İli Altay **yene** Tarbağatay dep / Gomindañ şöhritige oq atay dep (*Bölüm 4, Beyit 9*).
U çağda bolğusi iş **yene** dışvar / Ümid meqset bolur hem meñgü tarmar (*Bölüm 4, Beyit 1*).

2. Aynu, tıpkı.

Bėğida mėviler bir biridin mol / Yene eynek kebi çağnar süzük köl (*Bölüm 1, Beyit 12*).

yeñgüşli- *Yenilemek, deĝiřtirmek.*

Cimige qildi malik uni teqdir / Beş onlap qiz cuvan **yeñgüşlisimu** (*Bölüm 1, Beyit 2*).

yėnikli- *Hafiflemek.*

Yėnikleytti uniñ köñlide teşviş / Ümid şuki peqet yaz kelse patraq (*Bölüm 1, Beyit 8*).

yėni: *Yeni.*

Kėrim añlap Obuldin bu cavabni / Oqup goya hayattin **yėni** babni (*Bölüm 4, Beyit 4*).

yėniliq: *Yenilik.*

Bolup rozi bėretti aña telim / Bayan eyler idi köp **yėniliqlar** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

yėniq: *Yanmış.*

Bu Uyĝur melisiniñ sadda çėhri / Lėkin ottek **yėniq** şu işqi mėhri (*Bölüm 1, Beyit 2*).

yėniř- *Dėnmek.*

Yėniřsa melige mėrep mozay qoy / Kirip kelgen kebi bir şadiyan toy (*Bölüm 1, Beyit 10*).

Tépişqandek bolup kakkuk ve zeynep / **Yénişsa** öyge bille oyna oyna (*Bölüm 1, Beyit 6*).

yénişlap: *Yeniden, tekrar.*

Bu yurtqa qaytmidi şu boldi bana / **Yénişlap** qañçe ret qaytsimu turna (*Bölüm 3, Beyit 7*).

yéqin: *Yakın.*

Çolaq mexsum karamet qildi goya / **Yéqin** kelgüsini u bildi goya (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Kütetti bir talay çağlar qatari / **Yéqin** kelmes idi lékin u yari (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Yéqin kelgeç turup qaldi baraver / Biridin biriniñ qamiti dilber (*Bölüm 3, Beyit 9*).

yéqinlap bar-: *Yaklaşmak.*

Oquşqa temşilip élanni gerçe / **Yéqinlap** barsimu qegezge şunçe (*Bölüm 4, Beyit 6*).

yéqinlap qal-: *Yaklaşmak.*

Yéqinlap qaldi hetta namaz şam / Ne çare emdi bu devran işiğa (*Bölüm 4, Beyit 5*).

yéqinli-: *Yakınlaşmak.*

Kélur ney sesliri asta yéqinlap / **Yéqinlaşqanséri** ahi yélincap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

yer: *1. Yer, mekan.*

Körünge melilerniñ her **yéri** bağ / Étiz hoyla ériq östeñ qiri bağ (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Qoyuşqa **yer** tapalmay bir béşini / Perişan boldi köp her yan perişan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Gülâyimler qéşiğa yanili téz / Beg haci elçisi ketkeç bu **yerdin** (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Bu **yer** şunçe köñüllük idi heyhat / Ki kim körse uniñ qelbide bir zevq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Baya başlap çala qoyğan **yérimdin** / Zimistan dehşiti ger bolsa qañçe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

2. Yer, zemin.

Emeldar bulğınip yağlandı qalpaq / Déhqan **yerde** aqar qan çekisidin (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Kérimni öz içide qildi pinhan / Körüp öz başliqini **yerde** nimcan (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Qarap **yerge** çéçin oynar idi qız / Nazuk barmaqliri titreytti ensiz (*Bölüm 3, Beyit 10*).

Qisip hem boynini gem gusse bilen / Yatar **yer** ve cahan gemkin qiyapet (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Qopay dep turğınida **yer** tirecep / Kérim dessep bélidin ikki püklep (*Bölüm 4, Beyit 10*).

yer tep-: *Tepinmek.*

Şu oy birle tépip yerni emeldar / Qavandek çirqirap andin gezepkar (*Bölüm 4, Beyit 7*).

yérige: *Başkası adına.*

Kişiniñ **yérige** er ömri işlep / Haman qalğaç yene lévini çişlep (*Bölüm 3, Beyit 4*)

yéril-: *Yarılmak.*

Yérilmasmu yürek aççiq elemdin / Şuña qançe sozulsa arqığa iş (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Lékin şu çağ bu bağniñ burcikidin / **Yérilğan** bağ téminiñ yoçuqidin (*Bölüm 3, Beyit 5*).

yérim: *Yarım.*

Şu xilda sözlişip ötti **yérim** tün / Ümid teşviş idi her gepke mezmun (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Kéley tün **yérimi** ete bu bağqa / Kéteyli héliçe biz toqquzaqqa (*Bölüm 3, Beyit 9*).

İdi geşlik bilen köñli **yérimdek** / Kérim tar koçılardin yügüre yügüre (*Bölüm 4, Beyit 11*).

yeru cahan: *Dünya.*

Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe iñriğan biçare canni (*Bölüm 1, Beyit 1*).

yéşil: *Yeşil.*

Yéşil berqut kiyip yasandı qırğaq / Éçildi laliler her yanda parlaq (*Bölüm 1, Beyit 3*).

yet-: *1. Varmak, ulaşmak, yetişmek.*

Ğeribi bir **yétip** kérimni izdep / Şuniñ qelbide bir bext qildi bunyad (*Bölüm 3, Beyit 5*).

Dédi **yetkeç** anammu halimizğa / Duasini bérıp aqyolimizğa (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Ne matemki qisas aççiq nidasi / **Yétip** pütkül şeherge qopti gelyan (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Uzundin şu idi meqset muradım / Xudayımğa **yétip** emdi dadım (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Bilemsen keldi bizge bextu amet / **Yétip** emdi işqa yaxşı saet (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Ne arman tañ bilen teñ bir éçilsam / **Yétip** armanğa men andin yumulsam (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Néme bu munçilik bihude azar / Aran **yetkende** purset vesli didar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Qimirlap ornida tañ atquzalmay / Aran **yetti** ulaştı tañ seherge (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Pıraq birle tirik öltürginiñmu / Ümidige **yétip** biçare Leyli (*Bölüm 2, Beyit 1*).

İlaha **yet** qizim meqsetke amin / Ana bergeç duasini mueyyen (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Murad dastan üçün dastan emestur / **Yétilse** elge xizmet uşbu bestur (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bérıp tapqaç kérimni qildi söhbet / Dédi hem **Yetti** emdi gepke növet (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Uniñ dañqi éşip öz melisidin / **Yétip** etrapqa tekşi hemmisidin (*Bölüm 1, Beyit 6*).

2. Yetmek, yeterli olmak.

Muşunçe hicri dağı **yetmigendek** / Arağa ündi u zalim tikendek (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Dédikim Néme gem u sizni qiynar / Dédi **Yetmesmu** öydin sizge azar (Bölüm 3, Beyit 1).

yéter: *Yeterli, kafi.*

Zulum bidadliqiñni qoy bu növet / **Yéter** şunçe uni köydürginiñmu (Bölüm 2, Beyit 8).

Kérim éytti Saña miñlerçe rehmet / **Yéter** emdi méniñçün çekme zexmet (Bölüm 4, Beyit 7).

yétip kel-: *1. Ulaşmak, varmak.*

Süzük köl lévide olturdi cim cim / Buni körgeç yétip keldi gülayim (Bölüm 2, Beyit 10).

2. Çıkıp gelmek.

Yétip kelse şu neyniñ ahuzari / Kétip qiz ilkidin bar ixtiyari (Bölüm 1, Beyit 6).

yétip qal-: *Ulaşmak, varmak.*

Yétip qalğuçe emdi bir étip qal / Dégen söz bolğusidur yaxşı bir pal (Bölüm 2, Beyit 1).

yétiş-: *Yetmek.*

Buni eyleşke tesvir söz **yétişmes** / Hésapsız aqti yaş közlerde qaynap (Bölüm 4, Beyit 3).

yéyil-: *Yayılmak, serilmek.*

Buni Leyli körüp küldi **yéyildi** / Ne küldi xuddi bir güldek éçildi (Bölüm 2, Beyit 3).

yéza: *Köy.*

Şherde mal tola dukağa malik / **Yéza** sehradimu xamağa malik (Bölüm 1, Beyit 1).

yézil-: *1. Yazılmak.*

Yézilsa erzige el köñlige saz / Qilay qissemni menmu şundin ağaz (Bölüm 1, Beyit 7).

2. Yayılmak.

Bezen tarraq ve bezen ikkilik keñ / **Yézilğan** yaltırağ bağağ emeski (Bölüm 3, Beyit 7).

yığ-: *Toplamak.*

Şu halda bir haza u boldi texir / **Yığip** es huşini miñ teste axir (Bölüm 3, Beyit 4).

yığa zare: *Hıçkırık, ağlama.*

Gülayimniñ qéşiğa çıqti şu dem / Yığa zare bilen toldi bu hoyla (Bölüm 1, Beyit 10).

yiginçaq: *Derli toplu.*

Mana addiy **yigıncaq** hucra içre / Éçip esrarini çin méhri birle (Bölüm 4, Beyit 6).

yigit: *Delikanlı, genç, yiğit.*

Özi qançe acayıp xelqi şunçe / **Yigitler** xuddi şir qızlıri ğunçe (Bölüm 1, Beyit 5).

Közi çüşken **yigitniñ** téni yapraq / Ceni meñgü bolatti aña muştaq (Bölüm 1, Beyit 4).

Kérim atlıq **yigitniñ** derdu hali / Éçilmay solsa ger şéhida ğunçe (Bölüm 1, Beyit 5).

Ölöp qalsa **yigitke** tes bolur iş / Dédi kimdur biri Qoy meyli emesmu (Bölüm 4, Beyit 4).

Déyişti Bu **yigit** kim munçe palvan / Biravlar qildi emma ğem ve teşviş (Bölüm 4, Beyit 3).

yigli-: *Ağlamak.*

Dédi **yiglap** ğulayım Men néme dey / Pelekniñ kacliqidin kimge naleý (Bölüm 2, Beyit 6).

Ğulayım boğçisini tüĝdi derhal / Dalandin **yigliğançe** Leyligül hem (Bölüm 1, Beyit 9).

Yigliğaç balılar tizip örüklük / Bolur birdem oyun mökkenni tapmaq (Bölüm 1, Beyit 1).

yil: *Yıl, sene.*

Şuña mexsum bu qızğa qildi perviş / Oqutti ançe munçe her **yili** qış (Bölüm 1, Beyit 1).

Yenişlap qançe ret qaytsimu turna / Şu **yillar** içide bu biqarar çerx (Bölüm 3, Beyit 8).

Qılar üç **yilda** bir qozğılañni / Her on **yilda** qılar undin yoğanni (Bölüm 3, Beyit 2).

Kébi öz pikride körsetti mentiq / Şu boldi başlıniş ötti birer **yil** (Bölüm 4, Beyit 2).

Ğezeptin hem aqardı yüzi şamdek / Beş on **yildin** béri bu yutta héçkim (Bölüm 4, Beyit 3).

Yüzide derd elemniñ izi yüz yüz / Çéçida aq tola **yillar** tozani (Bölüm 4, Beyit 10).

yilan: *Yılan.*

Peqet çoñqur xiyalğa çömdi bir dem / **Yilan** çaqqan kişidek tołĝinip hem (Bölüm 2, Beyit 5).

Béşi taşteq qétip aşu azabtin / Yilandek tołĝinatti iztiraptin (Bölüm 3, Beyit 10).

yiltiz: *Kök.*

Kérek salmaq aña zencir kişenler / Qirilsun **yiltizidin** erk dégenler (Bölüm 3, Beyit 3).

yiñfañ: *Kışla.*

Buzup mektepni qildi bir ğoristan / Tiyatir ve kulublar boldi **yiñfañ** (Bölüm 3, Beyit 2).

yipek: *İpek.*

Yipek yolliridek dañdar şeher bu / **Yipektek** özimu reñdar şeher bu (Bölüm 4, Beyit 7).

yiqil-: *Yıklmak.*

Dédi Leyli Bu qandaq zaman boldi / Béşimğa tağ **yiqildi** yaman boldi (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Yiqilgandek tuyuqsız bir égiz tağ / Yiqildi dostiniñ quçaqığa bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Kélip soqti déhqanni zepti bilen / **Yiqildi** putlišip her ikkiylen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Yiqilgandek tuyuqsız bir égiz tağ / **Yiqildi** dostiniñ quçaqığa bes (*Bölüm 4, Beyit 2*).

yiraq: *Uzak.*

Şu çağ keldi **yiraqtin** ney sadasi / Yürekni titritip muñluq navasi (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Néme térisa şuni orar dégen şu / Biraq körgeç bu macirani **yiraqtin** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

yirtil-: *Yırtılmak.*

Tumuğ dehşitide qaldı tiyanşan / Tarimniñ yaqısı **yirtildi** neççe (*Bölüm 3, Beyit 3*).

yoçuq: *Çatlak.*

Lékin şu çağ bu bağniñ burcikidin / Yérilğan bağ téminiñ **yoçuqidin** (*Bölüm 3, Beyit 5*).

yoğan: *Büyük.*

Qılar üç yilda bir qozğılañni / Her on yilda qılar undin **yoğanni** (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Körünmes héçnéme şu demde közge / **Yoğan** tamğa bésilğan xettin özge (*Bölüm 4, Beyit 7*).

yol: *Yol.*

Küter bir biridin aliy muqamlar / Teme birle yéqip her **yoğa** şamlar (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Yolida oñ ve solni qilmayın perq / Oqup barçe bala şumluqqa epsun (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Peqet oyğaq yatar bir külbe çette / Kerem bağqa tutaşqan **yol** terepte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Közi çüşkeç qizil köñlekke **yolda** / Tutalmay endikip u rolni qolda (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Kérimmu öyige qaytay dégende / **Yolini** tosti bir iş kütmigende (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Öçer belki visal şamdanida şam / Eger çiqsa Kérim bu kéçe **yoğa** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Dédi **Yoğa** kéçikmey çiqqiniñ xop / Tömürni qiziqida soqqiniñ xop (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Qéni yür ketmige y purset qoluñdin / Méni dep qalmigin hergiz **yoluñdin** (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Mubarek levziñiz **yol** açtı roşen / Yésun öz göşini emdi u düşmen (*Bölüm 3, Beyit 6*).

Goya külmey solaşqan lale ğunçe / Tosup bir top qaraqçılar **yolini** (*Bölüm 4, Beyit 4*).

Yiqildi putlišip her ikkiylen / Çéqildi yağlıq qapaq **yol** boldi patqaq (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Boluşti topni **yoldin** qoğlımaqçı / Xalayıq şu zamatla boldi maliman (*Bölüm 4, Beyit 8*).

Ana qaldı balam bolsun **yoluñ** dep / Eceb halet hökümran mende hemişe (*Bölüm 4, Beyit 5*).

yoldaş: *Dost, arkadaş, yol arkadaşı.*

Béşimdin ketmidi hesret nadamet / Maña **yoldaş** hemişe derdu külpet (*Bölüm 2, Beyit 2*).

Egerçe Leylini dések qelem qaş / Uniñ her qéşiğa bir mene **yoldaş** (*Bölüm 2, Beyit 6*).

yopurmaq: *Yaprak.*

Bolup duçar qara teşvişke daim / **Yopurmaqtek** dirildep turğiniçe (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Yopurmaqlar çüşer titrep şéxidin / Xazan sersan uçar her bir tamanda (*Bölüm 4, Beyit 9*).

yoq: *Yok.*

Uniñmu **yoqmidi** xahişi meyli / Yalañ töş bolsimu öz cori yaxşı (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Közi yaşlıq ciger bağri bolup xun / Buniñ tesvirige **yoq** mende berdaş (*Bölüm 2, Beyit 5*).

Déyişke **yoq** méniñde bay tesevvur / Ne çolpan cilvisi bibehri nuri (*Bölüm 2, Beyit 6*).

Qılar dilni esir qarmaq misali / Uniñdin qutulmuşniñ **yoq** amali (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Lékin héçqaysisi Leyliçe **yoqtur** / Démek barçe güzellik xezinisinde (*Bölüm 2, Beyit 3*).

Bu axşamni tamaşa qılar idi cim / Buniñ tesvirige **yoqtur** ilacim (*Bölüm 3, Beyit 4*).

Yene azğan néçük bolsun qizilgül / Sevebki mistimu **yoq** reñ éyivi (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Makani **yoq** kebi bu keñ cahanda / Xazandek temtirer her yan ademzat (*Bölüm 4, Beyit 10*).

yoqal-: *Kaybolmak.*

Yoqaldi iz déreksiz boldi gayıb / **Yoqaldi** qaldi öy şam ve çırağsız (*Bölüm 4, Beyit 11*).

yoqat-: *Kaybetmek.*

Néme qilmaqni bilmey béşi qatti / Béşi qatmaq néme huşin **yoqatti** (*Bölüm 2, Beyit 1*).

yoqsuzluq: *Yoksulluk.*

Qaçan bolsa lékin bir toy işi bar / Bu **yoqsuzluq** géminiñ teşvişi bar (*Bölüm 4, Beyit 2*).

yölen-: *Dayanmak.*

Bérip şuan **yölendi** bir térekke / Yaqar ot ney sesi derdlik yürekke (*Bölüm 1, Beyit 3*).

yönel-: *Yönelmek.*

Kirip bağqa **yönelidi** köl taman u / Biraq alem idi zulmet qarañgu (*Bölüm 1, Beyit 5*).

yul-: *Yolmak, koparmak.*

Nigah tentenisi boldi musibet / **Yular** çaç inlar oğul gémidе (*Bölüm 3, Beyit 2*).

Yulup çaç aqquzup közdin ériqlar / Qara yağlıq tutup közge balam dep (Bölüm 4, Beyit 5).

Çönek arılap **yular** ot şunçe ixçam / Biraq titrer qoli qoruq tola yüz (Bölüm 4, Beyit 9).

Qoyup **yulğan** otini qir béşida / Dédi Oğlum közüñ yummay kéçiçe (Bölüm 4, Beyit 2).

yum-: *Kapatmak.*

Közini **yumsayu** hem qılsa ğeyret / Qutulmaydu cimi ğemdin şu saet (Bölüm 1, Beyit 9).

Yumar belki biravlar yene mehkem / Çıdalmastin kırım bu halğa zinhar (Bölüm 4, Beyit 9).

Qoyup yulğan otini qir béşida / Dédi Oğlum közüñ **yummay** kéçiçe (Bölüm 4, Beyit 2).

yumul-: *Gözleri kapanmak.*

Ne arman tañ bilen teñ bir éçilsam / Yétip armanğa men andin **yumulsam** (Bölüm 1, Beyit 5).

yurt: *Ülke, yurt, memleket, vatan.*

Özi göher turup teqdiri şorluq / Elemler vadiyi bu **yurt** toğruluq (Bölüm 4, Beyit 7).

Öziniñ **yurtida** ğurbetke duçar / Piyale sundi hem töküldi şerbet (Bölüm 3, Beyit 1).

Qara tünge qoşup aççıq tütünni / Gomindañ keldi **yurtqa** boldi paşa (Bölüm 3, Beyit 7).

Bu **yurtta** téñi yoq canan bu qizğa / Xalayıq ağzıda dastan bu qizğa (Bölüm 4, Beyit 7).

Ġzeptin hem aqardi yüzi şamdek / Beş on yıldın béri bu **yutta** héçkim (Bölüm 4, Beyit 3).

Bu **yurtqa** qaytmidi şu boldi bana / Yénişlap qançe ret qaytsimu turna (Bölüm 3, Beyit 7).

yut-: *Yutmak.*

Samavarda tütün **yutqanda** bir tün / Satardin urğuğan herbir muqamdin (Bölüm 4, Beyit 4).

Biri heyder piyade mepisini / **Yutup** semen yoliniñ topisini (Bölüm 4, Beyit 1).

Ġzep birle yanar yaşqa tolar köz / Kırım derdini aran **yutup** içige (Bölüm 4, Beyit 5).

Elem birle **yutup** éytar sözini / Piğanlıq köz yéşidin toldurup cam (Bölüm 4, Beyit 3).

yüdü-: *Yüklemek.*

Yüdüp dehşet bilen ğemni tulumda / Şu saet ketti bu öydin amanlıq (Bölüm 1, Beyit 8).

Biri qaytar bazardin külbisige / **Yüdüp** nan ornığa ğem dümbisige (Bölüm 4, Beyit 4).

yügen: *Dizgin.*

Mana bille yürüp ösken nezerbağ / **Yügensiz** tay kebi şox balılıq çağ (Bölüm 1, Beyit 8).

Némidur istigen isyançı arman / Çapar huşsiz **yügensiz** hem perişan (*Bölüm 1, Beyit 1*).

yügür-: *Koşmak.*

Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün hoyla içide qoptı cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Kérim **yügürer** yalañvaş hem yalañyağ / Bolup Leyli bilen oynaşqa muştıaq (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Öter ötmey aradın azğına çağ / **Yügürdi** Leyligül aydıñ idi bağ (*Bölüm 3, Beyit 7*).

Yügürdi nobéşığa xuddi huşsiz / Şehermü tün boyı xuddi yaman çüş (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Yügürse qéşığa barisa yüreklik / Biri éytsa tépişmaq biri tapsa (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Körüngeç mana tamda bir köleñge / **Yügürdi** Leyli sıgmay canı tenge (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Süren çuqan bilen saqçı yaqtın / **Yügürgeç** kélip beş onçe saqçı (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Yügürdi saqçılar tarqaldı elmu / Bolup qaldı şu çağ vaqtı zavalımu (*Bölüm 4, Beyit 3*).

yügüre yügüre: *Koşa koşa.*

İdi geshlik bilen köñli yérimde / Kérim tar koçılardıñ **yügüre yügüre** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

yür-: *1. Yürüme.*

Mana bille **yürüp** ösken nezerbağ / Yügensiz tay kebi şox balılıq çağ (*Bölüm 1, Beyit 8*).

Yürer karvanlırı bar keñ küşada / Şeherde qançılarp saray dukanğa (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Yürermiz ney çélip deryanı boylap / Dégen qış kéçisi rozi tasadıp (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Qéni **yür** ketmige yurset qoluñdın / Méni dep qalmıgıñ hergiz yoluñdın (*Bölüm 4, Beyit 2*).

2. Yapmak.

Séniñ bextiñ üçün canım pida dost / Qılay **yür** xızmitiñni men ada dost (*Bölüm 4, Beyit 6*).

yürek: *Yürek, gönül, kalp.*

Yérilmasmu **yürek** aççıq elemdin / Şuña qançe sozulsa arqığa iş (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Şu çağ keldi yiraqtın ney sadası / **Yürekni** titritip muñluq navası (*Bölüm 1, Beyit 1*).

Ene şundaq xiyal birle azabtıñ / **Yürekni** ezgüçi bu ıztıraptıñ (*Bölüm 4, Beyit 2*).

Bérip şuan yölendi bir térekke / Yaqar ot ney sesi derdlik **yürekke** (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Yürekke ornıtıp çin bir eqide / Yene saqçı tutup ketmeste izdep (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Cimildi Leylimü şu neyni añlap / **Yürek** tinması idi lékin tépirlap (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Üzülde ixtiyar tızgınıñ dehşet / Yürek qılması eqlige emdi beyet (*Bölüm 1, Beyit 11*).

Kıyıp bağıñı béşığa saldı çuqan / Buzuldı iş tamam boldı **yürek** qan (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Paydisiz bir parçe göştinla ibarettur **yürek** / Pare pare kesmise işq muhebbet qayçisi (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Kérimmu çüştü şü çağ bağ témidin / **Yürek** titrer idi visal démidin (*Bölüm 3, Beyit 8*).

Yürek dolqunlinip déñiz misali / Qanat qaqqan kebi pikru xiyali (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Ve yaki bir hayatbexş hayqiriqtek / **Yürekniñ** tarini titretti andaq (*Bölüm 4, Beyit 6*).

Muqamdek tolğınip hem sizmu teñla / **Yürekniñ** qat qétidin ah dégensiz (*Bölüm 4, Beyit 6*).

yürek bağir: *Kalp, yürek, vicdan.*

Yürek bağri bolup xun xuddi lale / Töküp közdin tola qanlıq yéşini (*Bölüm 1, Beyit 4*).

yüreklik: *Yürekli.*

Yügürse qéşığa barisa **yüreklik** / Biri éytsa tépişmaq biri tapsa (*Bölüm 1, Beyit 4*).

yürgüz-: *Yürütmek.*

Xususen **yürgüzüp** irqiy siyaset / Xelqler içige saldi adavet (*Bölüm 3, Beyit 6*).

yüz: *1.Yüz, çehre.*

İğañlap méñişu goyaki ördek / **Yüzi** çoqur köziniñ biri alğay (*Bölüm 1, Beyit 4*).

Lékin perzent **yüzini** körmidi u / Şu sevda birle yaş ellikke bardı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Qeşqer qızı **yüzide** / Dane dane xali bar (*Bölüm 2, Beyit 1*).

Yüzide derd elemniñ izi yüz yüz / Çéçida aq tola yıllar tozani (*Bölüm 4, Beyit 10*).

Héqiq reñgidiki solğun **yüzide** / Körüp hesret bilen sirlig ipade (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Xalayıq anda bir top munda bir top / **Yüzide** allıqandaq teşvişi köp (*Bölüm 4, Beyit 9*).

Tonuştur qara sumbul çéçi bizge / Yüzi aydek démeymen çünki ayda (*Bölüm 2, Beyit 9*).

Qoli birle tosuvaldı **yüzini** / Taramlap çüştü derhal közidin yaş (*Bölüm 3, Beyit 1*).

Çimildiqtin çiqip külgende çolpan / **Yüzini** naz bilen açqanda asman (*Bölüm 4, Beyit 7*).

Kimiki taptı **yüz** güllendi **yüz** yüz / Kimiki nativan bağida keç küz (*Bölüm 3, Beyit 9*).

Ğezeptin hem aqardı **yüzi** şamdek / Beş on yıldın béri bu yutta héçkim (*Bölüm 4, Beyit 3*).

Özi şirdek bequvvet méhriban **yüz** / Vapadar közliri dostqa nemune (*Bölüm 4, Beyit 11*).

2.Yüzey.

Ésildi aniniñ boynığa derhal / Süzük köl **yüzide** eks etti bu hal (*Bölüm 2, Beyit 4*).

Uniñ eks kümüştek su **yüzide** / Veya qaynam bulaqlarniñ közide (*Bölüm 1, Beyit 6*).

3.Fazla.

Çönek arilap yular ot şunçe ixçam / Biraq titrer qoli qoruq tola **yüz** (Bölüm 4, Beyit 9).

yüz bér-: *Ortaya çıkmak.*

Kérimde yüz béríp bir başqa halet / Köñülde teşvişi aşti nahayet (Bölüm 4, Beyit 3).

yüz bol-: *Çoğalmak, fazlalaşmak.*

Ve lékin döliti köptin ziyade / Şuña u tapti yüz boldi palani (Bölüm 1, Beyit 9).

yüz tümen: *Yüzlerce kez.*

Dédi axir Eceb oñ keptu teley / Xudağa **yüz tümen** miñ şükürler dey (Bölüm 4, Beyit 6).

yüz yüz: *Çok, pek çok.*

Kimiki tapti yüz güllendi **yüz yüz** / Kimiki nativan bağida keç küz (Bölüm 3, Beyit 9).

Yüzide derd elemniñ izi **yüz yüz** / Çéçida aq tola yıllar tozani (Bölüm 4, Beyit 10).

zadi: *Hiç.*

İdiñ sen rehname ilhamğa vadi / Méni hem qoyمیğın armanda **zadi** (Bölüm 4, Beyit 3).

zağra nan: *Mısır unu ekmeği.*

Tügüp bir kün bélige zağra nanni / Sélip öşnisige yamaq çapani (Bölüm 3, Beyit 5).

zahir: *Açık, aşikar.*

Bikar aqmas idi deryada tahir / Dilida bolmisa yar işqi **zahir** (Bölüm 3, Beyit 9).

zalim: *Zalim, acımasız.*

Muşunçe hicri daği yetmigendek / Arağa ündi u **zalim** tikendek (Bölüm 3, Beyit 9).

Déhqan titrer idi dehşette gal gal / Uniñ üstige **zalim** galdin siqip çin (Bölüm 4, Beyit 4).

zaman: *Zaman, devir.*

Körünse muñlinip Qeşqe hisari / Uzaq ötmüş **zamanlar** yadikari (Bölüm 1, Beyit 5).

Dédi Leyli Bu qandaq **zaman** boldi / Béşimğa tağ yiqildi yaman boldi (Bölüm 1, Beyit 3).

Qilip tekliq uni çayu néniğa / Açar söz şu **zaman** tépip bahane (Bölüm 2, Beyit 5).

Qaçan baqti **zaman** aqqan bu yaşqa / Uniñdin çöl bayavan nede sen dep (Bölüm 2, Beyit 2).

Zamane peylini qarğap söyküşti / Söyküşti közi kor gumrah **zamanni** (Bölüm 3, Beyit 3).

Ne gumrah şum péil betxah **zamanni** / Söyküşti köñli tar namerd **zamanni** (Bölüm 3, Beyit 4).

Namerd xunperes betbext **zamanni** / Axiri Leyli qildi sirni izhar (Bölüm 3, Beyit 5).

Mana dostlar qedem Qeşqer Hisari / Uzaq ötmüş **zamanlar** yadikari (Bölüm 4, Beyit 1).
Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / Biravlar dad dédi zarlap **zamandin** (Bölüm 4, Beyit 1).

zamane: *Felek.*

Nétey men bu **zamane** şumluqini / Uniñ canğa zeher zoqumluqini (Bölüm 1, Beyit 6).
Zamane zorğa boldi qayğu korğa / Qaçan baqqan zamane küni şorğa (Bölüm 3, Beyit 8).
Ve lékin teleydin köp boldi şorluq / Qilip namerd **zamane** tola zorluq (Bölüm 3, Beyit 10).
Zamane peylini qarğap söyküşti / Söyküşti közi kor gumrah zamanni (Bölüm 3, Beyit 3).

zamat: *An, zaman.*

Boluşti topni yoldin qoqlimaqçı / Xalayıq şu **zamatla** boldi maliman (Bölüm 4, Beyit 8).

zamin bol-: *Engel olmak.*

Qanitimniñ sunup qayrilmıgıdın / Lékin bolmay séniñ bextiñge zamin (Bölüm 2, Beyit 1).

zar: *Hasret.*

Biri epkeş bilen avare şudem / Biri bir nanğa **zar** divane şudem (Bölüm 4, Beyit 2).

zarli-: *Sızlanmak, şikayet etmek.*

Tutup mañlay tola çömdi xiyalğa / Biravlar dad dédi **zarlap** zamandin (Bölüm 4, Beyit 1).

zat: *1.Kendi.*

Eger bilsem idim meylini **zatiniñ** / Duasığa bérip Leylini **zatiniñ** (Bölüm 1, Beyit 6).

2.Kişi.

Bu **zatniñ** istiki ger bolsimu şu / Uniñ ekişçe bu bext nede deysen dep (Bölüm 3, Beyit 4)

zaval: *Akşam.*

Qiyamet dehşitini saldı canğa / **Zavalni** az körüp ekeldi tünni (Bölüm 3, Beyit 6).
Yügürdi saqçılar tarqaldı elmu / Bolup qaldı şu çağ vaqti **zavalmu** (Bölüm 4, Beyit 3).

zeher: *Zehir.*

Nétey men bu zamane şumluqini / Uniñ canğa **zeher** zoqumluqini (Bölüm 1, Beyit 6).
Capa birle qırıqtın aştı yaşıım / **Zeher** boldi hemişe yégen aşım (Bölüm 2, Beyit 3).
Yene şu xunperes ecdihani esler / Uniñdin çaçrığan **zeherni** esler (Bölüm 2, Beyit 6).
Nécük bulğatsa çañcyañ sulirini / Tarımğa çaçtı şunçe **zehirini** (Bölüm 3, Beyit 10).

zeherlik: *Zehirli.*

Zeherlik til haqaret yağdurup miñ / Dédi Hayvan töleysen üstivaşni (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Peqet Rozi yéşi ottuz şerlik / Bu unsur qılmişi bekmu **zeherlik** (*Bölüm 4, Beyit 8*).

zencir: *Zincir.*

Kérek salmaq aña **zencir** kişenler / Qirilsun yiltizidin erk dégenler (*Bölüm 3, Beyit 3*).

zept: *Şiddet, güç.*

Kélip soqti déhqanni **zepti** bilen / Yiqildi putlişip her ikkiylen (*Bölüm 4, Beyit 9*).

zerre: *Küçük tane, parça, zerre.*

Ne çin dostluq vapadin qaldi **zerre** / Qara itlar üçün mol keldi merre (*Bölüm 3, Beyit 5*).

zevq: *Zevk.*

Bu yer şunçe köñüllük idi heyhat / Ki kim körse uniñ qelbide bir **zevq** (*Bölüm 4, Beyit 6*).

zexmet: *Zahmet, zorluk.*

Kérim éytti Saña miñlerçe rehmet / Yéter emdi méniñçün çekme **zexmet** (*Bölüm 4, Beyit 7*).

zikir: *Zikretmek, anmak.*

Bihacet boldi bu gepniñmu **zikri** / Buni bilse obul şadlangusidur (*Bölüm 4, Beyit 1*).

zimistan: *Kış.*

Baya başlap çala qoyğan yérimdin / **Zimistan** dehşiti ger bolsa qançe (*Bölüm 3, Beyit 5*).

zinhar: *Asla.*

Şu Leyli qilmisa yar qelbini qan / Bu qollar evrişim bolğaymu **zinhar** (*Bölüm 3, Beyit 11*).

Yumar belki biravlar yene mehkem / Çidalmastin kérim bu halğa **zinhar** (*Bölüm 4, Beyit 9*).

ziyade: *Çok, fazla.*

Ve lékin döleti köptin **ziyade** / Şuña u tapti yüz boldi palani (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Köñüller çayqilip andin **ziyade** / Eceb muñluq şer bu bari hesret (*Bölüm 4, Beyit 2*).

ziyalıy: *Aydın.*

Qizilpaçaq ataldi her **ziyalıy** / Küni şorluq ayançlıq boldi hali (*Bölüm 3, Beyit 4*).

zoq: *Neşe, coşku, keyif.*

Nétey men bu zamane şumluqini / Uniñ canğa zehar **zoqumluqini** (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Bovaqtek biğubar **zoqqa** tolup u / Ésildi aniniñ boynıǵa derru (*Bölüm 2, Beyit 3*).

zorǵa: *Zorla.*

Zamane **zorǵa** boldi qayǵu korǵa / Qaçan baqqan zamane küni şorǵa (*Bölüm 3, Beyit 8*).

zorluq: *Zorluk, güçlük.*

Nétey men xorluqı hem korluqını / Méniñdek nativanǵa **zorluqını** (*Bölüm 1, Beyit 7*).

Dédi ve gepleşeyli kel bölektin / Hökümet adimi dep şunçe **zorluq** (*Bölüm 4, Beyit 11*).

zorluq qil-: *Zorluk çıkarmak.*

Ve lékin teleydin köp boldi şorluq / Qilip namerd zamane tola zorluq (*Bölüm 3, Beyit 10*).

zulmet: *Karanlık.*

Nidaki barçe **zulmet** tüñge lenet / Bu tündinmu qarañǵu küñge lenet (*Bölüm 1, Beyit 2*).

Tirildi sopi işanlıq cahalet / Tumandek qaplidi asmanni **zulmet** (*Bölüm 3, Beyit 3*).

Uluǵ iş başlışıptu ililiqlar / Zulum **zulmetke** qarşı kötürüp tuǵ (*Bölüm 4, Beyit 5*).

zulmet qarañǵu: *Zifiri karanlık.*

Kirip baǵqa yöneldi köl taman u / Biraq alem idi **zulmet qarañǵu** (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Goya **zulmet qarañǵu** tüpeyli / Boǵulǵan barçe canniñ erki meyli (*Bölüm 1, Beyit 8*).

zulum: *Zulüm, eziyet.*

Zulum bidadliqini qoy bu növet / Yéter şunçe uni köydürginiñmu (*Bölüm 2, Beyit 8*).

Yene hicran cudalıq daǵı peryad / Pelek qildi yene **zulmini** bunyad (*Bölüm 1, Beyit 6*).

Eceb tetür iken hökmiñ hemişe / Muhebbet ehligi **zulmiñ** hemişe (*Bölüm 1, Beyit 9*).

Zulum textige çeksiz nepritini / Aña baǵlap köñülde söyǵü rişte (*Bölüm 4, Beyit 1*).

Uluǵ iş başlışıptu ililiqlar / **Zulum** zulmetke qarşı kötürüp tuǵ (*Bölüm 4, Beyit 5*).

Bu bidadliq bilen **zulmi** yamandin / Ve lékin eksiri yaşlap közini (*Bölüm 4, Beyit 2*).

zumret: *Zümriüt.*

Zumret birle yaqut piruzini hem / Şu derya boyıǵa qılǵan kebi cem (*Bölüm 1, Beyit 3*).

Zumrettin kiyip tac tali mecnun / Köñülni hösni birle qılsa meptun (*Bölüm 1, Beyit 5*).

zülük: *Sülük.*

Zülüktek şoridi qanini bu loya / Kişige keñ cahan gör boldi goya (*Bölüm 3, Beyit 7*).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada Abdurehim Ötkür'ün Kaşgar Gecesi Destanı'nın 1-4'üncü bölümlerindeki söz varlığı ortaya konulmuştur.

Çalışmada geçen bazı kelimelerin sözlüklerde (bk.5) bağlamına uygun anlam tespit edilememiş, bu kelimeler cümlede yeni anlamlar kazanmıştır.

1. çüş-: *1.Yansımak.*

Kölge çüşti şolasi / Bizni köydürgen yarniñ (*Bölüm 1, Beyit 2*).

2. ne: *2.Öyle bir.*

Qarap hösnige bir bostanni kördüm / Ne bostan dilreba cananni kördüm (*Bölüm 1, Beyit 5*).

3. xiyaban: *İki taraftı düzgün ağaçlı yol veya bulvar.*

Qaçanki melide kezgende bir an / Ücmilikini qilip salqın xiyaban (*Bölüm 1, Beyit 7*).

4. can: *2.Güzel, dilber.*

Veyaki suğa çıqsa qız cuvanlar / Çéçi sumbul anar yüzlük bu canlar (*Bölüm 1, Beyit 8*).

5. köñül mülki: *Gönül.*

Köñül mülkide qurğaç bir imaret / Biri sezdi özini rabiedek (*Bölüm 1, Beyit 9*).

6. bunyad eyli-: *Yapmak, kurmak.*

Köñül mülkini şunçe qilsimu şad / Uniñ tesvirini eyleşke bunyad (*Bölüm 1, Beyit 3*).

7. nezer teg-: *Göz değmek.*

Nezerbağ dep bikar éytimaptiken el / Nezer tegkeniken avvaldin avval (*Bölüm 1, Beyit 4*).

8. yene: *2. Aynı, tıpkı.*

Bégida méviler bir biridin mol / Yene eynek kebi çaqnar süzük köl (*Bölüm 1, Beyit 12*).

9. sevda: *Heves, arzu.*

Lékin perzent yüzini körmidi u / Şu sevda birle yaş ellikke bardı (*Bölüm 1, Beyit 3*).

10. uzaq: *2.Çok.*

Şuña ötmey uzaq boğuldi Leyli / Boğuldi tam içide hemme meyli (*Bölüm 1, Beyit 3*).

11. karamet qil-: *Kehanet etmek.*

- 2). Çolaq mexsum karamet qildi goya / Yéqin kelgüsini u bildi goya (*Bölüm 1, Beyit 12*).
12. govğa sal-: *Kavga çıkarmak*.
Qizi Leyli ösüp yetkende boyğa / Camali el içige saldı govğa (*Bölüm 1, Beyit 3*).
13. dadu peryad eyli-: *Feryat etmek*.
Kimige eylige qız dadu peryad / U çağda ném bolar şérin xiyali (*Bölüm 1, Beyit 4*).
14. ném: Gözyaşı.
Üzelmey közni siz gül keştilerdin / Ya keşte mahiriniñ nem közide (*Bölüm 4, Beyit 10*).
15. yeru cahan: *Dünya*.
Quyaş erkilitip yeru cahanni / Qişçe iñriğan biçare canni (*Bölüm 1, Beyit 1*).
16. bextu amet: *Şans, talih*.
Bilemsen keldi bizge bextu amet / Yéiptu emdi işqa yaxşı saet (*Bölüm 1, Beyit 3*).
17. cañcal qop-: *Kavga kopmak, kavga çıkmak*.
Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün hoyla içide qopti cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).
18. til sal-: *Haykırmak, bağırmaq*.
Yügürdi aldığa til saldı derhal / Pütün hoyla içide qopti cañcal (*Bölüm 1, Beyit 1*).
19. zulmet qarañgu: *Zifiri karanlık*.
Kirip bağqa yöneldi köl taman u / Biraq alem idi zulmet qarañgu (*Bölüm 1, Beyit 5*).

Çalışmada tek anlamlı sözcük yapısında 1262 isim tespit edilmiş olup bu isimler 3223 sıklıkta kullanılmıştır. bir (124), köz (46), qız (36) tek anlamlı sözcük yapısında en çok kullanılan isimlerdir.

Çalışmada çok anlamlı sözcük yapısında 56 isim tespit edilmiş olup bu isimler 393 sıklıkta kullanılmıştır. Üç anlamı bulunan; yene (30), ne (27), ném ~ néme (23) çok anlamlı sözcük yapısında en çok kullanılan isimlerdir.

Çalışmada tek anlamlı söz öbeği yapısında 95 isim tespit edilmiş olup bu isimler 131 sıklıkta kullanılmıştır. şuan ~ şudem (8), her bir ~ herbir (7) tek anlamlı söz öbeği yapısında en çok kullanılan isimlerdir.

Çalışmada çok anlamlı söz öbeği yapısında 2 isim tespit edilmiş olup bu isimler 6 sıklıkta kullanılmıştır. Bunlar birdem (4) ve bir bir (2).

Çalışmada tek anlamlı sözcük yapısında 296 fiil tespit edilmiş olup bu fiiller 1011 sıklıkta kullanılmıştır. bol- (103), de- (87) tek anlamlı sözcük yapısında en çok kullanılan fiillerdir.

Çalışmada çok anlamlı sözcük yapısında 23 fiil tespit edilmiş olup bu fiiller 155 sıklıkta kullanılmıştır. . Çok anlamlı sözcük yapısında en fazla anlama sahip olan fiiller; 6 anlamda çüş- (11) fiilidir. En fazla sıklığa sahip olan çok anlamlı sözcük yapısındaki fiil ise iki anlamlı qil- (30) fiilidir.

Çalışmada tek anlamlı söz öbeği yapısında 104 fiil tespit edilmiş olup bu fiiller 115 sıklıkta kullanılmıştır. Bunlar ayan bol- (2), bolup qal- (2) fiilleridir.

Çalışmamızda çok anlamlı söz öbeği yapısında 2 fiil tespit edilmiş olup bu fiiller 6 sıklıkta kullanılmıştır. Bunlar iki anlamlı cuş ur- (4), yétip kel- (2) fiilleridir.

Kalıp sözler başlığı altında; deyimler, ikilemeler, atasözleri, ilişki sözleri, dualar ele alınmıştır. 1 tane atasözü tespit edilmiştir ve bu atasözünün sıklık sayısı da 1'dir.

Çalışmada 58 deyim tespit edilmiş olup 77 sıklıkta kullanılmıştır. Bunlar yaş tök- (9), izhar qil- (4) deyimleridir.

Çalışmada 19 ikileme 27 sıklıkta kullanılmıştır. Bunlar miñ miñ (6), dane dane (2) ikilemeleridir.

Tablo 14. İncelenen Ögeler

İncelenen Ögeler	Sayıları	Sıklık Sayıları
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler	1262	3223
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler	56	393
Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki İsimler	95	131
Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki İsimler	2	6
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	296	1011
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	23	155
Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller	104	115
Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Fiiller	2	6
Deyimler	58	77

İkilemeler	19	27
Atasözleri	1	1
İlişki Sözleri	5	7
Dualar	3	5
Toplam	1926	5042

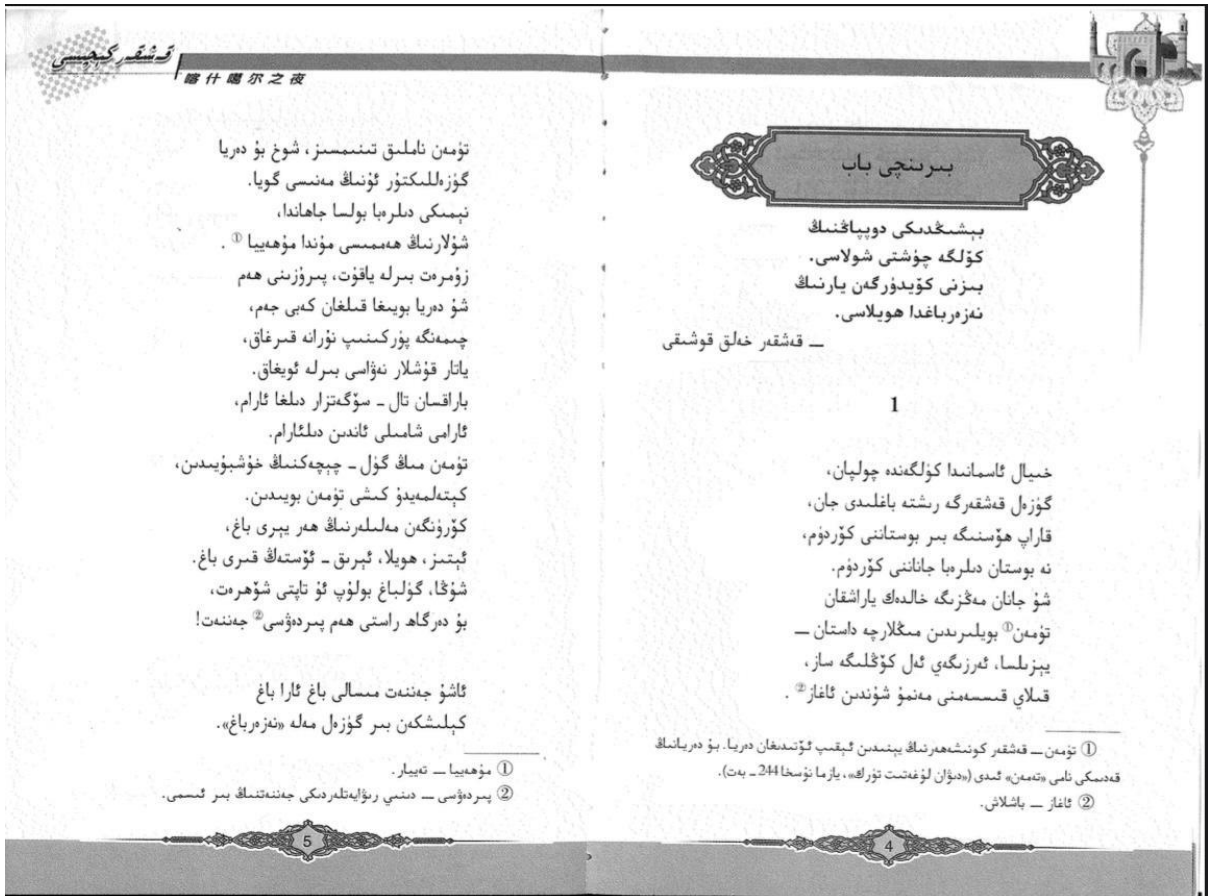
Dualar ve beddualar başlığı altında beddua tespit edilememiştir. 3 dua tespit edilmiş bunlar 5 sıklıkta kullanılmıştır. Bunlar şükür (3), rehmet (1), barikalla (1) dualarıdır.

Çalışmada toplam 1415 farklı isim ve 425 farklı fiil kullanılmıştır. İncelenen isimlerin sıklık sayılarının toplamı 3753, fiillerin sıklık sayılarının toplamı 1287'dir. Kalıp sözlerin toplamı 86, sıklık sayıları 117'dir. Sonuç olarak 1926 farklı öge 5157 sıklıkta kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1992). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Ay, Ö. (2007). “Abdurrahim Ötkür ve İz Romanı Üzerine”. *Turkish Studies*, Volume 2/2, s. 54-72.
- Doğan L., Durmuş O.(2002). *Yeni Uygur Türkçesi ve Edebiyatı*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 497-519.
- Emet E. (1997). *Abdürrahim Ötkür’ün Yeni Uygur Edebiyatındaki Yeri*. Doğu Türkistan Çağdaş Uygur Edebiyatında Millî Mücadele (Sempozyum). Ankara: Türk Yurdu Yayınları. 38-44.
- Ercilasun, A.B vd. (Haz.). (1992), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ercilasun, A.B. vd. (Haz.). (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın Yayımları.
- Harbalıoğlu, N. (2017). *Çağdaş Uygur Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hazırqi Zaman Uygur Tiliniñ İzahlıq Lüğiti*. (2011), Şıncan Xelq Neşriyatı, Ürümqi.
- İmam, H. A. ve diğerleri (2011), *Uygur Tiliniñ İzahlıq Lüğiti (Qisqartılmiş) 2. Baskı*. Şıncan Xelq Neşriyatı, Ürümqi
- Karaman, A. (2017), Kaşgar Gecesi Destanı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (44), 187- 206.
- Kasapoğlu Çengel H. (2013). Çağdaş Uygur Edebiyatı. *Çağdaş Türk Edebiyatları-II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 140- 170.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2002). “Uygur Şairi Abdurehim Tileşup Ötkür (1923 1995)”. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, s. 37-59.
- Ötkür, A. (2012). *Qeşqer Kéçisi*. Şıncan Xelq Neşriyatı, Ürümqi
- Öztürk, F.(2007). *Bâkî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Rahman, A. (1993). *Uygur Edebiyatı Tarihi*. Pekin.
- Şenödeyici, Ö. (2017), Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 282-306
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: ABC Kitabevi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Yabancı Dil Yayınları.

Ek 1. Orjinal Metinden Örnekler

تۆمەن ناملىق تىنىمىز، شوخ بۇ دەريا
 گۈزەللىكتۈر ئۇنىڭ مەنىسى گويا.
 نېمىكى دىلرەبا بولسا جاھاندا،
 شۇلارنىڭ ھەممىسى مۇندا مۇھەببا ①
 زۇمرەت بىرلە ياقۇت، پىرۋىنى ھەم
 شۇ دەريا بويىغا قىلغان كەبى جەم،
 چىمەنگە پۈركىنىپ نۇرانە قىرغاق،
 ياتار قۇشلار نەۋاسى بىرلە ئويغاق.
 باراقسان تال - سۆگەتزار دىلغا ئارام،
 ئارامى شامىلى ئاندىن دىلئارام.
 تۆمەن مەلئ گۈل - چېچەكنىڭ خۇشبۇيىدىن،
 كېتەلمەيدۇ كىشى تۆمەن بويىدىن.
 كۆرۈنگەن مەللىرىنىڭ ھەر يېرى باغ،
 ئېتىمىز، ھويلا، ئېرىق - ئۆستەڭ قىرى باغ.
 شۇڭا، گۈلباغ بولۇپ ئۇ تاپتى شۆھرەت،
 بۇ دەرگاھ راستى ھەم پىردەۋىسى ② جەننەت!

ئاشۇ جەننەت مەسالى باغ ئارا باغ
 كېلىشكەن بىر گۈزەل مەلە «نەزەر باغ».

① مۇھەببا — تەييار.
 ② پىردەۋىسى — دىنىي رىۋايەتلەردىكى جەننەتنىڭ بىر ئىسمى.

بىرىنچى باب

بېشىڭدىكى دوپپاڭنىڭ
 كۆلگە چۈشتى شولاسى.
 بىزنى كۆيدۈرگەن يارنىڭ
 نەزەر باغدا ھويلاسى.

— قەشقەر خەلق قوشىقى

1

خىيال ئاسماندا كۆلگەندە چولپان،
 گۈزەل قەشقەرگە رىشتە باغلىدى جان،
 قاراپ ھۆسنىگە بىر بوستاننى كۆردۈم،
 نە بوستان دىلرەبا جاننى كۆردۈم.
 شۇ جانان مەغزىگە خالەدەك ياراشقان
 تۆمەن ① بويلىرىدىن مىڭلارچە داستان —
 يېزىلسا، ئەرزىگەي ئەل كۆڭلىگە ساز،
 قىلاي قىسسەمنى مەنمۇ شۇندىن ئاغاز ②.

① تۆمەن — قەشقەر كۈنئەھەرلىك يېنىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان دەريا. بۇ دەريانىڭ
 قەدىمكى نامى «تەمەن» ئىدى («دۇۋان لۇغەتت تۈرك»، يازما نۇسخا 244 - بەت).
 ② ئاغاز — باشلاش.

ئىككىنچى باب

قەشقەر قىزى يۈزىدە
دانە - دانە خالى بار .
ماخا ئېيتقان سۆزىدە
شېكەر دېسەم، بالى بار .

— بىر كونا ژۇرنالدىن

1

نېچكە ئاتقۇزدى تاغنى لىلى شۇ تۇن،
كۆزى ياشلىق، جىگەر - باغرى بولۇپ خۇن،
بۇنىڭ تەسۋىرىگە يوق مەنە بەرداش،
ئەگەر يازسام، كۆزۈمدىن تۆكۈلۈر ياش.
ئۇنىڭدىن قىسسىگە تېز كۆچكىنىم خوپ،
جۈنۈن بىرلە ئادا بولمىغىنىم خوپ.

***

چولاق مەنۇن بولۇپ بەگ ئىلچىسىدىن

23

نە بولدىكى، بۈگۈن ئۆزگەردى ئەھۋال،
گويا يارغا ئايان بولمىش جىمى ھال.
كېلۈر نەي سەلسىرى ئاستا يېقىنلاپ،
يېقىنلاشقان سېرى ئاھى يېلىنچاپ،
كۆرۈنگەچ مانا تامدا بىر كۆلەڭگە،
بۈگۈردى لىلى، سىغماي جانى تەنگە.
بىراق، شۇ چاغ چىقىپ باغقا تاراقلاپ،
«قېنى سەن» دەپ چولاق مەخسۇم ۋالاقلاپ.
كىمىپ باغنى بېشىغا سالىدۇ چۇقان،
بۈزۈلدى ئىش تامام، بولدى يۈرەك قان.
يەنە ھىجران، جۇدالىق داغى پەرياد،
پەلەك قىلدى يەنە زۇلمىنى بۇنىاد.

***

ئايا چەرخ، بۇ سېنىڭ پەيلىڭگە لەنەت،
قارارسىز ۋەھشى شۇم مەيلىڭگە لەنەت!
نېمە بۇ مۇنچىلىك بەھۇدە ئازار،
ئاران يەتكەندە پۇرسەت ۋەسلى دىدار؟
ئەجەب تەتۈر ئىكەن ھۆكىمىڭ ھەمىشە،
مۇھەببەت ئەھلىگە زۇلمىڭ ھەمىشە!

22

ئۈچىنچى باب

پايدىسىز بىر پارچە گۆشتىنلا ئىبارەتتۇر يۈرەك،
پارە - پارە كەسمەسە ئىشقى - مۇھەببەت قاچىسى.

— ئابدۇللا توقاي

1

كېرىم ئاجىز تېرىمچى بىر ماكاننىڭ،
تەكەندەك ئوغلى ئىدى توختىكاننىڭ.
كىشىنىڭ يېرىگە ئەر ئۆمرى ئىشلەپ،
ھامان قالغاچ يەنە لېۋىنى چىشلەپ،
تۈگۈپ بىر كۈن بېلىگە زافرا ناننى،
سېلىپ ئۆشنىسىگە يالماق چاپاننى،
شۇ كەتكەنچە ئانا تاغ ئارقىسىغا
(«بەخت تاپماق» ئۈچۈن ئۇيۇقسىغا)،
بۇ يۇرتقا قايتىدى، شۇ بولدى بانا،
يېنىشلاپ قانچە رەت قايتىسىمۇ تۇرنا.
شۇ يىللار ئىچىدە بۇ بىقارار چەرغ،

پىراق بىرلە تىرىك ئۆلتۈرگىنىڭمۇ!
ئۆمىدىگە يېتىپ بىچارە لەيلى،
نىجات تاپقاي دىلى مىڭ پارە لەيلى.
قەلەم، سەنمۇ بۇ گەپنى ئەمدى بەس قىل،
نېمە بۇ ئىلتىجا، ئىشنى ھەۋەس قىل.
قېنى لەيلى ئۈچۈن مەجنۇن كېرىمىڭ،
ئۆزۈڭدەك باغرى خۇن، مەھزۇن^① كېرىمىڭ؟
ئۇنى كەلتۈر، قېنى خىلمۇتتە كەلتۈر،
ۋىسال باغغا تېز سۈرئەتتە كەلتۈر!

① مەھزۇن — غەمكىن.

تۆتىنچى باب

مەزرەئى لۇتپى ئىلاھىدۇر
 دىيارى كاشغەر^①،
 ئىشقى ئېلىنىڭ قىبلىگاھىدۇر
 مازارى كاشغەر،
 ئىشقى - ئۆلىپت چەشمىسىدىن
 دەردۇ مېھنەت جۇش ئېتەر،
 تۇپراغى ھەسرەت بىلەن پۈتكەن
 ھىسارى كاشغەر.

— گۇمناڭ^②

1

تولۇنئاي ئۈگىدىمەكتە كۆكتە خامۇش،
 نەزەرباغ ئۇيقۇدا، ئۇخلاپ كۆرەر چۈش.

① كاشغەر — ئاللانىڭ مەرھىمىتى تېرىلغان يۇرت.
 ② گۇمناڭ — تەخمىنەن 19 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان مەشھۇر شۇيغۇر شائىرى.

پەقەت ئويغاق ياتار بىر كۆلبە^① چەتتە،
 (كەرم باققا تۇتاشقان يول تەرەپتە).
 ئوغۇل بىرلە ئانا نۆۋەتمۇ نۆۋەت —
 قىلار ئۆز غەملىرى ئۈستىدە سۆھبەت.
 كېرىم ئېيتقاچ جىمى گەپنى بۇ ئاخشام،
 كۆزىگە ياش ئېلىپ زورمىخان ئاچام،
 گويا شادلىقىدىن ھۇشىنى بىلمەي،
 ۋە ھەتتاكى قۇلاققا ئىشەنمەي،
 سورايتتى ئوغلىدىن گەپلەرنى تەكرار،
 قىلىپ ئۆز تەشۋىشىنى ھەمدە ئىزھار.
 دەدى ئاخىر: «ئەجەب ئوڭ كەپتۇ تەلەي،
 خۇداغا يۈز تۈمەن مىڭ شۇكۈرلەر دەي.
 بۇ يۇرتتا تېڭى يوق جانان بۇ قىزغا،
 خالايمىق ئاغزىدا داستان بۇ قىزغا،
 ئانا بولماققا لايىق بولسام ئەمدى،
 نە ئارمان خۇشلۇقۇمدىن ئۆلەيم ئەمدى.
 ئاقارغان چاچلىرىم بولسا پايانداز،
 سېنىڭ بەختىڭ ئۈچۈن شۇمۇ يەنە ئاز.
 ئۇزۇندىن شۇ ئىدى مەقسەت - مۇرادىم،
 خۇدايىمغا يېتىپتۇ ئەمدى دادىم.

① كۆلبە — غېرىبانە ئۆي.